

ISSN 1563-0285; eISSN 2618-1215

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

ХАБАРШЫ

Халықаралық қатынастар және халықаралық құқық сериясы

КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени АЛЬ-ФАРАБИ

ВЕСТНИК

Серия международные отношения и международное право

AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY

INTERNATIONAL RELATIONS AND INTERNATIONAL LAW JOURNAL

№2 (106)

Алматы
«Қазақ университеті»
2024

ХАБАРШЫ

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ЖӘНЕ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚ СЕРИЯСЫ №2 (106) маусым

04.05.2017 ж. Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникация министрлігінде тіркелген

Куәлік № 16503-Ж

*Журнал жылына 4 рет жарыққа шығады
(наурыз, маусым, қыркүйек, желтоқсан)*

ЖАУАПТЫ ХАТШЫ:

Байкушикова Г.С., Ph.D. (Қазақстан)

E-mail: mailto:gulnara.baikushikova@gmail.com

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

Жекенов Д.К., Ph.D., қауымд. профессор – ғылыми редактор
(Қазақстан)

Губайдуллина М.Ш., т.ғ.д., профессор – ғылыми редактордың орынбасары
(Қазақстан)

Байзакова К.И., т.ғ.д., профессор (Қазақстан)

Кукеева Ф.Т., т.ғ.д., профессор (Қазақстан)

Ауған М.Ә., т.ғ.д., профессор (Қазақстан)

Айдарбаев С.Ж., з.ғ.д., профессор (Қазақстан)

Чукубаев Е.С., т.ғ.к., доцент (Қазақстан)

Сайрамбаева Ж.Т., з.ғ.к., доцент (Қазақстан)

Грегори Глиссен (Gregory Gleason), Ph.D., профессор
(АҚШ)

Аджай Кумар Патнайк (Ajay Kumar Patnaik), саяс.ғ.д., профессор
(Үндістан)

Торстен Бонаккер (Thorsten Bonacker), саяс.ғ.д., профессор
(Германия)

Пьер Шабаль (Pierre Chabal), саяс.ғ.д., профессор (Франция)

Курылев К.П., т.ғ.д., профессор (Ресей)

Абдежалил Аккари (Abdeljalil Akkari), профессор
(Швейцария)

Себ Берни (Sebe Berny Christophe Hubert), Ph.D., профессор
(Ұлыбритания)

Дадабаев Т., Ph.D., профессор (Жапония)

Рязанцев С.В., э.ғ.д., профессор (Ресей)

Чунг Тайик (Chung Tayik), профессор (Корея)

Шрикант Кондапалли (Srikanth Kondapalli), Ph.D., профессор
(Нью-Дели, Үндістан)

Пол Фраер (Paul J. Fryer), Ph.D., доцент (Йоэнсуу,
Финляндия)

Фабьен Боссайт (Fabienne Bossuyt), Ph.D., қауымд. профессор
(Гент, Бельгия)

Молчанов М.А., профессор (Саламанка, Испания)

ТЕХНИКАЛЫҚ ХАТШЫ:

Парпиев С.М., Ph.D. (Қазақстан)

Халықаралық қатынастар және халықаралық құқық сериясында қазіргі кездегі халықаралық қатынастар мәселелері, әлемдік интеграциялық үдерістер, халықаралық қауіпсіздік мәселелері, халықаралық қатынастар және сыртқы саясат тарихы, халықаралық құқықтың өзекті мәселелері, мемлекетшілік құқық, халықаралық экономикалық қатынастар бағыттары бойынша мақалалар жарияланады.

Министерство образования и науки Республики Казахстан

РОССИЙСКИЙ ИНДЕКС НАУЧНОГО ЦИТИРОВАНИЯ

Science Index

DOAJ DIRECTORY OF OPEN ACCESS JOURNALS

EBSCO

ҚАЗАҚ
УНИВЕРСИТЕТІ
БАСПА ҮЙІ

Жоба менеджері

Гульмира Шаккозова

Телефон: +7 701 724 2911

E-mail: Gulmira.Shakkozova@kaznu.kz

Пішімі 60x84/8. Көлемі 10.5 б.т.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің

«Қазақ университеті» баспа үйі.

050040, Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.

Баспа журналдың ішкі мазмұнына жауап бермейді.

© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2024

1-бөлім
**ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫҢ
ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ:
КӨШІ-ҚОН ҮДЕРІСІ**

Section 1
**CONTEMPORARY PROBLEMS OF
INTERNATIONAL RELATIONS:
MIGRATION PROCESSES**

Раздел 1
**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ:
МИГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ**

Govind Kumar Inakhiya Jawaharlal Nehru University, India, New Delhi
e-mail: govindkumar@jnu.ac.in

IMPACT OF RETURN MIGRATION IN CENTRAL ASIAN COUNTRIES: DYNAMICS AND CHALLENGE

Movement of people occurs from one region to another region, one country to another country by settling a temporary time or permanently called migration. It happens mostly based on push and pull factors. Migration from one native place to another is due to poor economic conditions, fewer business opportunities, educational hinderers, and unemployment. After industrialization and World War II, most of the countries experienced internal and external migration. After the disintegration of the Soviet Union, the Central Asian countries are also going through practices of internal and external migration. The shift from a command economy to a market economy and the shift of skilled Russian manpower from the region to Russia resulted in the closure of federally funded industries. Most industries located in different locations of the CARs countries faced difficulties that have impacted the local population in various spheres. Poverty, unemployment, infrastructural degradation, and lack of adequate medical and educational facilities are the key factors for the migration from Central Asia to various regions of the world and within Central Asia. Nowadays, Return Migration (voluntary and forced) is happening worldwide due to the demand for a skilled workforce, policies for labour demand (destination countries), and the evolution of technocentric industries, pandemics, natural disasters, etc. All these factors impacted migration patterns in the Central Asia region. Therefore, the paper "Impact of Return Migration in Central Asian Countries: Dynamics and Challenge" is an effort to discuss the various factors responsible for the Return Migration in Central Asia. Also, it addresses the following questions: What are the push and pull factors for the external migration from CARs to another region of Eurasia, especially Russia, and what are the factors for internal migration within CARs? and What are the changing dynamics of the Return Migration in Central Asia?.

Keywords: Migration, Pull Factor and Push Factor, Central Asian, Eurasia, and Return Migration.

Говинд Кумар Инахия

Джавахарлала Неру Университеті, Үндістан, Нью-Дели қ.
e-mail: govindkumar@jnu.ac.in

Орталық Азия елдеріне қайтымды көші-қонның әсері: динамикасы мен сын-қатерлері

Адамдардың қозғалысы бір аймақтан екінші аймаққа, бір елден екінші елге көші-қон деп аталатын уақытша немесе тұрақты негізде қоныстану арқылы жүреді. Бұл негізінен тарту және итермелеу факторларына негізделген. Бір жерден екінші жерге көші-қон нашар экономикалық жағдайлар, бизнес мүмкіндіктерінің аздығы, білім алу мүмкіндіктерінің аздығы және жұмыссыздық сияқты кедергілерге байланысты. Индустрияландыру мен екінші дүниежүзілік соғыстан кейін көптеген елдер ішкі және сыртқы көші-қонды бастан өткерді. Кеңес Одағы ыдырағаннан кейін Орталық Азия елдері де ішкі және сыртқы көші-қон тәжірибесін бастан кешуде. Командалық экономикадан нарықтық экономикаға көшу және аймақтан Ресейге білікті жұмыс күшінің ауысуы федералды қаржыландырылатын салалардың жабылуына алып келді. Орталық Азия аймағы елдерінің әртүрлі жерлерінде орналасқан өндірістердің көпшілігі қиындықтарға тап болып, әртүрлі салаларда жергілікті халыққа кері әсерін тигізді. Кедейлік, жұмыссыздық, инфрақұрылымның деградациясы және тиісті медициналық және білім беру мекемелерінің болмауы Орталық Азиядан әлемнің әртүрлі аймақтарына және Орталық Азияға келетін көші-қонның негізгі факторлары болып табылады. Қазіргі уақытта бүкіл әлемде білікті жұмыс күшіне сұраныс әсерінен, жұмыс күшіне сұраныс саясаты (баратын елдер) әсерінен әлемде кері көші-қон (ерікті және мәжбүрлі) үдерісі орын алуда, сондай-ақ техноцентрлік салалардың дамуы, пандемия, табиғи апаттар және т.б. осы сияқты факторлардың барлығы Орталық Азия аймағындағы көші-қон үлгілеріне әсер етті. Осылайша, «Орталық Азия елдеріндегі қайтарымды көші-қонның әсері: динамикасы мен сын-қатерлері» мақаласы аясында Орталық Азиядағы қайтарымды көші-қонға әсер ететін әртүрлі факторларды талқылауға талпыныс жасаынды. Сонымен қатар, келесі сұрақтар қарастырылды: Орталық Азиядан Еуразияның басқа аймағына,

әсіресе Ресейге сыртқы көші-қонның итермелеу және тарту факторлары қандай және Орталық Азиядағы ішкі көші-қон факторлары қандай? Орталық Азиядағы кері көші-қон динамикасы қалай өзгеруде?

Түйін сөздер: көші-қон, тарту факторы және итерелеу факторы, Орталық Азия, Еуразия, кері көші-қон.

Говинд Кумар Инахия

Университет Джавахарлала Неру, Индия, г. Нью-Дели

e-mail: govindkumar@jnu.ac.in

Влияние возвратной миграции в страны Центральной Азии: динамика и вызовы

Перемещение людей происходит из одного региона в другой регион, из одной страны в другую страну путем расселения на временной или постоянной основе, называемой миграцией. Это происходит в основном на основе факторов притяжения и выталкивания. Миграция из одного родного места в другое происходит из-за плохих экономических условий, меньшего количества возможностей для бизнеса, препятствий для получения образования и безработицы. После индустриализации и Второй мировой войны большинство стран испытали внутреннюю и внешнюю миграцию. После распада Советского Союза страны Центральной Азии также переживают практику внутренней и внешней миграции. Переход от командной экономики к рыночной экономике и переток квалифицированной рабочей силы из региона в Россию привели к закрытию финансируемых из федерального бюджета отраслей. Большинство производств, расположенных в разных точках стран центральноазиатского региона, столкнулись с трудностями, которые отразились на местном населении в различных сферах. Бедность, безработица, деградация инфраструктуры и отсутствие адекватных медицинских и образовательных учреждений являются ключевыми факторами миграции из Центральной Азии в различные регионы мира и внутри Центральной Азии. В настоящее время обратная миграция (добровольная и вынужденная) происходит во всем мире из-за спроса на квалифицированную рабочую силу, политики спроса на рабочую силу (страны назначения), а также развития техноцентрических отраслей, пандемий, стихийных бедствий и т. д. все эти факторы повлияли на модели миграции в регионе Центральной Азии. Таким образом, статья «Воздействие возвратной миграции в странах Центральной Азии: динамика и проблемы» представляет собой попытку обсудить различные факторы, влияющие на возвратную миграцию в Центральной Азии. Кроме того, в нем рассматриваются следующие вопросы: каковы факторы выталкивания и притяжения внешней миграции из Центральной Азии в другой регион Евразии, особенно в Россию, и каковы факторы внутренней миграции внутри Центральной Азии? Как меняется динамика обратной миграции в Центральной Азии?

Ключевые слова: миграция, фактор притяжения и фактор выталкивания, Центральная Азия, Евразия, обратная миграция.

Introduction

Migration is an age-old phenomenon deep-rooted in the fabric of human civilisation since its inception. Initially, as settlers, humans embarked on quests for resources, marking the genesis of migration. Throughout history, territorial demarcations and regional supremacy have spurred individuals to traverse from one place to another. Today, migration predominantly occurs as people seek better employment opportunities and conducive work environments, often leading to tensions among nations, conflicts, wars, environmental calamities, and challenges to human security.

The latter part of the 20th century and the early years of the 21st century have witnessed an upsurge in migration, driven by various factors. Increasing trade activities, cultural exchanges,

business prospects, heightened infrastructures, and advancements in technology have all contributed to the acceleration of migration processes. These forces continue to shape the contemporary landscape of worldwide migration.

The International Organisation of Migration (hereafter, IOM) (2023) reported that 3.6 per cent of the global population falls under migrants, with 281 million migrants in the world in 2020. As per recent data, US dollars 647 billion were transferred under remittance worldwide by migrants (IOM, 2023).

The United Nations Organisation (hereafter, UNO) classifies the two broad categories of international migrants i.e. long-term and short-term/temporary migrants. Further, the UN specifies that any individual who moves from his or her country of usual residence for at least twelve months for any reason that they are documented or not documented

falls into the long-term migrants. For the short-term category, any individual who moves from his or her country of usual residence is above three months and less than twelve months (UNO).

Monitoring migration worldwide, the oldest organization, the International Organisation for Migration (formed in 1951), provided a broader definition of a migrant: “any person who is moving or has moved across an international border or within a State away from his/her habitual place of residence, regardless of the person’s legal status; whether the movement is voluntary or involuntary; what the causes for the movement are; or what the length of the stay is” (IMO, 2018). The World Migration Report has elaborated that “migrants are a far broader category of people who have left their places of habitual residence to live elsewhere and this happens mostly within a country due to urbanization” (World Migration Report, 2022).

Return Migrant and Return Migration

Return migration refers to the act of individuals returning to their home country after a period of staying in a host country. There can be various reasons for this, such as changes in the political setup, better employment opportunities in the home country, environmental factors, conflicts or war, and other circumstances. Return migration allows individuals to reconnect with their roots, contribute to their home country’s development, and reunite with their families and communities. It is a significant decision that can be influenced by personal, social, and economic factors.

IMO defined migrants- as “who leave their country at least for one year and after they return to their native country, and the return of the migrant is not necessarily voluntary” (IMO, 2011). According to King (2000), return migration is “... the process whereby people return to their country or place of origin after a significant period in another country or region. Clearly, return migration must be related to the emigration which preceded it; furthermore, a return may be the prelude to further episodes of spatial mobility” (King, 2000, p. 8).

Most regulations and guidelines restrict the use of the term illegal migration for certain reasons; nowadays, the new term, mixed migration, has come into practice. According to the International Organisation of Migration, mixed flows concern irregular movements, frequently involving transit

migration, where refugees, asylum-seekers, economic migrants, and other migrants move without the requisite documentation, crossing borders and arriving at their destination in an unauthorized manner.”

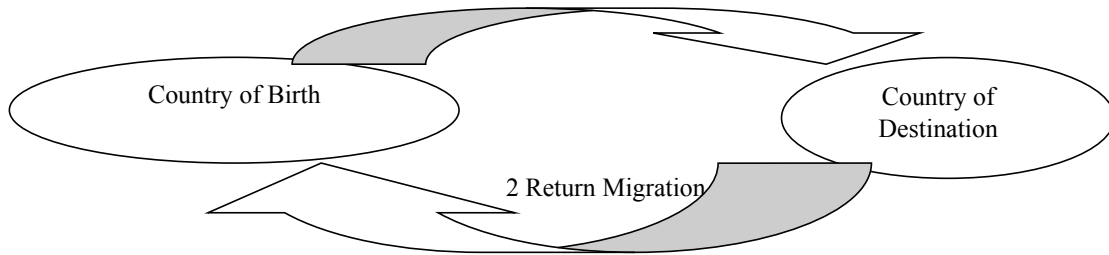
According to the United Nations Statistics Division, returning migrants are “persons returning to their country of citizenship after having been international migrants (whether short-term or long-term) in another country and who intend to stay in their own country for at least a year.” This definition embraces four dimensions: the first one is country of origin, second is place of residence abroad, third is length of stay in the host country, and fourth one length of stay in the home country after return (Dumont & Spielvogel, 2007, p. 164).

The term reverse migration or, nowadays, “return emigration” is mostly due to economic reasons. Powerful motives, including the difficult living and working conditions in the host country, pulling factors from the families back home, termination of a job, etc., do contribute to the exact cause for the return emigration” (Brettell & Hollifield, 2000, p. 99).

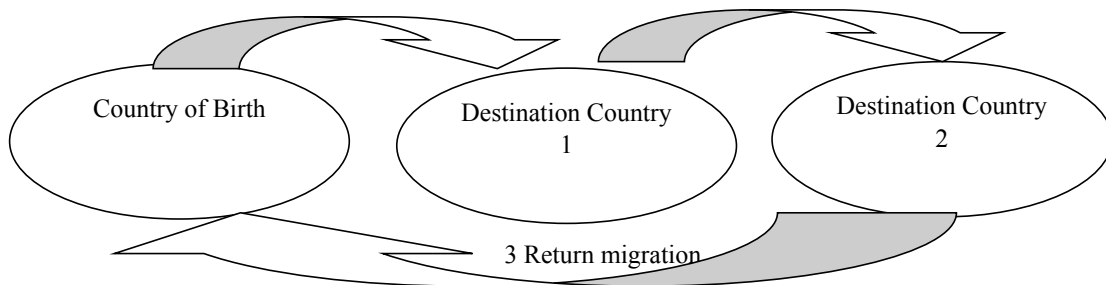
Various forms of return migration based on different cases, such as chart-I, the last country of residence before a return is not necessarily the country of initial destination (Chart III.1.2), and a departure from the country of immigration is not necessarily a return to the country of origin (Chart III.1.3) (Dumont & Spielvogel, 2007, p. 165).

Chart-I, is about the various patterns of the return migration. The case first (I-1), where the migrant moves to the destination country and returns to their homeland country/origin country, falls under the initial return migration. Case I.2, the first migration from the birth country to the destination country, and from there he/she moves for better opportunities to the next destination country, which falls under secondary migration, and from the last country, he/she returns to own birth country. Case I.3, where the migrants move from their birth country to their destination country, further he/ she moves to the next destination country, and from the last destination, he /she moves to the initial destination country which falls under secondary migration, and from there he / she return to own birth country fall under return migration. It can be said that the return migration is very complex when migrants move to multiple countries and back to their homeland country.

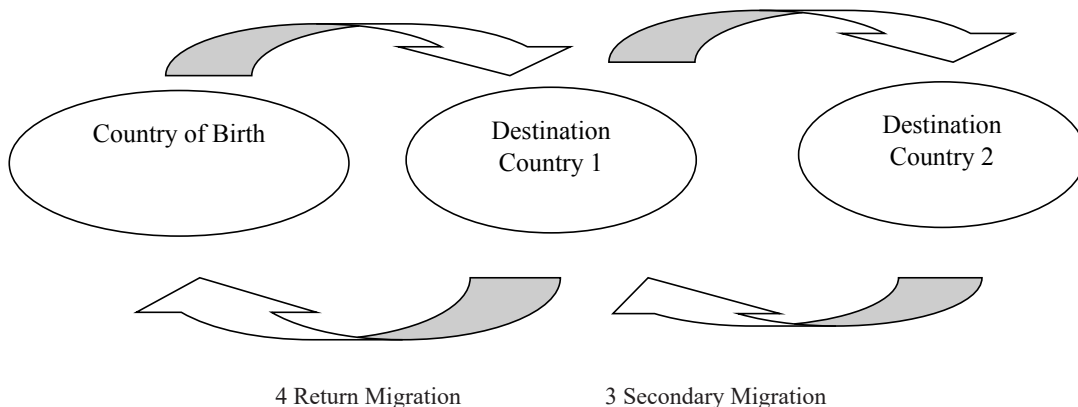
Chart-I, Various cases of migration
Case- I.1: Initial migration

Case- I.2
1 Initial Migration 2 Secondary Migration

Case-I.3
1 Initial Migration 2 Secondary Migration

Source: Dumont and Spielvogel, 2007 :165

Factors responsible for the return migration

When an individual returns to his/her own native home for destinations (for he/she migrated earlier) due to some reasons, it can be political, economic, social, cultural, personal, and government. There are some factors responsible for their return to their own homes;

A) Social factor: Once an individual migrates to another place and again returns to some value, to connect with roots, and due to some community activities. Under this category, Francesco Cerase

(1974) has identified four different factors influencing the migrants to return to their respective countries i.e. return due to the failure to integrate, conservative returns, return of pensioners, and innovative returns (Cerese,1974, pp. 250-251).

B) Political factor: After migration, there have been some changes in the host country’s political setup, and new regimes came into power. The new regime started new reforms in the host country and more employment, infrastructure, and new policies towards a conducive environment for the migrated

people from their own country. For example, Uzbekistan and Kazakhstan have introduced some reforms in their respective countries and launched some people-friendly policies to attract the people who migrated earlier. Now their home countries have made some arrangements so they can come and serve their own country. In 2011 in Kazakhstan, the program – ‘Nurly Kosh’ (2009-2011) was an excellent initiative from the Kazakh government to brain drain.

C) Economic Factor: The motive behind returning home is that if there are better job avenues, more attractive, they earn money, and now they return to their own country to invest and start their ventures. Most Indian immigrants move to Gulf countries and return with a reasonable amount and they start their own ventures at their own homes.

D) Government as a factor: The government plays a substantial role in influencing migrants’ decisions to return to their home countries, whether they are in the destination country or their country of origin. Policies enforced by governments, such as those observed in Russia and the USA, can serve as determining factors. For instance, Russia has implemented policies tailored for Russian citizens, while modifications in work visa policies during the Trump administration in the USA actuated shifts in migrant movements, leading many to opt to return to their home countries. These governmental decisions have contributed to the drift of migrants choosing to go back to their native homes.

E) Personal factors: After a long duration, stay out of your own home in a host country, after retirement, new work permit policies, and homesickness are the factors for migration and returning to your native place.

To conclude migration scholars have identified various factors influencing migrants’ decisions to return home. Socially, ties to roots and community activities play a role. Politically, changes in host countries’ regimes and reforms affect migrants. Economically, better job opportunities and investment prospects drive returns. Government policies and personal circumstances also regulate return migration trends.

Migration in Central Asian Countries:

Since the disintegration of the Soviet Union, migration from Central Asian countries occurred due to socioeconomic and policy reasons. Within Eurasia, Central Asian people migrate to two destinations, Russia and Kazakhstan (Ryazantsev et al., 2017, pp 40). These two countries attracted migrants from the Central Asian countries

primarily because of economic growth, revenue from oil and oil exports, and fruits of the cheap migrant workers.

Factors Responsible for Migration in Central Asian Countries:

Migration is not a single-dimensional phenomenon; many factors are responsible for migrating from one nation to another. Most of the migrants in Central Asian countries leave their place due to unemployment, unskilled, lower wages, inflation, ethnic, cultural, inadequate educational infrastructure, non-availability of industries, etc.

Table 1 – The average wage level in the Central Asian Countries:

Country	1991	2010 (in Euro)
Kazakhstan	80,5	75,3/395eur
Kyrgyzstan	67,2	22,2/117eur
Tajikistan	67,5	11,5/61eur
Turkmenistan	75,5	--
Uzbekistan	66,8	25,0/140 eur (2004)

Source: CIS Committee, in Choudinovskikh, O., Denissenko M. (2013)

This table shows the average wage level in the Central Asian countries for the twenty years from 1991 to 2010. In Central Asian republics, especially Kyrgyzstan, Tajikistan, and Uzbekistan, the absence of permanent employment and poverty are the main factors that cause individuals to migrate to Russia and Kazakhstan. The table shows a comparative analysis of labour wages from 1991 to 2010.

This table shows the wages for the workers in Central Asian countries. In Kazakhstan, the currency is KZT (Kazakhstani Tenge). From 2015 to 2019, the value of wages of the Kazakhstani Tenge gradually increased. In 2015, the wage of workers was 126,021 of the local KZT. By 2019, the value of the wage had risen to 187,510 KZT. In Kyrgyzstan, the currency is KJS (Kyrgyzstani Som). From 2015 to 2018, the wages of the workers in Kyrgyzstani Som showed a steady increase. However, the value for 2019 is not available in the table. In Tajikistan, the currency is TJS (Tajikistani Somoni). From 2015 to 2019, the wages of the worker in Tajikistan have been increasing. In 2015, the wage of workers was equivalent to 879 TJS. By 2019, the value had risen to 1,234 TJS. In Turkmenistan, the currency is Turkmen Tenge. From 2015 to 2017, the wages showed a slight increase. However, the wage data for 2018 and 2019 are not available in the table.

In Uzbekistan, the currency is UZS (Uzbekistani Som). From 2016 to 2019, the wages of workers in Uzbekistani have significantly increased. In 2016, wages were equivalent to 1,293,800 of the local currency. By 2019, the wages had risen to

2,324,500 in the local currency. The wages of workers' values provide insights into the exchange rates and economic conditions in these countries, showcasing the fluctuations and trends in wages in their respective currencies over the years.

Table 2 – Minimum wages in Central Countries (in respective currency)

Country	Currency	2015	2016	2017	2018	2019
Kazakhstan	KZT	126021	142898	150827	163257	187510
Kyrgyzstan	KJS	13483	14847	15670	16427	--
Tajikistan	TJS	879	962	1144	1234	--
Turkmenistan	TMT	1263	1381	1403	--	--
Uzbekistan	UZS	--	1293800	1453200	1822200	2324500

Source: information gathered from <https://tradingeconomics.com/>

Table 3 – Poverty Rate in Central Asian Countries (2020)

Country	Poverty Rate
Kazakhstan	5.3%
Kyrgyzstan	25%
Tajikistan	26%
Turkmenistan	0.2%
Uzbekistan	17.0%

Source: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/field/population-below-poverty-line/>

The table shows the poverty rates of the countries mentioned in the table. In Kazakhstan, the poverty rate is relatively low at 5.3%. This indicates that

a small percentage of the population lives below the poverty line. Kyrgyzstan has a higher poverty rate of 25%. This means that a significant portion of the population in Kyrgyzstan is experiencing poverty. Tajikistan has a similar poverty rate of 26%. This suggests that a considerable number of people in Tajikistan are living in poverty. Turkmenistan has a remarkably low poverty rate of 0.2%. This indicates that the majority of the population in Turkmenistan is above the poverty line. Uzbekistan has a poverty rate of 17.0%. This suggests that a significant portion of the population in Uzbekistan is facing economic challenges and living in poverty. These poverty rates provide insights into the economic conditions and disparities within these countries, highlighting the varying poverty levels among their populations.

Table 4 – Unemployment in Central Asian Countries

Country	Unemployment (1991) (%)	Unemployment (2000) (%)	Unemployment (2010) (%)	Unemployment (2020) (%)
Kazakhstan ¹	0.90	12.75	5.77	4.89
Kyrgyzstan ²	1.0	1.98	2.8	4.6
Tajikistan ³	1.9	15.13	10.89	7.4
Turkmenistan ⁴	1.4	11.51	4.0	4.8
Uzbekistan ⁵	1.9	12.21	5.36	5.29

¹ <https://www.macrotrends.net/countries/KAZ/kazakhstan/unemployment-rate>

² <https://www.macrotrends.net/countries/KGZ/kyrgyz-republic/unemployment-rate>

³ <https://www.macrotrends.net/countries/TJK/tajikistan/unemployment-rate>

⁴ <https://www.macrotrends.net/countries/TKM/turkmenistan/unemployment-rate#:~:text=Unemployment%20refers%20to%20the%20share,a%200.01%25%20decline%20from%202020.>

⁵ <https://www.macrotrends.net/countries/UZB/uzbekistan/unemployment-rate#:~:text=Unemployment%20refers%20to%20the%20share,a%200.73%25%20increase%20from%202020.>

This Table no – 4, shows the unemployment rates of the countries mentioned in the table. In Kazakhstan, the unemployment rate in 1991 was .90%. In 2000, it rose to 12.75 per cent; in 2010, it was 5.77 per cent, and in 2020, it reduced to 4.89 per cent.

This indicates that a relatively lower percentage of the population is currently unemployed. Kyrgyzstan has a slightly lower unemployment rate of 4.6%. Before independence, all Central Asian Republics had

lower unemployment rates, but after the disintegration of the Union in 1992- 2000, the unemployment rate was too high in all CARs except Kyrgyzstan. From 2010 to 2020, Tajikistan and Uzbekistan were above the mark (worst) of the ideal unemployment rate (3-5%). According to Patnaik (2005), “When the economy declined, and federally funded industries closed down, employment and income security also went. The Russians left Central Asia in large numbers to resettle in Russia (Patnaik, 2005).”

Table 5 – Net migration between the Central Asian countries, 1992-1999 (thousands)

	Russia	Kazakhstan	Kyrgyzstan	Tajikistan	Turkmenistan	Uzbekistan
Russia		-1222,9	-217,9	-	-87,1	-
Kazakhstan	1360,9		-5,1	-	-17,6	-
Kyrgyzstan	241,5	1,2		-	0,1	-
Tajikistan	287,2	11,1	9,9		7,8	-
Turkmenistan	105,5	21,2	-0,1			
Uzbekistan	531,4	25,1	-20	-	6,4	

Source: Choudinovskikh, O., Denissenko, M. (2013)

Table 6 – Net migration between the Central Asian countries, 2000-2010 (thousands)

Country	Period	Arrivals	Departures	Net-migration
Russia	2000-2010	2389,4 (1,6%)	823,8 (0,6%)	1565,6
Kazakhstan	2000-2010	617,9 (4,1%)	791,2 (5,3%)	-173,3
Kyrgyzstan	2000-2010	45,4 (0,9%)	385,0 (7,9%)	-339,6
Tajikistan	2000-2010	14,7 (0,2%)	108,1 (1,8%)	-93,4
Turkmenistan	2000-2010	5,1 (0,1%)	95,5 (2,0%)	-90,5
Uzbekistan	2000-2006	47,5 (0,2%)	631,0 (2,6%)	-583,6
	2000-2010	-	-	-786,5

Source: Data from national statistical agencies, CIS Statistical Committee, Choudinovskikh, O., Denissenko, M. (2013)

Migration Patterns in Central Asian Countries:

The migration within Central Asia and from Central Asia is based on various patterns such as socioeconomic composition (includes subcategories- age, gender, and education of migrants), period of stay (short and long term), the purpose of the migration (mainly work, education, ethnic return (after the disintegration of the Soviet Union Russian migrated from CARs to Russia) and family reunification. However, the more prominent push factors gearing emigration from Central Asian

countries are unemployment, low wages, and limited opportunities for improving livelihoods in their home country (Sagynbekova, 2017; IOM, 2015). This is also reflected in the official statistics – over 90% of Central Asian migrants are labour migrants (Abdulloeva, et al., 2017).

Pull factors in Russia and Kazakhstan that attracted Kazakhstan, Tajikistan, and Uzbekistan migrants include sustainable demand for workers, the demographic drive, higher wages, fewer visa formalities, and less expensive transport for these two destinations (Delovarova et al, 2013, p. 1506).

In 2004-2008, the height of the boom years, 800,000 Kyrgyz, 1.5 million Tajik, and 2.5 million Uzbek left work from Russia and Kazakhstan because of low-paid work in construction and real estate works (Delovarova et al., 2013, p. 1506).

Central Asian workers increasingly choose Russia as their primary destination for employment, driven by factors such as its dwindling working-age population. From 1950 to 2020, Russia's working population has seen a decline from 102,799,000 to 145,934,000. Projections suggest this trend will continue, with the population expected to reach 130 million. In 2019, the number of workers migrating to Russia from Uzbekistan was 524,000, from Tajikistan was 265,000, from Kyrgyzstan was 165,000, and from Kazakhstan was 105,000.

In 2019, worker migration from Central Asian countries to Russia was substantial: Uzbekistan contributed 524,000 workers, Tajikistan 265,000, Kyrgyzstan 165,000, and Kazakhstan 105,000, respectively. According to Mohapatra (2013), "With regards to motivation for migration, lack of employment opportunities is emerging as one of the major factors responsible for the migration of native Central Asians. For instance, in Tajikistan's case, the mismatch between the high rate of growth of the population and the low rate of economic development is one of the important factors contributing to the migration" (Mohapatra, 2013, p. 140).

Unskilled labourers from Central Asian countries are migrating to Russia; according to Patnaik, "Tajikistan is the poorest country of the region and has been a major supplier of seasonal labourers to Russia." Further, he stressed the recent trend within Central Asia: "There has been a movement within Central Asia, especially to Kazakhstan from neighbouring countries due to its oil-driven economy growth (Patnaik, 2005)."

Therefore, Central Asian migration, driven by socioeconomic factors and confined opportunities at home, heavily favors labour migration to Russia and Kazakhstan. Push factors include unemployment and low wages, while pull factors contain higher wages and fewer visa formalities. This trend, worsened by demographic shifts, underscores the region's economic dynamics and migration patterns.

Why CARs migrants move to Russia and Kazakhstan:

In Central Asian countries (Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan, and Uzbekistan), three factors are prominent to migrants to they move from their native country to Russia and Kazakhstan:

1. Visa-free travel: Russia and Kazakhstan are the most favourable destinations for the workers of Uzbekistan, Tajikistan, Kyrgyzstan, and other CARs. For the developmental process, the visa-free travel policy and also the migration policy of Russia and Kazakhstan from the region have addressed the issue of border controls, visa policies and integration of the regions. At present, 38 countries of the world allow visa-free travel in Russia with restrictions on time duration. Among CARs countries except Turkmenistan, other four countries are allowed to travel visa-free (Schenk, 2010 p. 105). From these countries, citizens can stay in Russia without registering or obtaining a visa for up to 90 days every six months. There are differences between countries. The citizens of Tajikistan can stay in Russia without registering for up to 15 days, while citizens of Kazakhstan can stay for up to 30 days (V.I. Vernadsky Crimean Federal University, 2015). Kazakhstan also has a visa-free travel policy for thirteen countries of the world. Similarly, Russia, except Turkmenistan and the other four countries, are allowed to travel visa-free for nineteen days in Kazakhstan.

2. Linguistic and cultural nearness of CARs with Russia and Kazakhstan: The historical and cultural legacies of Russia and Kazakhstan are another factor for CAR migrants to work in both countries. Migrant workers, particularly from Kyrgyzstan and Uzbekistan, travel with a factor. Kazakhstan has been a new migration centre for Central Asian countries since 2000, especially Russia, and is attractive to Tajikistan, Kyrgyzstan, and Uzbekistan. However, the aforementioned immigrant networks are expected to remain effective and networks will form in new countries due to the New Uzbek Strategy.

3. Economic factor: The native Central Asian labourers migrate to Russia and Kazakhstan due to the high salaries offered to the workers.

Changing Dynamics of the Return Migration in Central Asia

The various factors responsible for return migration have been discussed in the above section, and these factors can be traced to return migration in Central Asian countries. The Central Asian migrants return from the host country due to social, political, government, and economic factors. The social and political factors are more prominent in the case of return migration in the Central Asian Republics.

There are two major categories of return migration in Central Asian countries: (i) voluntary returns, and (ii) forced return (deported and

expelled). Under category one, the migrants return to their respective native places due to the completion of labour activities in Russia and other countries, migrants exhausted from working, illness, disability, sessional, retirement, homesickness, family reasons, and victims of trafficking.

Under the second category, which is very significant, once the worker moves to the host country for betterment, but due to some reason, they are forcefully sent to their homeland, most of it due to re-entry bans and tightened migration laws.

The second category of return migrants is profoundly poignant, particularly concerning the challenges faced by migrants from Central Asian countries due to the Russian re-entry ban. This ban has affected approximately 3 million people who had previously sought to re-enter Russia. Spanning a decade, the entry ban has had significant repercussions. According to the Director for Migration, in 2018, around 253,000 individuals were barred from entering Russia, with a similar number of around 250,000 facing entry restrictions in 2019 (Ryazantsev et al., 2021: 168).

Ryazantsev et al. (2021) further elaborate, noting that individuals from Tajikistan constitute a significant portion of those on the blacklist. Among them, approximately 12,000 individuals were deported for up to ten years due to the acquisition and utilization of false patents and other documents. Additionally, around 5,000 people were prohibited from entering Russia due to diagnoses of infectious diseases (Ryazantsev et al., 2021, pp. 169).

There are three dimensions for return migration: economic incorporation, social connectedness, and civil inclusion (Agadjanian, 2014, pp. 582-583). From 2000 onwards, the phenomenon of return migration came into existence in the region. Various theories of migration are emerging in the region. Neo-realism, neo-liberalism, and national interest are the backgrounds of the new dynamics in the region. All these happened due to the political leadership initiatives, new shift in national polity, and new narratives of the development and homeland, especially in Central Asian countries. Changes in respective states came out with the tag of Soviet influence, transformation in the political setup and coming out from Western perspective and stamp of authoritarian and totalitarian, etc. Moreover, the leadership of Kazakhstan and Uzbekistan is far beyond other CAR nations and has started to attract their native, ethnic, and own people from around the world to return and serve the nation. In this regard, the program called “Nurly Kosh” for 2009-2011 was adopted in 2008 and Uzbekistan President Mirjoyed Savket has introduced some strategic efforts to reorient this “brain drain” problem into a “brain gain” by attracting back highly-skilled Uzbeks scattered around the world with the change of leadership in Uzbekistan in 2016. These two different initiatives have changed the migration pattern in the region and started the process of return migration in both countries. There are some dynamics as followed in the Central Asian region that have changed the migration patterns:

Table 7 – Remittance Flow in Central Asian Countries 2000-2020

Country	2000 (US \$Billion and Million)		2005 (US \$Billion and Million)		2010 (US \$Billion and Million)		2015 (US \$Billion and Million)		2020 (US \$Billion and Million)	
	Received	Sent	Received	Sent	Received	Sent	Received	Sent	Received	Sent
Kazakhstan	67.7M	121.5M	62.0M	1.9B	225.6M	3.0 B	294M	3.2B	374.4M	2.1B
Kyrgyzstan	2.2M	11.2	313M	53.3M	1.33 B	167.8	2.3B	389.5M	2.4B	505.6M
Tajikistan	NA	NA	564.4M	68.8M	2.0B	186.4M	3.7B	240.4M	2.2B	108.4M
Turkmenistan	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA
Uzbekistan	NA	NA	1.0B	148.3M	3.4 B	260 M	64B	676M	7.1B	341.1M

Source: <https://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/charts/total-remittance-inflows-and-outflows-1980-present?width=1000&height=850&iframe=true>
<https://www.pragueprocess.eu/en/countries/424>

The table shows the amounts of remittances received and sent by migrants of different countries over the years. In 2000, Kazakhstan received \$67.7 million and sent \$121.5 million. In 2005, the

amount received decreased to \$62.0 million, while the amount sent increased significantly to \$1.9 billion. In 2010, Kazakhstan received \$225.6 million and sent \$3.0 billion. The trend continued in 2015,

with \$294 million received and \$3.2 billion sent. Finally, in 2020, Kazakhstan received \$374.4 million and sent \$2.1 billion. Moving on to Kyrgyzstan, in 2000, they received \$2.2 million and sent \$11.2 million. In 2005, the amount received increased to \$313 million, while the amount sent decreased to \$53.3 million. In 2010, Kyrgyzstan received \$1.33 billion and sent \$167.8 million. In 2015, they received \$2.3 billion and sent \$389.5 million. Finally, in 2020, Kyrgyzstan received \$505.6 million. For Tajikistan, the data starts from 2005. They received \$564.4 million and sent \$68.8 million. In 2010, the amount received increased to \$2.0 billion. In 2015, they received \$186.4 million and sent \$3.7 billion. Finally, in 2020, Tajikistan received \$240.4 million and sent \$2.2 billion. Unfortunately, there is no data available for Turkmenistan in this table. As for Uzbekistan, they received \$1.0 billion and sent \$148.3 million in 2005. In 2010, the amount received increased to \$3.4 billion. In 2015, they received \$260 million and sent \$64 billion. Finally, in 2020, Uzbekistan received \$676 million and sent \$7.1 billion. This analysis provides insights into the financial transactions of these countries over the years, showcasing their economic activities and relationships with other nations.

Table 8 – Migration in Central Asian Countries (2019 and 2020)

Country	Outflow (Persons)	Inflow (Persons)
Kazakhstan¹	45225(2019) 29088(2020)	12000(2019) 11441(2020)
Kyrgyzstan²	5822 (45000 in 2011)	10000
Tajikistan³	54000	40000
Turkmenistan⁴	125,000	--
Uzbekistan⁵	13648	1105

The above table provides information of people's inflow and outflow from the Central Asian Countries. In 2019, there were forty-five thousand two hundred twenty five people who migrated from

¹ <https://www.pragueprocess.eu/en/component/sprint/?task=country.exportpdf&id=419>

² <https://www.pragueprocess.eu/en/countries/420-kyrgyz-republic>

³ <https://reliefweb.int/report/tajikistan/central-asia-tajiks-who-fled-civil-war-no-longer-refugees>

⁴ <https://www.nationsonline.org/oneworld/turkmenistan.htm>

⁵ <https://www.pragueprocess.eu/en/countries/426-republic-of-uzbekistan>

Kazakhstan to other parts of the world and subsequently, in 2020, twenty-nine thousand and eighty-eight had left the country. And contrarily, in 2019, twelve thousand people came to Kazakhstan and in 2020, the number was eleven thousand four hundred forty-one.

If we look at the data of Kyrgyzstan, five thousand eight hundred twenty-two people left the country in 2019. if compare the number with 2011 it very less as it was forty-five thousand and the inflow was approximately ten thousand.

In Tajikistan, fifty-four thousand people left the country and forty thousand people entered in country in the year of 2019-2020. In case of the Turkmenistan, in the same year one lac twenty-five thousand people left the country, and there is no information about the people who entered the country in a given year. In Uzbekistan around one lac thirty-six thousand and forty-eight people had left the country while only eleven hundred and five people entered in the.

Hence, the data exemplify trends of people's migration from five Central Asian countries i.e. Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan, and Uzbekistan, highlighting fluxes in outbound and inbound populations, and offering worthwhile insights into regional migration dynamics.

Country-wise initiative for the return migrants

Case-1: Kazakhstan

In Central Asia, Kazakhstan is one of the first states who started some initiative to facilitate migrants. On 5th September 2000, migration policy was formed under government decree N: 1346. The policy is known as the concept of the migration policy of the Republic of Kazakhstan. The mandate of the policy is to look at national socioeconomic development and protect the rights of the migrants in the country. Also, it focuses on the migration from Kazakhstan to other countries and those who are in Kazakhstan came from other countries to serve Kazakhstan. The target of the policy (from 2001-2010, initial ten years) was to support the ethnic Kazakhs who left the country and migrated to Turkmenistan, Kyrgyzstan, Uzbekistan, Russia, Mongolia, and China. In continuation of the policy, President of Kazakhstan had announced the annual immigration quota for ethnic Kazakhs who left the country long back and are willing to come back to their own birth /homeland country can be allowed to come and settle in Kazakhstan. In the policy it is the provision, that if the application is pending at government level, the process of the application

and permission can expedited and the government facilitates them on a priority basis.

Among the Central Asian Republic countries, Kazakhstan is a unique republic that introduced a very popular program called “Nurly Kosh” (Blessed and Bright Migration) in 2008 (Under Government Decree No. 1126) (Dautova, 2020). The initiative was basically to support the political and economic sustainability of the country. The statistics of the migration of ethnic Kazakhs in 2020, displays that around five million Kazakhs are living outside and they are spread in 43 countries (World Association of Kazakh). This program attracted highly professionals who are serving in the various parts of the world. The task of the program is to support in terms of providing an allowance for the purchase of a house, reimbursement of relocation costs, and social support who returned to Kazakhstan.

Under the Policy of Migration-2000, in the three different regions of the country, government has created three macro-Zones i.e. North, South and Central Zone. These zones mainly are created to settle the return Kazakh ethnic people from various part of the world. Further, Kazakh government has spent around 1318.6 million US dollars from 2009 to 2011.

The centres located in the three zones are assigned the duty to facilitate the returns in various ways such as legal and psychological assistance, employment, vocational courses, training and also language courses.

Under the “Nurly Kosh” and another initiative of the Kazakh government approximately 313,256 ethnic Kazakh families received a status of return and received preferential housing from 1991-2020. Under this policy and program, the returns (size of family five people) can get a time allowance of 5866 US Dollar amount for buying a house or reimburse family relocation expenditures.

Table 9 – Ethnic Kazakh families returned in the year 2019

Country	Number of people	Per cent
China	7326	41.5
Uzbekistan	7074	40.1
Turkmenistan	1152	6.5
Mongolia	1095	6.2
Russia	313	1.8
Other countries	701	3.9
Total	17661	100

Source: <https://www.pragueprocess.eu/en/countries/419-republic-of-kazakhstan>

This Table provides information about the number of people from different countries and the percentages of people who returned to Kazakhstan. China has the highest number of people with 7,326, accounting for 41.5% of the total. Uzbekistan follows closely with 7,074 people, making up 40.1% of the total. Turkmenistan has 1,152 people, which is 6.5% of the total. Mongolia has 1,095 people, representing 6.2% of the total. Russia has the smallest number with 313 people, making up 1.8% of the total. Other countries have 701 people, contributing 3.9% to the total. In total, there are 17,661 people in the dataset.

According to Leila Delovarova (2020), ‘The IOM mission in Kazakhstan provides assistance to persons who have returned to their homeland, under this assistance the return migrants get financial, psychological, and other support in Kazakhstan. Further it also covers aspects of rehabilitation and reintegration, with subsequent monitoring over the course of a calendar year from the moment of arrival of return migrants (Delovarova, 2020, p. 10).

In most cases, most immigrants within the context of the resettlement program of ethnic Kazakhs to their ancestral homeland receive a quota to reside in the northern regions of Kazakhstan. This decision by the Kazakh government is due to the expectation that birth rates will decrease in these regions, which are subject to what is known as the “demographic trough”. During the Soviet era, ethnic Russians, Germans, and Ukrainians primarily lived in the northern and eastern regions, with the ethnic Kazakh population accounting for no more than 25% of the total population. After the collapse of the USSR, most ethnic Germans migrated to Germany, while Russians began moving to Russia. This situation was exacerbated by the predominantly agricultural nature of the northern regions of Kazakhstan, where many villages and farming communities experienced significant population loss during the economic downturn as people migrated to urban areas. The Kazakh government has decided to address the issue by relocating Kazakh citizens from other areas where overpopulation is a concern. In the early years after the country’s independence, many ethnic Kazakhs who lived in China, Uzbekistan, Kyrgyzstan, Russia, Turkmenistan, Afghanistan, Iran, and Turkey began to migrate to their historical homeland independently. The resettlement program for ethnic Kazakhs aimed to achieve various objectives.

Firstly, it sought to address historical injustices. At the beginning of the previous century, many Kazakhs had been forced to leave their homes due to hunger and repression as a result of Soviet policies.

The program aimed to correct this situation by facilitating the return of these displaced individuals to their ancestral lands.

Secondly, the program sought to resolve the demographic imbalance that had arisen due to the mass migration of people from northern, central, and eastern Kazakhstan. This imbalance led to those regions becoming economically underdeveloped and dependent on subsidies. By encouraging the return of Kazakhs, the program hoped to alleviate this issue.

Thirdly, from a political perspective, the program aimed to prevent potential separatist movements and increase the size of the state's founding ethnic group. By bringing back Kazakhs from abroad, the government hoped to strengthen its position and maintain stability.

The resettlement program has faced numerous difficulties, primarily due to the reluctance of the majority of returnees to return to areas where the standard of living differs significantly from the standard of living in the western and southern regions. These problems, which arose as a result of the economic downturn caused by various factors, including the war in Ukraine, economic sanctions, pandemics, and other natural disasters, forced the Government of Kazakhstan to reduce subsidies for returnees. In addition, after several incidents, the Government had to tighten restrictions on issuing passports to migrants, which created bureaucratic obstacles. The Government explained this as a desire to ensure national security. All these factors play a role in shaping Astana's resettlement policy.

Case-2: Uzbekistan

Uzbekistan is ranked in first position in terms of the highest population in the CARs countries, with seventeen per cent below poverty line people and occupied third position in the region after Tajikistan and Kyrgyzstan. Its migration outflows and inflows are 13648 (OF) and 1105 (IF). Uzbekistan is going through a difficult time in terms of unemployment and poverty in the region. Due to a lack of adequate educational and technological infrastructure, unskilled migrants are going outside the country. From independence to this time, no such migration policy or law has been enacted by the government of Uzbekistan. It was the first time in 2016 the president of Uzbekistan announced a program for attracting highly skilled Uzbeks scattered around the world. In continuation of the announcement, Uzbek president Shavkat Mirziyoyev during his visit to New York City in the USA, met the Uzbek group in 2017. He invited them to work in Uzbekistan, and the government made clear that it would encourage its

citizens who are trained abroad to return and share their expertise and international experience. There are no official statistics on how many people who were born in Uzbekistan are now living abroad, but many analysts believe the number is in the several million. Despite the outflow of unskilled migrants to various countries of the world, the motive of the announcement is that there are still thousands of Uzbeks working abroad who have completed advanced education and are employed in high-skilled jobs. The new government of Uzbekistan hopes that at least some of these highly skilled Uzbeks will return to help reform the country.

In 2018, the Government of Uzbekistan came up with a strategy and founded a Council to invite 300 people of Uzbek origin who live mostly in developed countries and work in various fields such as law, finance, medicine, economics, and academia. The Council's main goal is to help in developing reform programs in the political, economic, and social spheres in Uzbekistan, including creating an overarching development model to extend until 2035. Uzbekistan also established the El-Yurt Umidi Foundation to train specialists abroad and engage in dialogue with expat Uzbeks. At the same time, the government adopted a concept paper that declared as its goal, among others, "attracting compatriots from among highly qualified specialists to work in government organizations."

The study conducted by Sherzod Eraliev (2019), on a new policy of the Government of Uzbekistan, findings of the study highlighted that "At the same time, the widespread old-style bureaucracy, corruption, a lack of real economic and political reforms (including public administration reforms), and low living standards were the main factors that made others hesitant to return. Some expressed hope that the government would speed up its economic and political reforms and that the level of bureaucracy would diminish soon" (Eraliev, 2019:30).

Case-3: Tajikistan

Tajikistan is one of the poorest countries in Asia, with twenty-six per cent of the population residing below the poverty line. It is the third largest remittance-dependent (in 2013, first in remittance-dependent) in the world with a 7.6% unemployment rate, and remittance contributes thirty-three per cent of total GDP. The country mainly depends on the remittance of migrants, and since independence in 2020, it has received 2.2 billion dollars. According to Khiradmand Sheraliev (2021), "thirty per cent of Tajikistan's GDP, and in absolute terms, it is about \$ 2.5 billion." From 2013 to 2020, Tajik labour

migrants transferred more than \$ 15 billion to their homeland through official means (Sheraliev, 2021).

The rate of outflow the person from Tajikistan to Kazakhstan, and Russia is very high among the Central Asian countries, 54000 (2019-20), and the inflow was 40000 (2019-20). The Tajik migrants return from their destination countries due to season; most of the Tajik migrants work out of the country as labourers at construction sites. During the winter season, the construction is because of less need for manual labourers (IOM, 2014: 20). Also, expensive treatment in Russia and other countries, pushes them to return to their native country.

Case-4: Kyrgyzstan

Kyrgyzstan is one of the poorest countries in the Central Asian region after Tajikistan, with twenty-five per cent of the population residing below the poverty line. Around 700000 migrants from Kyrgyzstan work abroad (Sagynbekova, 2017: 5). Out of the international migrants, Kyrgyzstan has the highest share of women in migration (around 40%), while other countries such as Tajikistan and Uzbekistan, women share is around 20%. The remittances accounted for 30.3% of Kyrgyzstan's GDP, making it the world's second most remittance-dependent economy after Tajikistan (Sagynbekova, 2017, p. 6).

Kyrgyzstan joined the Eurasian Economic Union (EAEU) in 2015. Among four labour force surplus countries of Central Asian countries (Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan and Uzbekistan). This move of the Kyrgyz government hoped this would resolve many issues faced by undocumented labour migrants and provide more open and efficient access to employment opportunities and social welfare (Sagynbekova, 2017, p. 7).

Thus, Kyrgyzstan's high poverty rates, significant reliance on migrant labour, and remittance-driven economy underscore its socio-economic challenges, prompting strategic integration into the EAEU to address migration issues and foster access to employment and welfare.

Challenges before the return migrants to their homeland country

Most of the migrants from Central Asian Countries (Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan, and Uzbekistan) are unskilled labourers, and they migrate from their homeland countries to their destinations for earning. The family members of these migrants depend on their remittance. In the case of Tajikistan, the GDP of the country depends on remittance. The high poverty and unemployment

rates have negatively impacted the country's development process. It can be said that it is the psychological aspect of the migrants if they are forcefully sent to their native country. In Tajikistan, there is a lack of policy or plan for the return migrants. Every year half a million Tajik labourers move out for employment in the country. Out of them, ninety per cent move to Russia, the remaining Kazakhstan, and other countries (Zotova, 2023, p. xi). The study on return migrants conducted by Zotova (2023), highlighted the issue related to the "mental health of the return migrants. It is unfortunate for the labourer who works for other countries and gets sick and due to out-of-pocket expenses of medical care in destination countries. They return with serious diseases which impact their family and the economy of the country" (Zotova, 2023).

Another challenge for migrants, as well as the origin country, when migrants return from the destination country due to political, social, and economic factors is the nonavailability of sound legal support for the returnees. Only Kazakhstan has a special provision for return migrants, but other countries of Central Asia do not have legal support for return migrants.

The most important aspect is the economic factor, whatever reason for the return to their native countries, where the economic aspect is very serious, especially in the case of Tajikistan, the GDP of the country depends on remittance. Since 2025, Russia's policy of re-entry bans, strict laws for acquiring citizenship, and permits for labour have impacted the flow of migration.

According to Rezantsev (Ryazantsev et al., "the Government of Tajikistan merely has any special programs for the reintegration of returning migrants due to lack of funds and lack of experience in this area. Most returning migrants are forced to solve their problems on their own or resort to the help of their families and relatives. The government is not interested in the massive return of labor migrants, since the increase in their number worsens the socio-economic situation of the population and the general state of the labor market" (Ryazantsev et al, 2021, p. 173).

The Tajik government has implemented a program for the reintegration of returning migrants, providing professional training after training jobs and entrepreneurship to them. The most problematic situation in Tajikistan is the population growth, and every year, 200000 youths join the labour force. They are moving abroad for jobs. In Tajikistan, there is no such mechanism for re-employment. The government introduced such paid training

courses/programs for the return migrants but no such assurance for the jobs. Government data, Ministry of Labor, Migration and Employment of the population, in 2018, 1462 return migrants have received training but among them, only 812 have got permanent jobs.

The return migration impacted the family members' returns negatively. According to Thieme in Kyrgyzstan, "The remittances were seen as a positive opportunity to invest in good nutrition and education for children and therefore a better future (Thieme, 2011, p. 13)." But after returning, they face problems on this front. The rerun migrant's investment increasing in the urban area, and it is affecting the rural–urban balances.

In short, the migration of unskilled labourers from Central Asian countries significantly impacts both the migrants and their home countries. Remittances form a crucial lifeline for families left behind, especially in Tajikistan, where they contribute significantly to the GDP. However, challenges abound for returnees, including mental health issues, lack of legal support, and limited reintegration programs. Economic dependency on remittances underscores the urgency for comprehensive policies addressing the well-being of migrants and their families.

Conclusion

The Central Asian countries have started their economic and social reforms through massive

policies and plans from coming out of the Soviet legacy tag, a new model of the governing political system. The initial first decade of independence was challenging for certain sectors such as education, infrastructure, location of the industries, common language during the soviet time, the civil war situation in CARs, returning the Russian skilled population from CARs, etc. Since independence, all five Central Asian countries have experienced massive transformations in economic, political, administration, technological, and social spheres. Migration in the Central Asian region due to economic, infrastructural, unskilled manpower, and educational constraints. The economy of Tajikistan, Kyrgyzstan, and Uzbekistan is based on remittances from Russia and Kazakhstan. But in recent years, the leaders of Kazakhstan and Uzbekistan have taken some policy decisions in terms of migration. These policies have impacted the migration patterns in regions, and new phenomena have appeared in CARs, i.e. return migration in the name of ethnic linkages and attractive plans for the indigenous ethnicities to return to their own countries and serve the nations. However, the inflow of the return migration is not as desired by the CARs leadership. It can be said that it is early to conclude that within one and half decades of the reforms is not much time to reach a conclusion. All these reforms are at the infancy stage, but the fruit of all these reforms depends on time and space along with will power of the political leadership.

References

- Abdulloeva, N., Bogdasaryan, M., Koak, A. & Yakimov, A., 2017. *Unified Report on Migration in the Kyrgyz Republic, the Republic of Armenia, the Republic of Tajikistan and the Russian Federation*, s.l.: Khishtovani Giorgi (2020), Reviewing Migration and Development: The Role of Authorities in Central Asia, CAREC institute.
- Agadjanian, V., Gorina, E., & Menjivar, C. (2014). Economic Incorporation, Civil Inclusion, and Social Ties: Plans to Return Home among Central Asian Migrant Women in Moscow, Russia. *International Migration Review*, 48(3), 577-603. <https://doi.org/10.1111/imre.12117>
- Brettell, C., & Hollifield, J. F. (Eds.). (2000). *Migration Theory: Talking Across Disciplines*. New York: Routledge.
- Bokayev, B., Ismailova, R., Torebekova, Z. *Affecting International Migration Trends through a Multi-Faceted Policy: Kazakhstan within Central Asia and the EAEU*, *Studia Politica: Romanian Political Science Review*, 20(2), 223-243. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-69928-9> .
- Choudinovskikh, O., Denissenko, M. (2013). Migration between CIS countries: trends and policy, SEARCH, pp.1-29.
- Cerese, F. P. (1974). Expectation and Realty: A Case Study of Return Migration from the United States to Southern Italy. *The International Migration Review*, Vol. 8 No. 2 (Special Issue) pp. 245-262.
- Dautova, I. (2020). Kazakh Diaspora in Iran and the Nurly Kosh program, Eurasian Research Institute, Kazakhstan retrieved from <https://eurasian-research.org/wp-content/uploads/2020/10/Weekly-e-bulletin-31.08.2020-06.09.2020-No-270.pdf>
- Dumont, Jean-Christophe and Gilles Spielvogel (2007), "International Migration Out Look, Return Migration: A New Perspective," SOPEMI – 2008, retrieved from <https://oecd.org/migration/mig/43999382.pdf>.
- Delovarova, L. (2013), Oxana Shkapyak and Fatima "Kukeyeva Migration Processes in Central Asia: Main Directions and Key Issues of Regional System," *Middle-East Journal of Scientific Research* 15 (11): 1505-1510, pp 1505-1510.
- Delovarova, L. (2020). Return migration in central Asia: Key factors and potential of development of voluntary return and reintegration programs in the region, *Science Culture Society* 26(1), pp. 6-12, DOI: 10.38085/2308829X-2020-1-6-12

Eraliev, Sh. (2019). "Return Migration as a Brain Gain for Uzbekistan? The Challenges of Attracting Highly Skilled Uzbeks Abroad" in ed. Marlene Laruelle (ed), *New Voices from Uzbekistan*, Central Asia-Azerbaijan Fellowship Program, Central Asia Program (CAP), pp-21-30, retrieved from [Return_Migration_as_a_Brain_Gain_for_Uzbekistan_The_Challenges_of_Attracting_Highly-skilled_Uzbeks_Abroad](#)

IOM (2023). *Facts and Figures of International Migration*, retrieved from <https://www.iom.int/data-and-research>.

IOM (2014). *Tajik Migrants with Re-entry Bans to the Russian Federation*, Mission in the Republic of Tajikistan, Dushanbe.

King, R. (2000). "Generalizations from the history of return migration", in B. Ghosh (ed.) *Return Migration: Journey of Hope or Despair?* International Organization for Migration (IOM) and United Nations (UN), Geneva, pp. 7-56.

Korobkov, A.V. (2007). Migration trends in Central Eurasia: Politics versus Economics, *Communist and Post-Communist Studies* 40, pp,169-189.

Mohapatra, N.K. "Migration and Its Impact on Security of Central Asia", *India Quarterly*, June 2013, Vol. 69, No. 2 (June 2013), pp. 133-157.

Patnaik, A. (2005). Migration, Identity, and Integration in Eurasia, in the 37th World Congress of The International Institute of Sociology, *Frontier of Sociology*, 5-9 July 2005, Stockholm, Sweden, retrieved from http://www.swedishcollegium.se/IIS2005/total_webb/tot_html/papers/migration_identity.pdf

Ryazantsev S., Khonkhodzhayev F., Akiramov S., and Ryazantsev N. (2021). "Return Migration to Tajikistan: Forms, Trends, Consequences" *Central Asia and the Caucasus* 22 (1) pp. 162-173. DOI: <https://doi.org/10.37178/ca-c.21.2.14>

Ryazantsev, S., Bogdanov, I., Dobrokhleb, V., Lukyanets, A. "Migration from Central Asian Countries to Russia and Kazakhstan in The Context of Integration Processes in The Eurasian Economic Union Format", *Central Asia and the Caucasus*, V. 18, no. 1, pp. 3949

Sagynbekova, L., (2017). "International Labour Migration in the Context of the Eurasian Economic Union: Issues and Challenges of Kyrgyz Migrants in Russia," *Institute of Public Policy and Administration (IPPA) working paper series*, Issue 39.

Sheraliev, Kh. (2021). A Critical Lesson for Tajikistan: The State of Migrant Workers in 2020, *The Diplomat*, 06 June 2021, retrieved from <https://thediplomat.com/2021/01/a-critical-lesson-for-tajikistan-the-plight-of-migrant-workers-in-2020>

Thieme, S. (2012). Coming home? patterns and characteristics of return migration in Kyrgyzstan. *International Migration*, 52(5), 127-143. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.2011.00724.x>

Zotova N, (2023), *Mental Health Problems of Returned Tajik Labour Migrants and their Experiences Seeking Mental Health Care and Psychosocial Support*, IOM, Geneva. retrieved from <https://publications.iom.int/books/mental-health-problems-returned-tajik-labour-migrants-and-their-experiences-seeking-mental>

Автор туралы мәлімет:

Говинд Кумар Инахия – қауымдастырылған профессор, Ресей және Орталық Азияны зерттеу орталығы, Халықаралық зерттеулер мектебі, Джавахарлал Неру Университеті (Үндістан, Нью-Дели қ., e-mail: govindkumar@jnu.ac.in)

Information about author:

Govind Kumar Inakhiya – Associate Professor, Centre for Russian and Central Asian Studies, School of International Studies, Jawaharlal Nehru University (India, New Delhi, e-mail: govindkumar@jnu.ac.in)

Previously sent March 4, 2024.

Accepted June 3, 2024.

**Р.Р. Бурнашев * , И.А. Черных **Казахстанско-Немецкий Университет, Казахстан, г. Алматы
*e-mail: burnaschew@dku.kz

КАЗАХСТАН В ЕВРАЗИЙСКОЙ МИГРАЦИОННОЙ СИСТЕМЕ: КЛЮЧЕВЫЕ ТРЕНДЫ НАЧАЛА 2020-Х ГОДОВ

Карантинные меры, действовавшие практически повсеместно в связи с распространением COVID-19, а затем переход противостояния России и Украины в военную фазу в феврале 2022 года и связанные с этим события (наложение на Россию масштабных санкций и проведение в России мобилизационных мероприятий) оказали серьезное влияние на миграционные потоки в Евразийской миграционной системе. В статье, на основе анализа статистических данных рассматривается, насколько эти изменения были системны для Казахстана и ведут ли они к трансформации места Казахстана в Евразийской миграционной системе. В статье показывается, что трансформации затронули как минимум три значимых для Казахстана компоненты миграционных процессов, выделенные в Концепции миграционной политики Республики Казахстан на 2023–2027 годы, а именно: сальдо внешней миграции; миграцию квалифицированных работников и образовательную миграцию; переезд в Казахстан казахов. Во-первых, серьезно изменился объем миграции, связанной со сменой постоянного места жительства. В 2023 году, впервые с 2012 года, в Казахстане зафиксировано положительное сальдо такой миграции. В то же время, хотя Россия остается наиболее привлекательной страной для миграции из Казахстана, миграционные потоки в этом направлении значительно сократились. Более того, в 2023 году был достигнут паритет между количеством иммигрантов и эмигрантов. Во-вторых, в сфере миграции наблюдается противоречивая динамика в связи с утечкой мозгов. С одной стороны, наблюдается рост числа иммигрантов с высшим и средним специальным образованием и положительное сальдо такой миграции в 2023 году. С другой стороны, с 2019–2020 учебного года можно говорить о снижении интереса иностранных граждан к обучению в Казахстане. В-третьих, в 2022 и 2023 годах фиксируется рост миграции представителей как минимум двух этнических групп – казахов и русских, причем количество русских, въезжающих в Казахстан на постоянное место жительства, достигает максимального уровня с 2014 года. Однако при этом утверждается, что делать вывод о фундаментальной трансформации места Казахстана в рамках Евразийской миграционной системы еще преждевременно.

Ключевые слова: Евразийская миграционная система, «утечка мозгов», образовательная миграция, этническая миграция, Казахстан.

Р.Р. Бурнашев *, И.А. Черных

Қазақ-Неміс университеті, Қазақстан, Алматы қ.
*e-mail: burnaschew@dku.kz

Еуразиялық көші-қон жүйесіндегі Қазақстан: 2020 жылдардың басындағы негізгі трендтер

COVID-19 таралуына байланысты іс жүзінде барлық жерде қолданылған карантиндік шаралар, содан кейін Ресей мен Украинаның 2022 жылдың ақпанында әскери кезеңге өтуі және соған байланысты оқиғалар (Ресейге ауқымды санкциялардың салынуы және Ресейде жұмылдыру шараларының өткізілуі) Еуразиялық көші-қон жүйесіндегі көші-қон ағындарына айтарлықтай әсер етті. Статистикалық деректерді талдау негізінде мақалада бұл өзгерістердің Қазақстан үшін қаншалықты жүйелі болғандығы және олар Қазақстанның Еуразиялық көші-қон жүйесіндегі орнын өзгертуге алып келу, келмеуі туралы сұрақтар қарастырылады. Мақалада трансформациялардың Қазақстан Республикасының 2023–2027 жылдарға арналған көші-қон саясатының тұжырымдамасында көрсетілген көші-қон процестерінің кемінде үш маңызды құрамдас бөлігіне, атап айтқанда: сыртқы көші-қон сальдосына; білікті жұмыскерлердің көші-қонына және білім алу мақсатындағы көші-қонға; қазақтардың Қазақстанға көшуіне әсер еткені көрсетілген. Біріншіден, тұрақты тұрғылықты жерін ауыстырумен байланысты көші-қон көлемінің айтарлықтай өзгеруі орын алуда. 2023 жылы Қазақстанда 2012 жылдан бері алғаш рет осындай көші-қонның оң сальдосы тіркелді. Сонымен бірге, Ресей Қазақстаннан көші-қон үшін ең тартымды ел болып қала бергенімен, бұл бағыттағы көші-қон ағындары айтарлықтай азайды.

Сонымен қатар, иммигранттар мен эмигранттар саны арасындағы тепе-теңдікке 2023 жылы қол жеткізілді. Екіншіден, миграция саласында мидың ағып кетуіне байланысты қарама-қайшы динамика байқалады. Бір жағынан, 2023 жылы жоғары және арнаулы орта білімі бар иммигранттар санының өсуі және мұндай көші-қонның профициті байқалады. Екінші жағынан, 2019-2020 оқу жылынан бастап шетелдік азаматтардың Қазақстанда оқуға деген қызығушылығының төмендеуі туралы айтуға болады. Үшіншіден, 2022 және 2023 жылдары кем дегенде екі этникалық топ өкілдерінің – Қазақтар мен Орыстардың көші – қонының өсуі тіркелді, Қазақстанға тұрақты тұруға келген Ресейліктердің саны 2014 жылдан бергі ең жоғары деңгейге жетті. Алайда, бұл ретте Еуразиялық көші-қон жүйесі шеңберінде Қазақстанның орнының түбегейлі өзгеруі туралы қорытынды жасау әлі ерте деп бекітіледі.

Түйін сөздер: Еуразиялық көші-қон жүйесі, білім алу мақсатындағы көші-қон, этникалық көші-қон, Қазақстан.

R. Burnashev*, I. Chernykh

Kazakh-German University, Kazakhstan, Almaty

*e-mail: burnaschew@dku.kz

Kazakhstan in the Eurasian migration system: key trends for the early 2020s

The quarantine measures that were applied almost everywhere in connection with the spread of COVID-19, and then the transition of the confrontation between Russia and Ukraine to a military phase in February 2022 and related events (the imposition of large-scale sanctions against Russia and mobilization activities in Russia) had a serious impact on migration flows in the Eurasian migration system. The article analyzes statistical data to determine the extent to which the changes were systemic for Kazakhstan and whether they led to a transformation of Kazakhstan's position in the Eurasian migration system. The article demonstrates that the transformations impacted at least three components of migration processes that are significant for Kazakhstan, as identified in the Concept of Migration Policy of the Republic of Kazakhstan for 2023-2027. These components include the balance of external migration, migration of skilled workers and educational migration, and Kazakhs moving to Kazakhstan. First, there is a serious change in the volume of migration related to change of permanent residence. In 2023, for the first time since 2012, Kazakhstan recorded a positive balance of such migration. At the same time, although Russia remains the most attractive country for migration from Kazakhstan, migration flows in this direction have significantly decreased. Moreover, the parity between the number of immigrants and emigrants was reached in 2023. Secondly, there are contradictory dynamics in the field of migration in connection with brain drain. On the one hand, there is an increase in the number of immigrants with tertiary and specialized secondary education and a surplus of such migration in 2023. On the other hand, from the academic year 2019-2020 we can speak about the decrease in the interest of foreign citizens to study in Kazakhstan. Third, in 2022 and 2023, an increase in the migration of representatives of at least two ethnic groups – Kazakhs and Russians – is recorded, with the number of Russians entering Kazakhstan for permanent residence reaching the highest level since 2014. However, the paper argues that it is still premature to draw conclusions about the fundamental transformation of Kazakhstan's place in the Eurasian migration system.

Keywords: Eurasian migration system, brain drain, educational migration, ethnic migration, Kazakhstan.

Введение

Актуальность анализа миграционных процессов определяется тем, что они оказывают значимое влияние на изменение как количественных, так и качественных характеристик населения, напрямую затрагивают такие факторы функционирования Казахстана как социальный, экономический и демографический. Помимо этого, можно говорить, как минимум, о косвенном воздействии миграции и связанных с ней вызовов и рисков на вопросы безопасности страны в целом, отдельных социальных

групп и граждан. Поскольку внешние миграционные процессы затрагивают не одну страну, а комплекс стран, анализ их динамик и трансформаций целесообразно проводить с точки зрения системного подхода. Актуальность анализа миграционных потоков в Казахстане и вокруг него обуславливается и тем, что на них серьезное воздействие оказали карантинные меры, действовавшие в 2020-2021 годах практически повсеместно в связи с распространением COVID-19, а также переход противостояния России и Украины в военную фазу в феврале 2022 года.

Карантинные меры, действовавшие практически повсеместно в связи с распространением COVID-19,¹ а затем переход противостояния России и Украины в военную фазу в феврале 2022 года оказали серьезное влияние на миграционные потоки в Евразийской миграционной системе.

В 2020 году в Казахстане была опубликована работа «Казахстан: Расширенный миграционный профиль 2019» (далее – «Миграционный профиль») (МОН, 2020), которая была посвящена анализу миграционной ситуации как в Казахстане, так и вокруг него (внутренней и внешней миграции) за период с 2014 по 2019 год или, согласно данному тексту, четвертому периоду ее развития². Согласно «Миграционному профилю», этот период характеризуется тем, что в Казахстане в оценке причин миграционных процессов начали доминировать социальные и экономические факторы. Более того, в Казахстане «обозначается тенденция рассматривать миграционные процессы через призму концепции изменения “человеческого капитала” и воздействия этого изменения на модернизацию страны» (МОН, 2020: 11). Соответственно, при анализе миграционных потоков в Казахстане фокус начинает переноситься с количественных показателей (которые, тем не менее продолжают играть важную роль) на качественные характеристики мигрантов (МОН, 2020: 11). Такая оценка ситуации находит отражение и в официальных документах, принятых в Казахстане. Так, в Концепции миграционной политики Республики Казахстан на 2017-2021 годы, фикси-

руется понимание необходимости привлечения в страну прежде всего квалифицированных иностранных работников (Правительство Республики Казахстан, 2017).

Концептуализация миграционных процессов в Казахстане в «Миграционном профиле» проводится через идею «международной миграционной системы» (МОН, 2020: 3), введенную в практику исследований внешних миграционных процессов в начале 1990-х годов (Kritz, Lim and Zlotnik, 1992). «Международная миграционная система» при этом концептуализируется через указание на существование в ее рамках (между входящими в нее странами) значительных по абсолютным и относительным показателям устойчивых (самоподдерживающихся) миграционных потоков. Считается, что данные потоки основываются на имеющихся между входящими в систему странами связях, затрагивающих все сферы жизни, прежде всего – на связях политических, экономических и социально-культурных. В «Миграционном профиле», вслед за рядом исследователей (Ивахнюк, 2003; Ивахнюк, 2007; Садовская, 2009), утверждается, что Казахстан, будучи вписан в глобальные и региональные миграционные процессы, прежде всего является элементом Евразийской миграционной системы, выступающей частным случаем международной миграционной системы (МОН, 2020: XV). Анализ, проведенный в «Миграционном профиле», позволял утверждать, что внешняя миграция в Казахстане определяется закономерностями, присущими Евразийской миграционной системе, прежде всего – характерными для нее выталкивающими и притягивающими факторами, а именно (1) наличием устойчивых политических отношений у Казахстана и других входящих в систему государств, выражающихся, помимо прочего, в большинстве случаев, в безвизовом режиме перемещения мигрантов, наличии упрощенных правил трудоустройства для мигрантов из стран-членов ЕАЭС (политико-правовые факторы); (2) более высоким, чем в других странах Евразийской миграционной системы, уровнем жизни в России и Казахстане, более масштабной и эффективной системой социальной поддержки населения в России, а также более широкими возможностями трудоустройства, связанными с более глубокой экономической диверсификацией (социально-экономические факторы); (3) наличием общего языкового пространства (широкой распространенностью в Евразийской миграционной систе-

¹ В Казахстане с 26 января 2020 года был усилен санитарно-эпидемиологический контроль на пунктах пропуска через государственную границу, с 16 марта по 11 мая действовал режим чрезвычайного положения, который позже сохранялся в отдельных регионах страны. С 5 июля 2020 года в Казахстане был введен режим строгой изоляции, который периодически ослаблялся и усиливался вплоть до весны 2021 года. Карантинные меры в той или иной форме в стране и отдельных регионах сохранялись вплоть до 28 мая 2022 года, когда Министерство здравоохранения объявило, что все ограничения, связанные с COVID-19, в Казахстане официально сняты.

² На государственном уровне в Казахстане принята несколько иная периодизация развития миграционной политики, в которой рассматриваемый в статье период имеет более широкие временные рамки – с 2011 по 2022 год – обозначается как третий, который «обозначил характерные условия глобализации, доминирующего влияния внешних социальных и социально-экономических факторов, под воздействием которых снизились показатели этнической репатриации и усилился отток квалифицированных кадров» (Правительство Республики Казахстан, 2022).

ме русского языка), устойчивых бытовых социально-экономических и родственных связей (культурно-исторические факторы). Еще один фактор, определяющий внешнюю миграцию в Казахстане в рамках Евразийской миграционной системы – это политика целенаправленного привлечения некоторых групп зарубежных граждан, проводимая как самим Казахстаном (программа поддержки иммиграции казахов), так и Россией (программы привлечения проживающих за пределами России «соотечественников» и «носителей русского языка»), а также система финансовой поддержки (грантов) образовательной миграции для граждан СНГ).

Карантинные меры, действовавшие практически повсеместно в связи с распространением COVID-19,¹ а затем переход противостояния России и Украины в военную фазу в феврале 2022 года оказали серьезное влияние на миграционные потоки в Евразийской миграционной системе. В статье ставится вопрос, сохраняются ли в настоящее время тенденции четвертого периода развития миграционных процессов в Казахстане или можно говорить о начале пятого периода?

Гипотеза, которая проверяется в статье, состоит в утверждении, что если изменения в евразийской миграционной системе носят системный характер, то они должны затронуть все значимые для Казахстана компоненты миграционных процессов, определяемые выбранной в исследовании концептуализацией проблемы: сальдо внешней миграции; миграцию квалифицированных работников и образовательную миграцию; этническую миграцию.

Методология и концептуализация исследовательского вопроса

В качестве методологической основы предлагаемого в статье анализа выбирается тот же теоретический конструкт, в рамках которого был

¹ В Казахстане с 26 января 2020 года был усилен санитарно-эпидемиологический контроль на пунктах пропуска через государственную границу, с 16 марта по 11 мая действовал режим чрезвычайного положения, который позже сохранялся в отдельных регионах страны. С 5 июля 2020 года в Казахстане был введен режим строгой изоляции, который периодически ослаблялся и усиливался вплоть до весны 2021 года. Карантинные меры в той или иной форме в стране и отдельных регионах сохранялись вплоть до 28 мая 2022 года, когда Министерство здравоохранения объявило, что все ограничения, связанные с COVID-19, в Казахстане официально сняты.

подготовлен «Миграционный профиль», а именно рассмотрение миграционных процессов через концепт «международная миграционная система», как он был определен в работах М. Критц, Л. Лим, Х. Злотник (Kritz, Lim and Zlotnik, 1992) и И. Ивахнюк (Ивахнюк, 2003; Ивахнюк, 2007).

В качестве метода концептуализации взят подход, разработанный В. Вахштайном на основе анализа идей П. Бурдьё (1993), в соответствии с которым концептуализация выступает как последовательное определение предмета и его аналитическое расчленение (фрагментация) с целью определения единиц будущего исследования (Вахштайн, 2002: 35).

Концептуализация «международной миграционной системы» и ее частного случая – Евразийской миграционной системы, согласно определению, выстраивается через выделение таких «конститутивных признаков (концептов первой орбиты)» (Вахштайн, 2002: 35) как «объем» и «устойчивость» миграционных потоков. Поскольку в статье речь идет конкретно о предполагаемом изменении места Казахстана в Евразийской миграционной системе, в анализе, представленном в статье, в качестве «дискриминативных концептов (концептов второй орбиты)» рассматриваются «атрибутивные» характеристики «объема» и «устойчивости» миграционных потоков в Казахстане, заданные официальными документами Казахстана, в частности – в Концепции миграционной политики Республики Казахстан на 2023 – 2027 годы (Правительство Республики Казахстан, 2022). В данном документе указываются следующие основные проблемы и тенденции внешней миграции в стране на 2022 год: отрицательное сальдо внешней миграции; отток квалифицированных работников и рост миграционных настроений среди молодежи; снижение потенциала переезда на историческую родину казахов (кандасов); комплекс проблем в сфере трудовой миграции. Соответственно этому, в статье в качестве «дискриминативных концептов» рассматриваются (1) изменение сальдо внешней миграции; (2) динамика «утечки мозгов» и образовательной миграции; (3) изменения объемов этнической миграции. Значимым «дискриминативным концептом» могла бы стать фиксация динамики трудовой миграции, однако в силу отсутствия доступа к необходимой статистике, она оказывается за рамками рассмотрения.

В качестве методологии исследования выступает анализ официальных статистических данных, представленных, прежде всего, Бюро

национальной статистики Агентства по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан. Также в статье используются данные, представленные на некоторых дополнительных ресурсах (например, на сайте Министерства науки и высшего образования Российской Федерации).

Обзор литературы

Вопросы трансформации Евразийской миграционной системы под воздействием сначала карантинных мер, действовавшие практически повсеместно в связи с распространением COVID-19, а затем – начала военных действий между Россией и Украиной, наложения в связи с этим на Россию масштабных санкций, а также проведения в России мобилизационных мероприятий осенью 2022 года еще не нашли широкого отражения в академических публикациях. В основном в настоящее время они обсуждаются в рамках научных конференций (Камалов, 2023; Деловарова, Храмова и Махмадбекзода, 2023). При этом, как правило, в фокусе внимания авторов находятся не изменения миграционной системы в целом или положения в ней тех или иных стран, а изменения стратегий тех или иных групп мигрантов, например – мигрантов из России (Василенко, 2023; Якимова, 2023). Исключением может считаться специальный номер Вестника КазНУ (Серия международные отношения и международное право), выпущенный в 2024 году и, в частности, статья Л. Деловаровой (Delovarovna, 2024), в которой приводится анализ внешней составляющей миграционной политики Казахстана в период после окончания карантинных мер, введенных в связи с распространением COVID-19, в связи с происходящими в это время трансформациями в миграционном пространстве Центральной Азии и, более широко, в – СНГ. Л. Деловарова делает акцент на миграционной политике Казахстана и, соответственно, рассматривает Казахстан как субъекта, активно формирующего свою позицию через диверсификацию своего миграционного профиля и позиционирование себя как страны приема и транзита мигрантов. В данной статье Казахстан рассматривается как элемент Евразийской миграционной системы, то есть статья фокусируется на относительно независимых от Казахстана «материальностях» или системных условиях.

Результаты исследования

Динамика объемов внешней миграции

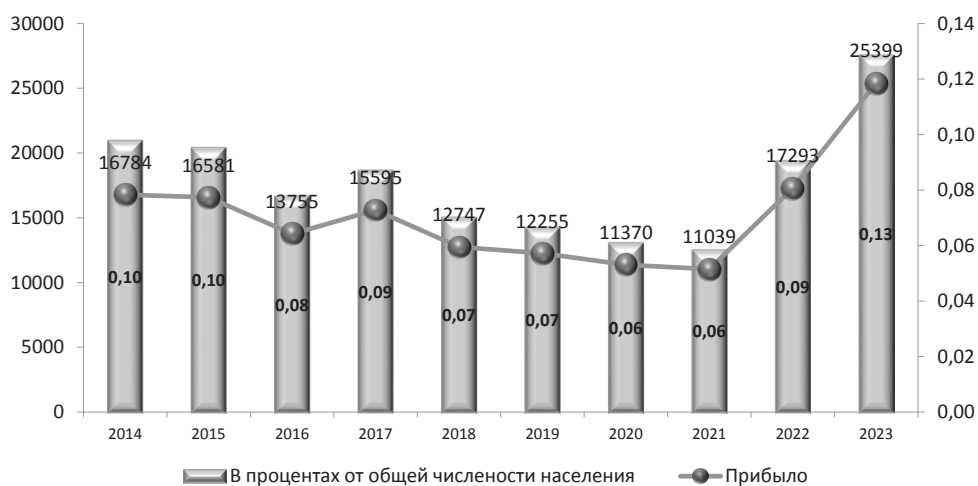
Четвертый этап развития миграционных процессов в Казахстане, начавшийся в 2014 году, согласно «Миграционному профилю», характеризовался тем, что устойчивым трендом в его рамках становится снижение сальдо внешней миграции (МOM, 2020: 13). На протяжении всего этапа тенденция к снижению сальдо продолжает нарастать как в абсолютных, так и в относительных показателях, зафиксированных как отношение числа мигрантов к общей численности населения Казахстана. Пика этот тренд достиг в 2019 году, когда отрицательное сальдо миграции составило 33,0 тыс. человек или почти 0,18% от общей численности населения. Карантинные меры, введенные в связи с распространением COVID-19, нарушили эту тенденцию, но не изменили тренд. Существенно сократившиеся в 2020 году миграционные потоки и отрицательное сальдо уже в 2021 году стали восстанавливаться. Кардинальное изменение ситуации происходит только в связи с началом военных действий между Россией и Украиной. Уже в 2022 году сальдо внешней миграции составляет всего минус 6,7 тыс. человек (в 2,6 раза меньше, чем показатель 2020 года, когда повсеместно действовали карантинные нормы), а в 2023 году сальдо внешней миграции впервые с 2011 года становится положительным (рисунок 1).

Если рассматривать не сальдо миграции, а иммиграцию и эмиграцию отдельно, можно зафиксировать, что с 2014 по 2021 год в Казахстане, при наличии некоторых точечных флуктуаций (в качестве таковых в данном случае можно рассматривать и карантинные ограничения 2020 и 2021 годов), фиксируется тренд на сокращение объемов иммиграции со скоростью около минус 0,88 тыс. человек в год. Ситуация резко меняется в 2022 году, когда число въезжающих в Казахстан на постоянное место жительства людей составляет более 17,4 тыс. (почти в 1,6 раза больше, чем в докарантинном 2019 году). Эта тенденция закрепляется в 2023 году, когда в Казахстан на постоянное место жительства въезжает (или оформляют соответствующий статус лица. уже въехавшие в Казахстан в 2022 году) около 25,4 тыс. человек (в 1,5 раза больше, чем в 2022 году) (рисунок 2).

Источник: Бюро национальной статистики Агентства по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан

Рисунок 1 – Сальдо внешней миграции в Казахстане (абсолютные и относительные показатели)

Источник: Бюро национальной статистики Агентства по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан

Рисунок 2 – Объемы иммиграции в Казахстан (тыс. человек)

В период с 2014 по 2019 год фиксируется устойчивый тренд на рост числа лиц, эмигрирующих из Казахстана¹ (средняя скорость роста составляла 3,4 тыс. человек в год). Одновременно возрастала и относительная для выезжающих в общем объеме населения Казахстана. В 2014 году эмигранты составляли 0,17% всего населения, в 2018 году – уже 0,25%. В первый год вве-

¹ Необходимо иметь в виду, что система миграционного контроля, принятая в Казахстане, практически не позволяет фиксировать эмиграцию лиц, если они не оформили выезд из Казахстана на постоянное место жительства. Если тот или иной казахстанец выезжает, например, на обучение в Россию и в дальнейшем остается в этой стране, его случай не находит отражения в статистических данных, представляемых Комитетом по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан.

дения карантинных мер – в 2020 году – фиксируется резкое падение числа эмигрантов (почти в 1,9 раза), но уже в 2021 году намечается восстановление тенденции предыдущих лет и эмиграционный поток возрастает более, чем в 1,3 раза. Как и в случае с иммиграцией, ситуация резко меняется в 2022 году, когда число эмигрантов начинает вновь снижаться и составляет около 24,2 тыс. человек (на уровне 2020 года, когда действовали карантинные меры или почти в 1,9 раза меньше, чем в 2019 году). Эта тенденция закрепляется в 2023 году: из Казахстана на постоянное место жительства выезжает только около 16,1 тыс. человек (в 1,5 раза меньше, чем в 2022 году) (рисунок 3).

Колебания 2022 и 2023 годов во многом объясняются тем, что доминирующим направле-

нием выезда казахстанцев на постоянное место жительства является Россия. В течение всего четвертого периода развития миграционной ситуации в Казахстане фиксируется устойчивый рост эмиграции казахстанцев в Россию вплоть до приблизительно 39,8 тыс. человек (87,96% от всех эмигрантов) в 2019 году. Более того, в этот период фиксировался рост как абсолютного числа казахстанцев, выезжающих в Россию (в 2019 по сравнению с 2014 в Россию выехало почти на 16 тыс. человек больше, рост составил 67,15%), так и их доли в общем потоке эмиграции. Карантинные меры, введенные в связи с распространением COVID-19, нарушили тенденцию, но не изменили сам тренд. После резкого снижения числа эмигрировавших в Россию казахстанцев в 2020 году (почти в 1,6 раза или до уровня 2015 года) число эмигрантов в 2021 году стало возрастать.

При этом число лиц, въехавших в Казахстан из России все рассматриваемые годы колебалось в пределах 3,4-4,3 тыс. человек. Кардинальное изменение ситуации происходит в связи с началом военных действий между Россией и Украиной. В 2022 году число казахстанцев, выехавших на постоянное место жительства в Россию, сократилось до 19,4 тыс. человек (почти в 1,3 раза меньше, чем показатель 2020 года, когда повсеместно действовали карантинные нормы), а в 2023 году это число достигло 11,7 тыс. человек, при этом почти такое же количество людей иммигрировало в этом году из России в Казахстан (рост относительно среднего показателя иммиграции за период с 2014 по 2019 год составил 3,1 раза). Тем не менее, доля казахстанцев, выезжающих в Россию осталась доминирующей и составила около 72,9 процентов. (рисунок 4)

Источник: Бюро национальной статистики Агентства по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан

Рисунок 3 – Численность людей, выезжающих из Казахстана на постоянное место жительства

Источник: Бюро национальной статистики Агентства по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан

Рисунок 4 – Объемы миграции между Россией и Казахстаном (тыс. человек)

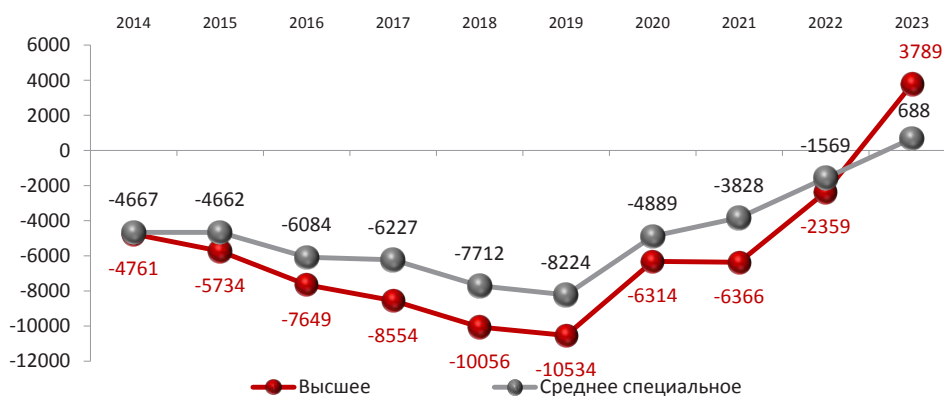
Таким образом, можно говорить о серьезном изменении в Казахстане объемов миграции, связанных с изменением постоянного места жительства. В 2023 году, впервые с 2012 года, в Казахстане фиксируется положительное сальдо миграции. При этом, хотя Россия остается наиболее привлекательной страной для миграции из Казахстана, миграционные потоки в этом направлении существенно сократились. Более того, в 2023 году был достигнут паритет между числом иммигрантов и эмигрантов.

«Утечка мозгов» и образовательная миграция

Одной из ключевых тенденцией миграционных процессов, связанных с Казахстаном, является то, что на протяжении второй половины 2000-х и всех 2010-х годов сальдо внешней миграции высококвалифицированных и квалифицированных лиц (людей, имеющих высшее или среднее специальное образование) было

отрицательным. Этот тренд, как отмечается в «Миграционном профиле», сохранялся и в рамках четвертого периода развития миграционной ситуации в Казахстане (МОМ, 2020: 14). Помимо этого, необходимо отметить, что уровень эмиграционной мобильности людей с высшим образованием был достаточно высоким – в 2019 году такие лица (12,6 тыс. человек) составили 27,9% из общего числа выехавших из Казахстана. Таким образом, можно было говорить об устойчивой тенденции «утечки мозгов» из Казахстана, и, более того – о ее усилении. Иными словами, внешняя миграция в Казахстане оказывала существенное влияние на изменение качества человеческого капитала страны (его снижение).

В 2020 году ситуация начинает меняться. Отрицательное сальдо миграции лиц с высшим и средним специальным образованием начинает сокращаться, а в 2023 году оно становится положительным (рисунок 5).

Источник: Бюро национальной статистики Агентства по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан

Рисунок 5 – Сальдо внешней миграции лиц с высшим и средним специальным образованием в Казахстане (чел.)

С «утечкой мозгов» тесно связана образовательная миграция. Число иностранцев, обучающихся в высших учебных заведениях Казахстана достигает пика в 2019-2020 учебном году. Число иностранных студентов составило более 39,5 тыс. человек (6,5% от общего числа студентов, обучающихся в стране). Во время ограничений, связанных с COVID-19, и в последующие годы этот показатель снижается. В 2022-2023 учебном году число иностранных студентов составило немногим более 22,5 тыс. человек (3,9% от общего числа студентов) (рисунок 6).

Таким образом, если в рамках четвертого периода развития миграционной ситуации в Казахстане фиксируется устойчивый рост привлекательности казахстанского высшего образования, то после 2020 года число иностранных студентов в Казахстане устойчиво снижается.

К сожалению, в противоположность данным по образовательной эмиграции, систематизированные данные по образовательной эмиграции в Казахстане отсутствуют. Это связано с тем, что государственные органы имеют возможность

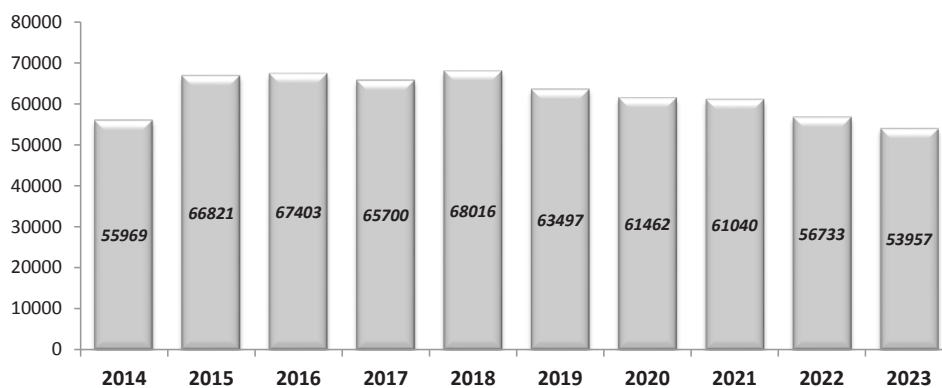
фиксировать объемы и направления миграции лиц, обучающихся за рубежом за счет средств национального бюджета. Однако значительная часть казахстанцев обучается за рубежом за счет международных стипендий и грантов или своих личных средств, что не находит отражения в национальной статистике. Тем не менее, можно утверждать, что основным вектором образовательной эмиграции для казахстанцев является Россия, даже несмотря на то, что с 2018 года отмечается тенденция уменьшения числа

лиц, выезжающих в Россию с образовательными целями. При этом, по данным Министерства науки и высшего образования России, даже карантинные ограничения не оказали существенного влияния на эту динамику: число казахстанцев, обучающихся в России, сокращается постепенно со средней скоростью минус 2,6 тыс. человек в год. Значимый скачек фиксируется только в 2022 году, когда сокращение объема казахстанцев, обучающихся в России, составило 4,3 тыс. человек (рисунок 7).

Источник: Бюро национальной статистики Агентства по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан

Рисунок 6 – Численность иностранных студентов в Казахстане (чел.)

Источник: Министерство науки и высшего образования Российской Федерации

Рисунок 7 – Численность студентов из Казахстана, обучающихся в России по программам бакалавриата, специалитета и магистратуры (чел.)

Таким образом, в Казахстане фиксируется противоречивая динамика в области миграции, связанной с «утечкой мозгов». С одной стороны, фиксируется рост иммигрантов, имеющих высшее и среднее специальное образование, и формирование положительного сальдо такой

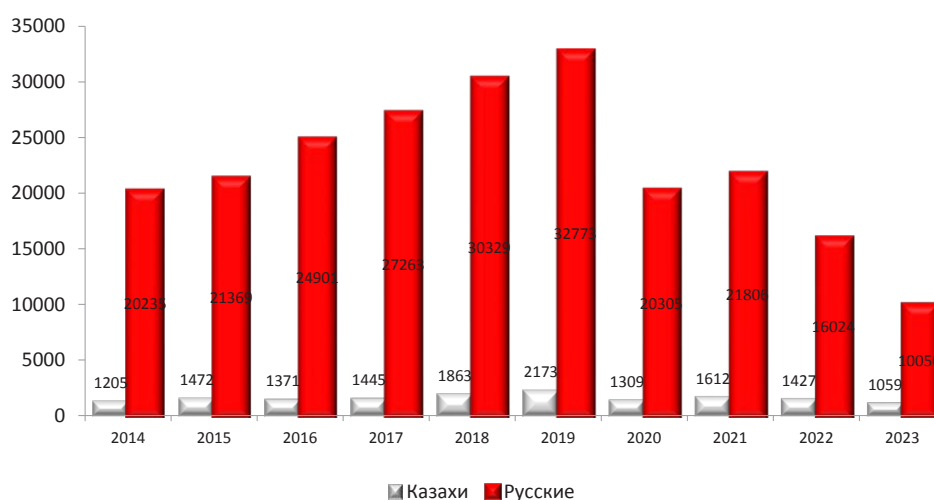
миграции в 2023 году. С другой стороны, начиная с 2019-2020 учебного года можно говорить о снижении интереса иностранных граждан к обучению в Казахстане. Если первый вектор может быть объяснен притоком в Казахстан мигрантов из России, вызванных началом военных дей-

ствий между Россией и Украиной, наложенными на Россию в связи с этим масштабными санкциями, а также проведением в России мобилизационных мероприятий, то второй вектор требует дополнительного анализа.

Этническая миграция

Согласно статистике по лицам, выезжающим из Казахстана на постоянное место жительства, доминирующее их число – этнические русские. В 2019 году их число составило почти 32,8 тыс. человек или 72,5% всех эмигрантов из Казахстана. Помимо этого, значительную

долю выезжающих из страны составили немцы (6,97%) и украинцы (6,61%). Казахи среди эмигрантов в 2019 году занимали по численности четвертую позицию – 4,8%. В карантинный период доля русских в эмиграционном потоке уменьшилась и составила 69,8% в 2020 году и 67,6% в 2021 году. В 2022 и 2023 годах эта тенденция сохранилась. Доля русских в общем числе выезжающих из Казахстана составила соответственно 66,4% и 62,6%. Доля эмигрирующих казахов при этом возрастала от почти 5% в 2021 году до 5,9% в 2022 году и 6,6% в 2023 году (рисунок 8).

Источник: Бюро национальной статистики Агентства по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан

Рисунок 8 – Численность лиц, выезжающих из Казахстана на постоянное место жительства (в этническом разрезе, чел.)

Динамика этнической иммиграцией отличается от динамики этнической эмиграции. Прежде всего это касается иммиграции казахов, поскольку на ее объемы влияют не только и не столько процессы, происходящие в Евразийской миграционной системе, сколько политика, проводимая Казахстаном. Казахстан активно поддерживает иммиграцию казахов, которая выступает одним из важнейших и определяющих компонентов внешней миграции для Казахстана, через систему квот. В этой связи в ходе четвертого периода развития миграционной ситуации в Казахстане фиксируются скачки числа казахов, выезжающих в Казахстан на постоянное место жительства. Тем не менее, несмотря на имеющиеся колебания, казахи составляют большинство иммигрантов. Их удельный вес в общем иммиграционном потоке в период с 2014 по 2019 год

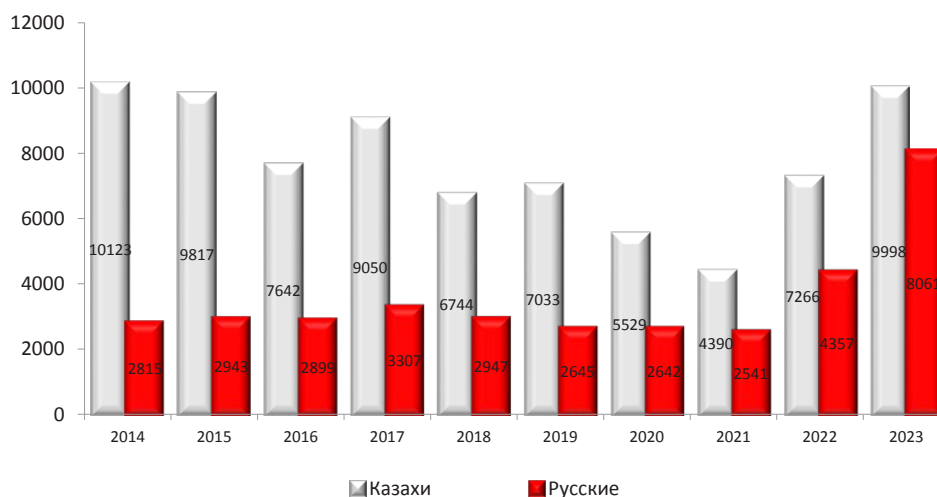
всегда превышал отметку в 50%. Влияние позиции государства на иммиграцию казахов хорошо видно на фоне иммиграции представителей других этносов: их число в период с 2014 по 2019 год оставалось относительно стабильным.

После естественного сокращения числа иммигрантов в карантинный период, в 2022 году фиксируется резкий рост их числа, прежде всего – казахов и русских.¹ При этом у казахов, при возрастании абсолютного числа въехавших

¹ Объемы иммиграции представителей других этнических групп остаются относительно небольшими. Так, третьей по числу въехавших в Казахстан в 2023 году этнической группой, по данным Бюро национальной статистики Агентства по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан, были узбеки. Однако их число составило всего 906 человек или 3,6% от общего числа иммигрантов.

в страну по сравнению с предыдущими карантинными годами, доля в иммиграционном потоке оставалась почти неизменной (39,8% в 2021 году, 41,7% в 2022 году и 39,4% в 2023 году). У русских фиксируется не только скачек абсолютных показателей (в 2023 году в Казахстан въехало в 2,4 раза больше русских, чем в 2017 году, когда в рамках четвертого периода разви-

тия миграционной ситуации было зафиксировано наибольшее число русских иммигрантов), но и относительных: в 2023 году доля русских, въехавших в Казахстан на постоянное место жительства составила 31,7% от общего числа иммигрантов (показатель для периода 2014-2019 годов колебался в пределах 16,8% – 23,2%) (рисунок 9).

Источник: Бюро национальной статистики Агентства по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан

Рисунок 9 – Численность лиц, въезжающих в Казахстан на постоянное место жительства (в этническом разрезе, чел.)

Таким образом, в Казахстане в 2022 и 2023 годах фиксируется возрастание объемов иммиграции представителей как минимум двух этносов – казахов и русских, при этом число русских, въезжающих в Казахстан на постоянное место жительства достигает наибольшего показателя за рассматриваемый период (с 2014 года). Эта динамика, очевидно, может быть объяснена притоком в Казахстан мигрантов из России, вызванных началом военных действий между Россией и Украиной, наложенными на Россию в связи с этим масштабными санкциями, а также проведением в России мобилизационных мероприятий.

Выводы и обсуждение

Проведенный анализ статистических данных показывает, что в миграционных процессах в Казахстане фиксируется изменение в показателях, связанных со всеми тремя концептами, выбранными нами как дискриминативные. Во-первых,

происходит серьезное изменение в Казахстане объемов и направления внешней миграции в целом. В 2023 году, впервые с 2012 года, в Казахстане фиксируется положительное сальдо миграции. Хотя Россия остается наиболее привлекательной страной для миграции из Казахстана, миграционные потоки в этом направлении существенно сократились, а в 2023 году был достигнут паритет между числом выезжающих из Казахстана в Россию и из России в Казахстан. Во-вторых, меняется динамика внешней миграции квалифицированных работников. Фиксируется рост иммигрантов, имеющих высшее и среднее специальное образование, и формирование положительного сальдо такой миграции в 2023 году. В области образовательной миграции сохраняется тренд на снижение числа казахстанцев, выезжающих в Россию с образовательными целями, начавшийся в 2018 году. При этом происходит и снижение интереса иностранцев к получению высшего образования в Казахстане. В-третьих, в 2022 и 2023 годах возрастает мигра-

ционная привлекательность Казахстана не только для казахов, но и для русских.

Таким образом, предварительно можно предполагать, что события 2022 года – начало военных действий между Россией и Украиной, наложение в связи с этим на Россию масштабных санкций, а также проведение в России мобилизационных мероприятий осенью 2022 года – и их растягивание во времени на 2023 год и далее оказали серьезное трансформирующее воздействие на место Казахстана в Евразийской миграционной системе. Это воздействие затронуло как минимум три значимых для Казахстана компоненты, выделенные в Концепции миграционной политики Республики Казахстан на 2023 – 2027 годы, а именно: сальдо внешней миграции; миграцию квалифицированных работников и образовательную миграцию; переезд в Казахстан казахов.

В статье не рассматриваются вопросы изменений в потоках трудовых мигрантов. Посколь-

ку трудовая миграция – один из ключевых компонентов Евразийской миграционной системы, анализ этого вектора позволил бы сделать выводы статьи более обоснованными. Однако на настоящий момент авторы не имеют достаточной информации для такого анализа.

Ключевым вопросом к выводам статьи может быть вопрос о устойчивости как тенденций периода 2014-2019 годов, так и тенденций, обозначившихся в 2022 и 2023 годах. Можно предположить, что тенденции 2022 и 2023 годов (за исключением трансформаций в образовательной миграции, которые начинаются до 2022 года) не носят системного характера и после некоторого ограниченного периода воздействия «стрессового» события тенденции 2014-2019 годов начнут восстанавливаться, как это было в связи с карантинными мерами 2020-2021 годов. Вывод о системности трансформаций можно будет сделать на основании данных за более широкий период времени.

Литература

- Delovarova L. (2024) «Migration Policy of Kazakhstan: Overview Of External Vector», *Вестник КазНУ. Серия международные отношения и международное право*, 105 (1): 50-57
- Kritz M., Lim L. and H. Zlotnik (ed.) (1992) *International Migration Systems: A Global Approach*, Oxford, Clarendon Press
- Бурдьё П. (1993) *Социология политики*, Москва: Socio-Logos
- Василенко А. (2023) «Россия и Узбекистан: русская идентичность и отношение к русским», *Россия и мир: научный диалог*, 4 (10): 136-147
- Вахштайн В. (2022) *Воображая город. Введение в теорию концептуализации*, Москва: Новое литературное обозрение
- Деловарова Л., Храмова М., Махмадбекзода М. (2023) «XIV Международный форум «Миграционные мосты в Евразии: социально-экономические эффекты миграции в постковидном мире» в МГИМО МСИД России», *ДЕМИС. Демографические исследования*, 3 (1): 117-123.
- Ивахнюк И. (2003) «Две миграционные системы в Европе: тенденции развития и перспективы взаимодействия», *Интернет-портал «Архипелаг»*, http://www.archipelag.ru/agenda/povestka/povestka-immigration/strategii/dve_sistemi/ (был доступен 26. 02. 2024)
- Ивахнюк И. (2007) «Евразийская миграционная система», *Вестник Московского университета. Серия 6: Экономика*, 3: 37-55
- Камалов А. (2023) «Международная конференция «Будущее евразийской миграционной системы»: участники, доклады, итоги», *Вестник Университета «Туран»*, 4 (100): 454-457
- МОМ (2020) *Казахстан: Расширенный миграционный профиль*, Алматы: Миссия Международной организации по миграции (МОМ) в Казахстане – Субрегиональный координационный офис по Центральной Азии, 2020
- Правительство Республики Казахстан (2017) «Постановление от 29 сентября 2017 года № 602 Об утверждении Концепции миграционной политики Республики Казахстан на 2017 – 2021 годы и Плана мероприятий по реализации Концепции миграционной политики Республики Казахстан на 2017 – 2021 годы», *Информационно-правовая система нормативно-правовых актов Республики Казахстан «Әділет»*, <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1700000602> (был доступен 26. 02. 2024)
- Правительство Республики Казахстан (2022) «Постановление от 30 ноября 2022 года № 961 Об утверждении Концепции миграционной политики Республики Казахстан на 2023 – 2027 годы», *Информационно-правовая система нормативно-правовых актов Республики Казахстан «Әділет»*, <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2200000961> (был доступен 26. 02. 2024)
- Садовская Е. (2009) «Казахстан в Центральноазиатской миграционной подсистеме», *Постсоветские трансформации: отражение в миграциях*, Москва: АдамантЪ: 279-321
- Якимова О. «Новая волна российской эмиграции: социальные и экономические эффекты», *Социодиггер*, 3-4 (25): 82-86

References

- Burd'yo P. (1993) Sociologiya politiki, Moskva: Socio-Logos
- Delovarova L. (2024) «Migration Policy of Kazakhstan: Overview Of External Vector», Vestnik KazNU. Seriya mezhdunarodnye otnosheniya i mezhdunarodnoe pravo, 105 (1): 50-57
- Delovarova L., Hramova M., Mahmadbekzoda M. (2023) «XIV Mezhdunarodnyj forum «Migracionnye mosty v Evrazii: social'no-ekonomicheskie efekty migracii v postkovidnom mire» v MGIMO MSID Rossii», DEMIS. Demograficheskie issledovaniya, 3 (1): 117-123.
- Ivahnyuk I. (2003) «Dve migracionnye sistemy v Evrope: tendencii razvitiya i perspektivy vzaimodejstviya», Internet-portal «Arhipelag», http://www.archipelag.ru/agenda/povestka/povestka-immigration/strategii/dve_sistemi/
- Ivahnyuk I. (2007) «Evrazijskaya migracionnaya Sistema», Vestnik Moskovskogo universiteta. Seriya 6: Ekonomika: 37-55
- Kamalov A. (2023) «Mezhdunarodnaya konferenciya «Budushchee evrazijskoj migracionnoj sistemy»: uchastniki, doklady, itogi», Vestnik Universiteta «Turan», 4 (100): 454-457
- Kritz M., Lim L. and H. Zlotnik (ed.) (1992) International Migration Systems: A Global Approach, Oxford, Clarendon Press
- MOM (2020) Kazakhstan: Rasshirennyj migracionnyj profil' 2019, Almaty: Missiya Mezhdunarodnoj organizacii po migracii (MOM) v Kazahstane – Subregional'nyj koordinacionnyj ofis po Central'noj Azii
- Pravitel'stvo Respubliki Kazahstan (2017) «Postanovlenie ot 29 sentyabrya 2017 goda № 602 Ob utverzhdenii Konceptii migracionnoj politiki Respubliki Kazahstan na 2017 – 2021 gody i Plana meropriyatij po realizacii Konceptii migracionnoj politiki Respubliki Kazahstan na 2017 – 2021 gody», Informacionno-pravovaya sistema normativno-pravovyh aktov Respubliki Kazahstan «Әділет», <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1700000602>
- Pravitel'stvo Respubliki Kazahstan (2022) «Postanovlenie ot 30 noyabrya 2022 goda № 961 Ob utverzhdenii Konceptii migracionnoj politiki Respubliki Kazahstan na 2023 – 2027 gody», Informacionno-pravovaya sistema normativno-pravovyh aktov Respubliki Kazahstan «Әділет», <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2200000961>
- Sadovskaya E. (2009) «Kazahstan v Central'noaziatskoj migracionnoj subsisteme», Postsovetskie transformacii: otrazhenie v migracijah, Moskva: Adamant»: 279-321
- Vahshtain V. (2022) Voobrazhaya gorod. Vvedenie v teoriyu konceptualizacii, Moskva: Novoe literaturnoe obozrenie
- Vasilenko A. (2023) «Rossiya i Uzbekistan: russkaya identichnost' i otnoshenie k russkim», Rossiya i mir: nauchnyj dialog, 4 (10): 136-147
- YAkimova O. (2023) «Novaya volna rossijskoj emigracii: social'nye i ekonomicheskie efekty», Sociodigger, 3-4 (25): 82-86

Информация об авторах:

Бурнашев Рустам Ренатович (корреспондент автор) – кандидат философских наук, Казахстанско-немецкий университет (Кazahстан, г. Алматы, e-mail: burnaschew@dku.kz)

Черных Ирина Александровна – доктор исторических наук, профессор, Казахстанско-немецкий университет (Кazahстан, г. Алматы, e-mail: chernykh@yahoo.com)

Information about authors:

Burnashev Rustam Renatovich (corresponding author) – Candidate of Philosophical sciences, Kazakh-German University (Kazakhstan, Almaty, e-mail: burnaschew@dku.kz)

Chernykh Irina Aleksandrovna – Doctor of Historical Sciences, Professor, Kazakh-German University (Kazakhstan, Almaty, e-mail: chernykh@yahoo.com)

Поступила 27 февраля 2024 г.

Принята 30 мая 2024 г.

Raj Kumar Sharma NatStrat (Centre for Research on Strategic and Security Issues), India, New Delhi
e-mail: kumar.raj015@gmail.com**FOOD SECURITY & MIGRATION:
SOME INSIGHTS FROM CENTRAL ASIA**

Food security and migration are two interlinked concepts which have not received desired attention in the discipline of international relations. Food insecurity, combined with other non-traditional security threats, has been responsible for political instability in many countries in recent decades. In Central Asia, both food insecurity and migration have been important issues; however, their impact on state varies from country to country in the region. The root cause of food insecurity in Central Asia goes back to second half of the 19th century, when this region gradually came under Tsarist Russia's colonial rule and cotton monoculture was introduced replacing food crops cultivation in the region. In countries like Tajikistan, Kyrgyzstan and Uzbekistan, the relationship between food security and migration is clearly visible as their youths in large numbers go to Russia seeking employment. Kazakhstan is self-sufficient in food supplies and does not face food problems like these three countries. Food insecurity is an issue in Turkmenistan also; however, lack of relevant data does not allow reaching any conclusions. The Central Asian countries have been dealing with food insecurity; however, they need regional cooperation in order to better handle this issue. This article would also highlight the potential for India-Central Asia cooperation to address food security concerns of the Central Asian countries.

Keywords: India, Central Asia, Food Security, Migration, Kazakhstan, Tajikistan, Kyrgyzstan.

Радж Кумар Шарма

NatСтрат (Стратегиялық және қауіпсіздік мәселелерін зерттеу орталығы), Үндістан, Нью-Дели қ.
e-mail: kumar.raj015@gmail.com**Азық-түлік қауіпсіздігі және көші-қон:
Орталықазиялық көзқарастар таласы**

Азық-түлік қауіпсіздігі және көші-қон мәселелері –бұл халықаралық қатынастар саласында қажетті деңгейде назар аударылмаған бір-бірімен байланысты ұғымдар болып табылады. Азық-түлік қауіпсіздігінің болмауы басқа дәстүрлі емес қауіпсіздік қатерлерімен бірге соңғы онжылдықтарда көптеген елдердегі саяси тұрақсыздықтың себебі болды. Орталық Азияда азық-түлік қауіпсіздігінің болмауы және көші-қон күн тәртібіндегі өзекті мәселелерге айналып отыр. Алайда, олардың мемлекетке әсері аймақтағы әр елде әр түрлі болады. Орталық Азиядағы азық-түлік қауіпсіздігінің негізгі себебі, XIX ғасырдың екінші жартысында бұл аймақ бірте-бірте Патшалық Ресейдің отаршылдық билігіне өтіп, аймақта азық-түлік дақылдарын өсірудің орнына мақта монокультурасы енгізілген кезден басталады. Тәжікстан, Қырғызстан және Өзбекстан сияқты елдерде азық-түлік қауіпсіздігі мен көші-қон арасындағы байланыс айқын көрінеді, өйткені олардың жастары Ресейге еңбек көші-қонымен жиі қоныс аударады. Қазақстан азық-түлікпен өзін-өзі қамтамасыз етеді және осы үш ел сияқты азық-түлік проблемаларына тап болмайды. Түркменстанда азық-түлік қауіпсіздігінің болмауы да проблема болып табылады, дегенмен бұл елге қатысты деректердің қолжетімді болмауы қандай да бір қорытынды жасауға мүмкіндік бермейді. Орталық Азия елдері азық-түлік қауіпсіздігі мәселелесін шешумен айналысқанмен, бұл мәселенің тиімді шешімі аймақтық ынтымақтастық мен серіктестікпен анық. Сонымен қатар бұл мақалада Орталық Азия елдерінің азық-түлік қауіпсіздігі мәселелерін шешу үшін Үндістан мен Орталық Азия арасындағы ынтымақтастықтың әлеуеті туралы зерделенеді.

Түйін сөздер: Үндістан, Орталық Азия, азық-түлік қауіпсіздігі, көші-қон, Қазақстан, Тәжікстан, Қырғызстан.

Радж Кумар Шарма

Нат Страт (Центр исследований проблем стратегии и безопасности), Индия, г. Нью-Дели
e-mail: kumar.raj015@gmail.com

Продовольственная безопасность и миграция: некоторые взгляды из Центральной Азии

Продовольственная безопасность и миграция – это две взаимосвязанные концепции, которым не уделяется должного внимания в области международных отношений. Отсутствие продовольственной безопасности в сочетании с другими нетрадиционными угрозами безопасности стало причиной политической нестабильности во многих странах в последние десятилетия. В Центральной Азии как отсутствие продовольственной безопасности, так и миграция являются важными проблемами; однако их влияние на государство в регионе варьируется от страны к стране. Основная причина отсутствия продовольственной безопасности в Центральной Азии восходит ко второй половине XIX века, когда этот регион постепенно попал под колониальное господство царской России и монокультура хлопка была введена вместо выращивания продовольственных культур в регионе. В таких странах, как Таджикистан, Кыргызстан и Узбекистан, взаимосвязь между продовольственной безопасностью и миграцией отчетливо видна, поскольку их молодежь в массовом порядке отправляется в Россию в поисках работы. Казахстан обеспечивает себя продовольствием и не сталкивается с продовольственными проблемами, как эти три страны. Отсутствие продовольственной безопасности является проблемой и в Туркменистане, однако отсутствие соответствующих данных не позволяет сделать какие-либо выводы. Страны Центральной Азии сталкиваются с проблемой отсутствия продовольственной безопасности, однако для более эффективного решения этой проблемы им необходимо региональное сотрудничество. В этой статье также будет освещен потенциал сотрудничества Индии и Центральной Азии для решения проблем продовольственной безопасности стран Центральной Азии.

Ключевые слова: Индия, Центральная Азия, продовольственная безопасность, миграция, Казахстан, Таджикистан, Кыргызстан.

Introduction

Historically, food security has been an area of concern in Central Asia; however, this aspect is often not given due academic importance while discussing problems in the region. Almost all the available literature on the subject generally discusses Central Asia's food problems in the contemporary times and from a developmental perspective with almost no references to historical origin of this problem. Historical analysis of food insecurity in Central Asia helps in contextualizing this problem in order to improve our understanding on this subject. There are many approaches to understand food security: economic and developmental, sociological and political. This article brings out the historical aspect of this problem in Central Asia to argue that colonialism and food insecurity have a strong link, as evident in case of Central Asia and India.

Materials and Methods

This article uses historical method to trace the origins of food insecurity in Central Asian countries in contemporary times. It is based on the hypothesis that both Central Asia and India suffered from food insecurity due to colonial policies of their respective former rulers during those times. The results include

suggestions for India-Central Asia cooperation on the issue of food security, sustainable development and climate change.

Results and Discussion

Colonialism, Cotton and Food Production in Central Asia

Contemporary Central Asian countries came under Tsarist Russia's colonialism in the second half of the 19th century. In Russia, it was a period of economic transition as feudal-serf relations were making way for capitalist mode of production. Hence, expansion of capitalism in Russia required takeover of new markets. That is why; Central Asia was being seen as a potential market by Russian industrial circles (Kaushik, 1970). Quoting N A Khalfin, R R Sharma argues that Russian search for new markets to sustain and promote its capitalist trade led to its conquest of Central Asia (Sharma, 1979). Securing regular supplies of cotton was one of the main motives for which the Tsarist Russia conquered Central Asia. America was main cotton supplier for Russian textile industry. However, it was undergoing a Civil War (1861-1865) and its cotton supplies to Russia were severely hit. Russia desired to secure cotton supplies from Central Asia to replace American supplies (Rakowska-Harmstone, 1970). Moreover, the

global price of cotton had risen more than five times due to the American civil war. Due to increasing cost of imported cotton, Russia was looking for an alternate source of cheap cotton supply and Central Asia was their first choice as the climate in the region was favorable to grow cotton (Anderson, 1997). There was a well-planned strategy in place which encouraged cotton production in Central Asia. This led to cotton monoculture (cultivation of a single crop) in the region, to the extent that food stuffs were imported from Russia to meet grain requirements in Central Asia. Russia's policy in Central Asia was similar to British policy in Egypt, where cotton production was increased with a resultant decrease in grain production (Rywkin, 1982). Cotton cultivation was a traditional economic activity in Central Asia and it did not differ from any other local industry. Cotton production did not have access to external markets as there were problems of transportation and poor quality (Sharma, 1979). Russians were aware of the fact that in order to increase cotton production in Central Asia, they had two alternatives. One was to increase total area under cultivation in the region while second option was to decrease area under crops other than cotton. Since the first option was difficult and involved large economic costs, Russians exercised the second option which was cheaper as well (Pierce, 1960). Kai Wegerich also makes a similar argument. He says increased production of Central Asian cotton was not based on expansion of irrigated area. Rather, it was done by shifting area under food crops to cotton crop. This made Central Asia dependent on subsidised wheat imports from Russia (Wegerich, 2003). Hence, soon after the Tsarist annexation, Central Asia became a base to supply raw material to metropolitan industries in Russia. Russian policies gave preference to cotton, encouraging it at the cost of wheat and other agricultural crops in Central Asia (Wheeler, 1964; Kaushik, 1970). The total land under cotton cultivation in Central Asia between 1886 and 1914 increased 46 times. Central Asia supplied 24 percent of Russian cotton needs in 1900. In 1913, share of Central Asian cotton in Russian industry was 50 percent. Such a tremendous increase in cotton cultivation came at the expense of grain cultivation in Central Asia. The policy to replace grains at the cost of cotton set Central Asia under economic tutelage of Russia in the sense of survival, as it supplied the region with foodstuffs (Caroe, 1967). Transport was required for the final conquest of the Central Asians by the Tsarist Russia. Camel and horse were the main modes of transport before 1880 in the region. There were problems of inhospitable terrain

and water supply due to deserts and mountains. All these issues led to construction of Trans-Caspian or Central Asian railway (Lloyd, 1998). Trans-Caspian railway integrated the Central Asian economy with the capitalist Russian economy and paved the way for its colonial exploitation. Due to this transport facility, the annual trade between Russia and Bukhara more than doubled in the first six years after the opening of Trans-Caspian rail line. The trade tripled between the early 1890s to the eve of First World War in 1914 (Jonson, 2004). According to R Vaidyanath, one of the main reasons for constructing the Central Asian railway line was cotton. Russia wanted to smoothly transport the Central Asian cotton to its industrial centres. Gradually, the cotton crop became so important in the economy of Central Asia that it was referred to as 'land of white gold' (Vaidyanath, 1967). The colonial nature of Tsarist Russia was very much visible in the transport sector, apart from agriculture. Preference was given to construct rail lines that connected the metropolis with the colonies and very few rail lines were constructed to connect the colonies among themselves (Baransky, 1956). Lavrishchev has analysed the disparity in distribution of transport between European part of Russia and Asian part of Russia. There was 17.1 km of rail line per 1000 square km of territory in central areas of European Russia while in Central Asia; it was only 1.2 km per 1000 square km (Lavrishchev, 1969).

Later, Central Asia had a special role in Soviet economic planning. Soviet economic geography was developed by economic geographers like N N Baransky, N N Kolosovsky, L L Nikitin, A T Khrushchev and well known Soviet economists like N N Nekrasov and M K Bandman. As the name suggests, economic geography determined the type of economy a republic will have based on its geography (climate, terrain, minerals, natural resources etc.). The Marxist-Leninist economic science says that natural conditions form the natural basis of social production (Lavrishchev, 1969).

The Soviet Union was to be made self-sufficient in all respects but the constituent republics were to carry out economic specialisation based on their geographic attributes that would contribute to the all-Union economy (Cole and German, 1961). At the 11th Congress of the Russian Communist Party (Bolsheviks) in Moscow, Vladimir Lenin declared Russia would be divided into regions according to scientific principles and on the basis of climate, economy, fuel availability and local industry (Demko and Fuchs, 1974). The economic regions did not have planning bodies of their own; instead

they had just constituent units for carrying out regional plans formulated centrally. Though Central Asia had favourable climate for cotton cultivation, still due to uncommonly dry climate and shortage of moisture, cotton was cultivated only on irrigated lands (Lavrishchev, 1969). Hence, keeping in view the geographical realities of Central Asia, the region was called upon to free the Soviet Union from dependence on imported cotton (Holdsworth, 1952). The Central Asian oasis economies due to their hot climate were seen as having the potential to supply large amounts of cotton to Soviet Union in the context of centre-periphery colonial relations. It meant that the region was to become a part and parcel of Soviet-inter-republican division of labour, focusing on cotton specialisation (Spoor, 2000). As a result of its climate, land and water resources, Central Asian economy became the most specialised in the Soviet Union. Subsequently, Soviet Union undertook massive irrigation projects to supply water to cotton fields in Central Asia (Roudik, 2007; Mehta 1978). Another factor that could have played a role in development of cotton monoculture in Central Asia was limited availability of arable land in Central Asia, which did not extend beyond 4 to 5 percent of the total land area. This region having mountains, deserts and grasslands was never capable of sustaining a large population (Sharma, 1979). Central Asia did not produce enough grains and depended on supplies from Russia. Keeping in view Soviet regional economic planning, Central Asia specialised in cotton cultivation to be exported to European Russia. In exchange, it received foodstuffs and other necessary agriculture inputs including fertilisers from Moscow. The economic structure of the Central Asian republics was designed to fit the requirements of a larger whole (Soviet Union) and developed differently from that of independent nations (Matley, 1981).

During 1931-1933, Kazakhstan witnessed one of the most horrible famines in Soviet Union's history in which more than 1 million people lost their lives. There is academic literature available that points that it was a man-made disaster, potentially indicating the role of Soviet state in its creation. Kazakhstan had also suffered from a famine earlier from 1919 to 1922 during the Civil War in Russia. It is hard to miss the relationship between democracy and hunger, as highlighted by Nobel Laureate Amartya Sen in his book, *Poverty and Famines: An Essay on Entitlement and Deprivation*, where he argues that in working functional democracies, there have been no famines as democratic governments are accountable to the people and by not ad-

ressing their food needs, they risk being voted out of power by the people. Russia's colonial policies were meant for its own benefits; not for the people of Central Asia. This is why; there were famines in the region and Central Asia was made dependent on food supplies from Moscow while the region grew cotton on a very large scale. There were many famines in India also under the British colonial rule, one of the worst being the infamous Bengal famine of 1943. During the British rule, the policymakers did not focus on a long-term policy to address issue of frequent droughts which led to millions of deaths from 1769 to 1943 (Panda, 2023). One of the prominent Indian economists, Prof Utsa Patnaik has argued that the infamous Bengal famine was a result of an 'engineered profit inflation' in order to finance the war spending by the Allied forces (Patnaik, 2018). A British historian has even argued that the British created famines in India as the images of starving people reinforced their superiority and right to rule in India (Arnold, 1988). A recent media report claims that in the forty years between 1880 and 1920, British colonial policies in India claimed almost 100 million lives which was more than the lives lost in all famines in the Soviet Union, North Korea and Maoist China combined (Sullivan and Hickel, 2022). The British also introduced commercialisation of agriculture, which enhanced the speed of land ownership transfer, thereby, increasing the number of landless labourers. It also brought in middlemen, merchants and traders in the picture who could exploit the situation to their benefit. The peasant depended on them to sell their produce. The peasants started to cultivate commercial crops which reduced the food grain cultivation. Less food stock led to famines (Social Science, Book 1). Hence, it could be argued that colonialism has been one of the main factors responsible for hunger and famines in Central Asia, mainly Kazakhstan and India.

Food Security, Migration and National Security

In 1996 during the World Food Summit in Rome, food security was defined as:

"Food security exists when all people, at all times, have physical, social and economic access to sufficient, safe and nutritious food that meets their dietary needs and food preferences for an active and healthy life" (Food and Agriculture Organisation, 2006). This definition emphasizes the multidimensional nature of food security which includes four aspects.

1. Food Availability: The required food for the population should be available which is ensured by

domestic production, food imports, food stocks and food aid from other countries and agencies.

2. **Food Access:** Physical and economic access to food is ensured by purchasing power of the population and infrastructure for market and transport.

3. **Food Utilization:** This includes food safety measures, hygiene and sanitation practices and health care facilities. It underlines role of non-food factors in concept of food security. This also determines nutritional status of individuals.

4. **Food Stability:** In order to have food security, people should have unhindered access to food at all times. Price fluctuations, natural disasters

and weather variations, political and economic hindrances should not disrupt food availability and access (FAO, 2008).

It must be mentioned that in international security studies, food security is seen as a part of human security. There are two major components of human security, according to the UNDP Human Security Report 1994 as shown in the figure 1. First one focuses on ‘freedom from want’ which focuses on human needs in economic, food, health, social and environmental terms. The second school focuses on ‘freedom from fear’ and seeks to remove use or threat of force from people’s daily lives (United Nations Development Program, 1994).

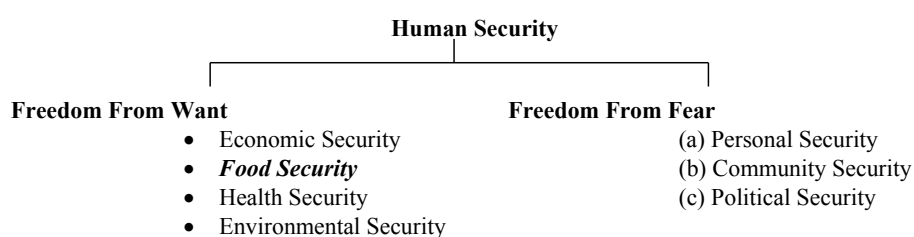

Figure 1

Food security forms an important part of a country’s national security, although, this is a new idea as national security is mainly seen in military terms around the world. However, COVID-19 could induce a paradigm shift and force many countries to take a holistic view of their national security including food security. Food security forms an important element of national security, according to ancient Indian political thinker Kautilya as mentioned in his book, *Arthashastra*. Classic realist, Hans J Morgenthau had identified food production as an element of national power and all states try to achieve maximum food production in order to survive under international anarchy (cited in Naylor, 2014).

Dependence on food imports is a weakness which can be used against a country. The concerns over food insecurity have direct impact on society in Central Asian countries. Better access to food requires employment but in countries like Tajikistan, Kyrgyzstan and even Uzbekistan, there is lack of substantial employment opportunities. Hence, people have migrated to Russia and Kazakhstan in search of employment to keep their families away from hunger and also provide them better education and health facilities. According to World Bank 2022 figures; remittances add up to 51 percent of Tajikistan’s GDP, 31 percent for Kyrgyzstan and

20 percent for Uzbekistan. Food insecurity can lead to migration but at the same time, remittances received from migrants help improve the food security of their families. Russia is main destination for migrants from Central Asia; however, Western sanctions on Russia following Russia-Ukraine conflict would negatively impact remittance flow to Central Asia, thereby impacting food security in countries like Tajikistan and Kyrgyzstan. A study by United Nations in 2023 argues that land degradation is one of the main triggers for migration in Central Asia. In Central Asia, food security has been recognised as an important element of their national development by various documents produced by the governments from time to time. However, their efforts have fallen short due to complexity of the problem: food insecurity is also connected to water, energy, environmental issues and mountainous topography in the region. The regional cooperation mechanisms in Central Asia like the Shanghai Cooperation Organisation (SCO) are geared more towards the needs of China than the local needs of the regional countries. This leaves enough room for countries like India to cooperate with the Central Asian countries in order to strengthen their food security. The areas of potential cooperation include research and development for high yielding and better quality seeds,

green house cultivation of vegetables, drip irrigation, agricultural implements and storage technology. At the same time, the Central Asian countries could become members in India's initiatives like the International Solar Alliance and Coalition for Disaster Resilient Infrastructure that could help them to deal with climate change. This would also positively impact their food security, since rising temperatures in the region would negatively impact food security. Food trade was an important element of ancient Silk Road between India and Central Asia and this could be the right time to revive that spirit in a rightful way.

Conclusion

The main objective of this article was to trace the historical origin of problem of food insecurity in some Central Asian countries. The answer goes back to second half of 19th century, when the region came under Tsarist Russia's control and the pattern of crop cultivation was changed. Cotton monoculture was introduced in Central Asia, replacing food

crops with cotton while the region received wheat supplies from other regions of Russia. The effects of this change are still visible in the region. Colonial policies were responsible for some of the worst famines in both Kazakhstan and India. Colonial governments are not accountable to the people being ruled and hence, they could end up ignoring the issues like hunger. Due to deep links between water, food, energy and climate change, food security has become a complex and multi-dimensional threat in Central Asia. The regional countries need international partnerships to deal with this issue and one of them could be India-Central Asia cooperation mechanism for food security. India's recent focus to tackle climate change could be of particular importance to the Central Asian countries. This is likely to help them in addressing their food security concerns in times to come.

Acknowledgments

The author received no financial support for the research, authorship and publication of this article.

References

- Anderson, J. (1997). *The international politics of Central Asia*. Manchester University Press.
- Arnold, D. (1988). *Famine: Social crisis and historical change*. Oxford: Basil Blackwell.
- Baransky, N. N. (1956). *Economic geography of the U.S.S.R.* Foreign Languages Publishing House.
- Caroe, O. (1967). *Soviet empire – The Turks of Central Asia and Stalinism*. St Martin's Press.
- Cole, J. P., & German, F. C. (Eds.). (1961). *A geography of the USSR – The background to a planned economy*. Butterworth & Co. (Publishers) Limited.
- Demko, G. J., & Fuchs, R. J. (Eds.). (1974). *Geographical perspectives in the Soviet Union – A selection of readings*. Ohio State University Press.
- Food and Agriculture Organization. (2006). *The state of food insecurity in the world, 2006, eradicating world hunger – Taking stock ten years after the World Food Summit*. Retrieved February 3, 2024, from <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/009/a0750e/a0750e01.pdf>
- Food and Agriculture Organization. (n.d.). *An introduction to the basic concepts of food security*. Retrieved June 3, 2024, from https://www.fao.org/fileadmin/user_upload/eufao-fsi4dm/docs/concepts_guide.pdf
- Holdsworth, M. (1952). *Soviet Central Asia, 1917-1940*. *Soviet Studies*, 3(3), 258-277.
- Jonson, L. (2004). Vladimir Putin and Central Asia: The shaping of Russian foreign policy. I B Tauris & Co Ltd.
- Kaushik, D. (1970). *Central Asia in modern times: A history from the early 19th century*. Progress Publishers.
- Lavrishchev, A. (1969). *Economic geography of the USSR*. Progress Publishers.
- Lloyd, S. J. (1998). *Land-locked Central Asia: Implications for future*. In D. Hodder et. al. (Eds.), *Land-locked states of Africa and Asia*. Frank Cass Publishers.
- Matley, I. (1981). *Central Asia and Kazakhstan*. In I. S. Koropecy & G. E. Schroeder (Eds.), *Economics of Soviet regions*. Praeger Publishers.
- Mehta, V. (1978). *Soviet economic development and structure*. Sterling Publishers Pvt Ltd.
- Naylor, R. L. (2014). *The evolving sphere of food security*. Oxford University Press.
- Panda, M. (2023). Evolution of India's policy response to hunger, nutrition, and food security since independence. In S. M. Dev, A. Ganesh-Kumar, & V. L. Pandey (Eds.), *Achieving zero hunger in India* (pp. 1-20). Springer.
- Patnaik, U. (n.d.). Profit inflation, Keynes and the holocaust in Bengal, 1943–44. *Economic and Political Weekly*, 53(42), 20-26.
- Pierce, R. A. (1960). *Russian Central Asia 1867-1917: A study in colonial rule*. University of California Press.
- Rakowska-Harmstone, T. (1970). *Russia and nationalism in Central Asia – The case of Tadzhikistan*. The Johns Hopkins Press.
- Roudik, P. L. (2007). *The history of the Central Asian republics*. Greenwood Press.
- Rywkun, M. (1982). *Moscow's Muslim challenge: Soviet Central Asia*. M E Sharpe Inc.

- Sharma, R. R. (1979). A Marxist model of social change – Soviet Central Asia: 1917-1940. Macmillan Company of India Ltd. Social Science, Book 1. (n.d.). Impact of British rule in India: Economic, social and cultural (1757-1857). Retrieved May 23, 2024, from <https://www.nios.ac.in/media/documents/SecSocSciCour/English/Lesson-05.pdf>
- Spoor, M. (2000). Transition to market economies in former Soviet Central Asia: Dependency, cotton and water. Retrieved from https://www.maxspoor.files.wordpress.com/2011/07/cottoncentralasia_ejdr1993.pdf
- Sullivan, D., & Hickel, J. (2022). How British colonialism killed 100 million Indians in 40 years. Retrieved May 30, 2024, from <https://www.aljazeera.com/opinions/2022/12/2/how-british-colonial-policy-killed-100-million-indians>
- United Nations Development Program. (1994). Human development report. Retrieved February 1, 2024, from http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf
- Vaidyanath, R. (1967). The formation of the Soviet Central Asian republics – A study in Soviet nationalities policy 1917-1936. People's Publishing House.
- Wegerich, K. (2003). Water – The difficult path to a sustainable future for Central Asia. In T. E. Heath (Ed.), Central Asia – Aspects of transition (pp. 1-20). Routledge Curzon.
- Wheeler, G. (1964). The modern history of Soviet Central Asia. Frederick A Praeger.

Автор туралы мәлімет:

Радж Кумар Шарма – аға ғылыми қызметкер, *NatStrat*, Стратегиялық және қауіпсіздік мәселелерін зерттеу орталығы (Үндістан, Нью-Дели қ. e-mail: kumar.raj015@gmail.com)

Information about author:

Raj Kumar Sharma – Senior Research Fellow, *NatStrat*, Centre for Research on Strategic and Security Issues (India, New Delhi, e-mail: kumar.raj015@gmail.com)

Previously sent February 18, 2024.

Re-registered March 18, 2024.

Accepted June 3, 2024.

2-бөлім
**АЙМАҚТАНУДЫҢ
ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ**

Section 2
**CURRENT ISSUES
OF REGIONAL STUDIES**

Раздел 2
**АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ
РЕГИОНОВЕДЕНИЯ**

K. Usserova , **F. Kydyrbek** * , **F. Kukeyeva**

Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty

*e-mail: kydyrbekf@gmail.com

KAZAKHSTAN IN EURASIAN REGIONALISM: PROBLEM STATEMENT

This article raises an important issue of Kazakhstan's potential to transcend the traditional understanding of Eurasian regionalism, which is mainly associated with the post-Soviet space, including the Eurasian Economic Union. The authors question the broadening of the definition of "Eurasian regionalism" and assess new opportunities for Kazakhstan's participation in the Eurasian regional process within a broader continental context. Approaching Eurasian regionalism from a new perspective allows us to consider Kazakhstan not only as a participant in the post-Soviet space, but also as a key player at the continental level. The article raises the question of Kazakhstan's capabilities in the context of Eurasian regionalism, given its geopolitical location and economic potential; the limitations of Kazakhstan's participation in regional initiatives such as the EAEU and SCO compared to global trends and roles in the region. The article examines the new challenge for Kazakhstan and other Central Asian countries as maintaining independence in the face of changes in the geopolitical environment; the role of international cooperation and integration for Kazakhstan as a strategic element in its foreign policy and economic development. The necessity of diversity of external relations and strategic partnership for Kazakhstan in the conditions of multi-vector approach is emphasized. The article also points out the importance of Kazakhstan's active participation in international integration processes and its role in global production chains and infrastructure projects to strengthen the economy and increase the country's status in the global community.

Keywords: Kazakhstan, multi-vector foreign policy, Eurasian regionalism, EAEU

К.К. Усерова, Ф.А. Кыдырбек *, Ф.Т. Кукеева

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.

*e-mail: kydyrbekf@gmail.com

Еуразиялық аймақтанудағы Қазақстан: мәселені тұжырымдау

Бұл мақала Қазақстанның Еуразиялық Экономикалық Одақты қоса алғанда, негізінен посткеңестік кеңістікпен байланысатын еуразиялық аймақтану туралы дәстүрлі түсініктен асып түсу мүмкіндіктері туралы маңызды мәселені көтереді. Мақала авторлары "еуразиялық аймақтану" анықтамасын кеңейту туралы сұрақ қояды және кең континенттік контекст шеңберінде Қазақстанның еуразиялық аймақтану процеске қатысуы үшін жаңа мүмкіндіктерді бағалайды. Еуразиялық аймақтануға жаңа перспективадан көзқарас Қазақстанды посткеңестік кеңістіктің қатысушысы ретінде ғана емес, континенттік деңгейдегі негізгі ойыншы ретінде де қарастыруға мүмкіндік береді. Мақала Қазақстанның геосаяси орналасуы мен экономикалық әлеуетін ескере отырып, еуразиялық аймақтану контекстіндегі мүмкіндіктері туралы; өңірдегі жаһандық үрдістер мен рөлдермен салыстырғанда Қазақстанның ЕАЭО және ШЫҰ сияқты өңірлік бастамаларға қатысуын шектеу туралы мәселені көтереді. Мақалада Қазақстан мен Орталық Азияның басқа да елдері үшін геосаяси жағдайдағы өзгерістер жағдайында тәуелсіздікті сақтау ретінде жаңа сын-қатер; Қазақстан үшін халықаралық ынтымақтастық пен интеграцияның оның сыртқы саясаты мен экономикалық дамуындағы стратегиялық элемент ретіндегі рөлі қарастырылады. Көпвекторлы тәсіл жағдайында Қазақстан үшін сыртқы байланыстар мен стратегиялық әріптестіктің әртүрлілігінің қажеттілігі атап өтіледі. Мақала сондай-ақ Қазақстанның халықаралық интеграциялық процестерге белсенді қатысуының маңыздылығын және оның әлемдік өндірістік тізбектер мен инфрақұрылымдық жобалардағы экономиканы нығайту және елдің әлемдік қоғамдастықтағы мәртебесін арттыру үшін рөлін көрсетеді.

Түйін сөздер: Қазақстан, көпвекторлы сыртқы саясат, еуразиялық аймақтану, ЕАЭО.

К.К. Усорова, Ф.А. Кыдырбек *, Ф.Т. Кукеева

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы

*e-mail: kydyrbekf@gmail.com

Казахстан в евразийском регионализме: постановка проблемы

Настоящая статья поднимает важную проблему о возможностях Казахстана превзойти традиционное понимание евразийского регионализма, которое, в основном, связывается с постсоветским пространством, включая Евразийский Экономический Союз. Авторы статьи задаются вопросом о расширении определения «евразийский регионализм» и оценивают новые возможности для участия Казахстана в евразийском региональном процессе в рамках более широкого континентального контекста. Подход к евразийскому регионализму с новой перспективы позволяет рассмотреть Казахстан не только в качестве участника постсоветского пространства, но и как ключевого игрока на континентальном уровне. Статья поднимает вопрос о возможностях Казахстана в контексте евразийского регионализма, учитывая его геополитическое расположение и экономический потенциал; ограничения участия Казахстана в региональных инициативах, таких как ЕАЭС и ШОС, в сравнении с глобальными тенденциями и ролями в регионе. В статье рассматривается новый вызов для Казахстана и других стран Центральной Азии, как сохранение независимости в условиях изменений в геополитической обстановке; роль международного сотрудничества и интеграции для Казахстана как стратегического элемента в его внешней политике и экономическом развитии. Подчеркивается необходимость разнообразия внешних связей и стратегического партнерства для Казахстана в условиях многовекторного подхода. Статья также указывает на важность активного участия Казахстана в международных интеграционных процессах и его роль в глобальных производственных цепочках и инфраструктурных проектах для укрепления экономики и повышения статуса страны в мировом сообществе.

Ключевые слова: Казахстан, многовекторная внешняя политика, евразийский регионализм, ЕАЭС

Introduction

Given shifting geopolitical landscapes, regional endeavors emerge as crucial for securing stability and progress. Eurasian regionalism embodies a collective endeavor among regional nations to address shared challenges and pursue mutual objectives, lessening reliance on global frameworks and organizations.

Eurasian regionalism is evidenced by diverse initiatives, organizations, and strategies fostering enhanced collaboration and integration among Eurasian nations.

The involvement from countries with varying economic development, natural resource availability, geographic, and geopolitical positioning in Eurasian regionalism suggests the establishment of a more resilient and vibrant cooperation platform. This fosters balanced, mutually advantageous collaboration, mindful of each country's distinct capabilities and requirements. For instance, nations boasting advanced infrastructure and robust economies can extend technical and financial assistance to less developed counterparts, catalyzing their economic advancement. In return, these less developed nations can offer access to their natural resources in exchange for investment and technology transfer. Geographic and geopolitical positioning

significantly influences each country's strategic significance.

For instance, nations boasting advanced infrastructure and robust economies can extend technical and financial assistance to less developed counterparts, catalyzing their economic advancement. In return, these less developed nations can offer access to their natural resources in exchange for investment and technology transfer.

Geographic and geopolitical positioning significantly influences each country's strategic significance. For instance, nations situated along crucial transport or maritime routes can emerge as pivotal trade hubs and logistics centers within the region, ensuring the security and stability of vital transit pathways.

Within the framework of Eurasian regionalism, fostering the inclusive participation of all nations, considering their diverse characteristics and circumstances, is paramount. This facilitates the establishment of a more resilient and cohesive cooperation system, bolstering the overall development and prosperity of the entire region.

Given the above considerations, countries like Kazakhstan underscore the importance of an inclusive approach to Eurasian regionalism, one that acknowledges their distinctiveness and actively engages them in cooperative endeavors.

Theoretical-methodological base

Regionalism is an extensively researched topic within the realms of social sciences and the practice of international relations, economics, and cultural studies. It's crucial to consider diverse facets of the regional approach, including concepts like regionality, power dynamics, regulatory frameworks, and institutional development.

To conduct this analysis, it's imperative to delve into classical geopolitical theories, which characterize the Eurasian continent by the interplay of continental and maritime powers, as well as the competition between the continental "Heartland" and its surrounding coastal areas. Key figures in this tradition include Halford Mackinder (Mackinder, 1904) and Nicholas John Spikeman (Spikeman, 1942), who conceptualized the continent's power dynamics as systemic, where political actions in one area trigger ripple effects across the entire region. Furthermore, thinkers like Oswald Spengler and Samuel Huntington contribute to the discourse by examining the relations among major powers in Eurasia and beyond, shifting the discussion towards civilizational models of international politics (Spengler, 1922; Huntington, 1996).

The evolution of Eurasian regionalism theory primarily revolves around systemic perspectives. Within the framework of neofunctionalism, understanding Eurasian regionalism entails a focus on integration and cooperation processes among states. This encompasses collaborative efforts across various domains such as economy, transportation, energy, and security, with potential expansion into other realms. Neofunctionalism underscores the importance of specialization and differentiation, whereby states concentrate on specific areas of cooperation. In the Eurasian context, this could entail the emergence of diverse integration forms tailored to the specific interests and needs of individual states. Additionally, neofunctionalism highlights the significance of interests in integration processes, highlighting the influence of global and regional forces that can significantly shape and drive regional integration endeavors.

Examining Eurasian regionalism through the lens of constructivism offers insights into the social construction of identities within the Eurasian region and among its constituent countries, fostering the emergence of a cohesive Eurasian community. Exploring shared identities and cultural factors that influence regional interests facilitates comprehension of cooperation dynamics and conflicts within the region. Analyzing social processes

and mechanisms shaping regional security aids in grasping the foundations of trust and cooperation among states.

Examining Eurasian regionalism through the lens of imperialism theory involves scrutinizing the influence wielded by dominant states or coalitions of states over the shaping and regulation of regional dynamics in Eurasia. This theoretical framework enables an exploration of which states or coalitions hold sway in the Eurasian domain and the geopolitical objectives they pursue. This analysis may encompass evaluating investments in trade agreements and the establishment of economic blocs. Additionally, imperialism theory facilitates an examination of the utilization of both soft and hard power tactics to achieve geopolitical aims in Eurasia, encompassing diplomatic maneuvers, military interventions, cultural diplomacy, and information warfare. Furthermore, imperialism theory facilitates an examination of how regional actors respond to the dominance exerted by powerful neighboring states or external forces, including strategies for balancing power dynamics and fostering collaboration with other regional and global entities. Overall, adopting the imperialism theory perspective sheds light on the global and regional dynamics of state and actor interactions within the Eurasian region, aiding in the identification of underlying formations, interests, and strategies.

Examining Eurasian regionalism through the lens of liberal institutionalism entails emphasizing the pivotal role of institutions in fostering and regulating regional integration and cooperation. This theoretical framework underscores the significance of existing institutions in shaping the rules and protocols governing interstate interactions within the region. Analyzing these institutions and their impact on regional dynamics facilitates comprehension of the nuances of regionalism. Investigation into the adoption and adherence to rules and norms within regional institutions enables the identification of common objectives and values that underpin cooperation and integration efforts in Eurasia. Liberal institutionalism prioritizes economic integration through initiatives such as the establishment of a unified market, trade accords, and investment schemes. Delving into these aspects aids in evaluating the efficacy of institutional mechanisms in bolstering economic cooperation. Furthermore, scrutinizing the coordination of foreign policy and decision-making processes within regional institutions allows for an understanding of the political factors influencing regional relations and their role in shaping a regional order.

To comprehensively analyze the evolution of Eurasian regionalism within contemporary geopolitics and Kazakhstan's role in fostering regional cooperation, it is imperative to explore various analytical frameworks. These include traditional geopolitical, economic, cultural, and civilizational models, as well as regional security paradigms such as the Theory of Regional Security Complex (TRSC) advanced by Barry Buzan and Ole Waever (Buzan, 2003).

These foundational theories are centered around addressing the primary objective of regionalism: achieving cooperation and integration. They assert that integration represents a fundamental objective achievable through consideration of historical trends and prevailing realities. These theories strive to comprehend how these realities influence progress towards an improved international order. They diverge in their perspectives on pathways to this goal and the feasibility of these pathways.

Examinations of the theoretical underpinnings of contemporary regionalism reveal its inadequately developed state, despite its extensive application in practical contexts. This deficiency suggests less a dearth of ideas than the necessity to systematize and consolidate existing theoretical frameworks. Analysis indicates that regional cooperation is underpinned by diverse yet incompletely validated theories, some endeavoring to comprehend regionalism holistically, while others concentrate on specific facets. It is crucial to organize this diversity in a logical manner.

In addressing the question of expanding Kazakhstan's involvement in Eurasian regionalism, it is prudent to explore modern theories such as the theory of new regionalism. This theory conceptualizes regionalism as an inclusive and open system (Hettne, Söderbaum, 1998).

Furthermore, adopting a postmodern approach to regionalism offers a fresh perspective that acknowledges the diversity of identities, the impact of discourse, and mechanisms and forms of resistance. It enables an understanding of how regional identity is constructed and evolves in the contemporary world. Postmodern regionalism has the potential to serve as the foundation for the development of more inclusive and democratic forms of regional integration (Woodward, 2003).

Pluralistic regionalism acknowledges the diverse forms regional cooperation can assume, contingent upon context and objectives. This perspective views regionalism as a system of multi-level governance, where various levels of government (local, regional, national, international) interact. Pluralistic region-

alism underscores the importance of flexibility and adaptability in regional integration, regarding regionalization not as a replacement for other integration forms, but as a complementary component. It prioritizes practical aspects of regional cooperation and problem-solving (Mikailenko, 2020).

On the other hand, the theory of civilizational regionalism offers an alternative lens on regionalism, focusing on cultural identity and ideological disparities among civilizations. It enriches comprehension of the role of civilizational factors in regional integration processes. This theory can foster the creation of more inclusive and sustainable regional integration frameworks grounded in mutual respect and cooperation among diverse civilizations (Huntington, 1996).

These theories are pivotal for comprehending the dynamics of international relations in Eurasia, aiding researchers and policymakers in evaluating how cultural, geopolitical, and historical factors influence regional alliances and conflicts. They also inform the development of foreign policy and regional cooperation strategies for regional countries, including Kazakhstan, by identifying potential conflict resolutions and effective mechanisms for interstate integration and cooperation. Thus, analyzing and applying these theories are essential for understanding regional processes and nurturing enduring relationships in Eurasia.

Literature review

In recent times, there has been a surge in interest surrounding European regionalism, evident in the increasing number of publications dedicated to this phenomenon. Much of the expert community delves into inquiries regarding how geopolitical and geoeconomic shifts influence Eurasian cooperation, alongside exploring the significance of historical and institutional factors in shaping Eurasian regionalism. For analysis, researchers often turn to the most prominent and comprehensive organizations such as the SCO, the CSTO, the EAEU, and the Asia-Pacific Development Bank.

When delineating the boundaries of Eurasian regionalism, authors typically concentrate on two primary options: the post-Soviet space alone and the post-Soviet space coupled with the PRC. The Eurasian sphere holds the potential to integrate into the global integration framework. Integration policies here not only facilitate internal interactions among the former Soviet Union republics but also act as a tool for establishing a new qualitative space. Consequently, this has spurred the advancement of

integration processes on both global and regional scales, fostering political stability and economic prosperity in the region.

R. Heller, a senior researcher at the FISH Institute for Peace and Security Studies at the University of Hamburg (Germany), concurs with this interpretation, highlighting that the term “Eurasia” typically denotes fifteen internationally recognized independent states that emerged after the dissolution of the USSR (Heller, 2022).

Adhering to this delineation, much of the research concentrates on regarding the Eurasian Economic Union (EAEU) as the principal component of Eurasian regionalism.

The concept of “Eurasia” often becomes a focal point for political manipulation, with its proliferation linked to the intensification of integration processes in the post-Soviet sphere and the establishment of the Eurasian Economic Union (EAEU) (Lagutina, 2019).

In reality, the concepts of Eurasianism and Eurasian policies have evolved into state ideologies, shaping domestic, regional, and foreign policies, as well as underpinning recent regional integration initiatives. The notion of Eurasia often sparks controversy, being utilized for political manipulation, particularly in relation to intensifying processes, post-Soviet dynamics, and the establishment of the EAEU. Eurasian concepts have indeed become ideological frameworks that influence internal policies, foreign relations, and serve as the foundation for ongoing regional integration efforts. The creation of the Eurasian Economic Union (EAEU) stands out as a significant endeavor within this context, aiming to enhance economic cooperation among member states (Vinokurov, 2013). E. Mikhailenko (Ural Federal University, Russian Federation) supplements the term “Eurasia” with specific integration projects in the region, such as the Eurasian Economic Union (Mikhailenko, 2020).

These and similar studies highlight the multifaceted use of the term “Eurasian regionalism” by researchers and practitioners across various contexts. For instance, concepts like the “Eurasian space” (Nazarbayev, 2011) or “Eurasian integration” (Vinokurov, 2010) are frequently employed to describe political developments in the post-Soviet arena.

However, this approach has several limitations. Firstly, it confines Eurasian regionalism solely to the post-Soviet space, disregarding other regional initiatives such as the SCO, the CIS, and the OSCE. Secondly, it fails to acknowledge the historical and

cultural bonds between member countries and other regions like Europe and Asia.

Several researchers advocate for a broader understanding of Eurasian regionalism. For instance, A. Libman (Doctor of Economics, PhD in Economics from Munich University) and Anastasia Obydenkova (Institute of Economic Analysis, Spanish Council for Scientific Research) argue that the concept of post-Soviet regional integration has evolved into Eurasian regionalism, despite the fact that the boundaries of Eurasia are primarily delineated by the former borders of the USSR (Libman, Obydenkova, 2017).

Eurasian regionalism constitutes a multifaceted and intricate framework encompassing integration and collaboration among nations within the Eurasian expanse. Notably, two prominent players in Eurasian regionalism are the post-Soviet space and China. The post-Soviet nations share historical ties stemming from their Soviet legacy and actively engage in regional integration efforts through entities like the Commonwealth of Independent States (CIS) and the Eurasian Economic Union (EAEU). Meanwhile, China wields significant influence in the Eurasian domain owing to its economic opportunities and ambitious infrastructure initiatives such as the Belt and Road Initiative. Relations between the post-Soviet sphere and China within the context of Eurasian regionalism exhibit a blend of cooperation and competition.

China’s engagement in the region, particularly in Central Asia and the Caucasus, underscores its escalating role in financing, development, and regional dynamics. Concurrently, through endeavors like the Greater Eurasian Partnership, Russia endeavors to uphold parity with China and leverage cooperation for mutual benefit. The involvement of both the post-Soviet sphere and China in Eurasian regionalism holds significance for fostering economic collaboration, political stability, and regional integration across the Eurasian expanse. The shifting dynamics of regional relations, the emergence of new integration initiatives, and the convergence of pivotal actors such as Russia and China underscore the pivotal role of their participation in shaping the future of Eurasian regionalism.

According to Turkish researcher Gürcan, Eurasian regionalism finds its most tangible manifestation in regional governance, which arises from various competing yet complementary initiatives spearheaded by China and Russia. These mechanisms are characterized by the amalgamation of traditional security management with integration

endeavors. The essence of Eurasian regionalism largely lies in its provision of competing yet harmonizing and coexisting regional governance frameworks that regulate the competition between China and Russia in a peaceful manner. However, their prospects face challenges due to the current economic woes of Russia and China (Gürcan, 2020).

Gürcan suggests that there is a surge in regionalism in the area, spearheaded by nations like China and Russia, shaping a fresh multipolar geopolitical terrain (Gürcan, 2020).

Renowned regional studies expert M. Molchanov observes that amidst the evolving geopolitical panorama, there is a convergence, a shift towards closer economic and geopolitical bonds between Russia and China, offering promising prospects for strategic reshaping of the region (Molchanov, 2016).

Researchers advocate for broadening the scope of Eurasian regionalism, emphasizing the role of novel cooperation frameworks aimed at enhancing international competitiveness. These frameworks entail engagement with external partners like ASEAN, the European Union, MERCOSUR, AUXERRE, and the Shanghai Cooperation Organization, illustrating a multi-faceted approach to dialogue (Molchanov, 2016).

Certain Western scholars analyze Eurasian integration through the lens of liberal theories (Olcott, 2005). According to these perspectives, Eurasian regionalism does not stem from Russian hegemonic aspirations but represents the “inclination of states to form regional groupings” to shield against the adverse impacts of globalization through institutionalizing relations.

Discussion and results

The Central Asian context

In the Central Asian context, most studies conducted by Kazakhstani authors examine Eurasian regionalism within the framework of the Eurasian Economic Union (EAEU), and to some extent, the Shanghai Cooperation Organization (SCO). Discussions and critiques concerning the Republic of Kazakhstan’s membership in the EAEU primarily revolve around understanding the essence of the Union itself and the interests Kazakhstan has in this integration. However, opinions regarding EAEU membership may fluctuate depending on the geopolitical landscape in Central Asia and national priorities. Kazakhstan’s interests within the EAEU may evolve over time and in response to varying international circumstances. For instance, during periods of stability or shifts in national priorities,

experts may scrutinize how Kazakhstan should fulfill its partnership commitments within the EAEU or more actively safeguard its national interests. However, during periods of border tensions or alterations in the external political environment, viewpoints regarding EAEU membership may be less unequivocal.

Since the inception of the Eurasian Economic Union (EAEU) in 2014, Kazakh society has been divided into two main camps: supporters and critics. Some experts and politicians have endorsed the country’s involvement in the EAEU, contending that it fosters stronger economic connections, enhances regional competitiveness, and bolsters trade, investment, and economic growth in Kazakhstan (Laumulin, 2014). Conversely, another faction of experts and public figures has voiced criticism regarding Kazakhstan’s participation in the EAEU. They have expressed concerns about potential loss of autonomy in economic decision-making, apprehensions about potential constraints on developing foreign economic relations with other nations, and raised questions about the compatibility of EAEU regulations with Kazakhstan’s national interests and economic policy standards (Opponents of Eurasian integration (Satpayev, Ilyasuly, Mamai).

By 2022, an increasing number of experts are referring to the Eurasian Economic Union (EAEU) as a “toxic organization” for the Republic of Kazakhstan. This designation stems from the imposition of anti-Russian sanctions following Russia’s military intervention in Ukraine on February 24, 2022.

The imposition of anti-Russian sanctions, triggered by Russia’s military actions in Ukraine, has resulted in shared risks for Kazakhstan. Moscow’s actions contravene the fundamental principles of the alliance, including mutually beneficial cooperation, equal rights, and the protection of the national interests of all members.

Russia’s invasion of Ukraine has sparked a wave of anti-Russian sentiments within Kazakhstan’s civil society, influencing perceptions of the EAEU and the Collective Security Treaty Organization (CSTO) (Initiative for Kazakhstan’s withdrawal from the CSTO and the EAEU).

The proclaimed strategic alliance and Russia’s asserted priority raise questions regarding historical memory and ideology, which do not foster stronger bilateral relations. Statements made by Russian officials, semi-official figures, and media personalities on matters concerning territories and language policy elicit a negative response in Kazakh society.

There are two primary negative trends concerning Kazakhstan in the Russian media: nationalist and neo-imperial. The former revolves around the notion of the oppression of Russians in Kazakhstan, while the latter emerged after 2014 in light of events in Ukraine. However, these assertions are not officially endorsed. Additionally, there exists a negative trend in Kazakh media towards Russia, aiming to depict it negatively as the successor of the Russian Empire and the USSR (Russia and Kazakhstan).

Consequently, these dynamics not only bolster Russophobic sentiments but also weaken relations at the level of civil societies. While the Eurasian Economic Union (EAEU) is considered a focal point of Kazakhstan's Eurasian regionalism in academic circles and public opinion, the Shanghai Cooperation Organization (SCO) is sometimes also included.

Kazakhstan in Eurasian regionalism in the new geopolitics

It might appear that Kazakhstan, given its distinctive geopolitical position, abundant natural resources, and significant transit potential, has ample opportunities to engage in various forms of Eurasian regionalism. However, presently, the country's involvement in Eurasian regionalism and regionalization primarily revolves around the Eurasian Economic Union (EAEU) and the Shanghai Cooperation Organization (SCO). This situation is influenced by several factors, ranging from differing interpretations of the term "Eurasian regionalism" and defining its boundaries to identifying the countries spearheading regionalism processes and assessing the risks and opportunities for Kazakhstan's participation in Eurasian regionalism amidst contemporary geopolitics.

The evolving geopolitical landscape in Central Asia presents both risks and novel opportunities for Kazakhstan due to its involvement in Eurasian regional processes. Risks and challenges arise from the country's participation in the Eurasian Economic Union (EAEU) and the Collective Security Treaty Organization (CSTO), which have faced criticism both domestically and globally in light of recent international developments.

One significant risk is the potential for Central Asia to become a battleground for competition among global powers and integration blocs. A new "Great Game" is unfolding in the region, particularly amidst the conflict in Ukraine and the imposition of Western sanctions, exacerbating tensions among the key players – Russia, the United States, and China.

Russia openly articulates its confrontation with the West, urging Kazakhstan to align with the so-called "non-Western world". The US National Security Strategy of 2022 designates Russia and China as strategic adversaries, further complicating the situation.

At once, China's proposition of a "Community of Common Destiny" extends beyond merely economic advancement, encompassing the dissemination of Chinese values in global and regional affairs. The "One Belt, One Road" initiative has spurred competition among nations for loans, investments, access to transportation routes traversing their territories, and other benefits. By 2023, China is poised to become Kazakhstan's primary trading partner.

Turkey's position within the realm of Eurasian regionalism significantly influences Kazakhstan's foreign policy trajectory, warranting attention. The concept of Turkish Eurasianism aims to foster a geopolitical and Turkic identity, thereby legitimizing Turkish interests in regions like the post-Soviet space, the Balkans, and Africa. Turkey's engagement in Eurasian processes spans political, economic, and energy dimensions, with the goal of enhancing cooperation with Russia and bolstering its position in energy policies. Additionally, Turkey expresses interest in participating in the Eurasian Economic Union and the Shanghai Cooperation Organization. The conceptual framework of Turkish Eurasian regionalism draws from the ideologies of Pan-Turkism, Eurasianism, and Neo-Ottomanism (Tufekci, 2017).

In the context of Central Asia, Turkey actively cultivates bilateral relations with regional states, particularly through the Turkic Council, underscoring the significance of the region for Turkey. While it remains a non-regional participant in Central Asia, Turkey's influence on security matters is limited, primarily controlled by Russia. However, historical, cultural, and religious ties serve as the foundation of Turkish policy in the region.

Meanwhile, other nations like India and Iran consistently engage in Eurasian integration processes, assuming influential roles in shaping the geopolitical and economic dynamics of the region. Together, they forge a strategic partnership aimed at fortifying cooperation and integration within Eurasia.

Russia actively engages in various forms of Eurasian regional cooperation, notably through institutions like the Eurasian Economic Union (EAEU) and the Collective Security Treaty Organization (CSTO). Additionally, it fosters relations within other interregional integrations

such as the Shanghai Cooperation Organization (SCO) and BRICS. Russia also prioritizes bilateral partnerships with other Eurasian countries like China, Iran, and India, aimed at bolstering economic and political collaboration.

Strategic concepts like the “Greater Eurasian Partnership” underscore Russia’s vision of enhancing cooperation across the broader Eurasian expanse, transcending the confines of the post-Soviet sphere. Nonetheless, amidst the contemporary geopolitical landscape, Russia’s Eurasian vision demonstrates new trends characterized by a blend of anti-Western sentiments and state-centric principles. However, in pursuing this approach to fortify regional ties, it’s crucial to consider the socio-political and cultural diversity within Eurasia to mitigate potential negative ramifications for Moscow.

The Chinese position on Eurasian regionalism can be elucidated through its global strategies, exemplified by strategic partnerships with Belarus and Kazakhstan. These alliances bolster interactions with the EU and other major stakeholders through economic cooperation and geographic advantages. China’s involvement in the Eurasian region encompasses not just the economic sphere but also security and politics, as evidenced by the concept of “Greater Eurasia.” This aligns with China’s objective to shape a multipolar world order and assert its role in the international arena, notably through initiatives like the Belt and Road Initiative. China’s perspective on Eurasian regionalism embodies a comprehensive approach that integrates economic, political, and strategic facets, with its initiatives exerting influence not only within Eurasia but also beyond its borders (as seen in the Belt and Road Initiative).

The evolving global geopolitical landscape raises a fundamental question for Kazakhstan, along with other Central Asian nations: whether they will predominantly align with Eurasian regionalism focused on Europe and Asia under Russian leadership, or if Central Asia will integrate into Greater Asia with Beijing as the focal point.

Such a dilemma may be circumvented by acknowledging that the new geopolitical circumstances in the Central Asian region bring forth not only challenges but also fresh opportunities. These opportunities stem from the shifts and transformations occurring in the Eurasian region across political, economic, and geostrategic domains. They entail changes in state-to-state relations, the emergence of novel integration frameworks, the rise of economic influence by certain nations or alliances, as well as alterations in the security architecture and inter-country interactions within the region.

Consequently, various initiatives and processes are unfolding, alongside new approaches to cooperation in security and energy domains. The formulation of new rules and norms governing state relations in the region profoundly impacts both domestic and foreign policies. These changes also underscore the aspiration to strike a balance among the interests of diverse actors in the region and foster a more stable and predictable developmental environment.

In light of this new geopolitical context, Kazakhstan has the opportunity to adopt a broader perspective on Eurasian regionalism, extending beyond the confines of the post-Soviet space.

The current state of the Eurasian Economic Union (EAEU) prompts an important consideration regarding whether Kazakhstan should confine its membership within the EAEU given its aspirations for regional integration in the broader Eurasian arena.

Despite the critiques leveled against the EAEU, it is noteworthy that Kazakhstan can leverage this organization to advance its objectives. For instance, fostering economic cooperation predicated on the principle of spatial integration rather than solely geographical proximity, as exemplified by Armenia’s membership despite lacking common borders with Kazakhstan. This approach also paves the way for expanding Eurasian cooperation beyond the confines of the post-Soviet space, fostering inter-regional and trans-regional connections with entities like ASEAN, MERCOSUR, and individual nations such as Vietnam, as well as establishing free trade zones with countries like Iran, Serbia, among others.

Moreover, socio-cultural ties can wield significant influence in bolstering Kazakhstan’s soft power within the Eurasian sphere.

However, criticisms directed towards the EAEU are not unfounded: intra-organizational connections are largely lacking, resulting in a decline in cultural exchanges and a rise in anti-Russian sentiments. This, in turn, hampers the development of a cohesive strategic approach among member states. Moreover, Russia’s actions in 2014 and 2022 have further underscored the geopolitical nature of the EAEU, casting doubt on its efficacy as a tool for regional integration. On the other hand, Eurasian regionalism holds promise for modernization and even Europeanization.

Kazakhstan perceives itself as a pivotal node in interregional trade networks across Eurasia and has consistently advocated for cross-border initiatives to mitigate the challenges posed by its geographical location. Joining the EAEU aligns with this strategy, continuing Kazakhstan’s involvement in regional

Eurasian integration efforts since the 1990s. Additionally, Kazakhstan actively supports the Belt and Road Initiative and its terrestrial component, the Silk Road Economic Belt.

Kazakhstan, alongside other Central Asian nations, is intricately intertwined with the processes of globalization and global governance. A paramount strategic goal for Kazakhstan is the preservation of its sovereignty while actively engaging in global economic dynamics. This involves participation in global production networks and integration into the global economic landscape. Consequently, Kazakhstan places significant emphasis on integrating into the international community through accession to diverse universal and regional organizations, as well as gaining access to multilateral and international treaty frameworks.

Kazakhstan leverages Eurasian regionalism as a pivotal instrument to pursue diverse objectives and interests:

- Actively engaging in Eurasian integration processes, Kazakhstan aims to fortify its independence and sovereignty by regulating relations with major powers and other states through platforms like the EAEU, SCO, Turksoy, CSTO, and other regional forums.

- Eurasian regionalism plays a crucial role in solidifying Kazakhstan's international identity, offering a platform to articulate its interests and values on the global stage.

- Kazakhstan actively advocates for regional cooperation and integration, collaborating with neighboring countries to achieve mutual objectives such as enhancing trade, fostering economic cooperation, and ensuring security.

- Through Eurasian regionalism, Kazakhstan endeavors to advance to common interests within multilateral organizations and craft effective responses to contemporary challenges such as climate change, transnational crime, and terrorism.

- A key aspect of Kazakhstan's utilization of Eurasian regionalism is to prevent the establishment of major powers' spheres of influence in the region, safeguarding its interests and maintaining political and economic autonomy.

To comprehend the potential for the Republic of Kazakhstan to enhance its engagement in Eurasian regionalization, it's essential to assess its involvement in formal integrations and cooperative ventures, its integration into production networks, and its participation in infrastructure and logistics projects.

Kazakhstan's key advantage in strengthening its position in Eurasian regionalism lies in its

multilateral foreign policy, which prioritizes multilateralism. Through its multifaceted approach, the nation diversifies its diplomatic ties across various regions. Kazakhstan demonstrates its commitment to multilateralism by engaging in collective decision-making processes and joint initiatives on the global stage.

The Eurasian Strategy of Kazakhstan is founded on the aspiration to cultivate close relations and cooperation with Eurasian states, encompassing both neighboring countries and those further afield, such as Russia, China, Central Asian nations, and countries in the Caucasus. The primary objectives of this strategy are to enhance economic, political, and cultural bonds, as well as to foster security and stability throughout the region.

The multi-vector approach in Kazakhstan's foreign policy entails fostering cooperative ties with diverse states and regional alliances, rather than aligning strictly with a single nation or bloc. This strategy enables Kazakhstan to diversify its external relationships, mitigate risks, and optimize the advantages of collaboration with different partners.

Consequently, Kazakhstan's Eurasian strategy aligns harmoniously with its multi-vector foreign policy, mutually reinforcing each other. This synergy furnishes the nation with a broad spectrum of opportunities to cultivate and fortify its position regionally and globally.

Kazakhstan engages actively in formal integrations and collaborations. It participates prominently in several regional initiatives, including the EAEU, SCO, CIS, and AIIB, aimed at fostering integration and cooperation among regional nations. Kazakhstan assumes roles as both an intermediary and an initiator of projects that enhance cooperation and stability. Astana serves as a hub for international negotiations, hosting various summits and discussions, such as talks on the Syrian conflict resolution and energy cooperation events. Notably, Kazakhstan took the lead in establishing the Conference on Interaction and Confidence Building Measures in Asia (CICA) in 1997. CICA serves as a significant instrument for Eurasian integration, complementing other regional frameworks like the EAEU and SCO.

Kazakhstan's integration into global production networks is a crucial component of its economic advancement. The nation serves as a significant exporter of various raw materials, playing a pivotal role in the manufacturing processes of other countries. With a well-established manufacturing sector, Kazakhstan boasts a diverse range of export commodities, fostering economic expansion.

Additionally, Kazakhstan's status as a vital transit hub and a member of the Eurasian Economic Union (EAEU) grants it access to expanded markets and investment opportunities. Through integration into global supply chains, Kazakhstani firms actively engage in collaborations with enterprises from diverse nations.

Nonetheless, several challenges hinder further integration into production networks. The economy's heavy reliance on raw materials and the imperative for diversification contribute to a low inverse coefficient of participation in global chains. Infrastructure upgrades and an expansion of the skilled workforce are imperative. Nevertheless, Kazakhstan is committed to enhancing its position in the global economy and adeptly responds to shifts in global trade dynamics, leveraging geopolitical crises and advancing industries such as mechanical engineering and logistics.

Conclusion

The broadening of Kazakhstan's engagement in Eurasian regionalism constitutes a strategically significant facet of its foreign policy and economic progress. Through active involvement in diverse

regional initiatives such as the EAEU, SCO, among others, and proactive support for integration endeavors, Kazakhstan bolsters its role and influence within the region. Employing a multi-vector approach and embracing multilateralism, Kazakhstan effectively diversifies its external relations, mitigates risks, and maximizes the benefits of collaboration with a multitude of partners.

By actively participating in formal integrations and cooperative ventures, Kazakhstan forges strong ties with other states and regional blocs, both within the region and beyond. This enables the nation not only to safeguard its interests and maintain political and economic autonomy but also to broaden its avenues for development and fortify its position in Eurasia. Furthermore, Kazakhstan's expansion of involvement in global production networks and infrastructure projects forms an integral component of its strategy to heighten engagement in Eurasian regionalism, thereby bolstering its economy and elevating its stature on the global stage.

This research is funded by the Committee of Science of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan (grant № BR 18574168).

References

- Al'zhanov, D. «Dominiruyushchaya pozitsiya» Putina i riski dlya Kazahstana. Analiziruya vizit rossijskogo lidera. [Putin's "dominant position" and risks for Kazakhstan. Analyzing the visit of the Russian leader]. Kazahskaya sluzhba "Radio Azattyk". 10.11.2023. Retrived from <https://rus.azattyq.org/a/kazahstan-russia-putins-rare-foreign-trip-analist-dimash-alzhanov/32678789.html>
- Buzan, B., Wæver, O. (2003). *Regions and Powers The Structure of International Security*. Cambridge University Press, 564 pp.
- Gürçan, Efe Can. (2020). The construction of "post-hegemonic multipolarity" in Eurasia: A comparative perspective. Retrived from <https://doi.org/10.1080/2329194X.2020.1839911>
- Heller, R. (2022). Eurasian Regionalism from the Perspective of Scale European // *Review of International Studies* 9 (3), 483-519.
- Hettne, B., Söderbaum, F. (1998). The New Regionalism Approach // *Politeia*, 17 (3), pp. 6-21.
- Huntington, S. (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Retrived from <https://msuweb.montclair.edu/~lebelp/1993SamuelPHuntingtonTheClashOfCivilizationsAndTheRemakingofWorldOrder.pdf>
- Iniciativa za vyhod Kazahstana iz ODKB i EAES [Initiative for Kazakhstan's withdrawal from the CSTO and the EAEU]. 25.02.2022. Retrived from https://alash.online/1275-odkb.html#google_vignette (in Russian).
- Iniciativa "Poyasa i puti" i Bol'shoe Evrazijskoe partnerstvo prodolzhat razvivat'sya nezavisimo ot vneshnego davleniya [The Belt and Road Initiative and the Greater Eurasian Partnership will continue to develop regardless of external pressure]. 27.10.2023. Retrived from <https://rg.ru/2023/10/27/my-nash-my-novyj-mir-postroim.html> (in Russian).
- Kak progressivnaya naciya my dolzhny smotret' tol'ko vpered. Interv'yu Glavy gosudarstva Kasym-ZHomarta Tokaeva v gazete «Egemen Qazaqstan». [As a progressive nation, we must look only forward. Interview of the Head of State Kasym-Jomart Tokayev in the newspaper "Egemen Kazakhstan"]. 03.01.2024. Retrived from https://kazembassy.ru/rus/press_cent/novosti/?cid=0&rid=5484 (in Russian).
- Kazahstan kak chast' pazla tenevoj ekonomiki Rossii, i udayotsya li Tokaevu usidet' na dvuh stol'yah. [Kazahstan as part of the puzzle of Russia's shadow economy, and whether Tokayev manages to sit on two chairs]. 28.12.2023. Kazahskaya sluzhba "Radio Azattyk". Retrived from <https://rus.azattyq.org/a/32749205.html> (in Russian).
- Lagutina, M. (2019). A Concept of Eurasia: From Classical Eurasianism to Pragmatic Eurasianism. In book: *Regional Integration and Future Cooperation Initiatives in the Eurasian Economic Union* (pp.1-15). DOI:10.4018/978-1-7998-1950-9.ch001

Laumulin, M. (2014). Diskussiya po problemam evrazijskoj integracii. [Discussion on the problems of Eurasian integration]. Central'naya Aziya i Kavkaz 17 (3). Retrived from <https://cyberleninka.ru/article/n/diskussiya-po-problemam-evraziyskoj-integratsii> (in Russian).

Libman, A., Obydenkova, A. (2017). Why Is the 'Post-Soviet' Regionalism Post-Soviet? Historical Legacies and Regional Integration in Eurasia. Munich Personal RePEc Archive. Retrived from https://mpra.ub.uni-muenchen.de/83506/1/MPRA_paper_83506.pdf

Mackinder, Halford John. (1904). The geographical Pivot of history.

Mikhailenko, E., Mikhailenko V. (2020). Eurasian Regionalism: Specifics, Problems, and Prospects.

Molchanov, M. (2016). Eurasian Regionalisms and Russian Foreign Policy. DOI <https://doi.org/10.4324/9781315580760>.

Nazarbayev, N. (2011). Evrazijskij coyuz: ot idei k istorii budushchego [The Eurasian Union: From Idea to Future History] // Evrazijskaya integraciya: ekonomika, pravo, politika. №10. (in Russian).

Olcott, M. Central Asia's Second Chance. Carnegie Endowment, 2005.

Protivniki evrazijskoj integracii namereny provesti forum v Almaty. [Opponents of Eurasian integration intend to hold a forum in Almaty]. Delovoj zhurnal Forbes Kazakhstan. 04.03.2014. Retrived from https://forbes.kz/news/2014/03/04/newsid_52553 (in Russian).

Satpaev, D.: Kazahstan ne dolzhen stat' shlyupkoj, pletushchejsya v kil'vatere rossijskogo krejsera [Dosym Satpayev: Kazakhstan should not become a lifeboat following in the keel of a Russian cruiser]. 22.08.2022. Delovoj zhurnal Forbes Kazakhstan. Retrived from https://forbes.kz/process/expertise/dosym_satpaev_kazahstan_ne_doljen_stat_shlyupkoj_pletushchejsya_v_kilvatere_rossijskogo_krejsera/ (in Russian).

Spengler, O. (1922). The Decline of the West. Perspectives of World History.

Tufekci, O. (2017). Turkish Eurasianism: Roots and Discourses. Cambridge Scholars Publishing

Vinokurov, E. (2013). Pragmaticheskoe evraziystvo [Pragmatic Eurasianism]. ZHurnal "Evrazijskaya ekonomicheskaya integraciya". №4 (21). (in Russian).

Vinokurov, E., Libman. A. (2010). Trendy regional'noj integracii na postsovet'skom prostranstve: rezul'taty kolichestvennogo analiza [Regional Integration Trends in the Post-Soviet Space: Results of Quantitative Analysis]. ZHurnal "Voprosy ekonomiki". №7. Retrived from <https://doi.org/10.32609/0042-8736-2010-7-94-107>

Woodward, I., Emmison, M., Smith, P. (2003). Consumerism, disorientation and postmodern space: a modest test of an immodest theory. Retrived from <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2000.00339.x>

Авторлар туралы мәлімет:

Усерова Карлыгаш Кайратовна – әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің PhD докторанты (Қазақстан, Алматы, e-mail: k.usserova@gmail.com);

Қыдырбек Фарангис Алматбекқызы (корреспондент автор)- әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің PhD докторанты (Қазақстан, Алматы, e-mail: kudyrbekf@gmail.com);

Кукеева Фатима Тураровна – тарих ғылымдарының докторы, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің профессоры (Қазақстан, Алматы, e-mail: fturar@mail.ru).

Information about authors:

Usserova Karlygash K. – PhD student of Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan, Almaty, e-mail: k.usserova@gmail.com);

Kydyrbek Farangis A. (corresponding author) – PhD student of Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan, Almaty, e-mail: kudyrbekf@gmail.com);

Kukeyeva Fatima T. – doctor of historical sciences, professor of Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan, Almaty, e-mail: fturar@mail.ru).

Previously sent Marsh 1, 2024.

Re-registered April 12, 2024.

Accepted June 5, 2024.

S.M. Nurdavletova^{1*} , S. Aspandiyar² ,

K.A. Abdrakhmanov³

¹Astana International University, Kazakhstan, Astana

²L.N. Gumilyov Eurasian National University, Kazakhstan, Astana

³Astana International University, Kazakhstan, Astana

*e-mail: saniyanm83@mail.ru

ANALYSIS OF THE EXISTING AND POTENTIAL RISKS AND THREATS OF THE IMPLEMENTATION OF CONNECTION OF THE EAEU AND THE BRI

In the modern multipolar world, regional organizations and associations are changing the existing world order. Each of these associations has its own goals and influence, which determine their place and role in the geopolitical world. As we can see, the connection between the EAEU and the BRI is one of the examples of multi-regional connectivity. If the BRI is global in nature, but economically promoted and supported by one country – China; then the EAEU is an example of regional economic integration that has historical, economic and sociocultural prerequisites. The term “conjugation” from Chinese means parallel and coordinated development and was introduced into the diplomatic lexicon by the leaders of these two countries, i.e. the term does not imply the merging of two integration projects into one but emphasizes how they develop together in certain areas.

This article identifies existing threats and risks, benefits and prospects as a result of the combination of two projects. The methodological research is based on system analysis, as well as a comparative analysis of the dynamics of GDP, exports and other economic indicators of the EAEU countries and China. Currently, the competitiveness of the EAEU countries with China, as well as the observance of the national interests of the EAEU member states remains an issue requiring attention. Based on the results of the analysis, a conclusion is drawn both about the benefits of building a new type of relationship, and about the remaining challenges.

Keywords: EAEU, BRI, Russia, China, Greater Eurasian Partnership, Central Asia.

S.M. Нурдавлетова^{1*}, С. Аспандияр², К.А. Абдрахманов³

¹Астана Халықаралық университеті, Қазақстан, Астана қ.

²Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университеті, Қазақстан, Астана қ.

³Астана Халықаралық университеті, Қазақстан, Астана қ.

*e-mail: saniyanm83@mail.ru

ЕАЭО мен БББЖ бірлестігін жүзеге асыруда туындап жатқан тәуекелдері мен қауіптерін талдау

Қазіргі көпполярлы әлемде аймақтық ұйымдар мен бірлестіктер қалыптасқан әлемдік тәртіпті өзгертуде. Бұл бірлестіктердің әрқайсысының геосаяси әлемдегі орны мен рөлін анықтайтын өзіндік мақсаттары мен ықпалы бар. Көріп отырғанымыздай, ЕАЭО мен БББЖ арасындағы байланыс көп аймақтық байланыстың бір мысалы болып табылады. Егер БББЖ жаһандық сипатқа ие болса, бірақ экономикалық жағынан бір ел – Қытай тарапынан ілгерілетіліп, қолдау көрсетілсе; онда ЕАЭО тарихи, экономикалық және әлеуметтік-мәдени алғышарттары бар аймақтық экономикалық интеграцияның үлгісі болып табылады. Қытай тілінен алынған «жұптастыру» термині параллелді, үйлестірілген даму дегенді білдіреді және дипломатиялық лексиконға осы екі елдің басшыларымен енгізілген, яғни бұл термин екі интеграциялық жобаны бір жобаға біріктіруді білдірмейді, бірақ олардың белгілі бір салаларда қалай бірге дамитынына баса назар аударады.

Бұл мақалада екі жобаны біріктіру нәтижесінде бар қауіптер мен тәуекелдер, пайдалары мен перспективалары анықталған. Әдістемелік зерттеу SWOT талдауына, сондай-ақ ЕАЭО елдері мен Қытайдың ЖІӨ динамикасын, экспортын және басқа да экономикалық көрсеткіштерін салыстырмалы талдауға негізделген. Қазіргі уақытта ЕАЭО елдерінің Қытаймен бәсекеге қабілеттілігі, сондай-ақ ЕАЭО-ға мүше мемлекеттердің ұлттық мүдделерінің сақталуы назар аударуды қажет

ететін мәселе болып қалуда. Талдау нәтижелері бойынша қарым-қатынастың жаңа түрін құрудың артықшылықтары мен қиындықтары туралы қорытынды жасалады.

Түйін сөздер: ЕАЭО, БББЖ, Ресей, Қытай, Үлкен Еуразиялық әріптестік, Орталық Азия.

С.М. Нурдаuletova *¹, С. Аспандияр ², К.А. Абдрахманов ³

¹Международный университет Астана, Казахстан, г. Астана

²Евразийский Национальный университет им.Л.Н. Гумилева, Казахстан, г. Астана

³Международный университет Астана, Казахстан, г. Астана

*e-mail: saniyanm83@mail.ru

Анализ существующих и потенциальных рисков и угроз реализации сопряжения ЕАЭС и ОПОП

В современном многополярном мире региональные организации и объединения меняют сложившийся миропорядок. Каждое из этих объединений имеет свои цели и влияние, которые определяют их место и роль в геополитическом мире. Как мы видим, сопряжение ЕАЭС-ОПОП является одним из примеров мультирегиональной связанности. Если ОПОП имеет глобальный характер, но экономически продвигается и поддерживается одной страной – Китаем; то ЕАЭС является примером региональной экономической интеграции, имеющей исторические, экономические и социокультурные предпосылки. Термин «сопряжение» с китайского обозначает как параллельное и согласованное развитие и был введен в дипломатический лексикон лидерами этих двух стран, т.е. термин не предполагает слияния двух интеграционных проектов в один, а делает упор на то, как они развиваются вместе в определенных областях.

В данной статье определяются существующие угрозы и риски, выгоды и перспективы в результате сопряжения двух проектов. Методологическое исследование основывается на системном анализе, а также на сравнительном анализе динамики ВВП, экспорта и других экономических показателях стран ЕАЭС и Китая. В настоящее время конкурентоспособность стран ЕАЭС с Китаем, также соблюдение национальных интересов государств-членов ЕАЭС остается вопросом требующего внимания. По результатам анализа делается вывод как о выгодах от выстраивания нового типа взаимоотношений, так и о сохраняющихся вызовах.

Ключевые слова: ЕАЭС, ОПОП, Россия, Китай, Большое Евразийское партнерство, Центральная Азия.

Introduction

The conjunction of the BRI and the EAEU has serious grounds for the development and formation of a new system of geopolitical and geoeconomic relations. Over the past few years, there has been a radical shift that has changed the entire geopolitical structure of international relations and connection with the deterioration of relations with the West, Russia has shifted its movement to the East, while China is paving its way to the West through Central Asian countries and costly investments in infrastructure and logistics.

“Belt and Road” initiative covers a large number of countries in Asia, Africa, the Middle East and Europe. The vast endeavor, dubbed “the project of the century” by Xi Jinping has grown to be a cornerstone of Beijing’s foreign policy and a strategic instrument that helps it forge deeper alliances and expand its influence.

Over the past 10 years, BRI has received the support of international organizations and more than 150 countries, including in the West, and has continued to expand from ports, pipelines and roads to

digital technologies, healthcare and renewable energy sources (Alimov, 2018).

For Russia, which is looking for new drivers to strengthen its influence in the post-Soviet space, pairing the BRI with the EAEU is an opportunity for economic development and an increase in status through an alliance with China.

Relevance of the research topic. At the present, the Eurasian continent is an arena for the development of economic, scientific and technological growth, as well as the spread of peace and stability not only in the region but throughout the world. As a result of cooperation between the BRI and the EAEU, a huge market is being formed on the scale of an entire the continent, where China and the EAEU countries are the driving forces. The EAEU is an economic union and an integration association that creates a favorable environment for the participating countries; BRI is an ambitious long-term plan for China’s economic advancement around the world.

An important aspect of their interaction of their interaction is the coordination and integration of the activities of these two initiatives, which carry both new opportunities and certain risks associated with

different interpretations and sometimes obstacles in the implementation of individual projects.

In connection with promoting the combination of the two projects, Russia and China are strengthening strategic cooperation, which allows realizing the national interests of both countries. As was previously indicated, the PRC intends to use the BRI to advance economic development by opening up markets for Chinese goods and fostering international investment in initiatives that would guarantee China's economic security and be "beneficial" to the country. Meanwhile, Russia intends to implement the idea of "Greater Eurasia Partnership", which not only corresponds to Russia's interests, but also creates a basis for safe and reliable regional cooperation.

From the very beginning interaction with the BRI was considered a key element of the association's functions. Currently, the EAEU countries are striving to become the center of conceptual regional economic integration. However, the reality is not so rosy. At the moment, rather than competing, both programs enhance one another. We can discuss a possible allocation of duties. For instance, China prioritizes infrastructure and economic concerns over security one, such as CSTO mechanisms, whereas Russia, being a military might, concentrates on the latter. At the same time, Russia's economic influence in Central Asia remains significant, while China makes its contribution to ensuring collective security.

The Belt and Road Initiative (BRI) represents China's leading investment strategy for economic growth. One policy objective pursued by this strategy is to increase China's influence abroad, including in the EU and its member states. The BRI advanced China's geostrategic aspirations for global expansion by supporting domestic growth, improving regional and global connectivity, introducing Chinese standards in less developed countries, and advancing trade facilitation, between markets along the New Silk Road.

Kazakhstan, which is China principal partner in Central Asia, actively promotes Eurasian integration, is the founder of several regional organizations, and believes that Chinese initiatives – such those the tying the development of the BRI and the EAEU are important. In addition to supporting leveraging the potential of nations in the region to create wide-ranging, transparent, equitable, and mutually beneficial partnerships, the Kazakh side anticipates that the integration of the BRI and the EAEU initiative will help to ensure sustainable growth and strengthen infrastructure connectivity.

When implementing the OBOR initiative, Russia will face the possibility of a decrease in the volume of cargo transportation along the Trans-Siberian Railway due to the PRC's preference to use the railway route through Kazakhstan, which is attractive due to its length and low tariffs. This could lead to a situation where sections of the Trans-Siberian Railway east of the Ural Mountains remain underutilized for their primary purpose, such as transit traffic.

Methods and materials

The purpose of the study is to analyze the prospects for connecting the BRI and the EAEU, identify problems and outline a further format of cooperation.

The following methods formed the methodological basis of the study: the historical-systemic method was used to study the evolution of the idea of the BRI, its historical background, in order to give a brief description of the main stages; the chronological method was used to examine phenomena and events from the point of view of their sequence, dynamics, and changes in accordance with the course of history.

For instance, the system analysis approach was employed to determine the elements impacting China's ability to attract investment, and with its assistance, causal links affecting the dynamics and degree of ties between China and the EAEU member states were formed.

The authors employed the institutional method to analyze and evaluate the role of the EAEU in the processes of interstate integration. A problem-based method was also utilized to take into account specific phenomena and factors influencing the development of the implementation of the integration of the BRI and the EAEU.

The economic data of China and the EAEU member states were compared using the comparative technique, and a SWOT analysis was performed to determine the challenges and opportunities facing the growth of the BRI and the EAEU.

Literature review

The study's theoretical foundation is research in the Russian, English, and Chinese languages (articles and analytical notes), which was used to analyze the current bilateral relations between the PRC and the Russian Federation in the context of cooperation. Various researchers looked at different aspects of integrating the two projects (Leksyutina,

2020; Myasnikovich, Kovalyov, 2023; Nezhdanov, 2022). Their work examines the key issues and opportunities for merging two international initiatives that are taking place in the Eurasian continent. Within the Greater Eurasian Partnership, it is stated that they have serious difficulties in deciding on allies, economic partners, and bringing their respective national interests together (Shamakhov, Sluchevskiy, 2023).

Certain details of the Chinese scientific school are linked to the party's continued stronghold over ideology. Chinese scientists' works are particularly useful since they possess insider knowledge of the subject, which provides them an advantage. These works address issues related to the BRI project's continuity with past political and cultural traditions, ideals, and values. Concepts and ideas from the "Way" discourse, like as "common destiny" and "Chinese dream", are being researched in depth. They point out that in addition to being solely economic, the "One Belt and One Road" program also has political and cultural potential for promoting the fusion of civilizations. The megaproject known as "One Belt and One Road" is positioned as a bridge connecting the Eurasian region and a symbol of a new kind of cooperative, "soft" dominance (Chen Minghua, Wang Shan, Liu Wenfei, Liu Yuxin, 2021). This analysis examines the political and economic dimensions of interactions between the Eurasian Economic Union member states within the context of the "Belt and Road". These pieces highlight the conflicts of interest, political dangers, and difficulties that impede the integration of the Belt and Road Initiative with the EAEU (Zhang Yaojun, 2019).

As a result, a review of the scientific literature reveals that there is ongoing interest in this subject among experts and scientists, that empirical knowledge is expanding, and that the project's findings and evaluation are being generalized. The prominence of this issue in the current era's international relations among world powers directly affects the quantity and caliber of research on the subject of Eurasian integration under the framework of the "One Belt and One Road" initiative.

Results and discussion

Currently, the Eurasian continent is a stage for the development of economic, scientific and technological growth, as well as for the spread of peace and stability not only in the region but throughout the world. As a result of the cooperation between the EAEU and the BRI, a huge market

spanning an entire continent is being formed, where the driving forces are China and the EAEU countries. The EAEU is an economic union and integration association that creates a favorable environment for participating countries; BRI is an ambitious long-term plan for China's economic advancement around the world.

In connection with the progress of the integration of the two projects, Russia and China are strengthening strategic cooperation, which allows realizing the national interests of the two countries. The People's Republic of China, as already noted, plans to develop its economy through the BRI, creating markets for Chinese products and conditions for investing in international projects that are "useful" for China and that ensure national economic security. While Russia intends to implement the idea of a "Greater Eurasia", which not only satisfies Russia's interests, but also creates the basis for secure and reliable regional cooperation. In 2019, Chinese leader Xi Jinping emphasized that China supports the concept of Greater Eurasia and is willing to make efforts to develop it (press releases, 2019). If we look at it this way, the national interests of both countries coincide, since Beijing sees in the development of the Eurasian initiative the creation of a positive political and conceptual framework that allows it to expand its economic presence to almost the entire continent. Both strategies have common goals and objectives. They are characterized by a comprehensive and open approach. If you look at it from the other side, the EAEU is "led by Russia" and in "regional economic integration" it wants to maintain its influence. However, due to the current situation, Russia can no longer compete with China, which ranks first in terms of GDP in purchasing power parity (PPP) and second in terms of nominal GDP, second only to the United States. In this case, Russia becomes dependent on China and succumbs to Chinese influence in the EAEU. This discrepancy can lead to competition between partner countries in Eurasia (EBR, 2021).

The perception of the Economic Belt and Maritime Silk Road (BRI) initiative in Russia has its own characteristics, since it is not limited solely to economic aspects and integration. In Russia, much attention is paid to the geopolitical aspects of the BRI. Therefore, the Chinese initiative is seen in the context of China's alleged desire for economic, cultural or even military influence in the center of the Eurasian continent. The BRI is seen as a new geopolitical reality to which Russia, as a major power, must respond accordingly.

Geopolitical views in Russia vary depending on the ideological attitudes of experts, which leads to certain difficulties in determining the main trend in modern discourse. However, it can be said that the current Russian elite mainly supports a geopolitical approach that can be described as “neo-Eurasian”. According to this approach, the West seeks to maintain its monopoly position in the world and prevent the formation of a multipolar world order in which Russia and China, as major powers, play a key role.

Supporting the idea of insoluble contradictions between China and the United States, proponents of the “neo-Eurasian” approach are confident that close relations between Russia and China can counterbalance US dominance. China is perceived as a “natural ally” in the fight against Western dominance. Various forms of cooperation with China are being considered, including participation in integration associations such as the SCO, BRICS, as well as interaction between the EAEU and the Silk Road Economic Belt initiative.

There is some concern about the possibility of a debt trap, since as part of its investment program, China is actively providing loans to participating countries for the construction of transportation infrastructure, but these states cannot guarantee repayment of the loans of investment, which endangers sovereignty risk.

Disagreements and increased tension also persist among EAEU participants due to different visions of future integration. The reason for this problem comes from the difficult economic situation in Russia, which, like an anchor, drags everyone with it.

Russia and the Central Asian nations do, however, realize that cooperating with China on projects entails making investments in regional economies, expanding chances for energy exports, and gaining access to Chinese resources. Countries that are isolated from important global markets and lack direct access to the sea, or that are unwilling to collaborate on international transportation connections, are destined to stagnate in the modern world. In the context of globalization, transit is turning into a prerequisite for nations to actively engage in international trade and the growth of the transportation sector. It also provides a source of income for governments through the collection of transit-related fees.

Chinese experts also characterize the BRI as an innovative global strategic concept that supports

neoliberal principles of development of the world economy and politics. The project provides a platform for common development and harmonious coexistence of all countries, which are politically independent of each other, but economically will be interdependent for common prosperity (Lukyanov, 2020).

From a strategic point of view, the union of both projects must be based on the principles of harmonization of interests and mutually beneficial cooperation.

The aforementioned idea of the Greater Eurasian Partnership, the economic part of which is the coupling of the EAEU-BRI, should be based on equal and equally beneficial interactions between countries and integration formations with undoubted respect for the national sovereignty of the participating countries and the non-interference in internal affairs. Taking into account the above, the following directions can be pointed out for the practical implementation of the EAEU-BRI interface as an element of the BEP:

- a) take political measures to regulate economic development strategies;
- b) interconnection of the infrastructure of the EAEU member states and China;
- c) development of measures to improve investment and jointly reduce trade barriers;
- d) deepen monetary and financial partnerships;
- e) the development of digitalization, which is an element that can act as a process that guarantees the interaction of the main subjects of the EAEU-BRI interface (Panteleev, 2021).

Due to recent events, the economic development of the EAEU is taking place under difficult conditions. The Union has faced a number of external challenges, such as the epidemiological situation in 2021 and full sanctions against Belarus and Russia in 2022, which have an impact on the course of economic development of the integration partnership.

Economic growth in the EAEU at the end of 2021 reached 4.6%; In China, compared to the previous year, GDP growth was 8.1% (Table 1). In Belarus, Kazakhstan and Russia, GDP volumes reached pre-pandemic levels (growth in 2021 amounted to 2.3%, 4.0% and 4.7%, respectively). In Armenia and Kyrgyzstan, growth rates increased in the fourth quarter of 2021, resulting in an increase in economic growth rates to 5.7% and 3.6%, respectively (EAEU Report, 2021).

Table 1 – GDP at constant prices, % growth

	2015	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
EAEU	-1,6	2,1	2,7	1,7	2,9	4,6	3,8	3,7
China	6,9	6,9	6,8	6,1	2,3	8,1	3,0	5,2

Source: EEC, World Bank, IMF.

The short- and long-term external environments and economies of the Union's member countries shift as a result of the tightening economic sanctions. The banking industry as well as international trade operations are impacted by the systemic restrictions. Trade, remittances, and foreign direct investment are the primary conduits via which contagion effects spread. A slowdown in Russia's economic activity is anticipated given the severity of the restrictions. Several expert estimates place the country's economic losses in 2022 alone between 5% and 10% of GDP, while other EAEU members suffered losses between 1% and 4% (Armenia: 1.9-3.7%, Belarus: 1.9-6.0%, Kazakhstan: 1.1-2.2%, Kyrgyzstan: 1.6-3.2%). By the end of 2022, the EAEU economy is expected to contract by 6.1%. China's share of the EAEU's foreign trade turnover decreased for the first time since the creation of the Union in 2015. At the end of 2021, it amounted to 19.7%, down from 20.2% in 2020, due to a reduction in Belarus and Russia (Shamakhov, Sluchevskiy, 2023).

One lingering concern is that the EAEU's position in international trade has not been significantly strengthened. The EAEU's portion of global exports climbed from 2.4% in 2020 to 2.7% in 2021. In 2021, China's foreign trade volume climbed by 30.3% to a record 6 0.05 trillion dollars. In monetary terms, this corresponded to an 18.1% growth in exports from China. Due in December in contrast to 2020; in November, there was a record growth of 21.1%, while imports increased by 6.5% (China's Custom Report, 2022).

Double-digit inflation rates are seen in the EAEU countries as a result of negative transient variables such rising food prices, declining value of national currencies, and sanctions against Belarus and Russia. Some countries are taking measures to curb the rise in prices of socially important goods to control social tension in the country.

According to updated data, the GDP of the EAEU member states in 2022 decreased by 6.1% and in 2023-2024. Growth of 0.1% and 3.3%, respectively, is expected as a result of the recovery

of domestic and external demand. Medium-term economic growth risks shift in a negative direction, as any deterioration in external conditions will lead to increased risks to the growth of the EAEU economies, mainly raw material exporting countries (China's Custom Report, 2022).

In 2018, Central Asia saw an investment flow of \$96.6 billion spread across 148 projects out of a total of 570. Kazakhstan, which has received large foreign investments compared to its neighbors for over a decade, is now consolidating its partnership with Beijing, especially in the energy, chemical and transport sectors. However, investments between 2015 and 2018 decreased by 50% compared to the previous four years. On the contrary, Chinese (and not only) support for the government plan for the development of renewable sources, which began in the early years of the century, seems more constant. In Kyrgyzstan, projects are underway to build hydroelectric power plants, a railway network with Uzbekistan to exploit deposits in both countries, a new highway and a large complex of energy pipelines. Turkmenistan is the recipient of a 3666 kilometer long gas pipeline, which supplies almost 80% of China's natural gas. Despite this, China's main trade target is Europe, and Central Asia's infrastructure is at its heart, with the new Special Economic Zone in Horgos, a border town between Xinjiang and Kazakhstan, playing a key role in transport and logistics.

Tajikistan has also attracted the attention of the Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB) for the redevelopment and modernization project of the hydroelectric power plant and the Nurek dam. However, China's outlook is uncertain due to impending challenges. All the countries involved are recording an increase in imports from China, while some, such as Kazakhstan, have seen exports to the Asian giant decrease. Most goods sold in Central Asia come from the east and are consumer goods rather than raw materials, raising concerns about consistency with goals of regional growth and cooperation and hopes for local economic development.

There is a risk of increasing debt dependence on China. For example, vulnerable Kyrgyzstan sees the Chinese bank Exxim hold 40% of its debt (90% is held abroad), while Tajikistan, the region's poorest economy, sees 80% of its debt held by the People's Republic. The more prosperous and focused Kazakhstan also has significant financial dependence on Beijing, although it appears stable at the moment.

Maybe only a more extensive social inclusion program could ensure the viability of this enormous endeavor without endangering growth in a more general sense. If the planned infrastructure is not in line with social investments and budget controls – which are crucial for maintaining socioeconomic and political stability – Central Asian countries might not fully benefit from it.

There are numerous chances to increase the potential of the Eurasian Economic Union (EAEU) as a result of the development of the EAEU in collaboration with China, namely under the BRI program. This is supported by the possibility that some BRI routes would cross Union territory and by the fact that the EAEU – especially Russia – represents a sizable market for Chinese exports.

The capacity to properly move goods to EU countries is a critical component for the success of the Belt and Road Initiative. On the other hand, there are certain security issues throughout Central Asia and along the Silk Road. This applies to Central Asia and includes worries about government corruption as well as the terrorist danger posed by Afghanistan. In addition, crime is still an issue in this area because of the high degree of poverty. Along the Maritime Silk Road, shipping cargo is confronted with a number of difficulties, including as the potential for South China Sea disputes, piracy off Africa's east coast, and other difficulties pertaining to safeguarding Chinese investments in African nations.

Investing is the BRI's second avenue of development. Under these circumstances, the project benefits China as well as the EAEU. China is prepared to spend a lot of money to penetrate new markets and increase its industrial dominance. China finds the nations with stable political systems and robust economies to be the most appealing. China is thus making more investments in Central Asian and African nations that promote the Belt and Road Initiative (BRI) and present business prospects for Chinese enterprises. Still, there is little assurance in these kinds of investments.

A partner nation's vulnerability to the risk of sinization increases with its economic weakness. Thus, in the framework of the relationship

between the EAEU and the BRI, the development of the national economies of the EAEU becomes a crucial task. This can be accomplished by developing the concept of a currency partnership, forging a single market for services, fortifying market control mechanisms, overcoming internal tensions within the EAEU, and making situational decisions on economic issues. Trade in national currencies should become a required component of economic interactions in the Union, even though currency partnerships shouldn't inevitably result in the creation of a single currency within the EAEU.

It is also worth noting the manifestation of Sinophobic sentiments in the countries of Central Asia, which is supported by the active economic expansion of China and the corruption of local authorities. However, Chinese companies continue to increase their investments in the region.

There are still certain misconceptions and barriers to their execution at the level of implementers and in the national public consciousness of both countries, even if Russia and China have managed to reach accord on topics of cooperation at the highest level of government. Particularly when it comes to understanding the significance of the BRI and the EAEU, Russia and China vary cognitively. There are some differences in how the principles are expressed in the official documents of the two nations. Official sources state that the BRI is a national mechanism intended to employ soft power in order to achieve its objectives with some degree of flexibility, rather than an international organization or legal institution. On the other hand, the EAEU is a classic example of a regional economic integration organization that is overseen by a supranational regulatory authority and comprises a common market and customs union. As a result, the issue of a lack of shared understanding of interaction processes will arise due to the establishment of arbitrary interpretations brought about by revisions of meanings and deviations from official interpretations. Furthermore, the names "BRI" and "EAEU" are associated with cognitive biases among scientists from China and Russia. Many times, the OBOR is seen by some Russian media as a political "envelope" that China uses to further its economic goals through massive infrastructure projects. Transcontinental rail and road networks, sea and air ports, logistics hubs, and other facilities are connected to the Belt and Road Initiative (BRI) in the minds of Russian citizens. It is stressed that by expanding the markets of the participating nations, these programs hope to strengthen the Chinese economy's foreign "periphery".

For Russia, the Belt and Road Initiative (BRI) poses both economic and geopolitical challenges. On the economic front, there are concerns that the BRI's transcontinental transport corridors could potentially pass through neighboring countries, causing the Silk Road to bypass Russia. This could be particularly detrimental to the development of Siberia and the Far East, as future Chinese investments may be made mainly in the European part of Russia, which in turn could result in a decline in the Trans-Siberian Railway and the Baikal-Amur Mainline (BAM).

In the geopolitical context, the possible effects of Chinese investments are also viewed critically. Not all Chinese investments are viewed as beneficial; in particular, the prospect of "linked" loans, which could possibly be granted by the Chinese side without any direct benefit to the Russian economy, is critically questioned by experts from Russia.

The analysis's strengths and weaknesses can be used to identify important areas for process modifications and further development. The initiative is currently actively developing, but there are a number of dangers and issues that will arise during implementation that must be minimized in order to achieve the main objective of interconnection. All participating countries stand to gain from increased trade flows, sustained economic growth, and development.

On the one hand, the initiative to link the EAEU and the BRI poses a significant challenge to the Union and carries significant risks; on the other hand, in the best-case scenario, it opens up new opportunities for the advancement of Eurasian integration and the modernization of the economies of EAEU members.

There are several reasons why the EAEU is facing difficulties. First, from a Chinese perspective, the primary objectives of linking the BRI with the EAEU are to address the strategic issues associated with the PRC's economic development, such as modernization and promoting economic growth, particularly in the country's western and central regions; to establish markets for Chinese goods; to create an environment conducive to investment in foreign projects deemed "useful" for China; and to guarantee the country's economic security. The significance of the Belt and Road Initiative (BRI) and connectivity factors as potential new sources of economic growth sharply increases when one considers the increased likelihood of a "hard landing" of the Chinese economy already in the medium term (i.e., a decrease in GDP dynamics

to an unacceptable level for servicing the public debt and maintaining employment), which is made worse by US protectionist statements. China will adamantly maintain its regulations over the implementation of BRI projects and connectivity under these circumstances. When it comes to the overall effects of Chinese efforts on the economies of the Eurasian Economic Union member states and Eurasian integration as a whole, there is a risk of losing control over projects, both in individual cases and particularly.

The coordination of the two initiatives will undoubtedly have a significant impact on the model of international relations, primarily on the deepening of Eurasian cooperation in the context of Chinese-Russian relations. This process actively harnesses trans-Eurasian potential in various fields, including transport, agriculture, mining and tourism. Such interaction should lead to closer integration within the Eurasian regions. For Kazakhstan, inclusion in the BRI within the EAEU is of particular importance, as it opens up new opportunities for regional development, increases the attractiveness of individual territories for investment, stimulates interregional cooperation and promotes accelerated economic growth.

In practice, the BRI's project-oriented structure and coupling may exacerbate centrifugal tendencies. Due to the individual interests of the Union members being divided among them in the lack of duties and channels for coordinating activities, bilateral approaches to collaboration with China are prioritized over the original paired integration model. Kyrgyzstan and Kazakhstan, which serve as China's primary entry points into the EAEU, collaborate on infrastructure projects and international investment on behalf of the PRC. They have already achieved a high level of actual integration between national development plans and strategies and PRC plans. Due to the conflict between Russia and Ukraine, China does not prioritize the construction of the Northern Eurasian transport corridor through Russian Federation territory, but it actively supports the Central Eurasian and Trans-Asian corridors. As a result, Russia's interests in the BRI and connectivity are still far from fully taken into account. Belarus views the SREB and interconnection primarily as a means of obtaining Chinese funding for the modernization of infrastructure and production facilities, albeit Chinese investment is currently relatively minor. There have been some opportunities for bilateral collaboration in the high-tech sector.

Conclusion

Numerous experts point out that, despite being informed by disparate theoretical frameworks, the Eurasian Economic Union (EAEU) and the Belt and Road Initiative (BRI) aim to complement rather than compete with one another. Therefore, the core idea of the Chinese effort is the establishment of extensive free trade zones, whereas the ideology of the EAEU is focused on safeguarding the domestic markets of its member nations. Aspects of trade and economy are also discussed, such as the challenges of payment between Russia and China in the banking sector, the public-private partnership system, exhibitions, the export of Russian timber to China, and the Tumangan project, which involves China, Mongolia, North and South Korea, Russia, and both countries.

Particular attention is also paid to China's relations with the former republics of the Soviet Union and the level of strategic partnership between Russia and China in the economic and geopolitical spheres. Initially, when the EAEU was created, it was supposed to be coupled with the BRI initiative. At present, it can be noted that an unusual, rather original division of labor has formed between them. China is primarily focused on economic cooperation and infrastructure projects, while Russia, as a military superpower, is focused on security. However, this does not mean a weakening of Russia's economic activity in the countries of Central Asia or a reduction in China's role in maintaining collective security.

With its goals of stepping up international cooperation on issues and stepping up energy and creative technology exchanges, China's move

genuinely offers up new avenues for tying the EAEU and "One Belt, One Road" together. However, numerous questions regarding the prospects of these processes still persist, even in the face of the upbeat rhetoric, objective preconditions, and particular plans.

The development of the coupling of two projects must be a flexible and well-managed process, with the definition of control points and the involvement of all interested actors. It is necessary to create a system of roadmaps for interconnection and cooperation in key areas with the participation of international organizations with members from the EAEU countries and the People's Republic of China, joint institutions (for example, the Joint Commission), development and also, if necessary, the formation of new institutional units.

A thorough analysis of the project's potential expenses for the implementers as well as the economic viability and advantages for the EAEU member states is deemed crucial for the process's transparent and successful implementation. These are the indisputable benefits of participating in the BRI initiative as part of an integration project, as nations cannot lobby for improved cooperative circumstances and cooperative project implementation on their own with China.

Funding

This research was funded by the Science Committee of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan (Grant #AP14870606 "Research of the foreign policy of the Republic of Kazakhstan in the context of changing geopolitical conditions")

References

- Alimov, R. (2018). The Shanghai Cooperation Organisation: Its role and place in the development of Eurasia. *Journal of Eurasian Studies*, 9(2), 114-124. URL: <https://doi.org/10.1016/j.eu-ras.2018.08.001>
- Аналитический доклад ЕАБР. (2021). URL: <https://eabr.org/analytics/special-reports/mezhdunarodnyy-transportnyy-koridor-sever-yug-investitsionnye-resheniya-i-myagkaya-infrastruktura/>
- Главное таможенное управление КНР. (2022). URL: <http://dzs.customs.gov.cn/>
- Годовой доклад ЕЭК за 2021 год. (2021). URL: https://eec.eaeunion.org/upload/medialibrary/d19/Annual_report_2021.pdf
- ЕБР: Национальные валюты во взаиморасчетах в рамках ЕАЭС: препятствия и перспективы. (2021). URL: <https://eabr.org/analytics/integration-research/cii-reports/natsionalnye-valyuty-vo-vzaimoraschetakh-v-ramkakh-eaes-prepyatstviya-i-perspektivy/>
- Лексютина, Я. В. (2020). Контуры экономического присутствия Китая в Центральной Азии. Китай в мировой и региональной политике. История и современность. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kontury-ekonomicheskogo-prisutstviya-kitaya-v-tsentralnoy-azii>.
- Лукиянов, Ф. (2020). Многовекторность закончилась. Российский совет по международным делам. URL: https://russian-council.ru/analytics-and-comments/comments/mnogovektornost-zakonchilas/?sphrase_id=53890473.

Мясникович, М.В., Ковалёв, В.С. (2023). Новые страницы интеграции в Евразийском экономическом союзе. Россия в глобальной политике. 21(2). 207-218.

Нежданов, В. (2022). Сопряжение ЕАЭС и Шелкового пути: Китай меняет стратегию. URL: <https://zen.yandex.ru/media/eurazia/sopriajenie-eaes-i-shelkovogo-puti-kitai-meniaet-strategiiu-5c0780bd73372000a9a3b7d7>.

Пантелеев, А., Желябовская, К., Рябцев, Н., Хажгериева, А., Петакчян, Н. (2021). Доклад департамента макроэкономической политики «Сопряжения стратегий развития ЕАЭС и китайской инициативы «Один пояс один путь». URL: <https://eec.eaeunion.org/news/opublikovan-doklad-o-perspektivah-sopryazheniya-strategii-razvitiya-eaes-i-kitajskoj-initsiativy-%C2%ABodin-poyas-odin-put%C2%BB/>

Чэнь, Минхуа, Ван, Шань, Лю, Вэньфэй, Лю, Юйсинь. (2021, March 23). Чжунго дуй «Идайилу» яньсянь ди цюй OFDI дэ цюйюй чаи цзи цюйши яньцзинь [Региональные различия Китая и эволюция тенденций вывоза ПИИ в районы, расположенные вдоль «Пояса и пути»]. URL: <http://proxy.library.spbu.ru:2808/kcms/detail/detail.aspx?recid=&FileName=>.

Чжан, Яоцзюнь. (2019). Возьмем за руки для строительства «Пояса и пути» как пути цивилизации. 张耀军. 携手共建“一带一路”文明之路. URL: http://obor.bisu.edu.cn/art/2019/11/26/art_16666_236276.html.

Шамахов, В. А., Случевский, В. В. (2023). Некоторые аспекты сопряжения проектов ЕАЭС — «Один пояс — один путь». URL: <https://www.ejournal.ru/jour/article/viewFile/205/190>

References

Alimov, R. (2018). The Shanghai Cooperation Organisation: Its role and place in the development of Eurasia. Journal of Eurasian Studies, 9(2), 114-124. URL: <https://doi.org/10.1016/j.eu-ras.2018.08.001>

Analiticheskiy doklad EABR. (2021). URL: <https://eabr.org/analytics/special-reports/mezhdunarodnyy-transportnyy-koridor-sever-yug-investitsionnye-resheniya-i-myagkaya-infrastruktura/>

Glavnoe tamozhennoe upravlenie KNR. (2022). URL: <http://dzs.customs.gov.cn/>

Godovoi doklad EEK za 2021 god. (2021). URL: https://eec.eaeunion.org/upload/medialibrary/d19/Annual_report_2021.pdf

EBR: Nacionalnye valyuty vo vzaimoraschetakh v ramkakh EAES: prep'yatstviya i perspektivy. (2021). URL: <https://eabr.org/analytics/integration-research/cii-reports/natsionalnye-valyuty-vo-vzaimoraschetakh-v-ramkakh-eaes-prepyatstviya-i-perspektivy/>

Leksyutina, Y.V. (2020). Kontury ekonomicheskogo prisutstviya Kitaya v Tsentralnoi Azii. Kitai v mirovoi i regionalnoi politike. Istoriya i sovremennost. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kontury-ekonomicheskogo-prisutstviya-kitaya-v-tsentralnoy-azii>.

Lukyanov, F. (2020). Mnogovektornost zakonchilas. Rossiyskiy sovet po mezhdunarodnym delam. URL: https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/comments/mnogovektornost-zakonchilas/?sphrase_id=53890473.

Myasnikovich, M.V., Kovalyov, V.S. (2023). Novye stranitsy integratsiy v Evraziyskom ekonomicheskom soyuze. Rossiya v globalnoi politike. 21(2). 207-218.

Nezhdanov, V. (2022). Sopryazhenie EAES i Shelkovogo puti: Kitay menyaet strategiyu. URL: <https://zen.yandex.ru/media/eurazia/sopriajenie-eaes-i-shelkovogo-puti-kitai-meniaet-strategiiu-5c0780bd73372000a9a3b7d7>.

Panteleev, A., Zhelyabovskaya, K., Ryabtcev, N., Khazhgeriyeva, A., Petakchyan, N. (2021). Doklad departamenta makroekonomicheskoi politiki «Sopryazhenie strategiy razvitiya EAES i kitajskoj initsiativy «Odin poyas, odin put». URL: <https://eec.eaeunion.org/news/opublikovan-doklad-o-perspektivah-sopryazheniya-strategii-razvitiya-eaes-i-kitajskoj-initsiativy-%C2%ABodin-poyas-odin-put%C2%BB/>

Chghen, Minghua, Wan, Shchan, Lyu, Wanghfei, Ly, Yusighn. (2021, March 23). Regionalnye razlichiya Kitaya i evolyutsiya tendentsiy vyvoza PII v raiony, raspolozhennyye vdol «Poyasa i puti». URL: <http://proxy.library.spbu.ru:2808/kcms/detail/detail.aspx?recid=&FileName=>.

Chzhagn, Yaoczyun. (2019). Vozmemsya za ruki dlya stroitelstva «Poyaza i puti» kak puti tsivilizatsiy. 张耀军. 携手共建“一带一路”文明之路. URL: http://obor.bisu.edu.cn/art/2019/11/26/art_16666_236276.html.

Shamakhov, V. A., Sluchevskiy, V. V. (2023). Nekotorye aspekty sopryazheniya proektov EAES — «Odin poyas — odin put». URL: <https://www.ejournal.ru/jour/article/viewFile/205/190>.

Авторлар туралы мәлімет:

Нурдавлетова Сания Морьяковна (корреспондент автор) – т.ғ.к., қауымдастырылған профессор, Астана Халықаралық университетінің «Халықаралық зерттеулер орталығының» директоры (Қазақстан, Астана қ., e-mail: saniyanm83@mail.ru);

Аспандияр Саида – Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университетінің «Халықаралық қатынастар» факультетінің 3 курс докторанты (Қазақстан, Астана қ., e-mail: saidaiksanova@gmail.com);

Абдрахманов Қайрат Амангелдіұлы – Астана Халықаралық университетінің Халықаралық ынтымақтастық және студенттер ісі жөніндегі вице-президенті (Қазақстан, Астана қ., e-mail: kairat.amangeldyuly@gmail.com)

Information about authors:

Nurdavletova Saniya Moryakovna (corresponding author) – candidate of historical sciences, Associate Professor, Director of the Center for international studies of Astana International University (Kazakhstan, Astana, e-mail: saniyanm83@mail.ru);

Aspandiyar Saida – 3rd year doctoral student at the Faculty of International Relations of the L.N. Gumilyov Eurasian National University (Kazakhstan, Astana, e-mail: saidaiksanova@gmail.com);

Abdrakhmanov Kairat Amangeldinovich – Vice President of International Cooperation and Student Affairs of Astana International University (Kazakhstan, Astana, e-mail: kairat.amangeldyuly@gmail.com).

Previously sent February 9, 2024.

Re-registered March 5, 2024.

Accepted May 27, 2024.

Ghulam Rasool * · K.S. Mukhtarova , Bilal Naqeeb Jan

Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty

*e-mail: ghulam.rasool@scholars.usindh.edu.pk

THE ROLE OF AFGHANISTAN IN CENTRAL ASIA: RISKS AND FUTURE PROSPECTS OVERVIEW

In the International landscape Afghanistan encompasses a faltering polity with several arguments that support this claim. The state is known as the buffer state and a landlocked country, which is currently under the umbrella of the Taliban regime. The Central Asian Countries are specifically apprehensive and nervous regarding the uncovered system in Afghanistan, notably considering the withdrawal of international powers in 2014 and then in 2021. Central Asia exemplifies an intricate interplay of risks, challenges, and future. Similarly, this research paper highlights the geopolitical landscape of Afghanistan within the context of Central Asia, emphasizing both the current risks and potential opportunities for the region's prospects. Besides, it also investigates the challenges and critical rebukes of modern international relations in Central Asia, while exploring avenues for the progress of the scenario examined in the proposed study. However, the researcher employed a descriptive method of inquiry, collecting secondary data from meritorious journals. The research study would be wholesome in analyzing alternatives of Afghanistan and Central Asian ties addressing regional challenges for modern international relations. Thus, the researchers would base new avenues for upcoming related domains in scholarly research. In this way, the present study is limited to investigating Afghanistan in central Asia, navigating its influence with the risk and prospects. It plays a key role in underscoring Afghanistan's new journey with the Taliban, which aims to globalize the world under new leadership.

Keywords: Afghanistan, Central Asia, South Asian region, risks, prospects.

Гулам Расул*, Қ.С. Мұхтарова, Билал Накиб Жан

Әл-Фараби атындағы қазақ Ұлттық Университеті, Қазақстан, Алматы қ.

*e-mail: ghulam.rasool@scholars.usindh.edu.pk

Ауғанстанның Орталық Азиядағы рөлі: тәуекелдер мен болашағына шолу

Халықаралық аренада Ауғанстан тұрақсыз мемлекеттік құрылым екендігін растайтын бірнеше дәйектемелер бар. Бұл мемлекет буферлік мемлекет және қазіргі уақытта Талибан режимі басқаратын теңізге шыға алмайтын ел ретінде белгілі. Орталық Азия елдері Ауғанстандағы ашылған жүйеге, әсіресе 2014 жылы, содан кейін 2021 жылы халықаралық күштердің шығарылуын ескере отырып, ерекше алаңдайды және алаңдаушылық білдіреді. Орталық Азия тәуекелдердің, сын-қатерлердің және болашақтың күрделі өзара әрекеттесуіне мысалы болып табылады. Сол сияқты, бұл зерттеу жұмысы Ауғанстанның Орталық Азия контекстіндегі геосаяси ландшафтын атап өтіп, ағымдағы тәуекелдерді де, аймақтың болашағы үшін әлеуетті мүмкіндіктерді де көрсетеді. Сонымен қатар, ол Орталық Азиядағы қазіргі халықаралық қатынастардың проблемалары мен маңызды мәселелерін зерттейді және ұсынылған зерттеу-де қарастырылған сценарийдің даму жолдарын зерттейді. Зерттеушілер қосымша мәліметтер мен сарапшылардың пікірлерін жинау арқылы зерттеуде сипаттамалық әдіс қолданды. Зерттеу қазіргі халықаралық қатынастардың аймақтық мәселелерін шешуге бағытталған Ауғанстан мен Орталық Азия арасындағы қатынастарды дамытудың балама нұсқаларын талдау үшін пайдалы болады. Осылайша, зерттеу болашақ ғылыми зерттеулер салалары үшін жаңа мүмкіндіктер жасайды. Сонымен қатар, бұл зерттеу Ауғанстанды Орталық Азияда тәуекелдер мен перспективаларды ескере отырып, оның әсерін салыстыра отырып қарастырады. Ауғанстан Талибанмен бірге жаңа жолға баса назар аударуда шешуші рөл атқарады, оның мақсаты жаңа басшылықпен халықаралық бастамаларға қатысу болып табылады.

Түйін сөздер: Ауғанстан, Орталық Азия, оңтүстікәзияттық аймақ, тәуекелдер, болашағы.

Гулам Расул*, К.С. Мухтарова, Биал Накиб Жан

Казахский национальный университет имени Аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы

*e-mail: ghulam.rasool@scholars.usindh.edu.pk

Роль Афганистана в Центральной Азии: обзор рисков и перспективы на будущее

На международной арене Афганистан представляет собой нестабильное государственное устройство, имеющее несколько аргументов в поддержку этого утверждения. Это государство известно как буферное государство, не имеющее выхода к морю, которое в настоящее время находится под управлением режима Талибана. Страны Центральной Азии особенно обеспокоены и выражают опасения по поводу раскрытой системы в Афганистане, особенно учитывая вывод международных сил в 2014 году, а затем в 2021 году. Центральная Азия является примером сложного взаимодействия рисков, вызовов и будущего. Аналогичным образом, в данной исследовательской работе освещается геополитический ландшафт Афганистана в контексте Центральной Азии, подчеркивая как текущие риски, так и потенциальные возможности для перспектив региона. Кроме того, в нем также вызовы и критические проблемы современных международных отношений в Центральной Азии, а также исследуются пути развития сценария, рассмотренного в предлагаемом исследовании. Исследователи применили описательный метод исследования, собрав вторичные данные и мнения экспертов. Исследование будет полезным для анализа альтернативных вариантов развития отношений между Афганистаном и Центральной Азией, направленных на решение региональных проблем современных международных отношений. Таким образом, исследование создает новые возможности для будущих смежных областей научных исследований. Таким образом, настоящее исследование охватывает Афганистан в Центральной Азии, сопоставлением его влияния с учетом рисков и перспектив. Афганистан играет ключевую роль в подчеркивании нового пути вместе с Талибаном, целью которого выступает участие в международных инициативах под новым руководством.

Ключевые слова: Афганистан, Центральная Азия, южноазиатский регион, риски, перспективы.

Introduction

Afghanistan is located at the crossroads of South Asia and Central Asia generally considered part of both regions, as it connects the geographical and cultural divide. However, it shares borders with countries typically considered part of Central Asia, such as Turkmenistan, Uzbekistan, and Tajikistan. Often, it is categorized in the geopolitical position in South Asia because of its historical linkages with the Indian subcontinent and its membership in regional organizations like the South Asian Association for Regional Cooperation (SAARC). In the meantime, it is a country in Central Asia that has long faced challenges like instability and geopolitical issues (Masaulov, 2013). Its location at the crossroads of Central Asia makes these challenges and risks extend beyond its borders, affecting the wider region. The country's stability directly influences neighboring Central Asian countries like Turkmenistan, Uzbekistan, and Tajikistan (Sarwari, 2024). Historically, Afghanistan has been marked by political turmoil and external interventions, creating a complex geopolitical landscape. It's been a focal point for international actors, including neighboring countries and global powers. While it was once known as a buffer state and failed state, it now poses risks and challenges for Central Asia. The recent withdrawal

of US forces in 2021 altered perceptions, leading to reduced violence, albeit with concerns as the Taliban confronts insurgencies (Hillevi, 2022). Of particular concern is the Taliban's harboring of foreign militants, exemplified by figures such as the killing of al-Qaeda leader Ayman al-Zawahiri. Similarly, the research paper seeks to illuminate the geopolitical landscape of Afghanistan within the context of Central Asia, accentuating both the current risks and potential opportunities for the region's prospects. It also investigates the challenges and critical rebukes of modern relations in Central Asia, while exploring avenues for the progress of the scenario examined in the study. It adopts a descriptive approach, collecting secondary data from credible and authoritative sources to besmear an insightful picture of the region's dynamics. The proposed research aims to reframe the existing narrative of Talibanization and enrich established discourses related to Afghanistan. The outcomes anticipate to influences on existing literature based on Afghanistan in Central Asia, presenting a more resonant insight into the geopolitical terrain of the ongoing era.

Materials and methods

The methods of this research entwines a systematic ambition to determine tricky issues in a

structured technique. It encompasses merely inquiry and exploration aimed at addressing specific queries (Khatti et al., 2022). According to materials, it serves as a gauge for evaluating methods and rebuking the examining approaches. Likewise, stringent analysis yields enduring insights grounded in robust data sources. An effective research methodology ensures problem elucidation and validates findings through a comprehensive literature review, an indispensable aspect of scholarly inquiry. Concerning to the proposed study, the researcher embraced a descriptive process for the examination. In this way, it relates Afghanistan in Central Asia, highlighting the risks and challenges.

The domain of the study is linked to Afghanistan in terms of the Intra-political scenario of modern international relations. The justification for picking this subject derives from the lack of scholarly attention explained above in the problem statement. Besides, the studies have also demonstrated inaccuracies in the Afghani perspective. However, the method acquired and confirmed as well immersed in the proper data with accurate references.

About data, the researcher involved the secondary techniques of organizing data, collecting from the most compatible and unpretentious sources, including reliable research journals.

Research relevance

The relevancy of this research is centered to review to existing body of different literature perspectives to highlight in the proposed research. Understanding the spiky and scornful dynamics of the Central Asian states is crucial for global stability and security, specifically with a focus on Afghanistan. However, Afghanistan's crossroads in Central Asia is vital, yet loaded with risks and challenges delineated by the present government of the Taliban. The landscape of Afghanistan has experienced significant modifications with the inception of the new Taliban regime, notching a key theme in risk growth and opening innovative phases of relations. At its essence, the research study depicts a strategic partnership between Afghanistan and Central Asia, stimulating risks and future collaboration and regional connectivity in the region (Sarwari, 2024). This strategic location of Afghanistan improves geopolitical preference while introducing opportunities for economic integration and regional cooperation (Masaulov, 2013). Simultaneously, resilient governance systems, transparency mechanisms, and stakeholder attention are crucial to managing circumstances

regarding accountability and securing the effective implementation of Afghanistan within the region. Meanwhile, strategic collaborations with international stakeholders and regional concerns would enrich the stability of Afghanistan and promote greater cooperation in zones such as trade facilitation, infrastructure blossoming, and capacity establishment. This research study would suggest policymakers assume a holistic strategy that offsets imperatives with socio-political respects in navigating Afghanistan's journey with Central Asia.

Thus, the research discoveries of the understudy would necessitate an examination of Afghanistan in Central Asian discourses, highlighting the risks presented by a precisely planned framework. The recommendations emerging from the proposed investigation would trace a strategic pathway for attaching to the methodologies of scholarly analysis. Accordingly, the study would accentuate a main role in reaffirming its scholarly pertinence. Furthermore, the purview of the offered research would confine concerted exertions to employ Afghanistan concerning threats under the diplomacy of the Taliban and in the future.

Research gape

The Afghanistan signifies an essential chapter in the historical landscape of the Central Asia cruise. Basing the voyage of Afghanistan with Central Asian region mandates geostrategic forethought, inclusive methods, and vital collaborations. It includes the geographical shift with the central Asian region, presenting exceptional options for security threats, development of extremism, trade expansion, and regional connectivity in the South Asian bloc as a flagship undertaking under diplomacy and the question of danger (Masaulov, 2013). Yet, amidst the pledges lie tough risks, challenges, and prospects including socioeconomic differences, environmental problems, and geopolitical anxieties (Sarwari, 2024). Understanding the dynamics of deepening questions related to Afghanistan in Central Asia is crucial for the Intra-political scenario and development in the region, reshaping the broader geopolitical and geographical dynamics within the interplay of political and international grounds. For instance, scholars in the domain of Afghanistan have narrated various dilemmas of the research within Central Asia (Masaulov, 2013; Hartman, 2016; Modebadze, 2022; and Nylén *et al.*, 2023). In a similar context, the understudied literature has focused on the politics of international powers from several angles of the Intra-Political and economic circumstances

(Gul Farhad, 2015; Khatti *et al.*, 2022; Saragih, 2023; and Sarwari, 2024). Apart from all, there is a conspicuous absence of the Afghani perspective among the varicolored annals elucidated by various studies. This research gap focuses on the implications, including the discourse surrounding Afghanistan in the Central Asian region.

To bridge such disparities, problems, and gaps, this study aims to highlight Afghanistan in Central Asia, highlighting the risks and future landscape. In this way, the research study would provide new insights for upcoming researchers to suffice the lacuna and pave a path in the future.

Hypothesis/research questions

Based on the above research gap, this research study presents the following objects to highlight the findings of the proposed discourses.

1. To highlight the scenario of Afghanistan within Central Asian context

To examine the risks of Afghanistan for Central Asia

3. To analyze future position of Afghanistan within Central Asian context

Literature Review

According to the research of Masaulov (2013), uncertainties and risks associated with the evolving political situation in Central Asia are the backdrop of expansions in Afghanistan. The outcomes highlight the interconnectedness of regional security dynamics and the potential for instability originating from the buffer state. However, the focal point enhances cooperation among Central Asian shapes to mitigate common security threats. McCauley (2016) offers an extensive examination of the geopolitical, socioeconomic status, and cultural components that have contributed to Afghanistan and its Central Asian neighbors. The study illustrates the complex previous of this region, featuring an amalgamation of native advancements and external factors, spanning from the ancient Silk Road trade to contemporary geopolitical disputes. With great care, McCauley examines the impact of Soviet and post-Soviet policy, highlighting the significant changes and continuing challenges in social integration, economic expansion, and governing. Likewise, the study investigates the complicated relationships that exist between regional customs and the wider global circumstances, with emphasis on the implications of transnational networks and the global superpowers. The region displayed amazing perseverance and adjustment, even in the face of periods of incredible instability and violence, according to key research

studies. Moreover, the thesis of Gul Farhad (2015) furnishes insights into the dynamics of the unity regime formed in Afghanistan after the 2014 presidential election, which shows the complexities of power-sharing collections and the challenges of control in a delicate state. In this way, the study (Omirzhanov, Y., Alpysbek, M.B., 2017) explores the role of social networks in supporting civil society in Afghanistan, causing nuanced understandings, and the scenario. Henceforth, the research outcomes accentuate the prospective of social mobilization to promote grassroots armament, sharing information, and shared deeds. Simultaneously, (Hillevi, 2022) research probes the implications of the American withdrawal from Afghanistan for regional security dynamics in the region within the international scenario. It focuses the narratives learned from the departure process and the fresh avenues for international plan in Afghanistan. However, the (Modebadze, 2022) exploration analyzes the importance of the Taliban's retrieval to power in Afghanistan for international instability and security dilemmas accordingly. Thus, it bases on the strategies for softening the risks, rebukes and challenges related with the Taliban regime and fostering stability in Afghanistan and beyond the borders. Hereafter, the thesis by Saragih (2023) acumens the consequences of the security challenges on regional immovability and the potential for spillover effects beyond the South and Central Asian borders. Unlike, the security encounters and risks emerged in South Asia ensuing the transition of the Afghan regime in 2021-2022 heightened instability in the region due to aspects such as the Taliban resurgence and the withdrawal of international web in the scenario. Simultaneously, the research of (Khatti *et al.*, 2022) concentrated on the situation in the China-Pakistan Economic Corridor (CPEC) within bilateral relations and the case of Baluchistan. The study conferred the historical context and major events shaping contemporary ties of international diplomacy. Merely, the research of (Nylen *et al.*, 2023) explored the experiences of Afghan evacuees during operation allies' refuge and operation allies' welcome. It was more far-reaching concern of Afghanistan within the regime which is core question of Taliban regime. According to the humanitarian challenges of evacuees and the necessity for cogent resettlement focused on clearance mechanisms in Afghanistan. Concurrently, (Sarwari, 2024) research concentrates on internal aspects exploiting Afghanistan's emergence and survival as a nation-state. It underscores the role of internal divisions, governance challenges, and external interventions in

Afghanistan's struggle for stability and sovereignty. The discussion delves into the complexities of state-building efforts and the imperative of addressing internal grievances to foster national cohesion and resilience.

Consequently, the above understudies infused a thorough understanding of Afghanistan diplomacy within the regional dynamics, presenting useful insights into the socio-political, economic, and environmental extents. These studies have a variety of discussions and lack of risks and challenge with specifically Afghanistan but equip details on the opportunities, dangers, and alternative stances surrounding Central Asian's enterprising ties and connectivity initiative in the observed world.

Results and discussions

The research results encompass to the Afghanistan landscape in Central Asia, highlighting the core exploration of new discourses navigating the risks and challenges for the region. Further, it focused on prospects and how global powers perceive the present changes. Similarly, superpowers are interested in Afghanistan due to its strategic location and abundant natural resources. As a result, Afghanistan particularly has shifted its focus elsewhere, projecting the collaboration with Central Asian regime. While Afghanistan has strengthened economy then, it has also exposed exposure. These findings are highlighted below:

Scenario of Afghanistan

Central Asian countries and Afghanistan have long history of mutual collaboration and good relations. These areas have shared political, economic, and cultural links over the ages, which has strengthened their feeling of solidarity and camaraderie. Trade and cultural contact between Afghanistan and Central Asia were greatly aided by the ancient Silk Road, which tied East Asia with the Mediterranean. This dynamic network of trade routes enabled the flow of products, concepts, and information across civilizations, acting as a bridge. Historical documents illustrate the depth of diplomatic ties and alliances between Afghanistan and Central Asian nations. The Sogdians, Bactrians, and Khwarazmians were among the Central Asian nations with which ancient Afghan dynasties, like the Kushan Empire, shared close relations. Due to these relationships, trade expanded (Starr, 2005).

The domestic milieu paints Afghanistan as a faltering polity with numerous contentions that buttress this assertion. The Central Asian

Countries are specifically apprehensive regarding the unfolding scenario in Afghanistan, notably considering the withdrawal of international powers in 2014 and then in 2023 (Saragih, 2023). Likewise, irrefutable evidence exists of 1.3 million votes being falsified during the 2009 elections, thus indicating a lack of trust among Afghans in the prevailing governance structure (Gul Farhad, 2015). The effectiveness of the administrative framework leaves much to be expected. Despite boasting 25 ministries, the armed forces comprise merely 300,000 to 400,000 personnel (Masaulov, 2013), yet substantive progress in ensuring security, instituting efficient governance, or charting new developmental trajectories remains elusive. The Afghan administration grapples with insufficient revenue to meet expenditures, significantly impeding the nation's progress and fostering dependence on precarious external investments. Similarly, the genesis of opiate production and dissemination is not traced back to Afghan initiatives. Rather, it was instigated in the 1980s by the Central Intelligence Agency (CIA) due to financial constraints while supporting the mujahideen in combatting Soviet forces. Thus, curtailing opium cultivation and narcotics production poses formidable challenges for the Afghan populace and government (Sarwari, 2024). Lastly, despite possessing considerable mineral wealth, ventures related to its exploitation cannot materialize within 1-2 years, thereby deferring any prospects of revenue generation from natural resources. Currently, 36% of the Afghan populace persists below the poverty threshold (Sarwari, 2024). In the regional realm of South Asia, Pakistan emerges as an active participant in Afghan affairs. The construction of 20,000 madrasahs in northern Waziristan serves as a bastion for organized militant factions operating across Afghanistan and Pakistan (Masaulov, 2013). However, Afghanistan considers the whimsy that the dispute within borders supports the Taliban and potentially presents a danger to Indian borders, Eastern China, and the Central Asian States, where myriad radical coalitions already exist. Likewise, Russia encounters the crosshairs of the Taliban, with possible exposures originating from collaborations between Pakistani and Afghan Islamist extremists like the Taliban. In this way, diplomatic cooperation between Pakistan, Russia, China, and Iran proposes routes for curtailing reliance on radical blocs, showing a more viable recourse than strengthening the borders of Uzbekistan, Turkmenistan, and Tajikistan to stave off the invasion of extremist elements into the region accordingly.

Risks

The exclusive landscape of Afghanistan presents high risks that expand beyond far reaching borders, influencing the wider Central Asian states connected with the Afghani land. Similarly, Afghanistan has encountered persistent security risks, comprises of internal disputes, insurgencies, and the existence of extremist groups in the country. Meanwhile, the instability potentially overflowed into neighboring Central Asian countries, affecting regional security. The substantial fact in order to evaluate the risks is the growth of radicalization and the spread of fanatic ideologies (Modebadze, 2022). Mainly, Afghanistan's closeness to Central Asian countries like Uzbekistan, Turkmenistan, and Tajikistan heightens concerns about the diffusion of radical thought and potential recruitment of individuals sympathetic to the Taliban's cause. According to the recent research of (Sarwari, 2024), the insurgency contributes to the displacement of populations, leading to a refugee crisis that could strain the resources and stability of neighboring countries (Nylen *et al.*, 2023). Likewise, as seen in the past, conflict-induced migration has the potential to fuel social tensions, disrupt local economies, and strain already limited infrastructure in Central Asian countries. In this way, the refugee crisis may not only pose a humanitarian risk but also create conditions conducive to the infiltration of militants across borders, further jeopardizing regional security. It is observed in the warfare of 90s. Besides, the Taliban's historical engagement in the opium trade enhances the risk and challenge of the propagation of illegal drugs in the wider Central Asian states. Mainly, Afghanistan produces opium, besides the instability and security risk occasioned by the Taliban insurgency could accelerate the overflow of narcotics into neighboring countries especially towards Central Asia (Masaulov, 2013). Yet, it fuels managed crime but donates to addiction, and social disturbance presents a direct risk as a threat to public health and unsafety in Central Asia accordingly. The current leadership of Afghanistan offers a risk to the Central Asian countries, just like the challenges it presents in the similar context. Hence the government is extremist and linkage with the Taliban legacy, a symbolic example of the challenge has in the contrasting cultural interactions. While Central Asian regions mainly embraced Russian culture and language during the Soviet period (yet), Afghanistan differs diplomatically leaning towards a cultural exchange shaped by American influence. This transformation, depicting traditional Arab customs indicative of feudal tribes, charms

remarkable societal composition. In this way, the cultural consequences determine the blends twists, and turns of geopolitical links and begin potential exposures in the Central Asian states. It underscores the main aim for slight strategic cooperation and regional techniques. In a similar milieu, Central Asia encounters several hardships and challenges mapping the socio-economic and geopolitical landscape. Nevertheless, the 2017 terrorist episodes in Almaty functioned as a blunt wake-up call of the region's vulnerability, necessitating influential counter-terrorism dimensions (Omirzhanov, Y., Alpysbek, M.B., 2017). Moreover, the excessive dependence on natural resources, notably oil and gas, renders Central Asian economies exposed to global call fluctuations. Hence, it is crucial to broaden the economy, alleviating the risks related to reliance on a single sector for long-term tranquility and stability. Similarly, on May 13, 2005, demonstrations exploded in Andijan, Uzbekistan, showing governance issues, corruption, and political instability in the country (Hartman, 2016). Historical uncertainties and border conflicts among Central Asian nations, exemplified by the Kyrgyzstan-Tajikistan variances in 2012, stress the significance of promoting regional cooperation to manage similar risks and challenges. In a similar context, the Qosh Tepa Canal is also new discourse which has created the new tensions in Central Asia. It takes water from the Amu Darya which is longest river and backbone for the region. This risk is highly intensive in shape of the water crises.

However, The COVID-19 pandemic has spread uncovered vulnerabilities in healthcare systems across the Central Asian region, accentuating the critical need to address health infrastructure, vaccine issuance, and pandemic preparedness for future hurdles.

Overall, Central Asia faces complex risks and challenges, notably in the face of potential influence from a Taliban Afghani government in the meantime. Besides, steering this sophistication mandates a future-oriented, cooperative approach to facilitate strength and bearable blossoming in the region.

Prospective position

Central Asian countries and Afghanistan have a long Background of mutual collaboration and Historical relations and shared experiences have paved a path for Afghanistan and Central Asian nations to preserve an upbeat attitude and strong bilateral relations (Laruelle, 2013). The rise of the Taliban regime in Afghanistan during August 2021 marked a consequential frock in the

political landscape in Central Asia fraught with the withdrawal of U.S. armies. However, the withdrawal from the international bloc significances lacked an exhaustive strategy, leaving only a vague silhouette on the political map for the departure (Hillevi, 2022). In this way, conjectures about Afghanistan's prospective post-withdrawal prevailed, expecting, it would no longer be a focal fact of geopolitical concentration. However, manifold stakeholders, including the European powers, China in Asia, and Russia in Central Asia seek to catch Afghanistan's authority as vital to the geopolitical magnets (Nylen *et al.*, 2023). China and Russia, while not desiring prevalent roles, were enthusiastic about upholding power and command in Afghanistan for bases and reasons running from combating drug trafficking to snatching mineral reserves and organizing separatist stirs. Afghanistan's strategic surroundings at the crossroads of the Central and South Asian region and the Middle East borders have historically made it a pivotal player in international connections, constantly acting as a parallel or unifying power among major powers in globalization (Khatti *et al.*, 2022). The Taliban's revival was fueled by the existence of external foes, reminiscent of the mujahideen's antagonism during the Soviet occupation of the country. Nevertheless, ingrained ethnic and tribal rivalries within Afghanistan present long-term risks to the stability of peace in any governing authority. Afghanistan's dethroned governance setup, characterized by tribal and group administration, has historically opposed federalization drudgeries, contributing to enduring fluctuation (Gul Farhad, 2015).

Meanwhile, Afghanistan's role in regional dynamics through Central Asia, including drug trafficking, Islamic extremism, and territorial conflicts, outperforms the existence of foreign powers and will last beyond the future. Likewise, the Pashtun tribal territories, ethnic tensions in the northern areas, and the country's natural resources continue to be sources of conflict and leverage for regional controls. Henceforth, the U.S., while retaining a military sight, is anticipated to gradually decline its engagement in the region, turning its focus to addressing competition between Russia and China to welcome and overcome in the country.

Lastly, Afghanistan's future remains uncertain and skeptical through the stability, with the geopolitical substance likely to develop amidst the turning regional landscape and the interests of major superpowers.

Conclusion

Afghanistan is a state of discourses in academic sphere, which relates to both South Asian region and Central Asian region. This country has seen forty years of war in accordance with different aspects of modern international relations. The research results depict that Afghanistan in Central Asia possesses resilient integration, emerging as a principal component in the country's current infrastructure ventures via the Taliban regime. This examination additionally means that Afghanistan possesses both landscapes, South Asia and Central Asia sharing a special bond often referred to as the global discourse, indicating the bilateral concerns. Consequently, the research study highlighted a key part in reaffirming the intellectual relevance. Furthermore, the purview of the proffered examination would encompass concerted toils to utilize Afghanistan concerning threats under the diplomacy of the Taliban and in the future. Focusing the significance of the ties and modern discourses, the present study posed the scenario of Afghanistan, risks, and challenges for Central Asia by shepherding significant investigations in the literature review. In this case, the dilemma of the politics and governmental phases of the ruling has sometime changed. Hence, the proposed investigation conclusion would pave the right path to narrative building for Afghanistan-related studies emphasizing the threats offered by a specifically designed framework. The recommendations, occurring from the underpinned examination would outline a strategic route for connecting to the procedures of erudite analysis. However, it recommends examining manifold nuisances within the dilemma of Afghanistan in Central Asia. Thus, the research would base new avenues for upcoming related domains in scholarly research. In this way, the present study is limited to investigating Afghanistan in central Asia, navigating its influence with the risk and prospects. It plays a key role in underscoring Afghanistan's new journey with the Taliban, which aims to globalize the world under new leadership. Thus, the implications for the future, emphasize how crucial Afghanistan is to Central Asia. As it develops uninterruptedly, it will overhaul Afghanistan's stability and deepen its alignment with the region, the Middle East, and Europe in the coming decades. Hence, it encompasses broad ramifications for regional geopolitics, trade relations, and infrastructure

evolution. Similarly, when Afghanistan uses its strategic position within the region, it will move further exploration of the complex geopolitical environment in the future while maximizing the economic opportunities presented by improved connectivity.

References

- Gul Farhad, A. (2015). *Understanding the Unity Government of Afghanistan: Case of 2014 Presidential Election* (Doctoral dissertation, Department of International and Comparative Politics).
- Hartman, J. W. (2016). *The May 2005 Andijan uprising: what we know*. Central Asia-Caucasus Institute, Paul H. Nitze School of Advanced International Studies. <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/resources/docs/CACI-SRSP%20The%20May%202005%20Andijan%20Uprising.pdf>
- Hillevi, P. (2022). The American Withdrawal from Afghanistan. Retrieved from <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lnu:diva-109553>
- Khatti, D. H., Rasool, G., & Shaikh, I. A. (2022). The regional nuisances in Pak-China relations: A Historical Perspective. *Research Mosaic*, 2(2), 21-27. <https://researchmosaic.com/index.php/rm/article/view/26>
- Laruelle, M., Peyrouse, S., & Axyonova, V. (2013). The Afghanistan-Central Asia relationship: What role for the EU?. *Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt*.
- Masaulov, S. (2013). Afghanistan 2014: uncertainty and risks in the development of the political situation in Central Asia. *Central Asia and the Caucasus*, 14(3), 65-73. <https://cyberleninka.ru/article/n/afghanistan-2014-uncertainty-and-risks-in-the-development-of-the-political-situation-in-central-asia>
- McCauley, M. (2016). *Afghanistan and Central Asia: a modern history*. Routledge.
- Modebadze, V. (2022). Afghanistan under Taliban: a new regime poses a threat to international stability. *Journal of Liberty and International Affairs*, 8(1), 277-291. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1016687>
- Nylen, A. J., Bah, O., Bott, J., Deluca, G., Levine, A. C., & Mohebi, S. (2023). 'Then, We Lost Everything: 'Afghan Evacuee Experiences of Operation Allies Refuge and Operation Allies Welcome. https://watson.brown.edu/files/watson/imce/news/ResearchBriefs/2023/RDC%20Report_FINAL.pdf
- Omirezhanov, Y. & Alpysbek, M.B. (2017). The role of social network to strengthening civil society. *Saudi Journal of Humanities and Social Sciences*, 2(2), 117-123. <https://DOI:10.21276/sjhss.2017.2.2.2>
- Saragih, H. M. (2023). Security Challenges in the South Asia Region Post the Transition of the Afghan Regime in 2021-2022. *Croatian International Relations Review*, 29(93), 351-365. <https://DOI10.2478/CIRR-2023-0064>
- Sarwari, A. Y. (2024). Internal Factors Affecting the Emergence of the Existence Cause and Survival of Afghanistan. *International Journal of Asian and African Studies*, 3(1), 01-08. <https://DOI:10.32996/ijaas>
- Starr, S. Frederick (2005). A 'Greater Central Asia A 'Greater Central Asia Partnership' for Afghanistan and Its Neighbors. Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program

Авторлар туралы мәлімет:

Расул Гулам Мұхаммад Харун – PhD докторант, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Халықаралық қатынастар факультеті (Қазақстан, Алматы, e-mail: ghulam.rasool@scholars.usindh.edu.pk)

Мухтарова Карлығаш Сапаровна – экономика ғылымдарының докторы, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің профессоры (Қазақстан, Алматы, e-mail: karlusha777mukhtarova@gmail.com)

Накиб Жан Биал – PhD студенті, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Халықаралық қатынастар факультеті (Қазақстан, Алматы, e-mail: b.badloon@gmail.com)

Information about authors:

Rasul Gulam Mukhammad Kharun – PhD student, Al-Farabi Kazakh National University, Faculty of International Relations (Kazakhstan, Almaty, e-mail: ghulam.rasool@scholars.usindh.edu.pk)

Mukhtarova, Karlygash Saparovna – doctor of Economic Sciences, professor of Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan, Almaty, e-mail: karlusha777mukhtarova@gmail.com)

Naqeeb Jan Bilal – PhD student, Al-Farabi Kazakh National University, Faculty of International Relations (Kazakhstan, Almaty, e-mail: b.badloon@gmail.com)

Previously sent January 15, 2024.

Re-registered February 5, 2024.

Accepted May 17, 2024.

Shah Nawaz Mangi Government College University Hyderabad, Pakistan, Hyderabad
e-mail: shahnawaz.mangi@gcu.edu.pk**ECONOMIC LANDSCAPE:
NAVIGATING PAKISTAN'S JOURNEY WITH CPEC**

This research paper examines the role of the China-Pakistan Economic Corridor (CPEC) in reshaping Pakistan's economic landscape. It aims to shed light on arising insights within the rivalries dilemmas amidst global powers, particularly those countering China's Belt and Road Initiative (BRI) through diplomatic strategies. As CPEC is an element of the BRI, the study is vital in understanding the ongoing race for influence and power. The China-Pakistan Economic Corridor (CPEC) highlights the economic cooperation between China and Pakistan, performing as a beacon of regional mapping and economic dynamics as the largest and most comprehensive bilateral initiative. The findings of this study would spark a fresh discourse on Pakistan's economic legacy, contributing significantly to the narrative within South Asia. However, the research would employ a descriptive method of inquiry, collecting secondary data from manifold reputable journals. The research would be beneficial in exploring alternative facets of Pak-China relations and addressing additional regional challenges. Yet, it benefits in pinpointing novel avenues for scholars, experts, and policy-making institutions. Ultimately, the findings are crucial in highlighting issues concerning peace, cordiality, and cohesion within the region. Moreover, the research outcomes would further unlock opportunities for future investigations.

Keywords: Economics Landscape, Role of CPEC, Pakistan, China

Шах Наваз Манги

Хайдарабад Университетінің мемлекеттік колледжі, Пәкістан, Хайдарабад қ.
e-mail: shahnawaz.mangi@gcu.edu.pk**Экономикалық ландшафт: Пәкістанның СРЕС-пен жолы**

Бұл зерттеу Пәкістанның экономикалық ландшафтын өзгертудегі Қытай-Пәкістан экономикалық дәлізінің (СРЕС) рөлін зерттейді. Ол әлемдік державалар арасындағы бәсекелестіктің жаңа аспектілерін, әсіресе Қытайдың «Бір белдеу, бір жол» (BRI) бастамасына қарсы дипломатиялық стратегиялар арқылы әрекет ететіндерді анықтауға бағытталған. СРЕС «Бір белдеу, бір жолдың» бір бөлігі болғандықтан, бұл зерттеу ықпал мен билік үшін қазіргі күресті түсіну үшін маңызды. Қытай-Пәкістан экономикалық дәлізі (СРЕС) Қытай мен Пәкістанның экономикалық ынтымақтастығын айқындайды, аймақтық карта мен экономикалық динамика үшін қозғаушы күш қызметін атқарады және ең үлкен екіжақты бастама болып табылады. Бұл зерттеудің нәтижелері Пәкістанның экономикалық мұрасы туралы жаңа пікірталас ашады және Оңтүстік Азиядағы нарративті айтарлықтай байытады. Зерттеу сипаттамалық әдісті қолдану арқылы жүргізіледі, көптеген беделді журналдардан алынған екінші реттік деректер жиналады. Бұл Пәкістан-Қытай қарым-қатынастарының балама аспектілерін зерттеуге және аймақтық мәселелерді шешуге пайдалы болады. Сонымен қатар, зерттеу ғалымдарға, сарапшыларға және саяси институттарға жаңа бағыттарды анықтауға көмектеседі. Зерттеу нәтижелері аймақтағы бейбітшілік, тату көршілік және ынтымақтастық мәселелерін түсіндіру үшін маңызды. Сонымен қатар, зерттеу нәтижелері болашақ зерттеулер үшін жаңа мүмкіндіктер ашады.

Түйін сөздер: Экономикалық ландшафт, СРЕС рөлі, Пәкістан, Қытай.

Шах Наваз Манги

Государственный колледж Университета Хайдарабада, Пакистан, г. Хайдарабад
e-mail: shahnawaz.mangi@gcu.edu.pk**Экономический ландшафт: путь Пакистана с КПЭК**

Данное исследование изучает роль Китайско-пакистанского экономического коридора (КПЭК) в преобразовании экономического ландшафта Пакистана. Оно направлено на выявление новых аспектов соперничества мировых держав, особенно тех, кто противостоит Инициативе «Один пояс, один путь» (BRI) Китая с помощью дипломатических стратегий. Поскольку

КПЭК является частью BRI, это исследование важно для понимания текущей борьбы за влияние и власть. Китайско-Пакистанский экономический коридор (КПЭК) подчеркивает экономическое сотрудничество между Китаем и Пакистаном, выступая в качестве маяка для регионального картографирования и экономической динамики, а также являясь крупнейшей и наиболее всеобъемлющей двусторонней инициативой. Результаты этого исследования откроют новую дискуссию по поводу экономического наследия Пакистана, существенно обогащая нарратив в Южной Азии. Исследование будет проводиться с использованием описательного метода, собирая вторичные данные из многочисленных авторитетных журналов. Оно будет полезно для изучения альтернативных аспектов пакистано-китайских отношений и решения дополнительных региональных вызовов. Более того, исследование поможет определить новые направления для ученых, экспертов и политических институтов. В конечном итоге, результаты исследования важны для освещения вопросов, касающихся мира, добрососедства и сплоченности в регионе. Кроме того, результаты исследования откроют новые возможности для будущих исследований.

Ключевые слова: Экономический ландшафт, роль КПЭК, Пакистан, Китай.

Introduction

The China-Pakistan Economic Corridor (CPEC) highlights the economic cooperation between China and Pakistan, performing as a beacon of regional mapping and economic dynamics as the largest and most comprehensive bilateral initiative. It was signed on 15th April 2015 by Xu Shaoshi, Chairman of China's National Development and Reform Commission (NDRC) under the leadership of President Xi Jinping. From Pakistan, this was signed by Ahsan Iqbal, the Federal Minister for Planning, Development, and Reform under the government of Muhammad Nawaz Sharif (Khan & Ahmed, 2024). However, a great milestone of economic treaty, a leading element of China's enterprising Belt and Road Initiative (BRI) diplomacy, foreran a new epoch of cooperation, connecting China's expansive industrial capacity with the growing economic potential of Pakistan in Asia (Khatti *et al.*, 2022). Since its beginning, it has grown into a multi-dimensional project, surrounding an assortment of projects transiting energy, transportation, telecommunications, and industrial sectors, creating jobs, and ending unemployment and economic growth across its roadway. Moreover, it has reshaped the economic landscape by promoting vast infrastructure growth, trade chances, and investment opportunities. Nonetheless, the key factor of this project positioned Pakistan as a pivotal player in the South Asian region boosting geopolitical significance.

Underscoring the significance of the CPEC, the present study focused on the reshaped economic landscape of Pakistan and the role of China on geopolitical grounds worldwide. Furthermore, the study will stimulate research scholars to unearth new facts and reevaluate outdated established works, fostering informative analyses in the research domain. The findings would pave the way for

academics to grasp these relationships, especially through a CPEC lens. It will enrich contemporary literature on the economics of Pakistan and the People's Republic of China (PRC), placing a weighty responsibility on scholars to unearth hidden facets and historical contexts for analytical scrutiny.

Literature review

The underexplored discourse in scholarly discussion surrounds the China-Pakistan Economic Corridor (CPEC) interim, which has brought global attention to Pakistan's landscape under the diplomacy of BRI. This initiative has flared extensive investigations, with myriad studies examining its impact on various regions and dimensions. However, the study of Abbas (2019) Offered insights from a Pakistani industrial perspective on CPEC's concerns in the region and utility. It focused on opportunities and challenges for Pakistani industries emerging from CPEC projects and economic growth. However, the BRI's impact on Afro-Eurasian economics and regional economic dynamics in reshaping development strategies across is the focus of Forough (2019). Besides, Wolf (2020) investigated BRI diplomacy, highlighting the Afghanistan concern in the CPEC. It focused on the challenges of Afghanistan and opportunities for China's insight into regional stability and prospects. Meanwhile, the exploration (Liu & Lim, 2020) focused on Malaysia's response to BRI diplomacy, focusing on political economy and regional power dynamics. Concurrently, the study (Javed & 2021) pinpointed the economic benefits of the project, underscoring its effect on Pakistan's economy, energy security, and regional trade integration accordingly. In a similar content, the research investigation of (Ullah *et al.*, 2021) inspected the problems and benefits of CPEC for local communities and debates on development strategies and local participation. Besides, the

political and economic implications of CPEC on Pakistan examine its impact on regional stability and governance structures in the investigation (Hussain *et al.*, 2021). Simultaneously, the research of (Khatti *et al.*, 2022) focused on the circumstance in the CPEC within bilateral relations of Pak-China relations. The study discussed the historical context and key events shaping contemporary ties. However, Ali (2022) investigated CPEC's role in regional connectivity and integration. Yet, the macro-environmental aspect and security challenge is an exploration of (Surahio, 2022). Also, it examines risk management, sustainability, environmental and security considerations. Henceforth, (Maqsoom *et al.*, 2023) examine topographical patterns of existing settlements along the CPEC route, striving to determine spatial connections and conceivable outcomes and opportunities. The study (Sheng, 2023) has an alternative to the BRI, concentrating on competition between international goods suppliers in the markets. It highlights the perspicuity of potential shifts in frameworks for regional evolution. Likewise, a consequence of CPEC on nation-building in Pakistan with an emphasis on Balochistan is the research direction (Khan & Ahmed, 2024). The province of Balochistan is fighting for its rights and self-independence, but the case of CPEC is globally getting a burning question for the world powers. However, the research (Mehmood & Cousins, 2024) concentrates on the position of public discourse, stakeholder engagement, and institutional frameworks in reshaping socio-technical imaginaries and coaxing CPEC policy decisions. Thus, Bharti (2024) has focused on the Indian perspective of BRI and its strategic positions within the project. The study has highlighted the geopolitical implications of India's strategic challenges and regional dynamics in South Asia.

Consequently, the above understudies infused a thorough understanding of BRI diplomacy within the regional dynamics, presenting useful insights into the socio-political, economic, and environmental extents. These studies have a variety of discussions and lack of CPEC journey with specifically Pakistan but equip details on the opportunities, challenges, and alternative stances surrounding China's enterprising infrastructure and connectivity initiative in the world.

Problem statement

Highlighting the journey of Pakistan with CPEC mandates strategic forethought, inclusive approaches, and robust alliances. The China-Pakistan

Economic Corridor (CPEC) voyage depicts a pivotal chapter in the economic landscape of Pakistan. It has changed Pakistan's economic rotation, presenting exceptional options for infrastructural development, trade expansion, and regional connectivity in the South Asian bloc as a flagship project under the Belt and Road Initiative diplomacy (Khatti *et al.*, 2022). Yet, amidst the pledges lie tough challenges, including socioeconomic differences, environmental problems, and geopolitical anxieties (Sheng, 2023). Understanding the dynamics of deepening questions related to CPEC is crucial for the Intra-political scenario and development in Southern Asia, reshaping the broader geopolitical and economic dynamics within the interplay of BRI diplomacy. For instance, scholars in the domain of Pakistan have narrated various dilemmas of the research within CPEC (Abbas *et al.*, 2019; Ullah *et al.*, 2021; Khatti *et al.*, 2022; Ali, 2022 and Khan & Ahmed 2024). In a similar context, the understudied literature has focused on BRI diplomacy from several angles of the Intra-Political and economic circumstances (Forough, 2019; Liu & Lim, 2020; Wolf, 2020 and Bharti, 2024). Apart from all, there is a conspicuous absence of the Pakistani perspective among the variegated annals enlightened by various studies. This research gap focuses on the importance of including the discourse surrounding the China-Pakistan Economic Corridor (CPEC) journey.

To bridge such disparities, problems, and gaps, this study aims to highlight Pakistan's journey with CPEC, highlighting the economic landscape. In this way, the research would infuse new insights for upcoming researchers to fill the lacuna and pave a path in the future.

Research Objectives

Based on the above problems in the understudy discourses, the research presents the following objects to solve in this study.

1. To highlight the economic landscape of Pakistan
2. To examine the role of CPEC in the economic stability of Pakistan

Research Scope

The economic scenario of Pakistan has experienced significant modifications with the inception of the China-Pakistan Economic Corridor (CPEC), incising a key point in economic growth and opening innovative phases of BRI diplomacy. Fundamentally, the project depicts a strategic

partnership between Pakistan and China, promoting economic collaboration and regional connectivity in South Asia (Khatti *et al.*, 2022). Similarly, the CPEC signifies the possibility of remaking Pakistan into a dynamic economic corner, uniting Western China and the landlocked regions of Central Asia to the warm waters of the Arabian Sea (Sheng, 2023). This strategic location of Pakistan improves geopolitical preference while introducing opportunities for economic integration and regional cooperation (Bharti, 2024). This research study would suggest policymakers assume a holistic strategy that offsets economic imperatives with socio-political respects in navigating Pakistan's journey with CPEC. Simultaneously, resilient governance systems, transparency mechanisms, and stakeholder attention are crucial to managing circumstances regarding accountability and securing the effective implementation of CPEC projects within the prescribed period. Meanwhile, strategic collaborations with international stakeholders and regional concerns would enrich the stability of CPEC and promote greater cooperation in zones such as trade facilitation, infrastructure blossoming, and capacity establishment.

Thus, the research findings of the understudy would necessitate an examination of the CPEC narrative, forcing a revision suggested by meticulously planned dynamics. The suggestions arising from the presented investigation would delineate a strategic pathway for attaching to the methodologies of scholarly study. Consequently, the study would highlight a pivotal role in reaffirming its scholarly relevance. Furthermore, the purview of the offered research would confine concerted exertions to employ the CPEC legacy under the diplomacy of the BRI in the future.

Research Methods

Research entails a systematic initiative to discern complex issues in a structured manner. It encompasses merely inquiry and exploration aimed at addressing specific queries (Khatti *et al.*, 2022). Also, it serves as a yardstick for evaluating methodologies and critically examining approaches. Likewise, rigorous investigation yields enduring insights grounded in robust data sources. An effective research methodology ensures problem elucidation and validates findings through a comprehensive literature review, an indispensable aspect of scholarly inquiry. According to the proposed study, the researcher embraced a descriptive process for the examination. In this way, it relates the role of

CPEC and the economic landscape of Pakistan, highlighting the BRI diplomacy. The domain of the study is linked to the economics in terms of the Intra-political scenario. The justification for picking this issue stems from the lack of scholarly attention explained above in the problem statement. Besides, the studies have also demonstrated inaccuracies in the Pakistani perspective. However, the method acquired and confirmed as well immersed in the proper data with accurate references.

With regard to data, the researcher involved the secondary techniques of organizing data, collecting from the most compatible and unpretentious sources, including reliable research journals.

Results and discussion

The research findings revolve around the economics landscape and the role of CPEC, highlighting the core exploration of new discourses navigating the journey of Pakistan. Further, it focused on Pakistan's economic landscape and how global powers perceive the present changes. Similarly, superpowers are interested in Pakistan due to its strategic location and abundant natural resources. As a result, China particularly has shifted its focus elsewhere, projecting the China-Pakistan Economic Corridor (CPEC). While CPEC has strengthened Pakistan's economy, it has also exposed exposure. The findings are highlighted in the following sub-sections:

Economic landscape of Pakistan

Pakistan is the economic gateway of Asia to enter the Middle East, Central Asia, and Europe for China because of its strategic position. The country scuffles with substantial geopolitical considerations and economic challenges within the evolving economic landscape and hidden interest of the global super powers. Similarly, its dynamic participation in the China Pakistan Economic Corridor (CPEC) set has developed it as a main actor in the global economic competition and a pivotal facilitator for China's Belt Road Initiative diplomacy (Forough, 2019), which strives to tie over 130 Afro-Eurasian countries by business routes and extensive trade. According to the strategic scope of CPEC, it develops beyond economic tips addressing geopolitical situations such as China's Malacca Dilemma and navigating regional interplay (Liu & Lim, 2020), which prompts retorts from major players like Russia, India, and the United States. Nevertheless, India senses CPEC as a hazard to its regional hegemony and has devised counter-strategies, including subversion shifting and

the growth of alternative ports such as Chabahar on the Iranian border (Khatti *et al.*, 2022). Meanwhile, unlocking the full potential of regional economic relationships depends on Afghanistan's stability (Wolf, 2020). In rejoinder to the Belt Road Initiative BRI policy, the Group of seven countries G7 initiated the Build Back Better World Partnership (B3W) as an alternative infrastructure development plan accordingly (Sheng, 2023). This race has torn world order into different regional orders in the current changes. In a similar context, Build Back Better World Partnership (B3W) based on this to infuse financial aid to low and middle-income countries, its triumph is skeptical, given the predominant narrative against BRI of China and geopolitical competition in the current swings of the globalization. Thus, Pakistan faces the dilemma of connecting with either BRI or B3W, with implications for its economic fortune and geopolitical place (Bharti, 2024). Likewise, Pakistan traverses this challenging landscape, a balanced foreign policy prioritizing economic development and diplomatic engagement with both the West and the People's Republic of China is an essential policy. The main objectives of economic approach requires extensive domestic reforms and strategic connectivity with national policy purposes outlined in Pakistan's Vision 2025 for the global masters. It can help to overcome in economic ground from default position which is on question in the meantime.

Accordingly, the economic scenario of Pakistan spins around its strategic location with the corner of South Asia, Central Asia, and the Middle East, offering trade edges and influential geopolitical. The country's alliance within these projects such the China-Pakistan Economic Corridor (CPEC) underscores its role as a pivotal trade partner, whereas its huge natural resources, including fertile and arable land, mineral minerals, and a coastline in the bucolic areas, presents scenarios opportunities for economic growth. However, underwent such as water scarcity, energy shortages, and security concerns persist, necessitating extensive improvements in infrastructure system, energy, and good governance in the country. Moreover, Pakistan's regional interplay crescendos, including relations with neighboring countries like Afghanistan and India, circumnavigate its economic prospects and stability collaboration. In consequence, Pakistan would have to emphasis on refining infrastructure system of the country within CPEC to reveal its complete possibility, managing energy and water challenges, fostering regional cooperation, and investing in human capital.

Role of CPEC in the economic stability of Pakistan

The China-Pakistan Economic Corridor (CPEC) is a partnership of different infrastructure projects. It aims to form a substantial economic relationship between Pakistan and China at the end of 2030 (Khatti *et al.*, 2022). Paramount to this evolution is the China-Pakistan Economic Corridor (CPEC), a gigantic project launched in 2015 with a coming with an investment of \$46 billion, presently valued at \$62 billion (Ullah *et al.*, 2021). However, the corridor comprises roadway, rail transportation, pipeline, and energy projects extending from the center of western China to the Arabian Sea Port of Gwadar in Pakistan. Besides, this project is an essential component of the comprehensive BRI policy, which promotes the network of trade corridors to connect China with markets in Asia, Africa, and Europe (Ali, 2022). In this way, CPEC is a significant opportunity for Pakistan, investing in positive economic development, job creation, and modern infrastructure. However, it has also been controversy with concerns raised about its environmental impact, debt sustainability, and geopolitical implications (Abbas *et al.*, 2019). Meanwhile, Pakistan stands at a crossroads for China, tasked with making strategic determinations to achieve economic independence and pursue an economical long way in South Asia. To maintain its uninvolved perspective and capitalize on economic opportunities from both Western and Eastern blocks. Yet, Pakistan necessitates specific domestic conditions, like a stable economy, political stability, and national unity within the diverse communities in Pakistan. Pakistan's geopolitical possibilities caused midpoints on potential economic profits, unlike India's historical non-alignment policy, significantly apparent in its alignment with the US, a decision that infused noteworthy economic and human expenditures.

The present role of CPEC tempts Pakistan to connect with distinct camps for short-term economic improvements after the downfall in 2023. However, the open options, including preserving an economic coalition in the Eastern alliance, specifically with the Belt and Road Initiative (BRI), or regaling with both blocs, each carry distinct implications for the current scenario of Pakistan after the 2024 elections (Khan & Ahmed, 2024). Hence, CPEC, as part of the BRI diplomacy, aims to strengthen regional connectivity by connecting Gwadar Port in Southern Pakistan to Kashgar, China. It is an attempt to enrich geographical connections, optimize energy and trade flows, and

promote cultural exchanges, finally inducing joint benefits for China and Pakistan.

The present study is limited to investigate Pakistan's economic landscape and navigating its influence with the China-Pakistan Economic Corridor (CPEC). It plays a vital role not only in Pakistan's economic development but also aligns with China's Belt and Road Initiative (BRI) diplomacy, which aims to globalize the world under Chinese leadership. Thus, the study focuses only on CPEC's role in Pakistan due to its strategic limitation.

Conclusion

This study paves implications for the future, emphasizing how crucial the China-Pakistan Economic Corridor (CPEC) is to Pakistan's economic environment. As CPEC develops uninterruptedly, it will rebuild Pakistan's economic stability and deepen its alignment with China's BRI diplomacy in Southeast Asia, the Middle East, and Europe in the coming decades. Hence, it encompasses broad ramifications for regional geopolitics, trade relations, and infrastructure evolution. Similarly, when Pakistan

uses its strategic position within the CPEC, it will drive further exploration of the complex geopolitical environment in the future while maximizing the economic opportunities presented by improved connectivity. Consequently, it is crucial to understand the oriented method and broadly address the analysis implications for academia, policymakers, interaction scholars, and stakeholders of trade and business curious about Pakistan's growth journey with this project of BRI diplomacy of China.

The current study highlights the role of CPEC in the economic site of Pakistan by shepherding substantial investigations in the literature review. The research findings depict that Pakistan and China possess resilient economic integration, with China emerging as a principal component in Pakistan's infrastructure ventures via CPEC. This investigation further indicates that both countries share a special bond often referred to as the "Iron Brothers" in global discourse, indicating their strong bilateral relations. However, it recommends examining manifold nuisances within the dilemma of CPEC under the BRI diplomacy. Thus, the research would base new avenues for upcoming related domains in scholarly research.

References

- Abbas, G., Liu, Z., Wasti, S. H., Munir, U., & Abbas, M. (2019). CPEC's utility and concerns under OBOR Initiative: A Pakistani industrial perspective. *Economies*, 7(3), 90. <https://doi.org/10.3390/economies7030090>
- Ali, G. (2022). CPEC: A Gateway to Regional Connectivity. In: Peng, N., Ali, G., Zhang, Y. (eds) *Crossing the Himalayas. Contributions to International Relations*. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-16-5808-2_7
- Bharti, M. S. (2024). China's Belt and Road Initiatives (BRI) in South Asia and Its Policy Challenges to India in the Region. *South Asian Survey*, 09715231231218827. <https://doi.org/10.1177/09715231231218827>
- Forough, M. (2019). Intervention with Chinese characteristics: the Belt and Road Initiative reconfiguring (Afro-) Eurasian geo-economics. *Conflict, Security & Development*, 19(3), 275-281. <https://doi.org/10.1080/14678802.2019.1608023>
<https://doi.org/10.52806/grassroots.v55i11.4278>
- Hussain, S., Khan, F., & Ayaz, M. (2021). Politico-Economic Implications of CPEC on Pakistan. *FWU Journal of Social Sciences*, 15(4), 147-162.
- Javed, H. M., & Ismail, M. (2021). CPEC and Pakistan: Its economic benefits, energy security and regional trade and economic integration. *Chinese Political Science Review*, 6(2), 207-227 <https://doi.org/10.1007/s41111-020-00172-z>
- Khan, S., & Ahmed, Z. S. (2024). Impact of the China-Pakistan Economic Corridor on Nation-Building in Pakistan: A Case Study of Balochistan. *Journal of Contemporary China*, 1-15. <https://doi.org/10.1080/10670564.2023.2299770>
- Khatti, D. H., Rasool, G., & Shaikh, I. A. (2022). The regional nuisances in Pak-china relations: A Historical Perspective. *Research Mosaic*, 2(2), 21-27. <https://researchmosaic.com/index.php/rm/article/view/26>
- Liu, H., & Lim, G. (2020). The political economy of a rising China in Southeast Asia: Malaysia's response to the Belt and Road Initiative. In *China's New Global Strategy* (pp. 158-173). Routledge. file:///C:/Users/NEW%20STYLISH%20COMPUTER/Downl oads/10.4324_9780429317002-11_chapterpdf.pdf
- Mangi, S.N., Chachar, A.A., Shaikh, S.K (2021) China Pakistan economic corridor: Perspectives and challenges for Iran. *Grassroots* Vol.55, No. 2. 198-209
- Maqsoom, A., Aslam, B., Khalil, U., Azam, S., Kazmi, Z. A., & Rana, M. U. A. (2023). Discovering patterns in the topography of existing settlements: the case of the China-Pakistan Economic Corridor (CPEC) route. *Arabian Journal of Geosciences*, 16(1), 22. <https://doi.org/10.1007/s12517-022-11096-0>
- Mehmood, A., & Cousins, J. J. (2024). Energizing dissensus: Socio-technical (counter) imaginaries along the China-Pakistan Economic Corridor. *Environment and Planning D: Society and Space*, 02637758231224515. <https://doi.org/10.1177/02637758231224515>

Sheng, E. L. (2023). Competition Between International Public Goods: Alternatives to the BRI?. In *China's Belt and Road Initiative and the Triangle Great Game of Contemporary International Politics* (pp. 111-140). Singapore: Springer Nature Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-99-7865-6_5

Surahio, M. K., Gu, S., Mahesar, H. A., & Soomro, M. M. (2022). China–Pakistan economic corridor: macro environmental factors and security challenges. *SAGE Open*, *12*(1), 21582440221079821. <https://doi.org/10.1177/21582440221079821>

Ullah, S., Khan, U., Rahman, K. U., & Ullah, A. (2021). Problems and benefits of the China-Pakistan Economic Corridor (CPEC) for local people in Pakistan: A critical review. *Asian Perspective*, *45*(4), 861-876. <https://doi.org/10.1353/apr.2021.0036>

Wolf, S. O. (2020). Afghanistan within the BRI Vision and the Feasibility of Enlarging the CPEC. *The China-Pakistan Economic Corridor of the Belt and Road Initiative: Concept, Context and Assessment*, 261-280. DOI https://doi.org/10.1007/978-3-030-16198-9_8

Автор туралы мәлімет:

Шах Наваз Манги – Профессор (ассистент), Хайдарабад университетінің мемлекеттік колледжі, саясаттану факультеті (Пәкістан, Хайдарабад, e-mail: shahnawaz.mangi@gcu.edu.pk)

Information about author:

Shah Nawaz Mangi – Professor (Assistant), Government College University Hyderabad, Department of Political Science (Pakistan, Hyderabad, e-mail: shahnawaz.mangi@gcu.edu.pk)

Previously sent February 20, 2024.

Re-registered March 12, 2024.

Accepted May 31, 2024.

N. Marver-Kwon* , R. Kangas

Georgetown University, USA, Washington

*e-mail: ncm63@georgetown.edu

KOREANS IN KAZAKHSTAN: QUESTIONS OF REVIVAL FOR THE KORYO SARAM

This paper seeks to elucidate the status of the Koryo Saram in Kazakhstan in relation to South Korean diplomacy. After a historical overview of the Koryo Saram in Kazakhstan, the authors analyze the cultural and geopolitical role of the Koryo Saram in Kazakhstan-South Korea relations. The authors review existing literature and provide their insights from an outside perspective written firstly in English. The authors conclude that the Koryo Saram are in a precarious position as a diaspora, and risk losing their unique heritage barring intentional protection efforts on the part of the states of Kazakhstan and South Korea. The authors draw a distinction between protection and preservation efforts, favoring the former for its promotion of authenticity in cultural revival and agency for the diasporic group. This paper is the first to provide prescriptive policy analysis of diaspora diplomacy and the Koryo Saram, building off of economical, legal, and anthropological historiography.

Keywords: Koryo Saram, diaspora diplomacy, soviet koreans.

Н. Марвер Квон*, Р. Кангас

Джорджтаун университеті, АҚШ, Вашингтон қ.

*e-mail: ncm63@georgetown.edu

Қазақстандағы корейлер: Корё Сарамды жандандыру мәселелері

Осы зерттеудің мақсаты – Қазақстан мен Оңтүстік Корея арасындағы дипломатиялық қатынастар контекстінде қарастыра отырып, Қазақстандағы корей диаспорасы Корё Сарамның мәртебесін талдау және анықтау. Зерттеу Корё Сарамның Қазақстанда болуына тарихи шолудан басталады, содан кейін осы бірегей диаспораның екі ел арасындағы қатынастарға мәдени және геосаяси әсерін талдауға көшеді. Объективтілікке қол жеткізу үшін авторлар талдауға сыртқы бақылаушы тұрғысынан қарайды және өз тұжырымдарын негізінен ағылшын тілінде бар ғылыми және публицистикалық әдебиеттерді мұқият зерттеуге негіздейді. Қорытындылай келе, авторлар Корё Сарам диаспоралық топ ретінде қауіпті жағдайға тап болып, егер оларды Қазақстан мен Оңтүстік Корея үкіметтері тарапынан қорғау бойынша нақты және мақсатты шаралар қабылданбаса, өздерінің бірегей мәдени мұраларын жоғалту қаупіне тап болады деп алаңдаушылық білдіреді. Жұмыста қорғау шараларының маңыздылығына баса назар аударылады, бұл жай ғана сақтаудан айырмашылығы, қорғаныс мәдени жаңғырудың шынайылығын сақтауға ықпал етеді және диаспора үшін қажетті қолдауды қамтамасыз етеді. Бұл мақала тарихнаманың экономикалық, құқықтық және антропологиялық талдауы негізінде диаспоралық дипломатияға және Корё Сарамның ондағы рөліне жан-жақты саяси талдау жасаудың алғашқы әрекеті болып табылады.

Түйін сөздер: Корё Сарам, диаспора дипломатиясы, кеңестік корейлер.

Н. Марвер Квон*, Р. Кангас

Университет Джорджтауна, США, г. Вашингтон

*e-mail: ncm63@georgetown.edu

Корейцы в Казахстане: вопросы возрождения Корё Сарама

Цель настоящего исследования – проанализировать и выяснить статус Корё Сарам, корейской диаспоры, в Казахстане, рассматривая это в контексте дипломатических отношений между Казахстаном и Южной Кореей. Исследование начинается с детального исторического обзора присутствия Корё Сарам в Казахстане, затем переходит к анализу культурного и геополитического влияния этой уникальной диаспоры на отношения между двумя странами. Для достижения объективности, авторы подходят к анализу с позиции внешнего наблюдателя и основывают свои

выводы на тщательном изучении существующей научной и публицистической литературы, преимущественно на английском языке. В заключение авторы выражают обеспокоенность по поводу того, что Корё Сарам оказываются в уязвимом положении как диаспоральная группа и сталкиваются с риском утраты своего уникального культурного наследия, если не будут приняты конкретные и целенаправленные меры по их защите со стороны правительств Казахстана и Южной Кореи. В работе делается акцент на важности защитных мер в отличие от простого сохранения, подчеркивая, что защита способствует поддержанию аутентичности культурного возрождения и обеспечивает необходимую поддержку для диаспоры. Эта статья является первой попыткой представить всеобъемлющий политический анализ диаспорной дипломатии и роли Корё Сарам в ней на основе экономического, юридического и антропологического анализа историографии.

Ключевые слова: Корё Сарам, дипломатия диаспоры, советские корейцы.

Introduction

The Koryo Saram are a people uniquely defined by their migration. Their nation is not differentiated alone by ethnicity or land, but by ethnic migration. In 1937, Stalin deported around 180,000 ethnic Koreans in the Russian Far East to Central Asia over the course of six months. Since then, they have grown into a cultural group distinct from peninsular Koreans and other Central Asian peoples. When the Koryo Saram were finally free to return to their homeland after Stalin's death, that land had changed both politically and demographically. But— was that homeland the Russian Far East, newly populated by Russians; was it North Korea under Kim Il Sung; is it modern-day South Korea? Linguistically and materially, the Koryo Saram occupy their own cultural form as their history diverged from their kin and their neighbors in the Soviet Union.

Unlike other minorities under the Soviet Union, the Koryo Saram never had land to their name. They were never a “title-nation,” in the words of respected Koryo Saram scholar German Kim. Despite the fact that they lived in the Russian Far East since the 1860s, they were never assigned an autonomous oblast during the Soviet Union, as was the case with other small minorities such as the Greeks or Roma. In fact, the Koryo Saram have continuously migrated in order to survive. The centrifugal force of continuous migration, however, works counter to the centripetal force of national identity. This conflict defines their demographic history— what both distinguishes and threatens the Koryo Saram is their integration into the host society, host land, and host state. Nearly a century after their arrival in Central Asia, the Koryo Saram are at risk of losing their unique heritage in their homelands, now the states of Kazakhstan and Uzbekistan. The Koryo Saram need minority rights protections under the Kazakhstani state; Kazakhstan is where their nation developed and thus a homeland for them. While South Korea has connected with the Koryo Saram as a

Korean diaspora through programs in South Korean culture, this outreach does not recognize their singular diasporic condition. South Korea's interest in promoting their culture abroad does not gain from promoting a distinct Korean culture, such as the Koryo Saram's, that developed without its influence.

This paper will attempt to analyze the political conditions on which the Koryo Saram identity today rests. I will touch on several pertinent questions to the Koryo Saram over the course of this analysis. What role does the origin state play in the modern life of the diaspora, and what the host state? How can we determine which state is “origin” and which is “host” after several generations of a diaspora? How can we account for the desires of the diaspora in a politicized (Pacher, 2017) context? What does protection of a minority group mean, and what preservation? I will first review the history of the Koryo Saram in Kazakhstan; I will then define diaspora, diaspora diplomacy, and relevant law in order to contextualize that history; finally, I will explore the implications of diaspora diplomacy on the Koryo Saram today. This paper concerns itself with the authenticity of national revival under politicized conditions, and recommends greater protections for minority cultures such as the Koryo Saram. I will refer to the Koryo Saram as such when speaking about their post-Soviet conditions; in Soviet contexts I will refer to them as Soviet Koreans.

Historical Overview of the Koryo Saram

Koreans now living in Central Asia represent three groups (Kim, 2003): the Russian Koreans deported by Stalin; the Sakhalin Koreans, resettled by Japanese occupation and who later migrated within the Soviet Union; and Koreans from North Korea who migrated through both legal and undocumented means to the Soviet Union throughout the 20th century (Chang, 2016). This last group has the closest linguistic ties to the modern Koreans. It is estimated that before the 1937 deportation, in 1926, there were

52,000 ethnic Koreans already in Kazakhstan. The Koreans deported by Stalin are the focus of this paper, and generally the group referred to as the Koryo Saram. Those Koreans began their history in the Russian Far East.

In 1860 ethnic Koreans settled the land between the Ussuri and Amur rivers, establishing agricultural settlements. The land had previously belonged to the Qing dynasty. Once Imperial Japan invaded and occupied the Korean peninsula in 1910, many Koreans fled north to their settled populations in Russia. Russian peasants rented farmland to the Koreans at a profit. The Koreans there integrated into the agricultural economy, growing rice and other products. The Koreans settled mostly in closed exclaves, retaining their cultural and linguistic heritage. They began to integrate more into the Russian population when they fought with the Russian army against Japan in 1905, and participated in support of the Bolsheviks in the October Revolution in 1917. They fought in the hopes that Russia and then the Soviet Union would liberate the peninsula from Japanese colonization. In the 1920s the Soviet Union claimed the Russian Far East where many Koreans lived as Soviet territory, declaring its residents Soviet citizens. When the Soviet Union took control of the Russian Far East, two thirds of the Korean population there did not have Russian citizenship. Thus, the Soviet power enforced that they had to buy residence permits, otherwise face fines or deportation if also passportless. By the 1930s, the Korean population was well-integrated, living in kolkhozes and sending students to top universities in the RSFSR (Kim, 2009).

The Soviet Union wanted to further solidify its hold on the territory of the Russian Far East against Japanese and Manchurian factions. Stalin's regime accused the Korean population there of being undercover Japanese spies. Stalin and Molotov signed the order to deport the Koreans, 1428-326cc (Постановление), on August 21, 1937. The order required the leadership in the Kazakh Soviet Socialist Republic and USSR to identify resettlement locations within three days; to increase troops by 3,000 along the border of the evacuated region; and to move all the Koreans from the Far East by the end of the year. Russian kolkhozes were meant to replace the vacated land. About 180,000 Koreans were deported and 2,500 were arrested. Similarly, but on a smaller scale, 11,000 Chinese were arrested and 8,000 were deported, and a small number of other ethnic groups were also arrested (Kimura). The order declared the Koreans should be allowed to cross the border back to Korea if they desired, or else they would be deported to the Aral Sea and Balkhash regions of Ka-

zakhstan and Uzbekistan. Many Koreans died on the journey south— the trains were packed to the brim. Around 40,000 of the deportees died during the first year of resettlement from disease. This single event left an indelible mark on the Koryo Saram's psyche and group memory that would come to define their diasporic identity for generations to come.

Soviet Koreans worked mainly in agriculture after their deportation. They took techniques they honed in the Russian Far East and applied them to the Kazakh land. The Koreans had developed a particularly effective method of land-sharing for farm production called *kobonji*. They continued this practice in the Kazakh and Uzbek SSRs to much success. In particular, the Soviet Koreans produced rice, other grains, beets, and onions. During Stalin's lifetime, the Soviet Koreans' visas disallowed them from traveling, as were other deported peoples', on the basis that they might be disloyal. Only after Stalin's death was this ban lifted, and the Koryo Saram began to travel, growing and selling vegetables seasonally. During the 1950s and 1960s the Soviet authorities resettled the Soviet Korean populations to unproductive kolkhozes within Central Asia to boost production (Kim, 2009). Advances in technology and organization in the 1950s allowed the Soviet Koreans to shift production from mainly rice to include onions, cucumbers, tomatoes, and melons. Korean production in this time period is estimated to have been two to three times more productive than that of other kolkhozes. Koreans alone produced 70% of Kazakhstan's onions just in the Karatal region (Kim, 2009). Koreans also grew other crops space-efficiently, for example, plotting radishes and dill in rows between main crops. When the Soviet Union collapsed, the Koreans' main industry— *kolkhoz* and *kobonji* farming— became unsustainable under the new political conditions. Koreans began to rely on prepared products for income besides crops as they settled in cities, selling Korean salads in markets, now a popular staple in Central Asia.

During the Soviet period, Koreans preserved their language and food traditions, working in mostly monoethnic agricultural plots. Unlike during their life in the Russian Far East, Koreans in Kazakhstan were forced to drop some of their traditions by the nature of Soviet employment in collective farming. Still, they adapted Korean culture to this new format, installing councils of elders and continuing Korean holidays within their communities in their new land of exile. Soviet Koreans also largely retained their food traditions during this time, as well as intangible traditions such as Confucianism and some shamanism. Only in third or fourth generation So-

viet Koreans was the Russian practice of patronymics adopted. Soviet Koreans built their own houses in Central Asia, reflecting their uniquely Korean architecture. Soviet Koreans kept traditional clothing but reserved it for special occasions (Youn-Cha). Korean culture was easier to sustain during the Soviet period than afterwards as Koreans migrated to urban areas. The more compact their communities were geographically, the stronger their hold on their culture was. The more urbanized they grew, the more disjointed their networks became, weakening cultural traditions. Correspondingly, rates of intermarriage with other ethnic groups was higher in cities than in collective farms or rural areas with a high density of Koreans. Since their deportation Koreans intermarried with other ethnic groups in Central Asia at high rates, especially with ethnic Russians because of common language and similar socioeconomic achievement (Yem, 2015).

Cultural documentation of the Soviet Koreans was poor before World War II. Many Soviet Koreans fought for the USSR in World War II, but their numbers are uncounted. After the war Soviet Koreans began documentation processes themselves. “*Renin kich’i*,” a Korean-language newspaper, started circulation in 1938 in KyzylOrda with a circulation of 5,000. By 1960 it was being printed five times a week with a circulation in various areas of around 135,000. Starting in the 1970s, a handful of anthologies of Soviet Korean writers were published, some in the Korean language. The first Korean Theater in Central Asia relocated from Vladivostok to KyzylOrda in 1937, remaining until 1941. There, Korean plays in the Korean language were performed. It moved to Ushtobe, then back to KyzylOrda, and finally to Almaty in 1968 where it still operates today (Human Rights, 1991).

The Soviet Koreans’ relationship to their language was transformed by deportation to Central Asia. Before, in the Russian Far East, the Korean population practiced both the Korean language and Russian. After deportation, Korean language use faced more state limitations. Korean children were only able to learn the Korean language in schools run by state-recognized Korean populations on collective farms in the early period, as Kazakh and Russian were taught primarily in Kazakhstan as the title-nation and state languages. In 1975 fourteen middle schools in Central Asia offered Korean as a language with around 2,000 students at the time. Korean parents were more likely to send their children to republic schools to receive Russian instruction in order to succeed in Soviet society. Also, Korean taught in schools, practiced in theaters, and

written in newspapers was “standard” Korean, and differed from the dialect most Soviet Koreans spoke among themselves, Koryo Mar. Koryo Mar differed from modern standard Korean both from its historical origin in northeastern Korea, but also after deportation that it absorbed local language— Russian, Kazakh, and Uzbek, depending on the location of the speaker. In 1970, the census showed that for the majority of Soviet Koreans, Korean in some form was their first language. Out of 81,598 Koreans in Kazakhstan, 64% of them claimed Korean as their native tongue. By 1979, this percentage had dropped to 55.4% of 389,000 Koreans in Kazakhstan (Kimura). These numbers directly indicate the level of success Soviet Koreans achieve in integrating into their host-states; conversely, they demonstrate the multi-generational loss of their “original” culture.

Unlike other, geographically concentrated ethnic groups in the USSR, Soviet Koreans did not live in a titular autonomous oblast. Therefore, integration into the title culture and economy was the best way to survive as a group. Soviet Koreans assimilated quickly by numbers. More Koreans in the Soviet Union knew Russian as a second language than Kazakh, as Russian was the lingua franca. This is reflected in the fact that Soviet Koreans in cities spoke Russian as a native speaker more often than Soviet Koreans in villages (Youn-Cha). Between 1959 and 1970, the percentage of Soviet Koreans living in rural areas compared to cities dropped from 70% to 41%. Soviet Koreans were unique in this migration compared to other ethnic groups in the Soviet Union, in the span of a decade greatly boosting their educational and economic circumstances. Birth rates of Soviet Koreans, correspondingly, were lower as more of the population urbanized. In 1959, it is estimated there were 213,000 Koreans total in Central Asia, and 250,000 in 1970. In 1979, the census estimated the Korean population to be around 389,000 in Kazakhstan, but it is likely their numbers were twice that because of uncounted or inaccurately classified members (Youn-Cha). Because of high intermarriage rates, increasingly fewer Soviet Koreans were solely Korean by ethnicity.

Only during the 1980s did research on the Koryo Saram gain significant attention. The deportation of the Koreans was little known until that point. For example, in Krushchev’s Secret Speech, he did not mention Koreans as one of the deported peoples in the Soviet Union. Later, Gorbachev’s policy of glasnost opened archival and scholarly resources to study. During this period in the late 1980s a renewed interest in heritage seized national imaginations. Local Korean institutions supported the study of the

Soviet Koreans, receiving resources from the South Korean government. The South Korean government was motivated to associate themselves with the Soviet Koreans in order to establish stronger economic and diplomatic ties with the Central Asian states. The revival of Soviet Korean culture accelerated in the late Soviet and early post-Soviet years. In 1991 Human Rights Watch noted that a social movement to set up Korean language schools in Central Asia was supported by local Koreans and missionaries from South Korea, the United States, and Germany. In Almaty alone there were two Korean newspapers in 1991, as well as one radio broadcast, and one publishing house. The All-Union Korean Cultural Association was established in 1990 to support Koreans across the Soviet Union. Human Rights Watch also reported in 1991 that no Soviet Koreans showed an intense interest in repatriation to either of the Koreas. The report, quoting an editor of *Koryo Ilbo*, stated that some of the Koryo Saram expressed interest in repatriation to the Russian Far East from where they were originally deported, where they would fit in linguistically more than in the Koreas. Those Koreans cited tension and feeling excluded from Central Asian title-nation nationalism as a motivator to return to that land.

Since the collapse of the Soviet Union, the transition to a market economy has benefited the Koryo Saram financially (Kim, 2009). Kim cites that in the 1999 census, 38% of the Korean population over age 15 was employed. Koreans represented 8.3% of all manager positions in Kazakhstan in 1990, a fair representation given they made up 1% of the total population. Comparatively, Kazakhs, the majority group, represented 17.3% of manager positions. Kim demonstrated that the employment rate for Koreans varied by region in the late 1990s, with the highest employment rate in Astana, the newly established capital. The new opportunities there spurred movement among Koreans to find employment. In Almaty, employment rates were lower because of the aging Korean population there. By the early 2000s, the demographics of the Koryo Saram continued earlier trends. In 2009 it was estimated that over 80% of Koryo Saram in Kazakhstan live in cities. In Almaty at the time of study, Koryo Saram married interethnically at a rate of 20%. Academic studies of the Koryo Saram continued to be published throughout this time, up to and including the current day. However, a lack of historical and current-day data seriously limits the rigor and scope of these studies.

Modern day Kazakhstani Koryo Saram live in the southern Jheitsu region (see Appendix A) and continue to engage in vital sectors of their host-state

economies. The majority of the Korean population lives in urban areas, with about 40% of their total in the Almaty area. Kim notes that Koreans are largely working in urban sectors now, with little of the population still engaged in farming (Kim, 2009). A significant number of Koreans own and run small- and medium-sized businesses, according to German Kim. Koreans are mostly employed in banking, agriculture, housing and other services, communications, trade, and construction and transportation. Kim has tried to enumerate small businesses owned by Koreans over time, but due to poor record-keeping, there is not a satisfying range of years to count since the collapse of the Soviet Union (Kim, 2009).

Kim characterized Koryo Saram's economic and educational success following the collapse of the Soviet Union as "ethnic entrepreneurship, or the process of an ethnic group economically developing by means of ethnic connection—relying on co-ethnics and historical networks to launch the group. While Kim made strong arguments as to the success of the Koryo Saram in Kazakhstan compared to other ethnic groups or other Koreans in different states, he failed to distinguish what was the success of the Koryo Saram and what was merely a byproduct of the transition to the market economy. In order to clarify a less subjective definition of "ethnic entrepreneurship," (Kim, 2009). further scholarship would need to clarify if the Koryo Saram's interconnectivity as a diaspora was causal to their economic success or concurrent with the expansion of the economy and overall surge in nationalism.

Today, there are fewer than 120,000 ethnic Koreans living in Kazakhstan, inclusive of all subgroups. This number is a significant decrease from the 1979 estimate of 389,000. The reason for this drop is unclear. Relatedly, the number of nationalities in the Soviet Union declined over time from the 1926 census to the 1979 census, which is generally agreed to indicate assimilation (Clem, 1986). Likely the drop in Koryo Saram is from a combination of several factors: changing census methods; mixed ethnicity because of high intermarriage rates; prior inaccuracies in Soviet censuses or changing definitions; higher mortality rates in the immediate post-Soviet years. More study is required to determine the cause of this decrease, however.

Koryo Saram Relations to Hostland and Homeland

Conway and Heynen (Brouwer, 2008) define cultures as both material and territorial: culture today is contained and spread in physical representa-

tions that harken back to the homeland. Homelands can be both physical territories or imagined places that a culture decides is theirs. The post-Soviet title-nations inherited physical territories to which to tie their cultures. Since the end of the Soviet Union, those nations have seen a mass revival in cultural traditions, commodified by capitalism and expedited by tech-enabled globalization. The Koryo Saram face a dual pressure then: to shake Soviet influence from its culture, like other post-Soviet nations; and to renew its “traditional” roots without the benefit of an autonomous space.

The Koryo Saram as a culture, however, developed in the Soviet Union— they undeniably underwent (Min, 2010) cultural transformation across history as compared to their co-ethnics, Koreans in the Korea. The source of their tradition depends on at what historical point we draw a cultural distinction between Koreans and Koryo Saram. If the historical point of departure of the Koryo Saram from peninsular Koreans as a cultural offshoot is the late 19th century as Koreans migrated and settled in the Russian Far East, then import of peninsular culture as “revival” is somewhat plausible. However, modern-day peninsular Korean culture has been shaped by the intervening years and reflects the geopolitical events that took place in the peninsula, particularly under Japanese occupation. By contrast, the Koryo Saram, aside from their initial migration to the Russian Far East, primarily formed under Soviet conditions. Pinpointing and quantifying an authentic origin of Koryo Saram culture is difficult and inherently contradictory: the Koryo Saram were defined by their deportation, their constant industry, migration, absorption, and integration. Take, for example, the food traditions of the Koryo Saram: it is a confluence of Korean recipes, Central Asian ingredients, and Russified names. Koryo Saram in Central Asia are doubly diverse, in that they developed in a polyethnic (Khan, 2002) environment, and within themselves differ by region and self-perception.

The majority of Korean associations in Central Asia are purely cultural organizations, promoting traditional peninsular Korean cuisine, language, and activities. These groups, according to one author (Kuzhakmetova, 2022), can be overbearingly political or South Korean, discouraging some Koryo Saram from participating. These organizations’ “revival” aim, as German Kim puts it, raises questions of national identity. As Kim points out, the Koryo Saram are not a nation that can distinguish themselves by territory. The Koryo Saram is a national group defined by its common history. “Reviving” the Korean language (Kim, 2009) imported from

South Korea, is not, therefore, a full revival as that language is only one aspect of the Soviet Koreans’ linguistic history. While Soviet Koreans taught standard Korean in their schools, they used Koryo Mar, Russian, and Central Asian languages more in daily life. The import of any aspect of South Korean culture does not equate to revival of Koryo Saram culture. A careful revival would consider the artifacts of Koryo Saram culture native to the hostland, such as Soviet Korean literature and the Koryo Ilbo newspaper.

The interaction between the peninsular Korea and the Koryo Saram, however, is not limited to the post-Soviet age. As early as the 1950s the Soviet Koreans engaged in cultural exchange with the North Koreans. Soviet Koreans’ relations with North Korea depended on the diplomatic policy of the Soviet Union (Weathersby, 1993). Some Soviet Koreans returned to North Korea when the USSR was occupying the North, and again when the USSR was supporting North Korea after the Korean war. However, once North Korea drew closer to China after the Korean War, the Soviet Union cut most relations with the North, including the Soviet Korean population there. Kim Il Sung in his “jchujche” policy (self-sufficiency) went so far as to demote or deport certain high-placed Soviet Koreans in the 1950s. One author noted that returnees from the Soviet Union did not maintain a group identity. In diplomatic relations with North Korea, the Soviet Union sometimes relied on the language ability of returned Soviet Koreans, but did not treat them as a viable power group in North Korea in and of themselves. Further, their language ability was one-sided; they often spoke fluent Russian, but had to relearn Korean or de-Russify their names. A number of the returnees in the 50s worked in the media, having come from the Koryo Saram newspaper in KyzylOrda.

Outreach from North and South Korea was not significant as late as the 1980s (Youn-Cha); relations significantly took off after the Soviet Union fell. North Korea, after the collapse of the Soviet Union, established ties with the new Central Asian States. It made some efforts to connect with the Koryo Saram, but those have significantly lagged behind South Korea’s, rebuffed by Kazakhstan’s firm anti-nuclear stance (Adamz, 2015). South Korea also established diplomatic relations with the Central Asian states shortly after their independence; it recognized Kazakhstan in 1992, opened its first embassy there in 1993, and opened a Kazakh embassy on the peninsula in 1996. In the intervening years, presidents of Kazakhstan and South Korea have

visited each others' countries six times each. South Korea is among the top ten investors in Kazakhstan, having supplied \$8.1 billion in investments in the last seventeen years (Kwon, 2023). Kazakhstan sees South Korea as a safe diplomatic partner in the face of great power competition, with noncoercive financial and cultural inflow. South Korean companies, skilled workers, and K-culture are active in Kazakhstan; the question remains, where can the Kazakhstani Korean diaspora fit into this modern relationship?

The revival that Korean cultural associations promote reflects efforts across the post-Soviet states to reignite perceived ethnic histories in a nation-building effort. An aspect that further distinguishes the Koryo Saram revival effort is its secondary focus on reunification with the perceived homeland. The Koryo Saram, in this light, have been characterized as a diaspora, separated from its home by miles of Soviet history— at last, in the modern age of globalization— the lost Koreans can reconnect with their kin in the peninsula. From this rhetoric have sprung several return programs in the vein of reunification. As early as 1990 the Koryo Saram were a point of diplomatic focus and sympathy to South Korean diplomats, who also noted with interest the material success of their Kazakhn co-ethnics (Woong, 2010). South Korea designated a special visa, the H2, that grants ethnic Koreans the right to live and work in South Korea. Today, more than 100,000 “returned” Koryo Saram live in South Korea, most of them via special visa programs. While many pick up modern standard Korean, significant numbers of them live in enclaves, such as in Incheon (Suk, 2023), and use the Russian language. Because they are not accepted into Korean society, they remain somewhat apart. Illegal Kazakhstani migration to South Korea has also been on the rise; currently, about 5,700 illegal migrants from Kazakhstan toil in South Korea. Many of these migrants move to areas in Korea that are already settled by Koryo Saram such as Ansan and Gwangju (Rakisheva, 2020). Koryo Saram work illegally in South Korea as it benefits them in initial migration, and the South Korean economy benefits from their labor; as one author suggests (An, 2017), forming trade unions and better arrival protections such as language programs would reduce the problem of illegal immigration. Koryo Saram face significant cultural and linguistic barriers to integration, and would benefit from intensive support programs.

South Korea has opened several organizations for the support and study of Kazakhstan. There are four departments in Korean universities with Kazakhstan as a research area, the first of which was

opened in 1973 (Oh, 2021). There are two main organizations that export Korean culture and directly oversee diasporic Koreans: The Korea Foundation and the Overseas Koreans Foundation. In earlier years, Koryo Saram arrived in South Korea as workers on the H2 visa. In the last decade, South Korea opened the F4 visa to Koryo Saram, which allows them to live and work in South Korea for 2-3 years with easy renewal options. Since then, Koryo Saram have increased their numbers to South Korea fourteenfold. Despite the rapid growth of the Koryo Saram migrants to Korea, however, no Central Asian or Kazakh cultural centers have been opened on the peninsula (Oh, 2021). Rates of naturalization have not increased as rapidly as the inflow of Koryo Saram migrants, suggesting either barriers to naturalization (such as cultural and language testing) or hesitancy prevent them from becoming full citizens. On the F4 visa, migrants cannot vote; otherwise, they enjoy all the advantages of residency.

In Kazakhstan, the main supports for the Koryo Saram are cultural organizations. The Association of Koreans of Kazakhstan has offices in every major city, and helps organize local classes in language and culture. The Koryo Ilbo, Korean Theater (Kim, 2021), Youth Movement of Koreans of Kazakhstan, the Institute of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, a Korean church, and the Korean Culture Center (associated with the Korean embassy in Astana) are other major sources of Korean culture. While some of these organizations facilitate community among Koryo Saram members, they are also attended by locals of non-Korean origins. Several universities also have cultural events or clubs associated with their Korean studies programs. Hallyu, or Korean pop culture, have also widely affected Kazakh pop culture, especially among the youth. Listening to Kazakh pop music or enumerating the number of K-beauty products in major cities, South Korea's influence is evident. Enrollment in Korean language studies sharply increased in the 80s and 90s. The Korean language is necessary for jobs in Korean companies based in Kazakhstan. Exchange students from both countries continue to increase (Davis, 2021). Of these organizations, those that are run by members of the Koryo Saram themselves are well-equipped to maintain linkages in the local community. They are generally well-utilized by the Koryo Saram population and others.

These cultural, institutional, and population exchanges are a form of “diaspora diplomacy” (Ok, 2018) or diplomatic overtures between homeland and host-country packaged in the export of cultural

programming. The Koryo Saram are South Korea's soft-power window into the Central Asian states. Likewise, the Koryo Saram for Kazakhstan serve as a platform for dialogue with South Korea. Diaspora diplomacy is not inherently problematic; however, its political aspect can overshadow the voices of the diaspora themselves. While the homeland state exports culture, the host-state regulates the intentions, impact, and scope of imported homeland culture. Kazakhstan and South Korea mutually benefit from this exchange; however, the Koryo Saram may not as a diaspora despite individual benefits.

Many Koryo Saram feel a connection to Korea (Suk, 2023), demonstrating durable long-distance nationalism (Schiller, 2005), but that connection is complicated by their historical and economic conditions. The Koreans who originally migrated from North Korea to settle in the Russian Far East also harbored nationalist hopes to rid the peninsula of Japan one day, but their migration was also an act of disownment. The deported Koreans, by contrast, found themselves in a new land involuntarily; this disconnect by force fostered among them later a sense of nationalism to Korea. This nationalism evolved with geopolitical events—today, the Koryo Saram feel a connection to South Korea as the perceived homeland. However, one study in Uzbekistan showed that most Koryo Saram there feel a connection to South Korea only as an imagined homeland, and do not have a corresponding desire to “return” to it, preferring to remain in their created homeland (Adamz, 2015). Another study revealed that Koryo Saram in South Korea returned to the “homeland” for economic opportunity; Koryo Saram migrants felt superficial belonging there, were grateful for the higher earnings, but did not feel like they belonged racially or in terms of mentality (Yun, 2022). A similar study on Kazakhstani Koryo Saram needs to be conducted.

Need for Greater Legal Protections

National minorities, by Kazakhstani and international law, are a protected group. The Koryo Saram are a national minority: their history and ethnicity distinguish them from the title-nation, or Kazakh people. The Koryo Saram's heritage has absorbed the influences of its host-cultures. However, this adaptability threatens the existence of the Koryo Saram as a distinct group. The discourse of national preservation needs strengthened study and recognition of the uniqueness of the Koryo Saram. The Koryo Saram are arguably a diaspora without a homeland (Adamz, 2015), or perhaps with multiple

homelands. History fractured their origins; they belong in part to the host-state and to the origin-state. This hybrid identity should be protected as the Koryo Saram themselves navigate what direction they want their culture to go in the future. Both the states of Kazakhstan and South Korea should strengthen specific protections of national diversity.

Discussions of protection and preservation of national minorities toe a fraught line of extent: how far should states go to save a minority heritage? At what point does preservation become an artificial tie to the past in the face of modernization? What is too little of an effort to preserve national heritage, relegating minority cultures to extinction before they are gone in actuality? Many social science studies of the Koryo Saram concern themselves with questions of whether or not the diaspora is still “Korean” (Fumagalli, 2021) This is a false standardization of “Koreanness,” that all diasporic Koreans must be measured against peninsular Korean identity. The fact of the matter is that in Central Asia, Koryo Saram are seen as ethnically Korean and thus different, and in South Korea, the Koryo Saram are seen as not fully Korean, formed by generations of life in Central Asia. Given this dual place-dependent identity, the Koryo Saram must be recognized as nationally unique (Kim, 2003-04), and have protections in both of its homelands in light of this hybridity. The diversity of the Koryo Saram is not the mixture of Kazakh and Korean influences, but the novel culture they have developed. This nuance is lost in political discourse, which highlights or overshadows aspects of the Koryo Saram identity to build cross-national bridges.

Protection efforts are important regardless and different from preservation efforts. Establishing explicit protections for the Koryo Saram by name will do more in the direction of preservation than preservation programs without protections. The Koryo Saram in both Kazakhstan and South Korea are considered ethnically distinct from the title-nations. South Korea infamously does not have anti-discrimination laws; migrant Koryo Saram there have no recourse if they are discriminated against because of their diaspora identity. Kazakhstan does have anti-discrimination laws, but they have fallen short of their words in practice. For example, in a decree entitled “On the Concept of cultural policy of the Republic of Kazakhstan” (Указ Президента) approved by former President Nazarbayev on November 4, 2014, a plan for the promotion of “Kazakhstani” culture is outlined. The document, however, makes no explicit mention of national minorities. The document focuses instead on a general culture

of Kazakhstan, with only Kazakh-language or Kazakh-ethnic examples listed by name. In a similar vein, Kazakhstan established a Day of Gratitude in 2016 intended to observe the hospitality of the Kazakh people to non-title nations, subtly marginalizing those non-title nations. One author (Kuzhakmetova, 2022) contends “gratitude” rhetoric is a pattern in Kazakhstan-Koryo Saram relations, as with other deported peoples.

Kazakhstan has several laws pertaining to minority rights and protections. On March 2, 1992 the Republic of Kazakhstan joined the United Nations. On December 18, 1992 the UN General Assembly adopted the “Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities.” This document expounds the duty of the UN and states to protect its national minorities, defined by ethnicity, language, or religion, in Article 1.1: “States shall protect the existence and the national or ethnic, cultural, religious and linguistic identity of minorities within their respective territories and shall encourage conditions for the promotion of that identity.” The Constitution of the Republic of Kazakhstan similarly promises to protect national minorities. As stated in Article 7.3, “The state shall promote conditions for the study and development of the languages of the people of Kazakhstan.” In Article 14.2, “No one shall be subject to any discrimination for reasons of origin, social, property status, occupation, sex, race, nationality, language, attitude towards religion, convictions, place of residence or any other circumstances.” In Article 19.2, “Everyone shall have the right to use his native language and culture, to freely choose the language of communication, education, instruction and creative activities.” Rights of linguistic minorities are similarly guaranteed in such documents as “On the Assembly of the People of Kazakhstan” from December, 2008 (Об Ассамблее). The Assembly of the People of Kazakhstan is a group composed of diverse members of Parliament to promote public interests. In Article 6.10 of this document, the Assembly states its recommendation to “support of Kazakh diaspora in the foreign states on issues of preservation and development of native language, culture and national traditions, strengthening its connection with historical homeland.” The language to protect the Koryo Saram in Kazakhstan therefore exists, even if it is nonspecific in nature.

The United Nations has outlined several ways Kazakhstan can improve protection of its minorities. On March 14, 2014, the Committee on the Elimination of Racial Discrimination published the “Concluding observations on the combined sixth and seventh periodic reports of Kazakhstan.” This docu-

ment outlines the UN’s opinion on reports from the state of Kazakhstan, including measures to protect national minorities. In fact, the bulk of the document focuses on measures Kazakhstan could take to improve conditions for minorities (Заключительные замечания). The document noted the availability of population data by ethnic group, but also the lack of data on where those ethnic groups work, how many are in prison, and their economic status. The Special Rapporteur (Доклад) on the right to education, Kishore Singh, published the findings of his mission to Kazakhstan on May 11, 2012 in “Promotion and protection of all human rights, civil, political, economic, social and cultural rights, including the right to development.” There, Singh stated that “children from more than 100 ethnic backgrounds attended schools in the 2008/2009 academic year, with Kazakhs accounting for 71.4 percent; Russians, 14.7 percent; Uzbeks, 4 percent; Ukrainians, 1.5 percent; Germans, 1 percent; Uighurs, 1.7 percent; and others, 5.7 percent. As a whole, school instruction is offered in six languages.” He added that “current alternatives for education in one’s own native language are provided by Government institutions in cooperation with cultural associations. In this context a number of Sunday schools (about 79) have been established by national and cultural associations, providing language teaching, including German, Korean, Hebrew, Tartar and Polish, for children and adults.” Singh concluded that the state of Kazakhstan should invest more in multilingual education, particularly in updating and producing textbooks in minority languages. Kazakhstan should enact such concrete recommendations in order to bulk their protections of national diversity, which are already encoded in the spirit of its constitution.

Kazakhstan should recognize the diasporic nature of many of its ethnic groups. Tellingly, ethnic Koreans who have been in Kazakhstan for generations identify themselves both by ethnicity and their forefathers’ connection to the Kazakh land. They are sometimes referred to as “local” Koreans. In an increasingly nationalistic Central Asia, inhabiting such an indefinite identity space is complicated. Ethnic groups are encouraged to align themselves with their title land—Kazakhs to Kazakhstan and Koreans to Korea. This binary is restrictive. Most Koryo Saram today speak Russian; increasingly more are learning Kazakh; few speak Koryo Mar; and some are learning modern Korean as a foreign language. Kazakhstan’s Koryo Saram grew up in Kazakhstan; to apply an equivalent label of “Korean” to them and South Koreans as nationalistic discourse would have is simplistic. In fact, some (Kuzhakmetova, 2022) Koryo Saram in Kazakhstan feel uncomfortable

with such nationalistic discourse as they do not fit within its confines as a group. But the Koryo Saram today have not known a home besides Kazakhstan—they are the Central Asian Koreans. Kazakhstan should not drive them to seek a new one.

Conclusion

The political emphasis on centering title-nations in self-conceptions of the new post-Soviet states risks sidelining such minorities as the Koryo Saram. One of Kazakhstan’s main goals as a state, however, is to maintain tolerance in their multiethnic society. A clear step in that direction would be to set up an internal support system to document and engage with Kazakhstan’s minorities. According to Kim, the legal definition of diasporic groups in post-Soviet states is “vague” (Kim, 2009) National minority laws should proactively address the needs of minority groups, starting first by naming them explicitly in form. These laws should require regular study and survey of minority groups and their desires; supply resources for minority-specific in-group education and general education about their existence; and dedicate more host-state support to cultural associations rather than relying on outreach from the origin-state. Kazakhstan prides itself on its diversity; in order to protect Kazakhstani diversity, the state should make efforts to integrate diversity into Kazakhstani identity and promote all ethnic groups rather than only that of the title-nation. South Korea should continue to support its diaspora abroad, but also enforce anti-discrimination protections for Koryo Saram migrants and other minorities on the peninsula. Neither state should rely on the Koryo Saram’s resilience and adaptability; for too long, the Koryo Saram have survived through assimilation. They have the right to survive through assertion of their unique culture in all of their homelands.

This does not mean governmental or cultural bodies should force the Koryo Saram to stick to their unique traditions in the name of preserving culture. Such a contrived policy towards culture would work against the natural forces of globalization, and belittle the vast economic achievements of the Koryo Saram as they successfully integrated into their host society. However, the Koryo Saram should have the means to observe their independent culture as a third option to the Kazakh-South Korean cultural binary. Rather than *preservation*, all parties should cultivate *protection* for the Koryo Saram.

Yuri Andropov, General Secretary of the Communist Party of the Soviet Union, famously stated in 1982 that the goal of the Soviet sociocultural project was “not to bring the nationalities together but to fuse them.” In the post-Soviet age, states have gone in the opposite direction, strengthening nationalism as a form of independent stateness. Neither model accounts for the existence of liminal groups like the Koryo Saram—minorities without a homeland, outliers among title-nations. Integrating minorities into state diversity will benefit stateness; marginalizing minorities will sideline some groups to extinction and foster nationalistic consolidation among others. Supporting minority groups in-state will strengthen relations between hostlands and homelands as neither party will be able to politicize support of said groups. Title-nation nationalism is not threatened but strengthened by diversity. Making room in nationalist narratives for ethnic minorities will, in the long run, make states more durable against outside influence and inter-ethnic conflict.

Appendix A (Приложение А)

Population table of ethnic Koreans in Kazakhstan by region (Таблица численности этнических корейцев в Казахстане по регионам):

Total	Region																			
	Абай	Ақмола	Ақтөбе	Алматы	Атырау	Батыс Қазақстан	Жамбыл	Жетісу	Қарағанды	Қостанай	Қызылорда	Маңғыстау	Павлодар	Солтүстік Қазақстан	Түркістан	Улытау	Шығыс Қазақстан	Астана қаласы	Алматы қаласы	Шымкент қаласы
119,823	532	1,567	1,587	7,527	3,799	1,010	9,644	9,551	11,654	4,067	8,230	1,127	1,038	535	2,820	1,058	970	8,128	37,844	7,135

References

- Adamz, Zachary M. (2015). Territorializing the Koryo Saram: Negotiating South Korean Perspectives on Homeland and Diaspora. Thesis, University of Kansas.
- An, Evgenia and Alessandro Frigerio. (2017). Semi-Compliant Labor Migrants in South Korea: Koryo-saram Diaspora and Their Lessons for Global Development. *Studies in Global Ethics and Global Education*, No. 8, pg. 16-33
- Brouwer, A.E. (2008). Globalization’s Contradictions: Geographies of Discipline, Destruction and Transformation – Edited by Dennis Conway & Nik Heynen. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 99: 366-368. Retrieved from https://doi.org/10.1111/j.1467-9663.2008.468_1.x

- Chang, Jon K. (2016). *Burnt by the Sun: The Koreans of the Russian Far East*. University of Hawai'i Press. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/j.ctvv2zf>.
- Clem, Ralph S., ed. (1986). *Research Guide to the Russian and Soviet Censuses*. Cornell University Press. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctt1g69xfv>.
- Davis Center for Russian and Eurasian Studies. (2021). *Korea and Japan in Central Asia Key Takeaways*. Retrieved from <https://daviscenter.fas.harvard.edu/insights/korea-and-japan-central-asia>
- Dokument No. 1.27, Postanovlenie SNK SSSR i CK VKP(b) No. 1428-326ss «O vyselenii korejskogo naseleniya pograniichnyh rajonov Dal'nevostochnogo kraja», 1937. (in Russ.)
- Fumagalli, Matteo. (2021). Identity through difference: Liminal Diasporism and Generational Change Among the Koryo Saram in Bishkek, Kyrgyzstan. *European Journal of Korean Studies*. 10.33526/EJKS.20212002.37.
- Human Rights Watch. (1991). *Punished Peoples of the Soviet Union: The Continuing Legacy of Stalin's Deportations*. Helsinki Watch Report.
- Khan, Valeriy S. (2002). Koreans and the Poly-ethnic Environment in Central Asia: the Experience of Eurasianism. *The Academy of Korean Studies*, pg.731-740.
- Kim, German N. (2003). *Korean Diaspora in Kazakhstan : Question of Topical Problems for Minorities in Post-Soviet Space*.
- Kim, German N. (2003-2004). Koryo Saram, or Koreans of the Former Soviet Union: In the Past and Present. *Amerasia Journal* 29: 3. pg. 23-29. Retrieved from <https://soyunglee.com/files/GKimKoryo%20Saram,%20or%20Koreans%20of%20the%20FSU.pdf>
- Kim, German N. (2009). Education and Diasporic Language: The Case of Koreans in Kazakhstan. *Acta Slavica Iaponica*, Tomus 27: pg. 103–123.
- Kim, German N. (2009). *Ethnic Entrepreneurship of Koreans in the USSR and Post Soviet Central Asia*. Institute of Developing Economies, Japan External Trade Organization, No. 445.
- Kim, German N. and Youngsarm Hwang. (2019). Korean Theater in Kazakhstan as a Cultural Hub of the Diaspora. *Korea Journal* Volume 59, Issue 2, pg. 177-201.
- Kuzhakmetova, Mira. (2022). *Kazakhstani koreans: diasporic ties in kazakhstan and transnational practices with south korea*. Thesis, Nazarbayev University.
- Kwon, Mee-Yoo. (2023). *Kazakhstan Sees South Korea as Ideal Partner in Pragmatic Diplomacy*. *The Astana Times*, April 25. Retrieved from <https://astanatimes.com/2023/04/kazakhstan-sees-south-korea-as-ideal-partner-in-pragmatic-diplomacy/>.
- Min, Lisa Sangmi. (2010). *Vignettes of Identity: A Photographic Analysis of the Koryo Saram, 1932-1941*. Thesis, Graduate School at the University of Texas at Austin.
- Ob Assamblee naroda Kazahstana. *Zakon Respubliki Kazahstan ot 20 oktyabrya 2008 goda № 70-IV*. Retrieved from https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z080000070_ (in Russ.)
- Oh, Chong-Jin and Symbat Zholamanova. (2021). Socio-economic relationship of Korea and Kazakhstan: The role of the Korean diaspora and homeland engagement. *Cappadocia Journal of Area Studies*. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1838897>
- Ok, Yunus Emre. (2018). “‘Diaspora Diplomacy’ as a Foreign Policy Strategy.” *Young Initiative on Foreign Affairs and International Relations*, November 1. Retrieved from <https://ifair.eu/2018/11/01/diaspora-diplomacy-as-a-foreign-policy-strategy/>.
- Pacher, A. & Kim, S. (2017). The Koryo-saram in Uzbekistan as a Gateway for South Korean Diplomacy: Adopting a “Homeless” Diaspora. In: Reckel, Johannes (Ed.), *Korean Diaspora*. Göttingen: Universitätsverlag Göttingen.
- Pooshchrenie i zashchita vseh prav cheloveka, grazhdanskih, politicheskikh, ekonomicheskikh, social'nyh i kul'turnyh prav, vkhlyuchaya pravo na razvitie. *Doklad Special'nogo dokladchika po voprosu o prave na obrazovanie Kishora Singha ot 11 maya 2012 goda*. Retrieved from <https://adilet.zan.kz/rus/docs/O1200000010> (in Russ.)
- Rakisheva, Botagoz. (2020). *Illegal Migration of Kazakhstanis to South Korea*. Kazakhstan Council on International Relations.
- Schiller, N.G. (2005). “Long-Distance Nationalism.” In: Ember, M., Ember, C.R., Skoggard, I. (eds) *Encyclopedia of Diasporas*. Springer, Boston, MA. Retrieved from https://doi.org/10.1007/978-0-387-29904-4_59
- Suh, Dae-Sook. *Koreans in the Soviet Union*. Honolulu: University of Hawaii Press, 1987. Retrieved from <https://doi.org/10.1515/9780824890704>
- Suk, Lim Yun, and Jalelah Abu Baker. (2023). “‘I Consider Myself Korean’: Koryo Saram, Ethnic Koreans in Central Asia, Keep Their Roots Alive.” *Channel News Asia*. Retrieved from <https://www.channelnewsasia.com/asia/south-korea-uzbekistan-kazakhstan-koryo-saram-soviet-union-russia-joseph-stalin-3833966>.
- Suk, Lim Yun, and Jalelah Abu Baker. (2023). “‘I Consider Myself Korean’: Koryo Saram, Ethnic Koreans in Central Asia, Keep Their Roots Alive.” *Channel News Asia*. Retrieved from <https://www.channelnewsasia.com/asia/south-korea-uzbekistan-kazakhstan-koryo-saram-soviet-union-russia-joseph-stalin-3833966>.
- Ukaz Prezidenta Respubliki Kazahstan ot 4 noyabrya 2014 goda № 939. *Utratil silu Ukazom Prezidenta Respubliki Kazahstan ot 25 avgusta 2023 goda № 312*. Retrieved from <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U1400000939/> (in Russ.)
- Weathersby, Kathryn. (1993). *Soviet Aims in Korea and the Origins of the Korean War, 1945-1950: New Evidence from Russian Archives*. Woodrow Wilson International Center for Scholars, Working Paper No. 8.
- Woong, Kwak Song. (2010). *The History of the Establishment of Relations between Korea and Central Asia as Seen through Diplomatic Documents from 30 Years Ago*.” Korea Foundation. Retrieved from <https://www.koreana.or.kr/kfNewsletter/mgzinSubViewPage.do?mgzinSubSn=13736&langTy=ENG>
- Yem, Natalya and Epstein, Stephen J. (2015). Social Change and Marriage Patterns Among Koryo Saram in Kazakhstan, 1937-1965. *Seoul Journal of Korean Studies* 28, no. 2. P. 133–152

Yun, Albina. (2022). Koryo Saram: Post-Soviet Koreans' Identity as Low-Skilled Workers in South Korea. Central Asia Program, George Washington University. Retrieved from <https://centralasiaprogram.org/koryo-saram-post-soviet-koreans-identity-low-skilled-workers-south-korea/>

Zaklyuchitel'nye zamechaniya po ob"edinennym shestomu i sed'momu periodicheskim dokladam Kazahstana (Mezhdunarodnaya konvenciya o likvidacii vseh form rasovoj diskriminacii). Zaklyuchitel'nye zamechaniya. Komitet po likvidacii rasovoj diskriminacii ot 14 marta 2014 goda. Retrieved from <https://adilet.zan.kz/rus/docs/O1400000003> (in Russ.)

Авторлар туралы мәлімет:

Марвер-Квон Н. (корреспондент автор) – «Аймақтық және салыстырмалы зерттеулер» мамандығының маманы (B.S.F.S.), Джорджтаун Университеті (АҚШ, Вашингтон, e-mail: ncm63@georgetown.edu)

Кангас Р. – Джорджтаун Университетінің Жаңа Еуразия, Ресей мен Шығыс Еуропа зерттеулері орталығының адъюнкт-профессоры (CERES) (АҚШ, Вашингтон, e-mail: kangasr@georgetown.edu)

Information about authors:

Marver-Kwon N. (corresponding author) – Georgetown University, B.S.F.S. Candidate majoring in Regional and Comparative Studies (USA, Washington, e-mail: ncm63@georgetown.edu)

Kangas R. – Georgetown University, Adjunct Professor – Center for Eurasian, Russian and East European Studies (CERES) (USA, Washington, e-mail: kangasr@georgetown.edu)

Previously sent Marsh 18, 2024.

Accepted May 27, 2024.

А.Р. Әліпбаев , С.Т. Жақубаева*

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.
*e-mail: jakubayeva.s@gmail.com

«ОРТА ДӘЛІЗДІҢ» ҚАЗАҚСТАН ҮШІН ГЕОСАЯСИ ЖӘНЕ ГЕОЭКОНОМИКАЛЫҚ МӘНІ

Бүгінгі жаһандану заманында халықаралық қатынастардың саяси және экономикалық салаларында да бір-бірімен шырмалып жатқан сәтте, Еуропа мен Шығыс арасындағы сауда байланысы күннен-күнге нығая түсуде. Мемлекеттердің экономикалық дамуының негізі ретінде жүк тасымалының мәні де арта түсуде. Ежелде бұл байланыс Ұлы Жібек жолының негізінде жүзеге асқан болса, енді Қазақстан Республикасы үшін Транскаспий халықаралық көлік бағыты, яғни Орта дәліздің дамуы арқылы қайта жандана түсуде. Осы орайда Қазақстан Республикасы тәуелсіз ел ретінде халықаралық қатынастардағы алғашқы мүмкіндіктерге ие болған сәттен бастап жаһандану үрдісінің ағымында өзінің логистикалық инфрақұрылымын дамытуға ерекше назар аударып келеді. Ал соңғы кездегі геосаяси жағдай Қазақстанды әлеммен байланыстыратын Транскаспий халықаралық көлік бағытын жаңа деңгейге көтеруде. Яғни бүгінгі посткеңестік кеңістікте орын алған саяси дағдарыс бұл бағыттың стратегиялық маңыздылығын арттыра түсті. Осы орайда ұсынылып отырылған мақалада Қазақстанның Орта дәлізді жан-жақты дамыту бағытында қол жеткізген жетістіктері мен болашаққа бағытталған стратегиялық жоспарлары қарастырылады. Сонымен қатар Транскаспий халықаралық көлік бағытының аясын кеңейту елдер арасындағы мәдени-ізгілікті байланыстарды дамытуға, тату көршілік қатынастарды, достық пен өзара түсіністікті нығайтуға елеулі үлес қосатыны дәйектеледі.

Түйін сөздер: көлік-логистикалық инфрақұрылым, Қазақстан Республикасы, Қытай, Еуропа, Каспий теңізі, халықаралық көлік дәліздері, мультимодальды көлік-логистикалық орталықтары.

A. Alipbayev, S. Jakubayeva*

Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty
*e-mail: jakubayeva.s@gmail.com

The Geopolitical and Geo-Economic significance of the «Middle Corridor» for Kazakhstan

In the current era of globalization, trade relations between Europe and the East are increasingly strengthening, both in the political and economic spheres of international relations. The importance of cargo transportation as the basis for the economic development of states is increasing. If earlier this connection was carried out on the basis of the Great Silk Road, now it is being revived due to the development of the Trans-Caspian international transport route for the Republic of Kazakhstan, that is, the Middle Corridor. In this regard, the Republic of Kazakhstan, since receiving its first opportunities in international relations as an independent country, has been paying special attention to the development of its logistics infrastructure in the flow of the globalization process. And the recent geopolitical situation brings the Trans-Caspian International transport route linking Kazakhstan with the world to a new level. In other words, the current political crisis in the post-Soviet space has increased the strategic importance of this area. In this regard, the article discusses the achievements and long-term strategic plans of Kazakhstan for the comprehensive development of the Middle Corridor. It is also emphasized that the expansion of the Trans-Caspian international transport route will make a significant contribution to the development of cultural and humanitarian ties between the countries, strengthening good-neighborly relations, friendship and mutual understanding.

Keywords: transport and logistics infrastructure, Republic of Kazakhstan, China, Europe, Caspian Sea, international transport corridors, multimodal transport and logistics centers.

А.Р. Алипбаев, С.Т. Джакубаева*

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы

*e-mail: jakubayeva.s@gmail.com

Геополитическое и геоэкономическое значение «Среднего коридора» для Казахстана

В нынешнюю эпоху глобализации торговые отношения между Европой и Востоком все сильнее укрепляются, как в политической, так и в экономической сферах международных отношений. Возрастает значение грузоперевозок как основы экономического развития государств. Если раньше эта связь осуществлялась на базе Великого Шелкового пути, то теперь она возрождается за счет развития Транскаспийского международного транспортного маршрута для Республики Казахстан, то есть Среднего коридора. В этой связи Республики Казахстан с момента получения первых возможностей в международных отношениях как независимая страна уделяет особое внимание развитию своей логистической инфраструктуры в потоке процесса глобализации. А недавняя геополитическая ситуация выводит Транскаспийский международный транспортный маршрут, связывающий Казахстан с миром, на новый уровень. То есть нынешний политический кризис на постсоветском пространстве повысил стратегическую значимость этого направления. В этой связи в представленной статье рассматриваются достижения и перспективные стратегические планы Казахстана по всестороннему развитию Среднего коридора. Также подчеркивается, что расширение Транскаспийского международного транспортного маршрута внесет значительный вклад в развитие культурно-гуманитарных связей между странами, укрепление добрососедских отношений, дружбы и взаимопонимания.

Ключевые слова: транспортно-логистическая инфраструктура, Республика Казахстан, Китай, Европа, Каспийское море, международные транспортные коридоры, мультимодальные транспортно-логистические центры.

Кіріспе

Қазіргі кезеңдегі құрылықта болып жатқан геосаяси өзгерістер аясында да еліміз Азиядан Еуропаға тауарларды жеткізудің жаңа бағыттарын белсенді түрде жетілдіре түсуде. Осы орайда Қазақстан Республикасы Президенті Қ.-Ж. Тоқаев халықаралық алаңда Қытай, Қазақстан, Әзірбайжан, Грузия және Еуропа елдері, сондай-ақ Каспий және Қара теңіздері арқылы өтетін Транскаспий халықаралық көлік бағытын (ТХКБ) ұсынған еді.

Ғылыми айналымда, саяси ортада Транскаспий халықаралық көлік бағытын «Орта дәліз» деп те атап жатады. Бұл жоба Қытайдың Ұлы Жібек жолын қайта түлету мақсатында басталған «Бір белдеу, бір жол» бастамасымен тығыз үйлесім тапқан болатын. «Орта дәліз» Қытай үшін қаншалықты қажет болса, Қазақстан мен Орталық Азия мемлекеттері үшін де зор геосаяси және геоэкономикалық мәнге ие бағыт болып табылады.

«Орта дәліз» атауын жартылай ресми десек те болады, өйткені бұл атау қытайлық деректерде де (中间走廊), басқа тілдерде де, сондай-ақ соңғы кездерде ағылшындық деректерде де (Middle Corridor) кездесуде. Дегенмен де, Транскаспий халықаралық көлік бағыты деген ресми

атауы ағылшын тілді құжаттарда жиі қолданыста (Trans-Caspian International Transport Rout).

Әрине кез-келген көлік дәлізінің дамуын бағалау үшін оның не екенін, жеке бөлінген жүйе ретінде және бұл жүйенің ел саясатында, экономикасында қандай рөл атқаратынын түсіну қажет. Сондықтан да жүк тасымалдау дәлізінің мәнін ашу мақсатында «көлік жүйесі», «көлік инфрақұрылымы» және «көлік нысаны» сияқты ұғымдарды біріктіре отырып, әрбір буын тізбектің құрамдас бөлігі екенін көрсету де маңызды болып табылады. Яғни құрылымдық көлік нысаны өзара байланысты көлік нысандарының, кәсіпорындардың, тораптар мен хабтардың, терминалдар мен кемежайлардың және т.б. техникалық кешені арқылы тиімді көлік қызметі мен оның тетіктерінің жұмысының жүзеге асуын қамтамасыз ететін көлік инфрақұрылымының бірлігі болып табылады. Осының барлығы жинала келе көлік жүйесін құрайтындығы белгілі. Көлік дәліздері мен көлік инфрақұрылымы – қарқынды экономикалық дамуды қамтамасыз ету мақсатында таңдалған ұйымдастыру мүмкіндіктерінің бірі.

Нысандардың бір-бірінен тұрақты қашықтығы және олардың арасындағы көліктің тұрақты айналымы кезінде көлік жүйесінің (инфрақұрылымының) құрамдас бөліктері оларды көлік дә-

ліздері сияқты жеке жүйенің үйлесімді бірлігіне бөлуді талап етеді. Жалпы дәлізді басқару өте күрделі және көп деңгейлі міндет екені хақ. Соған орай дәлізді басқарудың әртүрлі шараларының үйлесімі оның толыққанды жұмыс істеуіне және оның жұмыс істеу мақсаттарына қызмет етуге бағытталған. Осы міндетті жүзеге асыру мақсатында мемлекеттік және жеке секторлардың мүдделі қатысуымен көп қырлы және еларалық реттеу мен басқару негізге алынады.

Орта дәлізді жеке нысан ретінде қарастыра отырып, оның жеке дәліз болып бөлінуіне «Еуропа-Кавказ-Азия көлік дәлізі» (ағылш. Transport corridor Europe-Caucasus- Asia (TRACECA) бағдарламасы түрткі болғанын атап өткен жөн. «Орта дәліз» тарихы 2013 жылдың қарашасында Астанада өткен «Жаңа Жібек жолы» II Халықаралық көлік-логистикалық бизнес форумының аясында «Қазақстан Ұлттық компаниясы» акционерлік қоғамы, «Әзірбайжан темір жолдары» жабық акционерлік қоғамы, «Грузия темір жолдары» акционерлік қоғамы өкілдері арасында Транскаспий халықаралық көлік бағытын дамыту бойынша үйлестіру комитетін құру жөніндегі келісімге келуден бастау алады.

2016 жылдың желтоқсанында «Транскаспий халықаралық көлік бағыты» Халықаралық қауымдастығы құрылып, 2017 жылдан өз жұмысын бастаған еді. Басты мақсат Шығыс пен Батыс арасындағы жүк тасымалының ауқымын арттыру, балама бағытты дамыту болатын. Орта дәлізді дамыту түрік мемлекеттерінің де негізгі мүдделеріне сай келеді, өйткені бұл дәліз өңірдің энергия көздері мен тауарларын Еуропа құрлығына жеткізудің сенімді бағыттарының бірі болып табылады. Сонымен бірге, бұл дәліз Қытай мен Қазақстаннан еуропалық құрылыққа жеткізетін ең қысқа жол. Бұл өз кезегінде Еуропа елдерінің энергетикалық қауіпсіздігін қамтамасыз етуде маңызды рөл атқаруда. Орта дәліздің құрылықтық телімінің көп бөлігі Қазақстан арқылы өтетіндігінде. Сондықтан да Қазақстан үшін Транскаспий халықаралық көлік бағытының стратегиялық маңызы аса зор.

Осы орайда ел үкіметі Транскаспий халықаралық көлік бағытының дамуына ерекше мән бере отырып, барлық бастамаларға өзіндік қолдау көрсетуде. Транскаспий халықаралық көлік бағытының дамуын үш бағытта жетілдіру белгіленген. Бірінші бағыт – ол осы бағыттағы теміржол әкімшіліктерімен ынтымақтастық. Екіншісі

– инфрақұрылымды дамыту. Үшіншісі – шетелдік серіктестермен ынтымақтастық.

Бірінші бағыт Әзірбайжан мен Грузия теміржол әкімшіліктерімен бірлесіп құрған Транскаспий халықаралық көлік бағыты қауымдастығы шеңберінде жүзеге асырылады. Сонымен қатар Халықаралық Транскаспий Көлік Консорциумы құрылған болатын. Консорциум логистикалық өнімдерді әзірлеумен, тұтынушыларды іздеумен, жүк ағындарын тартумен, сондай-ақ шетелдік әріптестермен ынтымақтастықты жолға қоюмен айналысады. Ал тасымалдарды тәулік сайын бақылау бірыңғай виртуалды диспетчерлік орталық арқылы жүзеге асырылады.

2023 жылы 26 қазанда Тбилиси қаласында Қазақстан, Әзірбайжан және Грузия теміржол әкімшіліктері Транскаспий халықаралық көлік бағыты логистикалық байланыстарын дамыту үшін бірлескен кәсіпорын құру жөніндегі негізгі құжаттарына қол қойған еді. Бұл «бір терезе» қағидаты бойынша қызмет көрсету және жеткізудің кепілдендірілген мерзімдері мен құнын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Транскаспий халықаралық көлік бағытының өткізу қабілетін арттыру үшін барлық қатысушы елдердің қатысуымен инфрақұрылымды дамыту бойынша нақтылы шаралар келісілген. Соның нәтижесінде бүгінгі күні бұл шаралар Транскаспий халықаралық көлік бағытындағы осал жерлерді айқындап, жетілдіру әрекеттерін жасауда.

Екінші бағыт – Транскаспий халықаралық көлік бағытының негізгі буындары: Каспий теңізіне шығатын Ақтау және Құрық кемежайларының инфрақұрылымын дамыту мәселесі. Сондай-ақ Транскаспий халықаралық көлік бағытының бір бөлігі болып табылатын Алматы торабының жүктемесін азайту үшін «Достық – Мойынты» аралығындағы және Алматыны айналып өтетін «Жетіген – Қазыбек бек» теміржол желісінде екінші тармағын салу жұмыстары басталды. Алға қойған мақсаттар дер кезінде жүзеге асырылса, елдің оңтүстік-шығыс бөлігінің жүк тасымалын өткізу мүмкіндігі бірнеше есеге артатындығы сөзсіз.

Үшінші бағыт – шетелдік серіктестермен ынтымақтастық мәселесі бойынша Қазақстан нарығына ірі әлемдік компанияларды тарта отырып, олардың тәжірибесі мен технологияларына қол жеткізуді қамтамасыз ету. Соның негізінде көлік тасымалының шеңберін кеңейту, еліміздің көлік дәліздерін әлемдік хабтармен

біріктіруге ұмтылу. Бұл ретте ҚТЖ (Қазақстан Темір Жолы) компаниясы әлемде дамыған контейнерлік терминалдардың бірі – сингапурлық PSA International (Port of Singapore Authority International) компаниясымен бірлескен кәсіпорын құрған болатын.

Орталық Азия мемлекеттері басшыларының V Консультативтік кездесуінде Қ.Ж. Тоқаев елдердің көлік-логистикалық әлеуетін толыққанды іске асыру мәселесіне тоқтала келіп, бұл сала – аймақтың қарқынды дамуы үшін шын мәнінде аса маңызды бағыты болатындығына сенімділігін білдірген болатын. «Біз әлемде жаңа экономикалық жағрапияның қалыптасып жатқанына куә болып отырмыз. Қытай, Еуропа, Ресей, Таяу Шығыс бағыттарындағы сауда-саттық ауқымы ұлғаяды деген болжам бар. Орталық Азия Солтүстік пен Оңтүстікті, Батыс пен Шығысты байланыстыратын жаһандық жолдардың торабында орналасқан. Бұл – аймақтың келешегіне кең жол ашатын елеулі артықшылығымыз», – деген еді Тоқаев (Sputnik, 2023).

Ал енді соңғы кездері орын алған ресей-украиндық саяси дағдарыстың салдары Транскаспий халықаралық көлік бағытына ерекше жүктеме арттыруда. Өйткені Дүниежүзілік сауда ұйымының Хатшылығы да Украинадағы соғыстың жаһандық сауда мен дамуға қатты әсер етіп жатқандығын мәлімдеген еді. Еуропа, ресейлік және украиндық экономикалық экспорттың негізгі бағыты болғандықтан, соғыстың кесірінен астық пен басқа да азық-түлік тауарларын жеткізу көлемінің қысқаруы, кедей аймақтардағы бағаның өсуі мен азық-түлік қауіпсіздігіне теріс әсерін тигізіп отырғандығын жариялаған болатын (www.wto.org, 2022). Осы орайда Біріккен Ұлттар ұйымы да Украинадағы соғыс жаһандық логистикадағы үздіксіз үзілістерді күшейтіп, жеткізу тізбегінің кідірісіне және кемежайлардың шамадан тыс жүктелуіне әкелері сөзсіз деп өз алаңдаушылығын білдірген еді (United Nations, 2022). Шын мәнінде де, Ресейдің Украинаға жасаған басқыншылығы Қытай-Еуропа бағытындағы көлік тасымалына орасан зор кедергі келтіріп, тарифтердің де күрт өсуіне әкелуде. Аймақтағы осындай саяси күрделі сәтте Орта дәліздің геосаяси және геоэкономикалық мәні арта түсті, тек дәліз бойындағы елдер осы мүмкіндіктерді өз елдерінің экономикалық дамуында ұтымды пайдаланып қалуға талпынуы керек.

Теориялық-әдістемелік негізі

Қазіргі кезеңде бұқаралық ақпарат құралдарында (БАҚ), әсіресе интернет желісінде саяси-экономикалық мәліметтер мен ақпараттар тобы қалыптасуда. Мақаланы дайындау барысында интернет желісінен алынған ақпараттар тікелей саяси-экономикалық үрдістерге қатысушылардың мәлімдемелері мен сұхбаттары, келісімдері мен пікірлері. Ал басты назардың мемлекеттік тілдегі басылымдарға аударылу себебі, ел ішіндегі саяси-экономикалық үрдіс жайлы жедел хабарлауында және бүкіл іс-әрекеттерді ішкі жағынан көріп, елдің дамуына деген жанашырлық тұрғысынан сараптама жасауымен құнды деп есептелінеді. Мәселені зерделеу барысында мақалада қоғамдық-саяси белсенділікті зерттеу әдістері қолданылды. Яғни мақалада қарастырылған мәселеге қатысты жүргізілген ғылыми зерттеудің әдіснамалық негізін – жүйелік талдаудың салыстырмалы, институционалды, құрылымдық-функционалды және логикалық-гносеологиялық әдістері құрады. Бұқаралық ақпарат құралдарында қазіргі құрылықта болып жатқан геосаяси өзгерістер аясында Транскаспий халықаралық көлік бағытының дамуын сипаттайтын ақпараттарды зерделеу барысында статистикалық, саяси-құқықтық және әртүрлі сараптамалық бағалау технологиялары кеңінен қолданылды.

Орта дәліздің Қазақстан үшін геосаяси және геоэкономикалық мәнін ашу мақсатында БАҚ жарияланымдарындағы мүдделік ұстанымдарды жан-жақты қарастыруға мүмкіндік туғызған аналитикалық тәсілді атап өтуге болады. Қарастырылып отырылған мәселелерді ғылыми тұрғыдан сараптау дәйектемелері тиімді таңдау теориясына негізделді. Осы орайда қолданылған теориялық әдістемелердің түпкі өзегі – мәселелік-бағдарлы көзқарас болып табылады. Мәселені жан-жақты қарастыру барысында халықаралық көлік дәліздерінің әлемдік экономикалық дамудағы алатын орны мен мемлекеттер арасындағы қарым-қатынастардағы мәні мен ролін, ықпалы мен мультимодальды көлік логистикалық орталықтарының даму қарқынын, олардың мемлекетаралық қарым-қатынастарға, табиғи ортаға әсері мен көлік тасымалдау инфрақұрылымының жандануына ықпалын жан-жақты талдауға аналитикалық тәсілдің көмегі зор болды.

Сонымен бірге бүгінгі күні Қазақстанның шекаралас мемлекеттерімен ынтымақтастығын нығайтуда Орта дәліздің тиімділігі мен қауіпсіздігін, жағымды және жағымсыз жақтарын салыстырмайынша, олардың толыққанды білу және бағалау оңай емес. Сондықтан да мәселені теоретикалық және әдістемелік тұрғыдан зерттеуде бірқатар саяси сарапшылардың да пікіріне салыстырмалы сараптама жасау орын алды. Осындай ой түйіндеудің негізінде Орта дәліздің Қазақстан үшін құндылығын айқындау, оның геосаяси астарын ашу, ел үшін қажетті тұжырымдама жасауға мүмкіндік берді. Салыстырмалы сараптама халықаралық көлік дәліздерін мемлекет үшін маңыздылығына шолу жасай отырып, мультимодальды көлік-логистикалық орталықтарының жағымды жақтары мен жағымсыз тұстарын айқындауда басқа да көлік тасымалдау инфрақұрылымын қарастыра кетумен дәйектелді. Жалпы мәселені ғылыми тұрғыдан ашуда логикалық әдістер: талдау, синтез, дедукция, индукция, аналогияға жүгінсек, әлеуметтану әдістерінен: бақылау, нормативтік құқықтық құжаттар мен БАҚ мағлұматтарына қатысты контент-талдау қолданылды. Сонымен бірге Орта дәліздің даму тарихындағы өзекті мәселелерге де сараптама жасауда тарихи әдістеме негізге алынды. Мақаланың өзегі болып табылатын негізінен Орта дәліздің Қазақстан үшін жанжақты тиімділігін зерттеудің әдістемелік негізі ретінде жүйелі сараптау әдісі пайдаланылды.

Пікірсарап

Қазақстан Республикасы үшін аса зор стратегиялық мәнге ие Орта дәліздің тұрақты даму мүмкіндіктеріне бірқатар саяси-экономикалық, техникалық, табиғи себептер де өзіндік ықпалын тигізуде. Осы орайда кейбір сарапшылардың пікірін саралайтын болсақ, олардың да Орта дәлізге қатысты көзқарастары әр алуан. Сонымен бірге Батыс елдерінің Ресейді тежеу мақсатында енгізіп отырған санкциялары Қытай мен Еуропа арасындағы екіжақты сауда ағындарының баяулауына немесе тіпті тоқтауына әкелуі де ықтимал. Өйткені Мәскеудің өзі Батысқа қатысты қарсы қадам ретінде транзиттік жүк тасымалдарын толық тоқтатуды да ұйымдастыруы мүмкін деген күдікте ұялаған еді. Мұндай пікірдің туындауы Еуропалық Одаққа бағытталған барлық теміржол жүк тасымалының елу пайызы Ресей

мен Беларусь арқылы жүзеге асырылып келді (Whelan, 2023).

Ресей Федерациясының Украина еліне қарсы жасап жатқан басқыншылығының салдарына байланысты Р. Б. Сүлейменов атындағы Шығыстану институтының жетекші ғылыми қызметкері Е. Байдаров Батыс елдері тарапынан экономикалық санкциялардың салынуы, «Бір белдеу, бір жол» бастамасының бөлігі болып табылатын және Ресей-Беларусь арқылы өтетін Қытай-Қазақстан теміржол дәлізіне белгілі бір қиындықтарды туындатқанын алға тартады. Дей тұрғанмен, сарапшы «ондаған жылдардан бері Еуропалық Одақ пен Қытай арасын жалғайтын негізгі дәліз қызметін атқарған ресейлік бағыт санкциялық қиыншылықтарға тап болды. Мәскеуге қарсы енгізілген санкциялар Бейжінді Қытай экономикасына нұқсан келуіне аландауға мәжбүрлейді. Бұл өз кезегінде, баламалы сауда дәліздері үшін жағдай жасайды», – деп жазады (Байдаров, 2022).

Әрине, балама сауда дәлізі ретінде Орта дәліздің маңыздылығы арта түсуде. Қазіргі геосаяси жағдайда Орта дәлізге деген қажеттілік нығайып отыр. Өйткені Қытай мемлекеті Еуропаға тауар тасымалын ұлғайтуы үшін Орта дәліздің мүмкіндіктерін арттыруға өте мүдделі. Сол ретте Орталық Азия мемлекеттері арқылы көлік тасымалын жандандыруда ең бастысы бұл бағыттың Ресейді айналып өтуінде. Бұл да халықаралық қатынастардың заңдылықтарының бірі десе болады, яғни Ресейдің Украинаға жасап отырған басқыншылығы – егеменді елдің аумақтық тұтастығын бұзып, шекаралық мызғымастығына нұқсан келтіруде. Яғни ресейлік іс-әрекеттердің халықаралық қатынастарда қалыптасқан негізгі қағидаға қайшы келуінде. Украинадағы әскери іс-әрекеттердің кесірінен ресейлік аумақ арқылы Еуропаға және Еуропадан тауар тасымалдаудың мүмкіндігі шектелді.

Осы соғысқа қатысты санкциялар қаупінің екінші толқынына байланысты және қаржылық тәуекелдердің арта түсуіне орай Солтүстік бағыт арқылы контейнерлік тасымалдаудың бір бөлігі Орта дәлізге ауыса бастады. Сонымен бірге Орталық Азия мен Оңтүстік Кавказ аймақтары арасындағы сауданың даму екіні арта түсті. Еуропа Одағы елдерінен Орталық Азия елдеріне соңғы кездері тауар тасымалының көлемінің ұлғайғаны байқалады. Оған Транскаспий халықаралық көлік бағыты арқылы 2023 жылдың қаң-

тар-тамыз айларында тауар тасымалдау көлемі 1,7 миллион тоннаға жетуі, 2022 жылмен салыстырғанда 85,3 пайызға артқандығы дәлел бола алады (Әлімов, 2024). Бұл осы бағыттың геоэкономикалық мәнінің артқандығын дәйектейді. Сонымен бірге басқыншы елдің экономикасын дамытуға мүмкіндік бермеу арқылы басқыншылық райынан қайтуға мәжбүрлеу деп түсінген дұрыс.

Осы мәселеде Е. Байдаров: «Украинадағы соғыс пен ресейлік басқыншылық жаңа бағыттардағы жаһандық жүк ағымын жаңа деңгейге көтеруде. Қауіп-қатер жағдайымен, тәуекелдер мен соғыстың Қытай, Қазақстан және Орталық Азия экономикаларына әсері кезінде бұл дағдарыс кезеңін пайдаға асыруды ұлғайту керек. Қалыптасқан жағдайда Транскаспий көлік дәлізі сұранысқа өте ие. Қазақстан үшін, Әзірбайжан, Грузия және Түркия арқылы Еуропамен сауда-саттық жүргізуге жақсы мүмкіндіктер бар. Транскаспий халықаралық көлік дәлізінің әлеуеті өте үлкен. Бұл бағыттағы жүк ағымы Ресейге қарсы сауда-экономикалық санкциялардың кезінде күрт өсті», – деп Орта дәліздің мәнін аша түседі (Baidarov, 2022).

Ресей аумағына кірмей, Қытайдан Еуропаға Орта дәліз арқылы жүк тасымалдау мүмкіндігінің тиімділігі жайлы әзірбайжандық журналист С.Мамедов: «Еуропадан Азияға Суэц каналы немесе Африка аумағы арқылы жүк тасымалдау 40-60 күнге созылса, Қытайдан Еуропаға тауар Солтүстік дәліз арқылы 30 күнде тасымалданады. Ал Орта дәліздің негізгі бөлігі – Баку-Тбилиси-Карс теміржолымен Азиядан Түркияға Оңтүстік Кавказ арқылы жүк небәрі 15 күнде жеткізіледі» – деп жазады (Alimova, 2024). Яғни жолға кететін уақыттың азаюы тауар айналымының артуымен бірге, өте қажетті тауарды уақытылы жеткізу мүмкіндігін қамтамасыз етеді. Орта дәліздің бойындағы негізгі елдер – Қытай, Қазақстан, Әзірбайжан, Грузия мен Түркия бұл бағытқа қызығушылық артып жатқан геосаяси жағдайда осы сәтті ұтымды пайдаланып қалуға асығуда. Украинадағы соғыс салдарынан қазақстандық мұнайдың құбыр арқылы тасымалдануы қиындай түскені белгілі. Осы мәселеде жаңа мүмкіндіктер іздестіріліп, 2023 жылы Орта дәліз арқылы алғаш рет қазақстандық мұнай тасымалдана бастады.

Жалпы Орта дәлізді игеру барысында Қазақстан мемлекетінің алатын орны мен рөлі де

ерекше. Ол өзіндік артықшылықтарға да ие десе болады. Бұл бағытты еңсеруде Бейжің маңызды рөлді Қазақстанға артуда. 2022 жылдың 24 маусымында Қазақстан Президенті Қ.-Ж. Тоқаев Қытай басшысы Си Цзиньпиннің шақыруымен «БРИКС+» форматындағы жаһандық даму бойынша жоғары деңгейлі Диалогқа қашықтықтан қатысқан еді. Өз сөзінде Қ.Ж. Тоқаев Қазақстан Шығыс пен Батыс және Оңтүстік пен Солтүстік арасында пайдалы аралық нарық рөлін атқара алатынымызды айрықша атай отырып, «Келешекте бізге ашық, әділ, өзара байланыстағы және берік жаһандық экономиканы сақтау қажет. Бұл жерде мен өзара қатынас пен дамудың жаңа дәуірін ашатын «Бір белдеу, бір жол» бастамасының зор әлеуетін көріп отырмын», – деген еді (Akorda, 2022). Шын мәнінде де Қазақстан мемлекетаралық жүк тасымалының мүмкіндігін арттыру бағытында, яғни еліміздің халықаралық маңызға ие көлік-логистикалық торапқа айналу үшін бар мүмкіндікті пайдалануда. Соның бірі Транскаспий халықаралық көлік дәлізін өз аумағымыз арқылы жалғастыра отырып, еуропалық мемлекеттермен тығыз қарым-қатынастарымызды нығайта түсудеміз. Оған Қазақстан мен Мажарстан арасындағы екіжақты ынтымақтастық та дәлел.

Транскаспий халықаралық көлік бағытының жалғасы ретінде Мажарстан да Еуропаның басқа елдеріне тауар тасымалын нығайтудың нәтижесінде тиімді табыстарға жете алатындығы жайлы 2023 жылдың 2 қарашасында Астана қаласында Мажарстан Премьер-министрі Виктор Орбанмен кездесу сәтінде Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев та атап өткен болатын. Қ.-Ж. Тоқаев екіжақты сауданы ұлғайтуға және инвестициялық ынтымақтастықты дамытуға баса назар аудара келіп, «Қазір біздің еліміз Мажарстанға шамамен 700 миллион доллар тұратын 95 тауар түрін жеткізе алады. Энергетика, металлургия, мұнай химиясы, машина жасау, ауыл шаруашылығы және құрылыс салаларында өнімдерді экспорттауға мүмкіндік бар», – деген еді (Akorda, 2023).

Сондай-ақ, Қазақстан Республикасы үшін Орта дәліздің геоэкономикалық маңыздылығын Қ.-Ж. Тоқаев 2023 жылдың 20 маусымында елордада өткен қазақ-неміс бизнес форумында да көтерген болатын. «Қазіргі жаңа геосаяси жағдайда Орта дәліздің маңызы арта түсті. Бұл – Орталық және Шығыс Азиядан Еуропаға жүк

тасымалдаудың ең қысқа әрі тұрақты бағыты. 2022 жылдан бастап Каспий дәлізі арқылы Еуропалық Одақтың мүше елдеріне тасымалданатын жүк көлемі екі есеге артты. Шығыс пен Батыс арасындағы ұлғайып келе жатқан сауда көлеміне қолдау көрсету үшін біз инфрақұрылымды жаңарту және кедергілерді жою жұмыстарын жүргізіп жатырмыз. Біз қазақстандық кемежайлардың өткізу мүмкіндігін 30 миллион тоннаға дейін арттыруды көздеп отырмыз. Біз Еуропалық Одақтың «Жаһандық қақпа» бастамасы мен біздің ұлттық деңгейдегі күш-жігеріміздің синергиясына сенеміз. Біздің ресурстарымыздан бөлек, нақты жобалар ЕҚДБ, ЕИБ және KfW неміс даму банкі арқылы да қаржыландырылуы мүмкін», – деп дәйектеген еді Президент (Forbes, 2023). Яғни бұл бағдар Қытайды, Орталық Азияны және Еуропаны байланыстыратын «Бір белдеу, бір жол» бастамасының құрылықтағы көпіріне айналуға десе де болады.

Ұлы Жібек жолын бүгінгі жаһандану заманына сай қайта жандандыруда «Бір белдеу, бір жол» бастамасы тың серпін беруде. Сондай-ақ саяси алаңда орын алып отырған қазіргі геосаяси жағдай да бұл халықаралық жобаның жаңа мүмкіндіктерін аша түсуде,

2023 жылдың 18 қазанында Бейжіңде (Қытай) өткен «Бір белдеу, бір жол» халықаралық ынтымақтастығының III форумында да Қ.-Ж. Тоқаев Транскаспий халықаралық көлік бағытының ерекше рөліне назар аударған болатын. «Осы жобаға қатысушы мемлекеттердің бастамалары арқасында Азия, Еуропа және Африканың 150-ден астам елі тарам-тарам теміржолдар желісі, жоғары жылдамдықты күре жолдар және теңіз жолдары арқылы байланыс жасап отыр. Бұл жоба әлем экономикасының жылдам құбылып тұрған жағдайында қазіргі заманның аса күрделі сын-қатерлеріне тиімді төтеп бере алатын және мемлекеттеріміз үшін жалпыға ортақ игілікке айналды. Бүгінде Қытайдан Еуропаға жасалатын жерүсті көлік тасымалының 85 пайызға жуығы Қазақстан аумағы арқылы өтеді. Көлік тасымалдау саласының дамуына баса мән бере отырып, соңғы 15 жылда біз осы мақсаттарға 35 миллиард доллардан астам қаражат бөлдік. Ляньюньгандағы қазақ-қытай логистикалық орталығы, «Қорғас» құрғақ порты, Батыс Еуропа – Батыс Қытай транзиттік магистралі, Қытайдан Иранға баратын теміржол дәлізі сияқты ірі инфрақұрылымдық жобалар іске қосылды. Біз

мұнымен тоқтап қалмаймыз», – деді мемлекет басшысы (Zhumabekuly, 2023).

Сонымен қатар мемлекет басшысы аталған бастаманың елдер арасындағы мәдени-ізгілікті байланыстарды дамытуға, тату көршілік қатынастарды, достық пен өзара түсіністікті нығайтуға елеулі үлес қосатынына да тоқталып өткен еді. Үш жылда 1300-дей шақырым жаңа темір жол салу, Қытаймен қарым-қатынастарды кеңейту мақсатында үшінші теміржол өткелін ашу, «Бақты» және «Қалжат» жаңа құрғақ порттарының құрылысына қатысты жоспарын да ортаға салған болатын. Қазақстанның осындай ірі жобалары Қытайдың жаһандық бастамаларымен ұштасатындығын анық көрсетеді.

Осы мақсаттарды дәйектей келе және әрі қарай ынтымақтастықты нығайта түсу үшін Қазақстан Президенті: «Күш-жігерімізді тиімдірек үйлестіру үшін ірі стратегиялық порттардың, логистикалық орталықтардың және пошта хабтарының серіктестік жілісін құруды ұсынамын. Сонымен қатар кемелер мен контейнерлердің бірлескен өндірісін жолға қоюға мүдделіміз. Қазақстан жолаушылар мен жүктерді тұрақты тасымалдау ісін қамтамасыз ете отырып, әлемнің жетекші әуе компаниялары үшін сенімді әуе көпірі және ыңғайлы айлақ болуға дайын», деп мәлімдеген болатын (Bakhyt, 2023).

Сондай-ақ, мемлекет басшысының пікірінше, жаңа жаһандық жоба саналатын «Сандық Жібек жолы» бастамасы аясындағы серіктестік те мол мүмкіндіктерге жол ашады. Сандық және зияткерлік ықпалдастықтың жаңа үлгісін құру Қазақстандық экономиканың инновациялық тұрғыдан дамуына елеулі үлес қосары сөзсіз. Осы ретте 2023 жылы 24 ақпанда ҚР Премьер-Министрі Ә. Смайылов Жетісу өңірінің көлік-логистикалық және агроөнеркәсіптік әлеуетін дамыту барысымен танысу кезінде, қабылданып жатқан шаралар мен қалыптасып отырған сыртқы экономикалық ахуалдың нәтижесінде Қазақстан Азия мен Еуропа арасындағы маңызды құрлық дәлізіне және әлемдік маңызы бар көлік-тасымалы тораптарының біріне айналатынын атап өткен еді. Шын мәнінде де, бұл өңірде көлік тасымалы әлеуетін дамыту үшін барлық қажетті ресурстар бар. Өйткені «Достық» және «Нұр жолы» халықаралық өткізу өткелдері, «Достық» және «Алтынкөл» шекаралық теміржол стансалары орналасқаны, халықаралық көлік тасымалы бағыттары өтетіндігі белгілі. Тек, өңірдің

барлық мүмкіндіктерін көлік-логистикалық салаға тиімді тарту мүмкіндігін қамтамасыз ету керек. Осы бағытта жасалынып жатқан жұмыстар жайлы Ә.Смайылов: «Достық» стансасында көпфункционалды жүк тасымалдау терминалы салынды. Жалпы жүк айналымы жылына 1 млн тоннадан астам, инвестиция сомасы 3 млрд теңгені құрайтын қойма қуатын енгізу жоспарланған. Сонымен бірге 500-1000 бірлікке арналған еурофура жеке паркін қалыптастыру жоспарланды. Бастапқы кезеңде мұнда инвестициялардың жалпы көлемі 5 млрд теңгеден асады», – деп мәлімдеген болатын (www.kt.kz, 2023). Жалпы көлік саласында заманауи инфрақұрылымды құру үшін қазақстандық билік ірі серіктестерді тартынын бұған дейін де айтып келген еді.

Бұдан бөлек, Қазақстан аумағында жүк тасымалының ұдайы өсіп келе жатқан көлемін қамтамасыз ету үшін инфрақұрылымды жетілдіру шаралары жүзеге асырылуда. Соның бірі Ақтау теңіз кемежайында Каспий «контейнерлік хабы» құрылып жатыр. Құрық кемежайында қазақстандық «Саржа» көпфункционалды терминалының құрылысы басталған еді. Сонымен қатар Транскаспий бағыттарын дамыту үшін Каспий теңізінде отандық кеме жасау өндірісін құру жоспарланған. Алматы облысында сауда-логистикалық хаб салу жобасы іске қосылды. Алматыны айналып өтетін «Жетіген – Қазыбек бек» теміржол желісі де жүктерді жеткізуді жеделдетеді. 2023 жылдың қараша айында Өзбекстан бағытындағы экспорттық тасымалдарды ұлғайтатын Дарбаза – Мақтаарал теміржол желісінің құрылысы іске қосылды. Көлік-логистикалық салада жүзеге асып жатқан іс шаралардың нәтижесін екі ел арасындағы қарым-қатынастардан айқын көруге болады.

2023 жылдың қыркүйегінде Қазақстан мен Қытай арасындағы теміржол тасымалының көлемі 2022 жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда 24 пайызға ұлғайып, 2,4 млн тоннаға жетті деп хабарлайды «Самұрық Қазына» баспасөз қызметі. Қытайға экспорт 57 пайызға, 1,2 млн тоннаға дейін өскен. Атап айтқанда, астық жүктерінің экспорты 125 пайызға жеткен (Forbes, 2023). Ал 2023 жылдың қаңтар-қазан айларының қорытындысына назар аударатын болсақ, Қазақстан Республикасы мен Қытай темір жолдары арасында жүктерді тасымалдау көлемі 2022 жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда 22 пайызға өсіп, рекордтық көрсеткішке 23,6

млн тоннаға жетті деп хабарлайды Қазақстан темір Жолы ұлттық компаниясының баспасөз қызметі (Sputnik, 2023). Мәселен, «ҚТЖ – Жүк тасымалы» және «Үрімші темір жолы» компаниялары өкілдерінің бейне конференциясында айтылғандай, 2023 жылдың 10 айында Қытайдан жүктерді қабылдау 8 пайызға, 9,1 млн тоннаға дейін, «Достық – Алашанькоу» өткелі арқылы жылдың 10 айында жүктерді Қытайға жөнелту 32 пайызға, 14,5 млн тоннаға дейін ұлғайған. «Алтынкөл» стансасы бойынша жүктерді тапсыру 53 пайызға, 4,8 млн тоннаға дейін, ал қабылдау 14 пайызға, 5,4 млн тоннаға дейін өскен (Sknews, 2023). Жалпы 2023 жылдың қорытындысы бойынша Қазақстан мен Қытай темір жолдары арасында жүк тасымалдаудың көлемі 28 млн тоннаға жетті. Бұл көрсеткіш екі ел арасында теміржол байланысы ашылған сәттен бастап ең жоғарғы деңгей болды (Tengrinews, 2023). Қандай өнімдердің экспорты арта түсті десек: астық тасымалы 2 есеге, 2,2 млн тоннаға дейін, ұн өнімдері 3 есеге, 600 мың тоннаға дейін, өсімдік майы – 56 пайызға, 180 мың тоннаға дейін, түсті металдар – 41 пайызға, 500 мың тоннаға дейін, кокс – 4 есеге ұлғайды (Rail-news, 2024).

2024 жылдың қаңтарынан бастап Қытай тарапы Алашанькоу стансасы бойынша астық тасуда жабық вагондар мен контейнерлерде қабылдауды екі есеге ұлғайтуда (www.kt.kz, 2023). Сондай-ақ, қазақстандық экспорттаушылардың өтінішін ескере отырып, өсімдік майлары, металл кендері (шекемтастар, концентраттар), мұнай коксы сияқты жүктерді қабылдау белгіленген.

Екі елдің темір жол әкімшіліктері ынтымақтастықты нығайту шараларын іс жүзінде атқару барысында қазақстандық тарап Мойынты-Достық аумағындағы кең ауқымды жол жұмыстарын, автоматика құралдарын жаңғырту арқылы инфрақұрылымды жетілдіруде. Өз кезегінде қытайлық тарап Цзинхэ-Алашанькоу темір жол аралығын жаңғыртуда. Алашанькоу стансасының бондтық аймағындағы дәнді дақылдар мен өсімдік майларын түсіретін жаңа терминалдар салынған (Rail-news, 2024). Көлік тасымалы әлеуетінің кеңеюі Қытаймен үшінші шекара өткелінің пайда болуымен және жаңа теміржол желілерімен байланысты. Бақты – Аягөз теміржол желісінің іске қосылуы, Қытаймен жүк ағынын екі есеге арттыруға мүмкіндік береді.

Бұл үшін 272 шақырым теміржол салынуы тиіс (Tengrinews, 2023).

2023 жылдың қорытындысы бойынша көлік саласының барлық негізгі индикаторларына қол жеткізіледі. Бұл туралы Қазақстанның Көлік министрі М.Қарабаев: «Ел аумағы арқылы жүк тасымалының көлемі 895 млн тоннаны құрап, өткен жылғы көрсеткіштен 4 пайызға артты. Салаға салынған инвестициялар бір жарым еседен астам өсіп, 2 триллион теңгеге жетті. Жыл көлемінде 10 мың шақырымнан астам автомобиль жолдары жөнделді. Нәтижесінде Талдықорғаннан Өскеменге, Қарағандыдан Алматыға, Ақтөбеден Қандыағаш-Атырау арқылы Астраханға дейінгі жолдармен жүру мүмкіндігі қамтамасыз етілді. Барлық бұған дейін белгіленген жобалар 2024 жылы пайдалануға беріледі және кезең-кезеңімен облыс орталықтарын байланыстыратын жалпы ұзындығы 4700 шақырым болатын жаңа жобалардың құрылысы басталады. Ал Поти кемежайында Транскаспий халықаралық көлік бағытының әлеуетін арттыруға мүмкіндік беретін терминалдың құрылысы басталды. 2023 жылы осы бағыт бойынша 2 млн 757 мың тонна жүк тасымалданды, бұл 64 пайызға артық», – деп жыл соңында мәлімдеген еді (Nasekenova, 2023).

Дегенмен де, қазақстандық экспорт көлеміне назар аударатын болсақ, соңғы кездері төмендеп кеткенін байқауға болады. Осы орайда Экономикалық зерттеулер институтының сарапшысы Е.Серік: «Қазақстан экспорты 2023 жылдың 11 айында 8,5 пайызға азайып, 71,3 млрд долларға дейін төмендеген. Бұл бірінші кезекте мұнай кірістерінің 12,4 пайызға, яғни 38,3 млрд долларға дейін төмендеуімен байланысты. Сондай-ақ, шикізаттық емес тауарлардың экспорты төмендегені хабарланды. Мысалы негізгі металдардың шетелдік сатылымы 9,3 пайызға, яғни 12,4 млрд долларға дейін төмендеген. Ал мұнай өңдеу өнімдерінің экспорты 34,2 пайызға, яғни 1,5 млрд долларға дейін қысқарған. Қазақстанға импорт 2023 жылдың 11 айында 54,6 млрд долларға жеткен. Бұл көрсеткіш 2022 жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда 20,4 пайызға көп. Бұл шетелден елге автомобильдер мен жоғары технологиялық тауарларды жеткізуді ұлғайту арқылы өсіп отыр. 2022 жылға дейін елдің негізгі сауда серіктесі Ресей еді. Оның үлесі жыл сайын 20-24 %-ға дейін жететін. Алайда, 2022 жылғы геосаяси өзгерістер қазір Қазақстанның 2023 жылғы бас сауда серіктесі 22% үлесі бар Қытай

(Ресей үлесі 19%) болып шықты», – деп атап өтті (Oribai, 2024).

Сондай-ақ, өңірдің көптеген қазба байлығы да Қытайға тасымалданады. Мәселен, Қазақстан Қытайға молибден экспортын 2017 жылдан 2020 жылға дейін төрт есе арттырған. Молибденді жел қондырғыларын өндіру үшін қолданылады. 2019 жылы Қазақстан Оңтүстік Африкадан кейінгі Қытайға ең көп хром экспорттаған ел болған (Alimova, 2024). Орта дәліз арқылы жүк тасымалының маңыздылығы күннен күнге арта түсуде. Осы орайда «Қазатомөнеркәсіп» ұлттық атом компаниясы» АҚ басқарма төрағасы М.Ю-суповтың мәліметі бойынша 2023 жылы Транскаспий халықаралық көлік бағыты арқылы тасымалданған уран өнімдерінің үлесі айтарлықтай артқан. Қазақстаннан Батыс елдеріне жөнелтілген уранның 64 пайызы Орта дәліз арқылы тасымалданған (Aibekova, 2024).

Орта дәліз арқылы жүк тасымалының бірнеше есе өсуі Қытай есебінен қамтамасыз етілуінде. Қытайдың негізгі мақсаты Еуропаға жүк тасымалдауды ұлғайтуға бағытталғандығы. Ең алдымен, мәселе Қытай өзіне ыңғайлы контейнерлік тасымалдарды алға қояды, өйткені Орта дәліз осы үшін ұйымдастырылған. Орта дәліз – мультимодальды, өйткені мұнда табиғаттың барлық асулары, яғни құрлық пен қоса теңіз өткелдері де қамтылған. Теңіз жолы өте ұтымды бағыттардың бірі болғанымен, мұнда да жүк тасымалын тиісті деңгейде ұйымдастыра алу өте маңызды. Мәселен, кемежайларда тұрақты фидерлік кемелердің, яғни көлік контейнерлерін тасымалдайтын орташа көлемді жүк кемелерін пайдалану, контейнерлерді үлкен кемелерге ауыстырып тиеу үшін тез жеткізу мүмкіндігін арттырады. Яғни инфрақұрылымның жетіле түсуі, бірқатар ірі қазақстандық компаниялардың шет мемлекеттерге өз өнімдерін көптеп шығаруына қолайлы жағдай туғызуда.

Осы орайда «KTZ-Express» АҚ бас директорының міндетін атқарушы Д. Қожахметов «Қазақстан теміржолшысы» тілшісіне берген сұхбатында: «2023 жылдың тамыз айында Поти/Батуми – Констанца/Бургас бағыты бойынша тұрақты фидерлік кемелердің тасымалын ұлғайту мақсатында Қара теңіз қызметі кеңейтілді. Шаттл-сервистің фидерлік кемелеріне басымдық берілгендіктен, контейнерлерді кемеге небәрі 24 сағат ішінде ауыстырып тиейді. Сонымен қатар Ақтау теңіз солтүстік терминалы салынды.

Бұл терминалда жылына 1 млн тонна астықты ауыстырып тиеуге мүмкіндік беретін ірі астық кешені, сондай-ақ жылына 2 млн тонна негізгі жүктерді ауыстырып тией алатын контейнерлік алаң мен жүк кешені бар. Ең бастысы, терминал жылдың төрт мезгілінде жұмыс істейді», – деп Орта дәлізді дамыту мақсатында 2023 жылы ауқымды жұмыс атқарылғанын атап өткен болатын (Bakesova, 2024).

Таяу арада Әзірбайжанда контейнерлерді ауыстырып тиеуге бағытталған Алят кемежайының екінші кезеңі пайдалануға берілетін болады. Жаңа Алят кемежайы Баку қаласынан 70 шақырымдық жерде, тоғыз жолдың торабында орналасқан десек, қателеспейміз. Инфрақұрылымы да заманға сай жетілдірілген. Өйткені жүк тасымалы оның қатысушы елдеріндегі инфрақұрылымының дамуына тікелей байланысты екендігі сөзсіз.

Иран мен Қытайдың стратегиялық зерттеулерінің жаңа сараптамалық орталығындағы жібек жолы комитетінің хатшысы, ирандық сарапшы В. Раудит: «Әр бағыттың өзіндік ерекшеліктері бар, дегенмен Батыстың қалауы Қытай Африка бағытында Орта дәлізді, яғни Транскаспий халықаралық көлік бағытын таңдаса деп үміттенеді», – дейді (Kondratev, 2023). Бұл саясаттың түп өзегі Қытайдың Шығыстағы жаңа халықаралық тәртіп орнатуға деген ұмтылысының алдын ала отырып, Батыс Еуропа мен АҚШ мүдделеріне сай келетін балама тәртіпті бекіту үміті десе болады. Ең бастысы, Қытай мен Еуропаны Орталық Азия, Каспий теңізі мен Кавказ арқылы жалғастыратын Орта дәліздің өткізу қабілеті мен тиімділігін арттыруға дәліз бойындағы барлық елдер мүдделі екендігі анық.

Қорытынды

Орта дәліз – бұл ең маңызды стратегиялық жоба екендігі ешқандай күмән туғызбайды. Бұл дәліз барлық қатысушы елдер үшін үлкен маңызға ие. Негізгі елдер Қазақстан, Әзірбайжан және Грузия болды және болып қала береді, бұл ретте өңірдің барлық елдері, сондай-ақ Қытай мен Еуропалық Одақ тікелей және жанама бенефициарлар болып табылады. Орта дәліз Азия мен Еуропа арасындағы барлық негізгі бағыттарды толықтырады. Табиғи себептерге байланысты Транскаспий халықаралық көлік бағыты мыса-

лы, жүктің салыстырмалы түрде үлкен көлемі жүретін теңіз жолына балама бола алмайтындығы айқын.

Сонымен бірге, Орта дәлізбен жүк тасымалын жүзеге асруда бірқатар қиыншылықтар да кездеседі. Мысалы, Қырғызстан мен Қазақстан арасындағы шекарадан өтуде кейбір кедергілердің туындауы, соның салдарына жүк көліктері өздерінің біраз уақыттарын жоғалтады; Каспий теңізіндегі кемежайларының әлеуетін толық пайдалана алмауы; Каспий теңізінің таяздануына байланысты экологиялық апаттың туу ықтималы; Армения, Әзірбайжан, Грузия мен Ресей шекараларындағы саяси тұрақсыз жағдай; Украина дағдарысына байланысты Қара теңіздегі ұрыс қимылдары. Бұл Дүниежүзілік банктің жақында жүргізген зертеуінде көрсетілген нақты тізім емес (Asiaplustj, 2023).

Дегенмен де, Орта дәліз – бұл ресейлік Солтүстік жолын айналып өтіп, Қытай мен Еуропа арасында әртараптандырылған жеткізу тізбегін құратын стратегиялық ойлайтын жүк иелері үшін бүгінгі геосаяси жағдайдағы қолайлы нұсқа екендігі сөзсіз. Сонымен қатар, Орта дәліз әлі де өзінің әлеуетін толыққанды ашпағанын атап өткен жөн. Дәліз бойындағы елдер әлі де оны «жетілдіруге» тырысып жатыр. Олардың бұл әрекеттері кейде сәтті, кейбір кезде ойлаған ойдан шықпауда. Өйткені Орта дәліздің өн бойындағы логистиканың тиімділігінің индексі параметрлер кешені бойынша анықталады: кеден жұмысының тиімділігі, инфрақұрылымның сапасы, жөнелтілімдерді ұйымдастырудың қарапайымдылығы, логистикалық қызметтердің сапасы мен жылдамдылығы, жүк тасымалын қадағалау және жүктерді уақтылы жеткізу және т.б. Бүгінгі таңда бұл көрсеткіштердің абсолютті көпшілігін тек логистикалық үдерістерді автоматтандыру және роботтандыру арқылы жақсартуға болады. Олай болса, соңғы жылдардағы Орта дәліз арқылы жүк тасымалының арта түсуі дәл осы бағытта белсенді трансформацияның болғандығының айғағы.

Енді басталған 2024 жылдың бірінші кезектегі міндеттерінің бірі жұмыс уақытын үнемдеу үшін аса өткір үдерістерді автоматтандыру қажеттілігі. Олардың ішінде электронды құжат айналымын жетілдіруді жолға қою керек. Сонымен бірге бүгінгі таңда, сондай-ақ болашақта Орта дәліз қызметін жетілдірудің басты бағыттарының бірі көлік тасымалдау инфрақұрылымының

сандық қызметіне баса назар аудару екендігі сөзсіз. Өйткені қазіргі уақытта сандық қызмет – бүкіл ғаламды қамтыған әлемдік тренд, өрлеу мүмкіндігі. Көлік-логистикалық қызметтер үдерісін оңтайландыру және ашықтықты қамтамасыз ету. Әріптестермен өзара іс-қимыл рәсімдерін жеңілдету жолында электрондық сандық қол қою арқылы шарттар жасасуды кеңейту. Сандық қызметтің екінші бағыты – Қазақстан шеңберінде де, шетелдік әріптестермен де тасымалдау үдерісіне қатысушылар арасында электрондық өзара іс-қимыл құру. Тасымалды ұйымдастыру және қадағалау, контейнерлік тасымалдау бойынша жоспарларды қалыптастыру және келісу толыққанды автоматтандырылу керек. Жүк жіберуші мен қабылдаушы тарап жүктің бүкіл жолын қадағалап отыратындай мүмкіндіктерге ие болуы тиіс.

Дәстүрлі көлік бағыттарымен салыстырғанда Орта дәліздің бірқатар өз артықшылықтары бар екендігі сөзсіз. Ең алдымен, ол Транссібір бағытына қарағанда 2000 шақырымға қысқа және ауа-райы қолайлы аумақтармен өтеді. Сондай-ақ, дәстүрлі теңіз жолымен салыстырғанда, бұл бағытпен жүкті Қытайдан Еуропаға екі апта көлемінде жеткізуге болады. Мәселен, Батыс Қытайдың контейнерлері Қазақстан және Каспий теңізі арқылы Бакуге (Әзірбайжан) алты күнде жеткізілген болатын. Осы дәлізбен Шығыс және Оңтүстік-Шығыс Азиядан жүкті Африка аймағына тасымалдау мүмкіндіктері ашылууда.

Олай болса, осы мүмкіндіктерді Қазақстанда геосаяси және геоэкономикалық тұрғыдан барынша пайдалануға ұмтылууда. Таяуда Президент Жарлығымен Алматы облысында жаңа Алатау қаласы құрылды. Үкімет Alatau Арнайы экономикалық аймағына Алатау қаласының барлық аумағы мен Қонаев қаласының бір бөлігін қосып, 30 мың гектардан 96,5 мың гектарға дейін кеңейтті (Qanatqyzy, 2024). Бұл бастама өз кезегінде жол желілері, инженерлік, әлеуметтік инфрақұрылым нысандарын жетілдіруге, жаңа жұмыс орындарын ашуға, инвестицияларды, технологияларды, қосымша қаржы ағындарын тартуға, кәсіпкерлік белсенділікті дамытуға, салық түсімдерін ұлғайтуға мүмкіндік береді. Яғни нақты атқарылып жатқан бұл шаралар өңірдің инвестициялық тартымдылығы мен экономикалық тұрақтылығын жақсартуға ықпал етері анық.

Жалпы Орта дәліздің Қазақстан үшін маңыздылығы мен тиімділігі орасан зор. Ең алдымен Қазақстанның экономикалық дамуына серпін беретін көлік жүйесін жетілдіру, көлік-логистикалық әлеуетті әртараптандыру мүмкіндіктері ашылды. Осы орайда жаңа көлік бағыттары іске қосылып, даму үстінде. Енді сырт әлеммен тек Ресей арқылы ғана емес, Орта дәліздегі темір жол, теңіз жолы желісімен интеграциялану арқылы еуропалық нарықтармен тікелей жақын араласа бастады. Орта дәліздің негізінде Еуразиялық кеңістіктегі трансшекаралық сауданы жеңілдетуге және коммерциялық тауарлар үшін халықаралық логистикалық дәлізді ұйымдастыру жүзеге асуда.

Осы орайда 2024 жылдың 28 ақпанында Қасым-Жомарт Тоқаев Сиань қаласындағы көлік-логистика орталығын ашудың маңызды екенін атап өтіп, бұл рәсімге телекөпір арқылы қатыса отырып, нысанды іске қосты. Қасым-Жомарт Тоқаев пен Си Цзиньпин Қазақстан мен Қытайдың бірлескен жобасы аясында Қытайдың Шэньси қаласын Қазақстанмен, Орталық Азиямен және одан әрі Еуропамен байланыстыратын Сиань құрғақ портында логистика орталығын салу жөнінде уағдаласқан болатын. Сиань – Қытайдың тораптық транзиттік орталығы және ең ірі құрғақ порты. Қытай мен Еуропа Одағы арасына қатынайтын контейнерлік пойыздардың 40 пайызына жуығы осы жерден жөнелтіледі. «Сиань қаласындағы құрғақ портта орналасқан Қазақстан терминалының жобалық қуаты – жылына 66,5 мың ЖФЭ (жиырма футтық эквивалент). Терминал еліміздің экспорттаушылары үшін жаңа өткізу нарықтарына жол ашады, жүктерді жеткізу мерзімін едәуір қысқартады және Қазақстанның еуразиядағы сенімді транзиттік хаб ретіндегі позициясын нығайтуға мүмкіндік береді», – делінген Ақорданың ресми сайтында (kaz.nur.kz, 2024).

Сондай-ақ халықаралық логистикалық дәлізді ұйымдастыруға қатысты шараларға Қазақстан, Қытай және Еуропалық одақ ұлттық логистикалық операторлары арасындағы үшжақты ынтымақтастық туралы алғашқы меморандум да дәйектеме бола алады. Сонымен бірге, бүгінгі жаһандану жағдайында бұл шаралар Қазақстанның бәсекеге қабілеттілігін арттыра түседі. Сонымен бірге, Орта дәліздің дамуы мен нығая түсуі шекаралас екі елдің,

яғни Қазақстан мен Қытайдың геосаяси және геоэкономикалық тұрғыдан даму мен ынтымақтастыққа деген бірлескен ұмтылысы, бұл екі елдің ғана емес, тұтастай алғанда бүкіл өңірдің өркендеуі үшін қолайлы жағдайлар жасауға қабілетті өзара тиімді әріптестіктің үлгісі болып табылады.

Қаржыландыру

Мақаладағы зерттеу АР19679313 «Баламалы көлік дәліздерін қалыптастыру жағдайында Қазақстанның транзиттік-көліктік әлеуетінің бәсекеге қабілеттілігі» атты жоба аясында ҚР Ғылым және жоғары білім министрлігінің грантық қаржыландыруымен жүзеге асырылды.

Әдебиеттер

United Nations. (2022, April 13). “Global Impact of War in Ukraine on Food, Energy and Finance Systems.” Retrieved from <https://news.un.org/pages/wp-content/uploads/2022/04/UN-GCRG-Brief-1.pdf>

Whelan, S. (2023, February 3). Ukraine invasion will impact China-Europe rail freight and push up rates. Retrieved from <https://theloadstar.com/Ukraine-invasion-will-impact-china-europe-rail-freight-and-push-up-rates/>

WTO Secretariat. (2022, April 11). WTO Secretariat note examines impact of the crisis in Ukraine on global trade and development. Retrieved from https://www.wto.org/english/news_e/news22_e/Devel_08apr22_e.htm

Айбекова, С. (2024, February 5). Третий ж/д вокзал в Алматы: когда и где его построят. Retrieved from <https://www.nur.kz/society/2059097-tretiy-zhd-vokzal-v-almaty-kogda-i-gde-ego-postroyat/>

Айдаров, Е. (2022, August 29). Еуразияға төте жолдың әлеуетін Қытай Қазақстан мен Орта Азия елдерінен қарастырады. Retrieved from https://inbusiness.kz/kz/author_news/euraziyaga-tote-zholdyn-aleuetin-kytaj-kazakstan-men-orta-aziya-elderinen-karasty rady

Бакесова, С. (2024, January 19). Орта дәліз: ауқымды жұмыс атқарылды. Retrieved from <https://rail-news.kz/kz/interview/16538-orta-daliz-auqymdy-zumys-atqaryldy.html>

Бақыт, Н. (2023, October 18). «Бір белдеу, бір жол» жүк тасымалдау мерзімін екі есе қысқартып, көлік шығынын азайтады – Тоқаев. Retrieved from <https://aikyn.kz/257302/bir-beldeu--bir-zhol--zhuk-tasymaldau-merzimin-eki-ese-k-ysk-artyp--kolik-shyg-ynyn-azaytady---tok-ae v>

Әлімова, Е. (2024, February 3). АҚШ-пен серіктестік аймақтағы Ресей мен Қытай ықпалын азайта ма? Retrieved from <https://www.azattyq.org/a/32803755.html>

Әлімова, Е. (2024, February 3). Орта дәлізбен жүк тасымалдау көлемі артпақ. Retrieved from <https://www.azattyq.org/a/32803755.html>

Жұмабекұлы, Д. (2023, October 18). Мемлекет басшысы: «Бір белдеу, бір жол» – XXI ғасырдың мегажобасы. Retrieved from <https://halyq-uni.kz/news/26690-memleket-basshysy-bir-beldeu-bir-zhol-khkhi-gasyrdyn-megazhobasy/>

Кондратьев, В. (2023, October 4). Геополитика транспортных коридоров на Каспии – мнение иранского эксперта. Retrieved from <https://casp-geo.ru/geopolitika-transportnyh-koridorov-na-kaspii-mnenie-iranskogo-eksperta/>

Қазақстан Азия мен Еуропа арасындағы маңызды құрлық дәлізіне айналуға. (2023, February 24). Retrieved from https://www.kt.kz/kaz/state/_1377947158.html

Қазақстан Президенті мен Мажарстан Премьер-министрі шағын құрамда келіссөз өткізді. (2023, November 2). Retrieved from <https://www.akorda.kz/kz/kazakhstan-prezidenti-men-mazharstan-premer-ministri-shagyn-kuramda-kelissoz-otkisi-210318>

Қанатқызы, А. (2024, January 10). Жаңадан құрылған Алатау қаласына қатысты тың деректер пайда болды. Retrieved from <https://baq.kz/zhanadan-qurylgan-alatau-qalasy-na-qatysty-ty-n-dereker-payda-boldy-321003/>

Қытай мен Еуропа арасындағы құрлықтық жүк тасымалының 80 пайызы Қазақстан арқылы өтеді. (2023, June 20). Retrieved from https://forbes.kz/news/2023/06/20/newsid_303582

На рекордный уровень вышли железнодорожные перевозки между Казахстаном и Китаем. (2023, December 26). Retrieved from https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/rekordnyiy-uroven-vyishli-jeleznodorojnyie-perevozki-521456/

Насекенова, Д. (2023, December 26). Итоги развития транспортной отрасли Казахстана в 2023 году подвели в Минтранспорта. Retrieved from <https://astanatv.kz/ru/news/101003/>

Перевозки грузов железной дорогой между РК и Китаем выросли на 22 %. (2023, November 10). Retrieved from <https://sknews.kz/news/view/perevozki-gruzov-ghelezhoy-dorogoy-meghdu-rk-i-kitaem-vyrosli-na-22/>

Президент Казахстана принял участие в Диалоге высокого уровня по глобальному развитию БРИКС+. (2022, June 24). Retrieved from <https://www.akorda.kz/ru/prezident-kazahstana-prinyal-uchastie-v-dialoge-vysokogo-urovnya-po-globalnomu-razvitiyu-briks-245321>

Тоқаев Сиань қаласындағы көлік-логистика терминалын телекөпір арқылы іске қосты. (2024, February 28). Retrieved from <https://kaz.nur.kz/politics/2063507-toqaev-sian-qalasyndagy-kolik-logistika-ortalyganyn-asylu-rasimine-telekopir-arqyly-qatysty/>

Транскаспий дәлізі арқылы жүк тасымалдау көлемі 5 есеге ұлғаюы мүмкін – Тоқаев. (2023, September 14). Retrieved from <https://sputnik.kz/20230914/transkaspий-dalizi-arqyly-zhuk-tasymaldau-kolemi-5-ese-ulgayuy-mumkin--toqaeв-38454607.html>

References

Aibekova, S. (2024, February 5). Tretiy zh/d vokzal v Almaty: kogda i gde ego postroyat. Retrieved from <https://www.nur.kz/society/2059097-tretiy-zhd-vokzal-v-almaty-kogda-i-gde-ego-postroyat/> [in Russian]

Aidarov, E. (2022, August 29). Euraziyaga tote zholdyn aleuetin Qytay Qazaqstan men Orta Aziya elderinen qarastyrady. Retrieved from https://inbusiness.kz/kz/author_news/euraziyaga-tote-zholdyn-aleuetin-kytaj-kazakstan-men-orta-aziya-elderinen-karastyrady [in Kazakh]

Alymova, E. (2024, February 3). AQSh-pen seriktestik aymaqtagy Resey men Qytay yqpalyн azayta ma? Retrieved from <https://www.azattyq.org/a/32803755.html> [in Kazakh]

Alymova, E. (2024, February 3). Orta dalizben zhuk tasymaldau kolemi artpaq. Retrieved from <https://www.azattyq.org/a/32803755.html> [in Kazakh]

Bakesova, S. (2024, January 19). Orta daliz: auqymdy zhumys atqaryldy. Retrieved from <https://rail-news.kz/kz/interview/16538-orta-daliz-auqymdy-zhumys-atqaryldy.html> [in Kazakh]

Baqyt, N. (2023, October 18). “Bir beldeu, bir zhol” zhuk tasymaldau merzimin eki ese qysqartyp, kolik shyghynyn azaytady – Toqaeв. Retrieved from <https://aikyn.kz/257302/bir-beldeu--bir-zhol--zhuk-tasymaldau-merzimin-eki-ese-k-ysk-artyp--kolik-shyghynyn-azaytady---tok-aev> [in Kazakh]

Jumabekuly, D. (2023, October 18). Memleket basshysy: “Bir beldeu, bir zhol” – XXI gasyrdyn megazhobasy. Retrieved from <https://halyq-uni.kz/news/26690-memleket-basshysy-bir-beldeu-bir-zhol-khkhi-gasyrdyn-megazhobasy/> [in Kazakh]

Kanatqyzy, A. (2024, January 10). Zhanadan qurylgan Alatau qalasyna qatysty tyn derekter payda boldy. Retrieved from <https://baq.kz/zhanadan-qurylgan-alatau-qalasyna-qatysty-tyн-derekter-payda-boldy-321003/> [in Kazakh]

Kazakhstan Aziya men Europa arasindagy manyzdy quryq dalizine aynaluda. (2023, February 24). Retrieved from https://www.kt.kz/kaz/state/_1377947158.html [in Kazakh]

Kazakhstan Prezidenti men Mazharstan Premer-ministri shagyn quramda kelissoz otkisdi. (2023, November 2). Retrieved from <https://www.akorda.kz/kz/kazakstan-prezidenti-men-mazharstan-premer-ministri-shagyn-kuramda-kelissoz-otkisdi-210318> [in Kazakh]

Konratyev, V. (2023, October 4). Geopolitika transportnykh koridorov na Kaspii – mnenie iranskogo eksperta. Retrieved from <https://casp-geo.ru/geopolitika-transportnyh-koridorov-na-kaspii-mnenie-iranskogo-eksperta/> [in Russian]

Na rekordnyi uroven vyshli zheleznodorozhnye perevozki mezhdru Kazakhstanom i Kitaem. (2023, December 26). Retrieved from https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/rekordnyiy-uroven-vyshli-jeleznodorozhnye-perevozki-521456/ [in Russian]

Nasekenova, D. (2023, December 26). Itogi razvitiya transportnoi otrasli Kazakhstana v 2023 godu podveli v Mintransporta. Retrieved from <https://astanatv.kz/ry/news/101003/> [in Russian]

Perevozki gruzov zheleznoy dorogoy mezhdru RK i Kitaem vyrosli na 22 %. (2023, November 10). Retrieved from <https://sknews.kz/news/view/perevozki-gruzov-ghelezhoy-dorogoy-meghdu-rk-i-kitaem-vyrosli-na-22/> [in Russian]

President Kazakhstana prinyal uchastie v Dialoge vysokogo urovnya po globalnomu razvitiyu BRICS+. (2022, June 24). Retrieved from <https://www.akorda.kz/ru/prezident-kazakhstana-prinyal-uchastie-v-dialoge-vysokogo-urovnya-po-globalnomu-razvitiyu-briks-245321> [in Russian]

Toqaeв Sian qalasyndagy kolik-logistika terminalyn telekopir arqyly iske qosty. (2024, February 28). Retrieved from <https://kaz.nur.kz/politics/2063507-toqaeв-sian-qalasyndagy-kolik-logistika-ortalyganyn-asyly-rasimine-telekopir-arqyly-qatysty/> [in Kazakh]

Transkaspий dalizi arqyly zhuk tasymaldau kolemi 5 ese ulgayuy mumkin – Toqaeв. (2023, September 14). Retrieved from <https://sputnik.kz/20230914/transkaspий-dalizi-arqyly-zhuk-tasymaldau-kolemi-5-ese-ulgayuy-mumkin--toqaeв-38454607.html> [in Kazakh]

United Nations. (2022, April 13). “Global Impact of War in Ukraine on Food, Energy and Finance Systems.” Retrieved from <https://news.un.org/pages/wp-content/uploads/2022/04/UN-GCRG-Brief-1.pdf>

Whelan, S. (2023, February 3). Ukraine invasion will impact China-Europe rail freight and push up rates. Retrieved from <https://theloadstar.com/Ukraine-invasion-will-impact-china-europe-rail-freight-and-push-up-rates/>

WTO Secretariat. (2022, April 11). WTO Secretariat note examines impact of the crisis in Ukraine on global trade and development. Retrieved from https://www.wto.org/english/news_e/news22_e/Devel_08apr22_e.htm

Авторлар туралы мәлімет:

Алипбаев Амангелды Рахметолданович – т.ғ.к., Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті «Халықаралық қатынастар және әлемдік экономика» кафедрасының доценті (Қазақстан, Алматы қ., e-mail: alipbayev19@gmail.com)

Джакубаева Салтанат Төлеуовна (корреспондент автор) – PhD, Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті «Таяу Шығыс және Оңтүстік Азия кафедрасы» кафедрасының доценті м.а (Қазақстан, Алматы қ., e-mail: jakubayeva.s@gmail.com)

Information about authors:

Amangeldy Alipbayev -Ph. D., associate professor of the Department of international relations and world economy of the Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan, Almaty, e-mail: alipbayev19@gmail.com)

Salтанat Jakubaeva (corresponding author) – PhD, acting associate professor of the Department of the Middle East and South Asia of the Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan Almaty,, e-mail: jakubayeva.s@gmail.com)

Алғаш жіберілді: 20 ақпан, 2024 ж.

Қабылданды: 20 мамыр, 2024 ж.

3-бөлім
**ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚТЫҢ
ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ**

Section 3
**CURRENT ISSUES
OF INTERNATIONAL LAW**

Раздел 3
**АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ
МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА**

Л.Ф. Татарина^{1*} , Б.А. Торгаутова² ,

А.Р. Алимбетова³

¹Каспийский Общественный Университет, Казахстан, г. Алматы

²Университет «Туран», Казахстан, г. Алматы

³Алматинский гуманитарно-экономический университет, Казахстан, г. Алматы

* e-mail: dove_2003@mail.ru

АНАЛИЗ МЕЖДУНАРОДНОГО ОПЫТА И ПУТИ ВНЕДРЕНИЯ МОДЕЛИ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ КОРПОРАТИВНЫХ ОТНОШЕНИЙ В СТРУКТУРУ ГРАЖДАНСКОГО КОДЕКСА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Данный научный труд, стал результатом проведенного анализа имеющихся вопросов и возможных перспектив по включению нового, смоделированного механизма по правовому регулированию корпоративных отношений в имеющееся гражданское законодательство нашего государства. Анализируется позитивный международный опыт корпоративного права в ряде зарубежных государств. Тот путь, который наше государство выбрало для себя в качестве траектории своего развития, а именно путь, основанный на рыночной экономике, представляется достаточно динамичным, что постоянно требует переосмысления и пересмотра законодательных норм. И в контексте этого, наблюдается обострение внимания, как со стороны цивилистов, так и со стороны законодателя на правовую природу корпоративных отношений.

Корпоративные отношения, анализируются и соответственно, регулируются в качестве объекта корпоративного права. При этом корпоративное право не представляется абсолютно самостоятельной отраслью, а берет свое начало из цивилистики.

Не подвергается сомнению известный факт о том, что такой правовой институт, как регулирование деятельности юридических лиц вытекает из эффективно действующего ГК РК, а возможная особенность, которая может быть связана с организационно-правовой формой, остается на регулирование нормами специальных НПА РК. Акцентируется внимание на том, что, тот процесс интеграции Казахстана, который имеет место быть в настоящее время, ставит перед законодателем новые задачи, одной из которых является выработка единообразного подхода к правовому регулированию корпоративных отношений, в том числе посредством совершенствования казахстанского законодательства.

В свою очередь, полноценное правовое регулирование корпоративных правоотношений, являющихся структурным элементом рыночных отношений, совершенствование национального законодательства в этом направлении окажет непосредственное влияние на улучшение инвестиционного климата в Казахстане и повышение привлекательности Республики Казахстан, в том числе для иностранного инвестора. Это в свою очередь, способно повлиять на расширение казахстанского бизнеса, увеличение финансовых потоков в страну, создать рабочие места и пр., и как положительный итог – повышение благосостояния народа.

Ключевые слова: корпоративные отношения, гражданское право, модель, внедрение, международный опыт.

L.F. Tatarinova ^{*1}, B.A. Torgautova ², A.R. Alimbetova ³

¹Caspian Public University, Kazakhstan, Almaty

²«Turan» University, Kazakhstan, Almaty

³Almaty University of Humanities and Economics, Kazakhstan, Almaty

*e-mail: dove_2003@mail.ru

Analysis of international experience and ways of introducing a model of legal regulation of corporate relations into the structure of the Civil Code of the Republic of Kazakhstan

The article discusses the issues and prospects of introducing a model of legal regulation of corporate relations into the structure of the Civil Code of the Republic of Kazakhstan. The positive international experience of corporate law in a number of foreign countries is analyzed. It should be emphasized

that the path of a market economy followed by modern Kazakhstan requires the formation and full-fledged legislative consolidation of corporate law institutions, the norms of which will regulate corporate activities.

Corporate relations are analyzed and, accordingly, regulated as an object of corporate law. At the same time, corporate law acts as a branch of civil law.

There is no doubt about the well-known fact that such a legal institution as the regulation of the activities of legal entities follows from the effectively functioning Civil Code of the Republic of Kazakhstan, and a possible feature that may be related to the organizational and legal form remains to be regulated by the norms of special Legislative acts of the Republic of Kazakhstan. Attention is focused on the fact that the process of integration of Kazakhstan, which is currently taking place, poses new tasks to the legislator, one of which is to develop a uniform approach to the legal regulation of corporate relations, including through the improvement of Kazakh legislation.

In turn, full-fledged legal regulation of corporate legal relations, which are a structural element of market relations, improvement of national legislation in this direction will have a direct impact on improving the investment climate in Kazakhstan and increasing the attractiveness of the Republic of Kazakhstan, including for foreign investors. This, in turn, can affect the expansion of Kazakhstani business, increase financial flows to the country, create jobs, etc., and as a positive result – increase the welfare of the people.

Keywords: corporate relations, civil law, model, implementation, international experience.

Л.Ф. Татарина^{1*}, Б.А. Торғаутова², А.Р. Әлімбетова³

¹Каспий Қоғамдық Университеті, Қазақстан, Алматы қ.

²«Тұран» университеті, Қазақстан, Алматы қ.

³Алматы гуманитарлық-экономикалық университеті, Қазақстан, Алматы қ.

* e-mail: dove_2003@mail.ru

Халықаралық тәжірибені және Қазақстан Республикасы Азаматтық Кодексінің құрылымына корпоративтік қатынастарды құқықтық реттеу моделін енгізу жолын талдау

Мақалада Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің құрылымына корпоративтік қатынастарды құқықтық реттеу моделін енгізу мәселелері мен перспективалары қарастырылады. Бірқатар шет мемлекеттердегі корпоративтік құқықтың оң халықаралық тәжірибесі талданады. Біздің мемлекетіміз өз дамуының траекториясы ретінде таңдаған жол, атап айтқанда нарықтық экономикаға негізделген жол жеткілікті серпінді болып көрінеді, бұл үнемі заңнамалық нормаларды қайта қарауды талап етеді. Осы тұрғыда азаматтық құқық мамандары тарапынан да, заң шығарушылар тарапынан да корпоративтік қатынастардың құқықтық сипатына аса көңіл бөлінетіндігі байқалуда.

Корпоративтік қатынастар талданады және сәйкесінше корпоративтік құқық объектісі ретінде реттеледі. Бұл ретте корпоративтік құқық азаматтық заңнама саласы болып табылады.

Заңды тұлғалардың қызметін реттеу сияқты құқықтық институттың тиімді жұмыс істеп тұрған ҚР АҚ-нен туындайтыны туралы белгілі фактіге күмән келтірілмейді, ал ұйымдық-құқықтық нысанмен байланысты болуы мүмкін ерекшелік ҚР арнайы НҚА нормаларымен реттеуге қалады. Қазіргі уақытта орын алып отырған Қазақстанның интеграция процесі заң шығарушының алдына жаңа міндеттер қойып отырғанына назар аударылады, олардың бірі корпоративтік қатынастарды құқықтық реттеуге, оның ішінде қазақстандық заңнаманы жетілдіру арқылы бірыңғай тәсілді әзірлеу болып табылады.

Өз кезегінде, нарықтық қатынастардың құрылымдық элементі болып табылатын корпоративтік құқықтық қатынастарды толыққанды құқықтық реттеу, осы бағыттағы ұлттық заңнаманы жетілдіру Қазақстандағы инвестициялық ахуалды жақсартуға және Қазақстан Республикасының, оның ішінде шетелдік инвестор үшін тартымдылығын арттыруға тікелей әсер етеді. Бұл өз кезегінде қазақстандық бизнестің кеңеюіне, елге қаржы ағындарының ұлғаюына, жұмыс орындарын құруға және т.б. әсер етуі мүмкін және оң нәтиже ретінде – халықтың әлауқатын арттыру.

Түйін сөздер: корпоративтік қатынастар, азаматтық құқық, модель, енгізу, халықаралық тәжірибе.

Введение

С момента обретения независимости национальное законодательство шло по пути постоянного совершенствования и изменения. Но несмотря на это, институт корпоративного права остался без должного внимания, что характерно не только для Казахстана, но и для многих государств, получивших независимость в 1991 году на территории бывшего Союза.

В этой связи, в правовой доктрине, в последние годы, наблюдается обострение внимания со стороны цивилистов на правовую природу корпоративных отношений, исследователи проводят анализ понятий и содержания корпорации как юридического лица и субъекта правоотношений, а также принципов на которых строится корпоративная деятельность.

Поэтому, учитывая важность поднимаемого вопроса, формирование и законодательное закрепление модели правового регулирования корпоративной деятельности посредством отраслевых норм представляет собой важнейшие и актуальные задачи законодателя Казахстана. Это обусловлено в том числе потребностью полноценного регулирования корпоративных правоотношений, являющихся структурным элементом рыночных отношений.

Нельзя говорить о полном отсутствии деятельности по изменению законодательства в сфере правового регулирования корпоративной деятельности, поскольку важность данного процесса вытекает как из Стратегии «Казахстан – 2050», так и в том, что в ней также отмечены потребности повышения уровня деловой культуры казахстанских предпринимателей. Поэтому, осознавая важность такой работы, продолжают деятельность по разработке законодательных механизмов с учетом опыта зарубежных государств. При этом, опыта как положительного, так и отрицательного. Анализ имеющегося опыта зарубежных государств важен, в том числе, потому что, учитывая разницу организационно-правовой формы какого-либо юридического лица, чья форма закреплена в действующем ГК РК, имеются отличия и в их правовой регламентации.

В этой связи, по всем закрепленным организационно-правовым формам анализируемых субъектов (а именно, юридических лиц) в Республике Казахстан работает специальное законодательство, к примеру, Закон РК «О товариществах с ограниченной и дополнительной ответственностью» или Закон РК «Об акционер-

ных обществах» и др., нормы которых направлены на регламентацию их деятельности, с учетом имеющихся особенностей.

Методы

Проведенное нами исследование стало возможным в результате применения различного рода методов научного познания, среди которых были как общенаучные, так и специальные методы.

Среди общенаучных, мы активно применяли анализ и синтез, использовали метод от абстрактного к конкретному, а также логический методы.

Особо стоит отметить применение структурно-функционального метода, который позволил выявить особенности корпоративной деятельности в различных государствах, с точки зрения системы управления и принципов.

Обзор литературы

Не многие работы были посвящены проблемам корпоративного управления и его правовой базы. В то же время как в правовой доктрине Казахстана, так и в экономической литературе существует необходимость более широкого анализа различных аспектов корпоративного управления и отношений, возникающих в ходе корпоративной деятельности.

На момент подготовки нашего исследования мы увидели особую значимость доктрины корпоративного права в зарубежных странах, особенно обострилась так называемая проблема «Does Law Matter?» которая впервые затрагивает проблему компаний в период Великой депрессии 30-х годов 20 века, происходившей в США. Авторами этого анализа выступили американские учёные Адольф Берле и Гардинер Минса. (Dannin, 1997)

На постсоветском пространстве, особенно в литературе российского права, посвященной деятельности компаний и корпораций в целом, можно отметить работы таких ученых, как: В.А. Белова (Белова, 2016), Т.В. Кашанина (Кашанина, 2019), Д.В. Ломакин (Ломакин, 2005), Е.А. Суханов (Суханов, 2014), Шиткина И.С. (Шиткина, 2008).

Необходимо также указать, что научное сообщество сформировалась группа ученых, различающих корпоративные отношения и отношения собственности, а также обязательственные отношения: Д.В. Ломакина, А.И. Каминку, М.М.

Агаркова, Е.А. Суханова, Е.В. Пестерев, И.С. Чёрткин.

Что касается юридической литературы, посвященной организации корпоративной деятельности в Казахстане, то эти вопросы анализируются с разных позиций разными учеными, но среди них необходимо выделить работы Ф.С. Карагусова (Карагусов, 2012) и С.И. Климкина (Климкин, 2022), который был одним из первых казахстанских ученых, исследовавших корпоративное право. Также проблемы корпоративной деятельности и ее правового регулирования обсуждали такие ученые-цивилисты Республики Казахстан, как: Ю.Г. Басин (Басин, 2000), Д. Исайкин (Исайкин, 2013), М.К. Сулейменов (Сулейменов, 2013) и другие.

Результаты и дискуссия

К корпоративным отношениям могут применяться общие принципы гражданского законодательства, действующие в том или ином государстве. Принимая во внимание, что анализируемые нами в данной статье правоотношения регулируются посредством общих фундаментальных начал, то есть принципов гражданского права, соответственно, мы к таким правоотношениям можем применять и обязательственное право и договорное. Формирование и закрепление новых, и достаточно конкретных правил поведения, распространяемых на корпоративные правоотношения стало возможным в результате развития корпоративного права как отрасли.

Но, развитие такой отрасли, как корпоративное право требует пересмотра, и возможно реализации процесса внесения изменений в процесс оформления правоотношений гражданско-правового характера, которые будут иметь отношение к корпоративной деятельности. Более того, как следствие возникнет потребность, в внесении изменений и в нормы законодательства, которые направлены на регулирование уже не самих корпоративных правоотношений, а на регулирование вытекающих из них отношений.

Анализируя возможности, и какие-либо перспективы имплементации зарубежного опыта и/или институтов в казахстанское законодательство, один из известнейших цивилист нашей страны – М.К. Сулейменов признает наличие вероятности внесения в ГК РК норм, направленных на регулирование анализируемой нами деятельности (Сулейменов, 2022).

Подчеркнем, что анализ правовой доктрины Казахстана дал нам возможно ознакомиться

с рассуждениями М.К. Сулейменова о том, что внедрение имеющегося, возможно даже положительного, зарубежного опыта в национальную правовую систему любого государства не может быть априори удачной. Кроме того, данный автор подчеркивает, что с момента становления казахстанской цивилистики, имели место быть не очень удачные попытки внедрения в законодательство Казахстана тех или иных институтов общего права. Так, подчеркивается неверная позиция законодателя Казахстана по аналогии с коллегами Великобритании отказаться от закрепления определения термина «корпорация» (Рекомендации, 2016).

Стоит подчеркнуть, что на сегодняшний день, ряд цивилистов Казахстана, среди которых выделяется Ф. Карагусов, отмечают, что подходом, отвечающим существующим реалиям выступает комбинированное законодательное, нормы которого направлены на регламентацию всех аспектов корпоративной структуры (Карагусов, 2022).

При реализации этого подхода законы Республики Казахстан призваны регулировать два типа корпоративной структуры общего собрания акционеров, что дает им право самостоятельного принятия решения на основе выбора между дуалистической и монистической структурой.

В данном случае, мы полагаем уместным указать, на то, что в зарубежном законодательстве действительно имеются соответствующие интегрированные правила, считающиеся «... стандартом корпоративного управления, который можно найти в международной практике и признаваемый большинством стран Schramm, 2011 с. 247), особенно это соответствует французскому законодательству (Коммерческий кодекс Франции (2000г.), кн. II, ч. II, гл. V, Титул II (French Commercial Code, 2000, с. 169 – 193), в «модельном» законе СНГ об акционерных обществах 2010 г. («Модельный» закон СНГ, 2010, с. 247; 6, глава VII) и Европейский типовой закон о компаниях (EMSA, 2017, с. 173–200)» (Белова, 2016).

Стоит подчеркнуть, что подобный комплексный подход признается не только на уровне стран, так как фундаментальные начала – принципы корпоративного управления, принятые ОЭСР, которые считаются специальными принципами также могут свидетельствовать о том факте, что имеют место быть вышеупомянутые модели. Следовательно, в зарубежной правовой практике вполне реальна возможность правового регулирования двух- и единой корпоративной

структуры юридического лица. Более того, такой подход вполне применим и при наличии осложнения иностранным элементом, а именно при наличии различных юрисдикций. Но стоит подчеркнуть, что ОЭСР, формулируя рекомендации по практике применения этих принципов, делают отсылку к тому, что они «основаны» именно на элементах общего характера, что по мнению разработчиков позволит применять их широкому кругу «пользователей» и тем самым охватить «...существующее разнообразие» (ОЭСР, 2016).

Сравнивая подходы Германии и Казахстана укажем, что в отличие от национального законодательства РК, в такой форме могут создаваться ООО не только с предпринимательской целью. То есть согласно ГК РК (ст.34), общество может создаваться как с целями получения прибыли (коммерческие), так и без таковых (некоммерческие).

Согласно законодательству ФРГ, учредительный договор в обязательном порядке должен содержать сведения, касающиеся фирменного наименования организации, которое должно содержать имя хотя бы одного из учредителей, юридический и фактический адреса, указание на вид деятельности и характер (например, «...с ограниченной ответственностью») и т.д. И если мы обратим внимание на этот перечень, мы увидим явное сходство с требованиями, предъявляемые к учредительному договору по законодательству Республики Казахстан.

Кроме того, согласно анализируемому закону, в учредительных документах должен быть указан и размер капитала участников/членов организации, а если они имеют обременение по дополнительным обязательствам, все это должно указываться в учредительном договоре. В ФРГ для такого объединения установлен минимальный размер уставного капитала, составляющие 25 тыс. евро.

Что касается регистрации общества, то оно должно быть осуществлено в торговом реестре суда, к которому имеет отношение по территориальному признаку, по принципу основного местонахождения. При регистрации, в реестре будут указываться все те же данные, которые закреплены в учредительном договоре, а именно: фирменное наименование, местонахождение общества, предмет и характер деятельности, размер уставного капитала, дата заключения договора об обществе, управляющие и их полномочия по представительству.

Прослеживается и некоторая схожесть в законодательствах РК и ФРГ в сфере передачи паев

участников общества в порядке наследования. Также схож подход к передаче своей части (пай) другим лицам, при котором необходимо получить, согласно учредительному договору, согласие других участников/членов общества. Если учредительный договор не содержит каких-либо указаний на необходимость получения согласия других участников, то такой пай может быть передан по договору, нотариально заверенному.

Органы управления компании представляют собой собрание участников/членов и менеджеров (в ФРГ лица, выполняющие эти функции чаще, называются управляющими). Если в договоре компании есть соответствующая отсылка, то наблюдательный совет также может быть включен в систему органов управления организацией.

Исполнительные директора компании, которые управляют организацией, могут быть как членами компании, так и третьими лицами, но это все в императивном порядке должно быть указано в учредительном договоре.

Немецкое законодательство устанавливает строгие требования к назначению того или иного лица в качестве управляющего. Поэтому установлено положение, согласно которому единственное лицо (физическое лицо), не привлекаемое к административной и/или уголовной ответственности, запрещающей ему участвовать в деятельности общества и/или исполнять обязанности директора (управляющего). (Battis, 2002, p. 52).

В странах, входящих в англосаксонскую правовую систему, существуют особенности управления корпоративной деятельностью и отношениями, возникающими в результате этой деятельности. Этот метод исходит из особого понимания правовой природы документов компаний и организаций, работающих по праву этих государств. В этом подразделе мы постараемся выделить и проанализировать эти особенности. Итак, первое, что мы знаем, это то, что документы, составляющие юридическое лицо, в англосаксонских регионах правовой системы называются «конституцией компании», что показывает ее фундаментальное значение. Подобные внутренние нормативные документы могут содержать (и скорее всего содержат) такие положения, которые полностью коррелируют с положениями действующего закона. Это вполне может способствовать не просто сравнению корпоративных отношений существующих в РК и в ЗС, но и на основе подобного сравнения выявить лучший опыт и предпринять попытку по его вне-

дрению в национальную правовую систему Казахстана. Даже тот, что положения, включенные в «конституцию компании», носят договорный характер, уже вызывает интерес, поскольку такие положения направлены на регулирование всех аспектов деятельности корпорации, вплоть до правоотношений, возникающих внутри самой компаний на всех ее уровнях. (Pettet, 2005, 488 p.).

Природу корпоративных норм, а именно договорной характер, изучали в своих трудах ряд зарубежных авторов, и все они схожи во мнении, что договорная природа – это достаточно эффективный механизм, признаваемый, и в доктрине и в законодательных нормах, и подтверждаемый судебными прецедентами (Nicks, 2011, 800 p.).

Также к особенностям мы можем отнести то, что корпоративное регулирование, принимая во внимание его договорной характер, имеет выражение в особой роли договора, проявляющаяся в механизме правового регулирования компаниями, и в регламенте правоотношений, которые возникают как результат реализации корпоративной деятельности. Это подтверждается судебной практикой, поскольку суд в таких государствах не станет акцентировать внимание на толковании сущности договора. Для суда будет иметь значение лишь исполнение сторонами договора обязательств, которые они взяли на себя в результате подписания договора. Соответственно, при решении споров по поводу регулирования корпоративных правоотношений в судебном порядке, для суда важно лишь установление факта наличия у сторон договора воли, а также истинных их намерений, связанных с корпоративной деятельностью (Чумак, 2014, С. 140-148).

Таким образом, именно договорные начала лежат в основе правового регулирования корпоративной деятельности в государствах, с англо-саксонской правовой системой. А механизмы регламентации отношений, вытекающих из корпоративной деятельности построены по аналогии с договорными механизмами. Указанное нами это не просто научно обоснованный подход, а законодательно закрепленное правило, вытекающее из § 33 Закона о компаниях Англии 2006 г. (Companies Act 2006), на основании данного закона, для корпорации и ее членов, нормы, которые закреплены в учредительном документе, имеют силу условия, природы договора (covenants) (Companies Act, 2006).

Это не удивительно, поскольку природа корпорации, как мы это указывали в первом разделе

нашей магистерской работы, основана на объединении, следовательно, именно договорной подход участников будет преобладать при согласовании своей воли участниками корпорации. Если проанализировать при этом процедуру, которая сопровождает заключение договора, то можно увидеть все особенности, свойственные англо-саксонскому подходу к конструированию корпоративных норм. Все особенности вытекают из автономии воли сторон, где первостепенное значение имеет свобода договора и воли ее участников.

Стоит отметить, что договор как форма закрепления автономии воли, изменения интересов сторон существует и в государствах, входящих в романо-германскую правовую систему, к которой относится и Казахстан. Но уровень приоритетности и важности договора в таких странах уходит на вторую роль, тогда как в государствах англосаксонской правовой семьи, договор играет главную роль в определении правового регулирования корпоративной деятельности.

В государствах с англо-саксонской правовой системой, нормы корпоративного права, посредством которых регулируются анализируемые нами в данной статье правоотношения корпоративного характера, являются ни чем иным, как результатом совместной, основанной на договорных началах работы всех участников конкретных правоотношений. Единственное условие – это отсутствие противоречий договорных положений нормам законодательства. В свою очередь, в странах континентального права регулирование корпоративной деятельности осуществляется через буквальное толкование норм действующего законодательства, на основе которого формируются учредительные документы соответствующего юридического лица.

Только в соответствии с действующими законодательными установками стороны могут заключить любое соглашение, но при этом предписание государств имеют преимущественную силу. Поэтому англосаксонский метод нормальной системы регулирования деятельности компании основывается прежде всего на соглашении, а затем только на государственном регулировании, что также влияет на понимание сущности документов компании, характера корпорации как системы контрактов и т.д. (Саидов, 2021, с.83).

В рамках нашего исследования, а также на основе проанализированного правового регулирования корпоративных правоотношений, на основе изученных особенностей такого ре-

гулирования, имеющего место в странах с англо-саксонской правовой системой, мы решили несколько подробно остановиться на опыте Великобритании. Наш выбор не случаен, поскольку именно там, где источником права выступает прецедент, зародились основы корпоративного права. Именно он лег в основу разработанных и законодательно закрепленных положений и правил, регулирующих корпоративную деятельность.

Законодательство Великобритании признает два типа компаний, а именно индивидуальное предприятие и генеральную компанию, которая представляет собой объединение двух или более человек. На основе анализа опыта Великобритании становится очевидно, что субъектам права предоставляется возможность по созданию разнообразных типов партнерств. Но это не вытекает из уже упомянутого Закона 2006г., то есть, на такие типы партнерства нормы данного Закона 2006г. не распространяются (Семилютин, 2015, с.8).

Такой подход в Великобритании не вызывает удивления, поскольку там отсутствует единый, унифицированный метод регламентации процессов, связанных с созданием, функционированием и ликвидацией юридических лиц. Следовательно, нет единых правил, распространяемых на все имеющиеся и возникающие в перспективе корпорации. Также ряд вопросов возникает при определении приоритетности, а именно что в приоритете регулирует корпоративные правоотношения в Великобритании, договорные правила или все же нормы закона 2006 г. Также не совсем понятна, с точки зрения положения о верховенстве закона, природа юридического лица, если в его структуре имеет место быть партнерство, которое по сути своей Законом 2006г. не регламентируется.

И отвечая на этот вопрос, мы определили, что преимущество, все же отдается нормам Закона 2006г., поскольку больший пласт корпоративных правоотношений, различных аспектов деятельности юридических лиц (вне зависимости от организационно-правовой формы) подлежит регулированию Законом о компаниях 2006 г. (Companies Act, 2006).

Таким образом, основываясь на нормах исследуемого Закона 2006 г., можно резюмировать, что под компанией в Великобритании понимается деятельность, которая может быть как предпринимательской, так и непредпринимательской (то есть не связанной с получением прибыли в качестве основной цели). Согласно за-

конодательным нормам Великобритании, основным и принципиально важным моментом выступает то, что конкретная компания должна быть оформлена в любой организационно-правовой форме кроме товарищества. Иначе, если верить доктрине и смысловой нагрузке анализируемого Закона 2006г., его нормы на деятельность этого юридического лица не будут распространяться.

В то же время, какой бы замечательной и лучшей практикой, касающейся рекомендаций по восприятию моделей корпоративного управления, не была, она не будет реализована и достижима в случае, когда национальное законодательство будет неадекватно регулировать каждую модель корпоративной структуры. Важно указать, что верное восприятие национальным законодателем таких моделей связано в том числе с тем, что не должны смешиваться элементы общепризнанных моделей и/или элементы любых моделей, содержащих «национальные особенности», которые имеют существенные отличия от общепризнанных моделей. Но как показал анализ модели, существующей в современный период в Республике Казахстан, именно такое, нежелательное смешение мы имеем).

При регулировании корпоративной структуры таких организационно-правовых форм, как АО или ТОО, подход законодателя Казахстана должен быть несколько иной, что требует определенного реформирования и совершенствования. Процесс корректировки законодательства Казахстана в области корпоративной деятельности должно проходить с обязательным применением достижений, полученных зарубежными государствами и с учетом лучших практик. Потребность в совершенствовании моделей для Казахстана возникла в свете того, что существенные несоответствия норм права и современных стандартов, в том числе ОЭСР препятствует внедрению признаваемых в большинстве государств мира практик в области корпоративного управления. Данная точка зрения неоднократно высказывалась казахстанскими цивилистами, и о чем также писал Ф.С.Карагусов, делая акцент на каждой модели и каждой организационно-правовой форме, существующих в Казахстане юридических лиц (Карагусов, 2018, с. 70 – 80; Карагусов, 2012, с. 293).

Поэтому наилучшим способом было бы укрепление отношений между компаниями в рамках гражданско-правового регулирования, что показано в ст.1 ГК РК, через призму регулируемых гражданско-правовыми нормами Казахстана, отношений.

Таким образом, акцентируя внимание на правовой литературе, в которой отражены мнения ученых Казахстана, отметим, что многие специалисты сходятся во одном – целесообразно законодательно, а именно в гл1 ГК РК определить корпоративную деятельность и отношения, вытекающие из такой деятельности. Это позволит определиться в доктринальном контексте, и расставит точки в вопросе самостоятельности корпоративного права как отрасли права или уже определить непосредственную зависимость корпоративного права от гражданского права. Подобные законодательно закрепленные уточнения будут полезны не только с точки зрения совершенствования законодательства, но и будут коррелировать с теми предложениями, которые были сделаны Казахстану корпорацией Reed Smith (Рекомендации, 2022 г.) для активизации процесса совершенствования норм корпоративного законодательства РК.

Необходимо, чтобы вносимое определение термина «корпоративные отношения» обязательно в себе содержало в себе положение о равенстве участников/членов корпорации, а для этого нужно чтоб в ГК РК было закреплено определение и субъектам корпоративных отношений. Раскрытие и закрепление института равенства должно быть сконструировано таким образом, чтоб в нем была обязательная отсылка к возможности принимать участие в управлении корпорацией, степень которого должна находиться в прямой зависимости от размера вносимого капитала в создаваемую корпорацию.

Следовательно, включение в предмет гражданско-правовой регламентации корпоративных отношений подтверждает правовую природу анализируемых отношений, а именно гражданско-правовой. Представляет интерес предложение, высказанное Ф.С. Карагусовым о том, что при определении субъекта корпоративных отношений, нужно обязательно указывать на корпорации, как субъекты (Карагусов, 2022).

Такой вывод автор сделан основываясь на сделанном им анализе практики зарубежных государств и правовой доктрины Казахстана, содержащей указание на существующие в корпоративной организации особенности.

Также целесообразным представляется внести изменения в гл.2 ГК РК, которая содержит нормы, регулирующие аспекты, связанные с общими положениями деятельности всех юридических лиц, имеющих организационно-правовые формы, выходящие из гражданского законодательства Республика Казахстан.

В указанной главе сосредоточена ст.34, в диспозиции которой указывается на виды и формы юридических лиц, и именно в диспозицию данной нормы нужно включить определение корпорации как субъекта с конкретизацией вида и формы.

Данное предложение также вытекает из сделанных компанией Reed Smith рекомендаций Казахстану по совершенствованию корпоративного законодательства. При этом рекомендации сделали акцент именно на внесении термина «Корпорация» в структуру уже действующих статей, но в то же время оставили окончательное решение о внедрении изменений в ст.33 или в ст.34 ГК РК за национальным законодателем Казахстана (Рекомендации, 2022).

Но определение слова «компания» и последующее ее консолидация – задача непростая. Для начала, опираясь на положительный опыт зарубежных стран, как англосаксонской, так и романо-германской правовой системы. И начать нужно с определения характеристик компании, к которым обязательно относятся: сочетание/объединение людей (как физических, так и юридических лиц), а также материально-технической базы, инфраструктуры, которая в правовой доктрине указывается как «капитал»; унифицированная членами (участниками) юридического лица цель создания и функционирования; структурные подразделения, которые могут указывать на специфику структуры организации, которые могут оказать непосредственное влияние на управление организацией. При этом имеет место быть обязательная регистрация организации в качестве юридического лица.

В этой связи, возникает вопрос относительно правового статуса участников организации, поскольку их партнерство фиксируется в «конституции организации». Что касается разграничения юридических лиц по такому признаку, как цель (коммерческое или не коммерческое; предпринимательское или непредпринимательское), то данная тенденция себя оправдала, что дает возможность предположить, что усиление компаний может быть именно за счет сделанного при регистрации компании акцента на цели.

Если законодатель решит вносить соответствующие изменения в ГК РК, то при закреплении определения термина «корпорация» или «корпоративная организация», обязательно будет закрепить классификацию таковой. Это будет не только выступать имплементацией зарубежного опыта в законодательство Республики Казахстан, но и способом по повышению эффек-

тивности правоприменительной деятельности при правовом регулировании корпоративной деятельности.

Подводя итог данному подразделу, мы пришли к выводу, что в действующее гражданское законодательство целесообразно внести п.6 в ст.34 ГК РК, и указать в диспозиции данной нормы определение, закрепляющее правовую природу такого субъекта правоотношений, как корпорация. При этом, в данной норме также должны быть отражены конкретные признаки этой организации.

Также в диспозицию дополнительного пункта необходимо внести указание на коммерческие и некоммерческие корпоративные организации. В этой связи, необходимо законодательная фиксация двух моделей корпоративной структуры по общему собранию акционеров, что в свою очередь, даст возможность автономно определить на основе выбора между монистической и дуалистической структурами для корпорации, которую будут создавать.

Заключение

1. Существующая в Великобритании правовая система характеризуется отсутствием единого подхода к определению метода регламентации процессов, связанных с созданием, функционированием и ликвидацией юридических лиц. Следовательно, нет единых правил, распространяемых ни все имеющиеся и возник-

ающие в перспективе корпорации. Также ряд вопросов возникает при определении приоритетности, а именно что в приоритете регулирует корпоративные правоотношения в Великобритании, договорные правила или все же нормы закона 2006 г. Также не совсем понятна, с точки зрения положения о верховенстве закона, природа юридического лица, если в его структуре имеет место быть партнерство, которое по сути своей Законом 2006г. не регламентируется.

2. Основываясь на нормах исследуемого Закона 2006 г., можно резюмировать, что под компанией в Великобритании понимается деятельность, которая может быть как предпринимательской, так и непредпринимательской (то есть не связанной с получением прибыли в качестве основной цели). Согласно законодательным нормам Великобритании, основным и принципиально важным моментом выступает то, что конкретная компания должна быть оформлена в любой организационно-правовой форме кроме товарищества. Иначе, если верить доктрине и смысловой нагрузке анализируемого Закона 2006г., его нормы на деятельность этого юридического лица не будут распространяться.

3. В государствах с романо-германской правовой системой (что также подтверждается обязательным нотариальным заверением ряда документов и регистрацией с помощью обращения в суд со стороны учредителей), чего не наблюдается в государствах англо-саксонской системы.

Литература

- Dannin Ellen J., (1997), Legislative intent and impasse resolution under the National Labor Relations Act: does law matter? // Hofstra labor law journal. – Hempstead, N.Y.: Hofstra University. – Vol. 15, No. 1 // https://labordoc.ilo.org/discovery/fulldisplay/alma993334783402676/41ILO_INST:41ILO_V1 (дата обращения 13.02.2024)
- Белов В.А., (2016), Корпоративное право. Актуальные проблемы теории и практики. – М.: Юрайт, с. 300
- Кашанина Т.В., (2019), Корпоративное право: учебное пособие для академического бакалавриата. М.: Юрайт, с.189
- Ломакин Д.В., (2005), Очерки теории акционерного права и практики применения акционерного законодательства. М.: Статут, с.165
- Суханов Е.А., (2014), Сравнительное корпоративное право. – М.: Статут, с. 456
- Шиткина И.С., (2008), Корпоративное право // Отв. ред. И.С. Шиткина. – М.: Волтерс Клувер, с. 648
- Карагузов Ф.С., (2012), Основные проблемы и особенности развития корпоративного права в Республике Казахстан. Алматы: Вестник КазНУ, с. 128
- Климкин С.И., (2022), Корпорации и корпоративное право в Казахстане: Что включают в себя эти понятия // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31101609#pos=5;-106 (дата обращения 17.02.2024)
- Басин Ю.Г., (2000), Юридические лица по гражданскому законодательству Республики Казахстан. Понятие и общая характеристика: Учеб.пособие. – Изд. 2-е. – Алматы: ВШП «Эдшет», с. 174
- Исайкин Д., (2013), Корпоративное право: круг субъектов. – Алматы: Юрист, с. 55
- Сулейменов М.К., (2013), Гражданское право и корпоративные отношения: материалы междунар. науч.-практ. конф. в рамках ежегодных цивилистических чтений, посвященной 90-летию видного казахстанского ученого-цивилиста Басина Ю.Г. (Алматы, 13-14 мая 2013 г.) / Отв.ред. Сулейменов М.К. – Алматы, с. 736
- Сулейменов М.К. Английское право и правовая система Казахстана // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=34332948#pos=64;-55 (дата обращения 21.02.2024)

Рекомендации участников международной научно-практической конференции на тему: «Совершенствование гражданского законодательства Республики Казахстан на основе имплементации положений английского права» (г. Астана, 25 ноября 2016 года) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=38577969#pos=60;17 (дата обращения 20.02.2024)

Карагусов Ф. О., (2021), понятиях корпоративного управления и корпоративной структуры в праве Республики Казахстан // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=32743527&pos=61;-34#pos=61;-34 (дата обращения 19.02.2024)

Schramm H.-J., Gutbrod M., Chanturia L., Karagussov F., Stepanov D and Kniper R., (2010), Commentary On The 2010 Model Law. «On Joint-Stock Companies» for CIS Member States (as amended) // Harmonization of Corporate Law in the CIS: More Architecture of Choice. Review of Central and East European Law. – Special Issue Volume 36. – Nos. 3-4. – 2011.

Коммерческий кодекс Франции 2000 года, (2008), / предисловие, перевод с французского, дополнение, словарь-справочник и комментарии В.Н. Захватаева. – М.: Волтерс Клувер, 2008. – 1269 с.

Модельный закон «Об акционерных обществах», (2010), (в новой редакции), принятый Межпарламентской ассамблеей государств-участников СНГ 28 октября 2010 г. // <http://www.iaicis.ru/html/?id=22> (дата обращения 19.02.2024)

European Model Company Act (EMCA), First Edition, 2017. Nordic & European Company Law Working Paper No. 16-26., (2020), // <https://ssrn.com/abstract=2929348>(https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2929348) (дата обращения 26.11.2023)

OECD (2016), Принципы корпоративного управления G20/ОЭСР, OECD Publishing, Paris // <http://dx.doi.org/10.1787/9789264252035-ru> (дата обращения 19.02.2024)

Battis U. (2002), Allgemeines Verwaltungsrecht. – Müller, s. 456

Pettet B., (2005), Company Law. – 2nd ed. – London, p. 488

Hicks A., Goo S. H., (2011), Cases and Materials on Company Law. – 6th ed. – Oxford University Press. 2011. – 800 p.

Чумак Н., Рыбынок Н., (2014), Введение в английское право // Петербургский юрист. № 1. – С. 140-148.

Companies Act 2006 // UK, (2006), legislation https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/pdfs/ukpga_20060046_en.pdf (дата обращения 03.03.2024)

Карагусов Ф.С., (2018), Основы корпоративного законодательства Республики Казахстан: Учебное пособие. – Алматы: Каспийский общественный университет, с. 234

Саидов А.Х., (2021), Сравнительное правоведение: академический учебник / А.Х. Саидов. – М.: Норма: ИНФРА-М, с. 320

Семилютина Н.Г., Гаврилюк О.В., Гайдаенко-Шер Н.И., (2015), и др. Юридические лица в гражданском праве зарубежных стран: монография. – Монография. – М.: ИЗиСП, с. 432

Карагусов Ф.С., (2012), Правовое положение коммерческих организаций по законодательству Республики Казахстан. – Алматы, с. 333

Рекомендации по совершенствованию корпоративного законодательства Республики Казахстан (Договор № KZJ-SISP/QCBS-04, этап 10 модуля 4) // <https://aca.kz/uploads/pages/rekomendacii-po-soversenstvovani-6691c73a02.pdf> (дата обращения 27.02.2024)

Карагусов Ф.С. (2021), О текущем состоянии и основных аспектах совершенствования корпоративного законодательства Республики Казахстан // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31664843 (дата обращения 19.02.2024)

References

Dannin Ellen J., (1997), Legislative intent and impasse resolution under the National Labor Relations Act: does law matter? // Hofstra labor law journal. – Hempstead, N.Y.: Hofstra University. – Vol. 15, No. 1 // https://labordoc.ilo.org/discovery/fulldisplay/alma993334783402676/41ILO_INST:41ILO_V1 (data obrashcheniya 13.02.2024)

Belov V.A., (2016), Korporativnoe pravo. Aktual'nye problemy teorii i praktiki. – М.: YUrajt, s. 300

Kashanina T.V., (2019), Korporativnoe pravo: uchebnoe posobie dlya akademicheskogo bakalavriata. М.: YUrajt, s.189

Lomakin D.V., (2005), Ocherki teorii akcionernogo prava i praktiki primeneniya akcionernogo zakonodatel'stva. М.: Statut, s.165

Suhanov E.A., (2014), Sravnitel'noe korporativnoe pravo. – М.: Statut, s. 456

SHitkina I.S., (2008), Korporativnoe pravo // Otv. red. I.S. SHitkina. – М.: Volters Kluver, s. 648

Karagusov F.S., (2012), Osnovnye problemy i osobennosti razvitiya korporativnogo prava v Respublike Kazahstan. Almaty: Vestnik KazNU, s. 128

Klimkin S.I., (2022), Korporacii i korporativnoe pravo v Kazahstane: CHto vklyuchayut v sebya eti ponyatiya // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31101609#pos=5;-106 (data obrashcheniya 17.02.2024)

Basin YU.G., (2000), YUridicheskie lica po grazhdanskomu zakonodatel'stvu Respubliki Kazahstan. Ponyatie i obshchaya harakteristika: Ucheb.posobie. – Izd. 2-e. – Almaty: VSHP «Edshet», s. 174

Isajkin D., (2013), Korporativnoe pravo: krug sub'ektov. – Almaty: YUrist, s. 55

Sulejmenov M.K., (2013), Grazhdanskoe pravo i korporativnye otnosheniya: materialy mezhdunar. nauch.-prakt. konf. v ramkah ezhegodnyh civilisicheskikh chtenij, posvyashchennoj 90-letiyu vidnogo kazahstanskogo uchenogo-civilista Basina YU.G. (Almaty, 13-14 maya 2013 g.) / Otv.red. Sulejmenov M.K. – Almaty, s. 736

Sulejmenov M.K. Anglijskoe pravo i pravovaya sistema Kazahstana // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=34332948#pos=64;-55 (data obrashcheniya 21.02.2024)

Rekomendacii uchastnikov mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii na temu: «Sovershenstvovanie grazhdanskogo zakonodatel'stva Respubliki Kazahstan na osnove implementacii polozhenij anglijskogo prava» (g. Astana, 25 noyabrya 2016 goda) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=38577969#pos=60;17 (data obrashcheniya 20.02.2024)

Karagusov F. O., (2021), ponyatiyah korporativnogo upravleniya i korporativnoj struktury v prave Respubliki Kazahstan // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=32743527&pos=61;-34#pos=61;-34 (data obrashcheniya 19.02.2024)

Schramm H.-J., Gutbrod M., Chanturia L. Karagusov F., Stepanov D and Kniper R., (2010), Commentary On The 2010 Model Law. «On Joint-Stock Companies» for CIS Member States (as amended) // Harmonization of Corporate Law in the CIS: More Architecture of Choice. Review of Central and East European Law. – Special Issue Volume 36. – Nos. 3-4. – 2011.

Kommercheskij kodeks Francii 2000 goda, (2008), / predislovie, perevod s francuzskogo, dopolnenie, slovar'-spravochnik i kommentarii V.N. Zahvataeva. – M.: Volters Kluver, 2008. – 1269 s.

Model'nyj zakon «Ob akcionerjnyh obshchestvah», (2010), (v novej redakcii), prinyatj Mezhpapamentskoj assambleej gosudarstv-uchastnikov SNG 28 oktyabrya 2010 g. // <http://www.iacis.ru/html/?id=22> (data obrashcheniya 19.02.2024)

European Model Company Act (EMCA), First Edition, 2017. Nordic & European Company Law Working Paper No. 16-26., (2020), // <https://ssrn.com/abstract=2929348>(https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2929348) (data obrashcheniya 26.11.2023)

OECD (2016), Principy korporativnogo upravleniya G20/OESR, OECDPublishing, Paris // <http://dx.doi.org/10.1787/9789264252035-ru> (data obrashcheniya 19.02.2024)

Battis U. (2002), Allgemeines Verwaltungsrecht. – Müller, s. 456

Pettet B., (2005), Company Law. – 2nd ed. – London, p. 488

Hicks A., Goo S. H., (2011), Cases and Materials on Company Law. – 6th ed. – Oxford University Press. 2011. – 800 r.

CHumak N., Rybnyok N., (2014), Vvedenie v anglijskoe pravo // Peterburgskij yurist. № 1. – S. 140-148.

Companies Act 2006 // UK, (2006), legislation https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/pdfs/ukpga_20060046_en.pdf (data obrashcheniya 03.03.2024)

Karagusov F.S., (2018), Osnovy korporativnogo zakonodatel'stva Respubliki Kazahstan: Uchebnoe posobie. – Almaty: Kaspijskij obshchestvennyj universitet, s. 234

Saidov A.H., (2021), Sravnitel'noe pravovedenie: akademicheskij uchebnyk / A.X. Saidov. – M.: Norma: INFRA-M, s. 320

Semilyutina N.G., Gavrilyuk O.V., Gajdaenko-Sher N.I., (2015), i dr. Yuridicheskie lica v grazhdanskom prave zarubezhnyh stran: monografiya. – Monografiya. – M.: IZiSP, s. 432

Karagusov F.S., (2012), Pravovoe polozhenie kommercheskih organizacij po zakonodatel'stvu Respubliki Kazahstan. – Almaty, s. 333

Rekomendacii po sovershenstvovaniyu korporativnogo zakonodatel'stva Respubliki Kazahstan (Dogovor № KZJSISP/QCBS-04, etap 10 modulya 4) // <https://aca.kz/uploads/pages/rekomendacii-po-sovershenstvovani-6691c73a02.pdf> (data obrashcheniya 27.02.2024)

Karagusov F.S. (2021), O tekushchem sostoyanii i osnovnyh aspektah sovershenstvovaniya korporativnogo zakonodatel'stva Respubliki Kazahstan // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31664843 (data obrashcheniya 19.02.2024)

Информация об авторах:

Татарина Лолла Фуркатовна (корреспондент автор) – кандидат юридических наук, ассоциированный профессор Каспийский Общественный Университет, Высшая Школа Права «Адилет» Республика (Кзахстан, г. Алматы, e-mail: dove_2003@mail.ru)

Торгаутова Балгын Амирбековна – кандидат юридических наук, ассоциированный профессор кафедры Юриспруденция и международное право Университета «Туран» (Кзахстан, г. Алматы, e-mail: Bota1313@mail.ru)

Алимбетова Алида Робертиновна – доктор PhD, доцент кафедры «Экономика, услуги и право» Института «Педагогика, бизнес и право» Алматинского гуманитарно-экономического университета, (Кзахстан, г. Алматы, e-mail: alimbetova_alida@mail.ru)

Information about authors:

Tatarina Lola Furkatovna (corresponding author) – Candidate of Law, Associate Professor, Caspian Public University, Higher School of Law «Adilet» (Kazakhstan, Almaty, e-mail: dove_2003@mail.ru)

Torgautova Balgyn Amirbekovna – Candidate of Law, Associate Professor of the Department of Jurisprudence and International Law, Turan University (Kazakhstan, Almaty, e-mail: Bota1313@mail.ru)

Alida Alimbetova – PhD, Associate Professor of the Department of Economics, Services and Law at the Institute of Pedagogy, Business and Law of the Almaty University of Humanities and Economics (Kazakhstan, Almaty, e-mail: alimbetova_alida@mail.ru)

*Поступила 11 января 2024 г.
Пере отправлена 3 апреля 2024 г.
Принята 30 мая 2024 г.*

А.А. Райымбекова

Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті,
Қазақстан, Алматы қ.
e-mail: akerke8383@mail.ru

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ МЕДИАЦИЯНЫ ЗЕРТТЕУДІҢ КЕЙБІР АСПЕКТІЛЕРІ

XXI ғасырдағы геосаяси өзгерістер мен күшейіп келе жатқан қақтығыстар бүкіл әлемдік қауымдастықты ерекше алаңдатады. Екінші дүниежүзілік соғыс аяқталғаннан соң Еуропа елдері континенттің ұлттық егемендігі мен қауіпсіздігіне қауіп төну мүмкін емес деп ойлады. Ресей мен Украина арасындағы шиеленістің артуы аясында біз өзімізге қандай да бір ел делдал бола ала ма және бұл қантөгісті тоқтата ала ма деген сұрақ қоямыз. Бүгінгі таңда Украинадағы қақтығыс халықаралық құқық пен жалпы әлемдік саясаттың барлық осал жақтарын көрсетті. Үшінші елдердің іс жүзінде қарсылас тараптар арасындағы делдал рөлін ойнауға тырысуының көпшілігі сәтсіздікке ұшырады. Швейцария, Франция, Ұлыбритания атынан дәстүрлі медиаторлар жанжалдың жанама қатысушыларына айналады және олардың ықтимал делдалдық рөлі күмән тудырады. бүгін Украина Ресейдегі қақтығыстың екінші жағын шақырмай-ақ, әлем бойынша кең конференция шақыруға тырысады. Жаһандық Оңтүстік деп аталатын елдердің көпшілігі белсенді қатыспайды немесе Швейцарияға барудан мүлдем бас тартты. Медиация дағдарысы – қазіргі әлемнің өзегі. Осыған байланысты медиация идеясы мен теориясының айналасында даулар көбейеді. Бұл мақаланың мақсаты-Қазіргі әлемдегі медиацияның кейбір аспектілерін талдау.

Түйін сөздер: медиация, жанжал, соғыс, дағдарыс, делдалдық, халықаралық құқық.

Akerke Raiymbekova

Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages,
Kazakhstan, Almaty
e-mail: akerke8383@mail.ru

Some aspects of international mediation research

Geopolitical changes and growing conflicts in the 21st century are of particular concern to the entire world community. After the end of World War II, European countries found it impossible to endanger the national sovereignty and security of the continent. Against the background of growing tensions between Russia and Ukraine, we wonder if any country can become a mediator and whether this will be able to stop the bloodshed. Today, the conflict in Ukraine has shown all the vulnerable sides of international law and world politics in general. Most attempts by third countries to play the role of mediator between rival parties have failed in practice. Traditional mediators on behalf of Switzerland, France, and the United Kingdom are becoming indirect participants in the conflict, and their possible mediation role is being questioned. Today, Ukraine is trying to convene a wide-ranging conference around the world without inviting the other side of the conflict in Russia. Most of the so-called countries of the global South either do not actively participate or refuse to go to Switzerland at all. The crisis of mediation is the core of the modern world. In this regard, disputes are growing around the idea and theory of mediation. The purpose of this article is to analyze some aspects of mediation in the modern world.

Keywords: mediation, conflict, war, crisis, mediation, international law.

А.А. Райымбекова

Казахский университет международных отношений и мировых языков имени Абылай хана,
Қазақстан, г. Алматы
e-mail: akerke8383@mail.ru

Некоторые аспекты международных исследований медиации

Геополитические изменения и нарастающие конфликты в 21 веке вызывают особую озабоченность всего мирового сообщества. После окончания Второй мировой войны европейские страны сочли невозможным поставить под угрозу национальный суверенитет и безопасность континента. На фоне растущей напряженности между Россией и Украиной мы задаемся вопро-

сом, Может ли какая-либо страна стать посредником и сможет ли это остановить кровопролитие. Сегодня конфликт на Украине показал все уязвимые стороны международного права и мировой политики в целом. Большинство попыток третьих стран сыграть роль посредника между соперничающими сторонами на практике потерпели неудачу. Традиционные посредники от имени Швейцарии, Франции, Великобритании становятся косвенными участниками конфликта, и их возможная посредническая роль ставится под сомнение. сегодня Украина пытается созвать широкую конференцию по всему миру, не приглашая другую сторону конфликта в России. Большинство так называемых стран глобального Юга либо не принимают активного участия, либо вообще отказываются ехать в Швейцарию. Кризис посредничества-ядро современного мира. В связи с этим вокруг идеи и теории медиации нарастают споры. Цель этой статьи-проанализировать некоторые аспекты медиации в современном мире.

Ключевые слова: посредничество, конфликт, война, кризис, посредничество, международное право.

Кіріспе

Қақтығыстар мен соғыстар ежелгі заманнан бері халықаралық қатынастардың негізгі аспектісі болып келеді. Қақтығыстарға араласудағы және қарама-қарсы тараптар арасындағы татуласуға ықпал етудегі үшінші тараптардың рөлі де тұрақты екені бізге мәлім. Халықаралық қатынастар саласы қақтығыстар мен соғыстардың себептерін, динамикасын және алдын алу стратегияларын зерттей отырып, осы екі аспектіні де қамтиды. Халықаралық қатынастардың маңызды саласы-халықаралық медиация, қақтығыстарды шешудің дәстүрлі тәсілі, оны үшінші тараптар жиі қолданады және бұл кең таралған тәсіл болып табылатындығы белгілі. ХХІ ғасырда қақтығыстар және олардың аймақтық және жаһандық деңгейлердегі кең таралған жағымсыз әсерлері халықаралық медиацияға жаңа көзқарасты қажет ететіндігі анық. Медиацияның зорлық-зомбылықты тоқтатудан қақтығыстардың негізгі себептерін жоюға дейінгі бұл ауысуы дәстүрлі әдістерге күмән туғызады. Осымен қатар, халықаралық және аймақтық ұйымдардың, үкіметтік емес ұйымдардың және ықпалды жеке тұлғалардың делдалдық әрекеттерге қатысу тәжірибесі артуы «көпжақты медиацияның» пайда болуына себепкер болды.

Халықаралық құқықтың негізгі мақсаты ХХ ғасырдың бірінші жартысында болған екі дүниежүзілік соғыстың қайғылы оқиғаларымен ерекшеленетін халықаралық бейбітшілікті нығайту және қолдау болып табылады. Бұл оқиғалар Халықаралық бейбітшілік пен тұрақтылықты сақтаудың ерекше маңыздылығын атап өтті, нәтижесінде Біріккен Ұлттар Ұйымы құрылғанын білеміз.

БҰҰ Жарғысының «мақсаттар мен принциптер» деп аталатын 1-бабы халықтар арасындағы бейбітшілік пен қауіпсіздіктің маңыз-

дылығын көрсетеді. Бұл халықаралық құқық контекстіндегі осы принциптердің орталық маңыздылығын және олардың маңыздылығын көрсетеді. Халықаралық құқықтың мәртебесін және халықаралық ұйымдардың негізгі принциптерін тану және растау бейбітшілік пен қауіпсіздікті сақтауға деген ұмтылысты күшейтеді. Біріккен Ұлттар Ұйымы әмбебап халықаралық ұйым ретінде халықаралық бейбітшілік пен қауіпсіздікті нығайтуға үлкен мән береді, бұл халықаралық құқықты қолдануға айтарлықтай әсер етеді. Алайда, саяси ландшафттың өзгеруіне байланысты туындаған мәселелерді шешу үшін БҰҰ жүйесіне өзгерістер енгізу қажеттілігі туындады.

БҰҰ Жарғысында күш қолдануға тыйым салу немесе оны қолдану қауіпсіздік сияқты бейбітшілік пен қауіпсіздікті сақтау туралы жаңашыл ережелер бар. Сонымен қатар, тараптардың дауларды бейбіт жолмен шешу міндеттемесіне ерекше назар аудара отырып, халықаралық дауларды бейбіт жолмен шешудің маңыздылығы атап өтіледі. Бұл міндеттеме теріс міндеттемені білдіреді, яғни бейбіт шешімдерге жүгіну міндетті емес, міндетті болып табылады. Дауларды бейбіт жолмен шешу міндеттемесі халықаралық құқықта бекітілгенімен, бұл принципті жүзеге асыру даулар мен белгісіздіктердің тақырыбы болып қала береді. Осыған қарамастан, халықаралық дауларды бейбіт жолмен шешу халықаралық бейбітшілік пен тұрақтылықты сақтау үшін маңызды.

Даулар халықаралық қатынастардың ажырамас бөлігі болып табылады, бұл қақтығыстарды бейбіт жолмен шешуді халықаралық құқықтық базаның маңызды аспектісіне айналдырады. Халықаралық құқық даулардың туындауын болдырмауға немесе егер олар туындаса, оларды әртүрлі тәсілдермен бейбіт жолмен шешуге ықпал етуге бағытталған.

Халықаралық делдалдық мәселесінің туындауы

Әдебиеттегі кең тану жан-жақты шешімге қол жеткізу үшін әртүрлі келіспеушіліктерді жан-жақты жіктеу қажеттілігімен байланысты. Халықаралық құқық объективі арқылы қарастырылатын халықаралық дауларға мемлекеттер, трансұлттық корпорациялар немесе халықаралық ұйымдар арасындағы қақтығыстар жатады. Сонымен қатар, келіспеушіліктер заңды Ойлардан асып, саяси, экономикалық және идеологиялық аспектілерді қамтуы мүмкін. Мұндай жағдайларда халықаралық құқық қиянаттың алдын алуға және жанжалдың түпкі себебін анықтау арқылы әділ реттеуді қамтамасыз етуге қызмет етеді. Халықаралық дауларды бейбіт жолмен шешу халықаралық құқықтың іргелі принциптерінен туындайтын маңызды аспект болып табылады. 1899 және 1907 жылдардағы Гаага конвенциялары сияқты тарихи оқиғалар қақтығыстарды Достық тәсілдермен немесе делдалдықпен шешудің маңыздылығын көрсетеді, осылайша мемлекеттердің мінез-құлқын қалыптастырады. БҰҰ Бас Ассамблеясының мемлекеттер арасындағы достық қатынастар мен ынтымақтастыққа қатысты халықаралық құқық қағидаттары туралы қарары дауларды бейбіт жолмен шешудің және мемлекеттің ішкі және сыртқы істеріне араласуға тыйым салудың маңыздылығын көрсетеді. Мемлекеттердің егемендік теңдігі қағидатын сақтамау көбінесе халықаралық даулардың пайда болуына әкеледі, бұл мемлекеттердің саяси, экономикалық және мәдени егемендігін қорғау қажеттілігін көрсетеді. Біріккен Ұлттар Ұйымы Бас Ассамблеясының 1982 жылғы халықаралық дауларды бейбіт жолмен шешу туралы Манила декларациясы сияқты кейінгі қарарлары мемлекеттер мен халықаралық ұйымдардың қақтығыстарды шешудегі рөлі мен жауапкершілігін көрсетуді жалғастыруда.

БҰҰ халықаралық дауларды шешу және өзгермелі жағдайларға бейімделу үшін бейбітшілікті сақтау операцияларын қоса алғанда, арнайы тетіктерді әзірледі. Бұл тетіктер қақтығыстарды шешудің және халықаралық бейбітшілікпен қауіпсіздікті сақтаудың тиімді әдістерін жасауға бағытталған.

Бұл БҰҰ-ның қазіргі заманғы мәселелерді шешуге және өзінің үнемі өзгеріп отыратын саясаты мен стратегиялары арқылы бейбітшілікпен тұрақтылықты сақтауға белсенді көзқарасын көрсетеді.

Халықаралық қатынастардың пайда болуының негізгі қозғаушы күші және олардың басты мақсаты халықаралық субъектілер арасындағы қақтығыстардың алдын алу болып табылады. Бірінші дүниежүзілік соғыстың қайғылы салдары, атап айтқанда, бұл мәселені жүйелі ғылыми зерттеудің қоздырушы күші болды, бұл халықаралық қатынастардың жеке сала ретінде қалыптасуына әкеп соқтырғандығын білеміз. Бастапқыда халықаралық қатынастар теориясындағы басты мәселе болып қала беретін соғыстың алдын алуға баса назар аударылғанымен, уақыт өте келе тәртіп жекелеген салаларды дамыту арқылы кеңейіп, қақтығыстарды басқару мен бейбітшілік мәселелерін зерттеу алдыңғы қатарға шықты деп пайымдауға болады. Мәселенің кенеюі осы салаларда теориялық және эмпирикалық зерттеулер жүргізетін көптеген зерттеушілерді тартты. Жанжалды шешу бұл ұйымдас-тырылған, диалогқа негізделген және бейтарап үшінші тараптың (медиация, жәрдемдесу, татуласу, кеңес беру, бітімгершілік және арбитраж сияқты әдістерді қолдану арқылы) немесе ықтимал немесе бар қақтығыстарды азайту, шешу немесе өзгерту үшін жанжалға қатысатын тараптардың өздері қатысуын білдіреді. Бұл анықтама қақтығыстарды шешу қақтығыстарға қатысты барлық аспектілерді, үрдіске қатысатын барлық тараптарды және қолданылатын барлық құралдар мен әдістерді қамтиды десекте болады. Осылайша, қақтығыстарды шешу-бұл зерттеудің кең саласы. Халықаралық медиация-бұл көптеген жылдар бойы қолданылып келе жатқан қақтығыстарды шешу әдісі болып табылады. Бұл халықаралық қатынастарда жиі қолданылатын ең көне және ең жақсы дәлелденген әдістердің бірі.

Әдебиеттерге шолу

Халықаралық медиацияны бейтарап үшінші тарап қақтығыста екі немесе одан да көп тараптарға зорлық-зомбылықсыз даудың шешімін табуға көмектесетін процесс ретінде анықтауға болады.

Соңғы уақытқа дейін Халықаралық медиация ғылыми зерттеулердің тақырыбы болмаса да, бұрын бұл тақырыпта бірнеше ықпалды еңбектер жарияланғанын айта кету керек. Халықаралық делдалдықты Янг (1967), Бертон (1969) және Стенело (1972) зерттеген болатын.

1980-1990 жылдары халықаралық медиацияға байланысты тарихнама едәуір кеңее түсті және бұл үдеріс ХХІ ғасырда тақырыптардың әртүрлілігі мен талдау тереңдігімен жалғасын

табуда. Қазіргі кезде халықаралық медиация бойынша көптеген зерттеулер бар және бұл сала көптеген пікірталастар тудырып, жаңа теориялық мен методологиялық мектептердің зерттеу нысанына айналды.

Халықаралық медиацияны талдауға кіріспес бұрын, оның жанжалдарды шешудің басқа тәсілдерінен айырмашылықтарын түсіну маңызды деп ойлаймыз. Негізгі айырмашылық – медиация қақтығыстарды шешу үшін күш қолдануға негізделмейді. Бұл оны бейбітшілікті сақтау жөніндегі күш-жігерден және қарулы күштерді орналастыруды, санкцияларды немесе басқа да мәжбүрлеу шараларын қамтуы мүмкін қақтығыстарды шешудің басқа стратегияларынан ерекшелендіреді деуге болады.

Медиацияның арбитраждан айырмашылығы-алдын-ала анықталған нәтижелер немесе ресми құқықтық негіздер жоқ, бұл оны қатысушы тараптар арасындағы келісімге негізделген саяси процеске айналдыратындығы анық. Медиацияның тұрақты және белгісіз сипаты оны қақтығыстарды шешудің тиімді, бірақ белгісіз әдісіне айналдырады.

Халықаралық медиация саласындағы зерттеулер бірінші кезекте тиімді нәтижелерге қол жеткізуге ықпал ететін факторларды анықтауға бағытталған болатын. Клейбур (1996) осы саладағы зерттеулердің үш категориясын анықтады.

Медиация стратегиялары мен әдістерінің тиімділігі де әртүрлі факторларға байланысты. Беркович, Анагносон және Вилле (1991) атап өткендей, медиацияға белсенді көзқарастар халықаралық дауларда жақсы нәтижелерге әкеледі. Әдетте, делдалдар үш негізгі рөлдің бірін орындайды: Тараптар арасындағы диалогқа ықпал ететін коммуникатор; тараптарға инновациялық шешімдерді табуға көмектесетін формуляр; немесе процесті келісілген шешімге бағыттайтын фасилитатор. Медиатор-бұл жанжалды шешуге бағыттайтын, сондай-ақ оның нәтижесіне әсер ететін адам немесе адамдар тобы. Тувал мен Зартман (1985) бұл рөлді қақтығыстарды шешудің маңызды аспектілерінің бірі ретінде сипаттайды.

Медиация процесінің тағы бір маңызды аспектісі-бейтараптық мәселесі. Бебер (2012) бейтарап делдалдар көбінесе тиімдірек деп санайды, өйткені қақтығыстағы Тараптар делдалдың нәтижеге қызығушылық танытпайтынын біле отырып, оларға құпия ақпаратқа сенеді. Екінші жағынан, Вукович (2015) делдалдарда көрінуі мүмкін екі ықтимал бейімділікті анықтайды: нә-

тижеге бейімділік және тараптарға бейімділік.

Нәтижелердің біржақтылығы келіссөздер процесінде ықтимал шешімдердің ауқымын шектеуі мүмкін, бірақ ол сонымен бірге болжау мен бағыттың белгілі бір деңгейін қамтамасыз етеді. Тараптардың біржақтылығы дәстүрлі түрде мәселелі болып саналады, өйткені бұл қақтығысқа қатысқан тараптар үшін тең емес нәтижелерге әкелуі мүмкін. Алайда, Вукович белгілі бір жағдайларда бейімділік пайдалы болуы мүмкін деп пайымдайды. Неғұрлым ықпалды тараппен жеңілдік немесе тендестірілген қарым-қатынас күтілетін жағдайларда біржақты делдалға жүгіну тиімді болуы мүмкін (Touval and Zartman, 2006). Халықаралық медиация бойынша зерттеулер мен оның табысқа жетуіне ықпал ететін факторлар арасындағы айырмашылықтарды зерттегеннен кейін медиацияның іргелі принциптерін, Медиация процесін және оның кең келісімге негізделген ықтимал нәтижелерін бағалау пайдалы болуы мүмкін. Осыған байланысты қақтығысушы тараптар мен делдалдың уәждерін талқылау жақсы бастама бола алады. Дауға қатысқан тараптарды медиацияға жүгінуге ынталандыру реттеу процесінде шешуші фактор болып табылады. Әдетте, қақтығысушы тараптар тығырыққа тірелген кезде медиацияға жүгінеді, бұл екі жаққа да зиян тигізеді. Бұл дау екі тарап үшін де шығындардың өсуіне әкеліп соқтырған кезде пайда болады, бұл оны өміршең етпейді. Зартман бұл кезеңді спораның жетілуі деп сипаттайды, оны Медиация үшін қолайлы уақыт деп санайды (Zartman, 2008). Бердсли өзінің 2011 жылғы зерттеуінде бұл көзқарасты қолдап, Медиация қақтығыстың қарқындылығы жоғары болған кезде, дау-дамайда этникалық компонент болған кезде, қарсыластар арасындағы күштердің таралуы тепе-теңдікте болған кезде және қақтығыс жалғасқан кезде нәтижеге жететінін атап өтті (2011). Бұл жағдайлар тараптарды өзара зиян келтіретін тығырыққа тірейді. Даулы тараптардың медиацияға келісуге дайындығына әсер ететін тағы бір фактор-медиатордың беделі мен алдыңғы жетістігі. Кейбір жағдайларда Тараптар уақытты жеңіп, өз позицияларын нығайту үшін медиацияға жалған келісуі мүмкін. Үшінші тарап медиаторының көмегімен өз мақсаттарына қол жеткізе аламын деп санайтын Тараптар бұл стратегияны қолдана алады. Басқа себептерге медиатордан жеңілдіктер алу және медиациядан бас тартқан жағдайда қарым-қатынастың ықтимал нашарлауын болдырмау кіреді.

Сол сияқты медиатордың мотивтері Медиация процесінде маңызды рөл атқарады. Әдебиетте медиатордың мотивациясының негізгі көзі оның жеке және ұжымдық деп бөлуге болатын нәтижеге деген қызығушылығы болып табылады деген жалпы пікір бар. Ұжымдық мүдделер неғұрлым тұрақты халықаралық тәртіпті орнату немесе қарулы қақтығыстардан болатын зиянды болдырмау сияқты кеңірек артықшылықтарды қамтиды. Жеке мәселелер нақтырақ болуы мүмкін және қақтығысқа тікелей немесе жанама әсер ететін делдалдар қатысуы ықтимал (Greig & Regan, 2008).

Медиация басталғаннан кейін, әртүрлі мотивтерді басшылыққа ала отырып, процесте әртүрлі тәсілдер қолданылады. Медиатор үшін маңызды тәсіл-жанжал мен қатысушы тараптарды түсіну және бұл түсінікті қалай қолдануға болатындығы. Мұндай түсінік екі тараптың шығындарын азайтуға және даудың сатысы және қай тараптың табысқа жету мүмкіндігі сияқты факторларды ескере отырып, жанжалдың қолайлы шешімдерін табуға көмектеседі. Тағы бір тәсіл бұрын талқыланғандай делдалдың бейтараптығына немесе тараптарға және ықтимал нәтижелерге ықтимал бейімділікке байланысты. Тағы бір стратегия қарулы қақтығыстарды шешу үшін “сенімді” медиация әдістерін қолдануды қамтиды. Бұл медиатордың сыйақыға немесе қауіпкәтерге негізделген әдістерді қолдануын қамтиды, бұл медиацияның анықтамасын кеңейтеді, соның ішінде күш қолданбай осы әдістер. Сиск (2009) тиімді медиацияның бұл түрі тараптарға бейбіт келісімге оңай қол жеткізуге көмектеседі деп мәлімдейді. Дегенмен, бейбіт келісімге қол қою үшін тараптарға қысым жасау үшін ықпалды немесе билікті пайдалану тұрақты емес, өйткені ол даудың негізінде жатқан іргелі психополитикалық мәселелерді шешпейді деген маңызды сындар айтылады. Осылайша, әдебиеттегі неғұрлым егжей-тегжейлі көзқарас медиатор тараптардың бір-біріне деген дұшпандық қатынасын өзгертуге тырысуы керек деп болжайды (Duursma, 2014).

Зерттеу методологиясы мен әдістері

Зерттеу аналитикалық және синтетикалық тәсілдерді, жүйелік ойлауды және диалектикалық әдістерді қамтитын әртүрлі іргелі ғылыми әдістерге негізделген. Сонымен қатар, саясаттануда қолданылатын веб-аналитика және деректерді қайталама талдау сияқты арнайы әдістер де енгізілген.

Ғылыми дискурс

Медиацияның негізгі мақсаттары қақтығыстарды тоқтату, қақтығысушы тараптарды біріктіру, оларды шешуге бағыттау және бейбітшілікке қол жеткізу болып табылады. Дегенмен, медиацияның заманауи әдістері мен олардың нәтижелері медиаторлардың мотивтері, қатысушы тараптардың ниеттері және қақтығыстардың өзгеретін сипаты сияқты әртүрлі факторларға байланысты жеткіліксіз болды. Нәтижесінде Медиация теориясы да, практикасы да жаңа тәсілдердің пайда болуымен өзгерді. Бұл зерттеу дәстүрлі Медиация әдістерінің шектеулерін және заманауи зерттеулер арқылы осы саладағы соңғы жетістіктерді қарастырады. 21 ғасырда халықаралық қақтығыстар айтарлықтай өзгеріске ұшырады деген мәлімдемелер пайда болды. Бұл өзгерістер дәстүрлі Медиация тәсілдерін қақтығыстарды шешуде тиімсіз етті, өйткені белгілі стратегиялар нәтижеге жету тұрғысынан аз табысқа жетті. Қырғи қабақ соғыстың аяқталуы қатаң Альянс жүйесі мен күштер тепе-теңдігі қолдайтын салыстырмалы қауіпсіздік жағдайын жойды, бұл халықаралық саясатқа әсер ететін мемлекеттік емес субъектілердің көбеюіне әкелді (Kaldor, 2012).

Сонымен қатар, 2000 жылдары террористік ұйымдар, халықаралық қылмыстық топтар мен әскерилендірілген топтар қақтығыстардың негізгі қатысушылары ретінде пайда болды, бұл олардың құрылымын айтарлықтай өзгертті (Rocha, 2019). Олардың қатысуы делдалдар үшін қиындықтар туғызады, сол топтардың кіммен келіссөздер жүргізетіні және заңдылығы туралы сұрақтар туғызады. «Тактикалық проблема», оны Зартман мен Альфредсон (2010) сипаттағандай, бұл топтардың келіссөздер немесе қақтығыстарды шешу туралы шешім қабылдаудағы қиындықтары. Бұл сәтті медиацияға тағы бір кедергі жасайды.

Роша бұл мәселе қақтығыстың жетілу критерийіне «келіссөздер» ұғымын енгізді деп мәлімдейді. Ол келіссөздерді қақтығысқа қатысқан тараптардың көпшілігі келіссөздерді заңды және қол жеткізуге болатын нәтижелерге қол жеткізудің ең жақсы тәсілі ретінде қарастыратын жағдай ретінде анықтай отырып, уақтылы араласудың маңыздылығын атап көрсетеді. Осылайша, табысты медиацияның маңызды аспектісі барлық тараптардың пікірталасқа қатысуға дайын және қабілетті болуын қамтамасыз ету болып табылады.

Медиацияға заманауи көзқарастардың негізгі сыны олардың ұзақ мерзімді перспективада тұрақтылығының жеткіліксіздігі болып табылады. Бердели медиация қысқа мерзімді перспективада тиімді болғанымен, ұзақ мерзімді перспективада жиі тұрақты емес деп санайды. Оның 1918-2001 жылдар аралығындағы Халықаралық қақтығыстарға жүргізген сандық талдауы үшінші тараптардың уақытша ынталандырулары әлсірегеннен кейін қақтығыстар жиі қайта басталатынын көрсетті (2008). Вернер мен Юэн (2005) сонымен қатар белсенді медиация арқылы шешілген қақтығыстар көбінесе Тараптар келісілгеннен көп нәрсені ала алады деп сенген кезде және қауіп-қатерге немесе сыйақыға негізделген шешімдер тұрақты жағдай туғызбайды, нәтижесінде қайталанатын қақтығыстар пайда болады (2005).

Тұрақтылық мәселесінен басқа, қол жеткізілген бейбітшілік келісімдердің мазмұны мен шарттарын қаншалықты көрсететініне қатысты тағы бір сын бар. Свенссон (2007) «таза» және «тиімді» делдалдарды ажырата отырып, тиімді делдалдар бейбітшілікті сәтті жүзеге асырады, ал таза делдалдар әділ шешімдер табады деп сендіреді. Тиімді делдалдар көбінесе Ұлы державаларды, отаршыл державаларды немесе көрші мемлекеттерді білдіреді, ал таза делдалдар халықаралық, аймақтық немесе үкіметтік емес ұйымдардан келеді. Свенссонның пікірінше, медиацияның екі түрінің үйлесімі қақтығыстардың әскери, саяси және аумақтық аспектілерін жанжақты шешуге мүмкіндік береді.

Медиация түрлерін жалпылаудан басқа, медиатордың мақсаттарын өзгертуге шақыру бар. Дәстүрлі медиация, ең алдымен, зорлық-зомбылықты тоқтатуға және қақтығыстарды шешуге бағытталған, бірақ жаңа тәсілдер қақтығыстарды олардың түпкі себептерін жою арқылы басқаруды көздейді. Бұл қоғамның барлық топтары қатысатын бейбіт процестерді жүргізуді және қақтығыстардың негізінде жатқан іргелі мәселелерді зерттеуді қамтиды. Бұл процестің негізгі факторы-қарым-қатынасты жақсарту және жанжалдың негізін жоятын бейбітшілік орнату.

Қақтығыстар мен медиация тәжірибесінің өзгеру сипаты процеске қатысатын тараптар арасында бірқатар жаңалықтарға әкелді. Медиация енді бір қатысушының монополиясы емес, керісінше көптеген қатысушылардың бірлескен күш-жігерінің нәтижесі болып табылады. Вукович (2015) «көпжақты медиация» тұжырымдамасын 2000-шы жылдардан бастап қақтығыстар динамикасының өзгеруінен туындайтын

заманауи қақтығыстарды шешудің жаңа тәсілі ретінде ұсынады. Бұл қақтығыстар неғұрлым күрделі, көбінесе шет мемлекеттердің ресми немесе бейресми қолдауымен бірнеше жауынгерлер қатысады. Қақтығыстардың мұндай интернационализациясы оларды кешіктіреді және Тараптардың тығырыққа тірелуіне жол бермейді. Алайда, бұл бейбіт келіссөздердің басталуына ықпал етеді, өйткені халықаралық мәселелер өзекті бола түсуде. Жанжалдардың сипатын өзгерту нәтижесінде жанжалдарды реттеу әдістерін, атап айтқанда медиацияны жиі қолдану қажеттілігі туындайды.

Тұжырымдама

Қазіргі қарқынды әлемде медиация мемлекет басқаратын дәстүрлі модельден алшақтады. Оның орнына, қазір делдалдық әрекеттерге әртүрлі субъектілер, соның ішінде халықаралық және аймақтық ұйымдар, үкіметтік емес ұйымдар (ҰЕҰ), жергілікті мүдделі тараптар және танымал тұлғалар қатысады. Медиацияға бұл инклюзивті тәсіл көптеген мүдделі тараптардың қатысуымен медиация ретінде белгілі.

Көптеген мүдделі тараптардың қатысуымен Медиация қақтығыстың әртүрлі кезеңдерінде әртүрлі ұйымдардың әртүрлі қатысушыларының қатысуымен немесе бір уақытта бірнеше қатысушылар бір уақытта жұмыс істеген кезде дәйекті түрде жүзеге асырылуы мүмкін. Медиация процесіне көптеген үшінші тараптарды тарта отырып, барлық қатысушы тараптар үшін процестің заңдылығы мен қолайлылығын арттыра отырып, қақтығыстарды тиімдірек шешуге болады.

Медиацияға көптеген мүдделі тараптардың қатысуы сонымен қатар мәселелер мен перспективалардың кең ауқымын қамтитын неғұрлым кешенді тәсілді қолдануға мүмкіндік береді. Бұл Медиация процесін инклюзивті етеді және барлық тараптардың нақты қажеттіліктерін ескереді. Алайда, осы артықшылықтарды жүзеге асыру үшін делдалдар өздерінің күш-жігерін үйлестіріп, жанжал туралы жалпы түсінік қалыптастыруы керек. Мұндай жалпы көзқарас болмаса, процесс күрделене түсуі мүмкін, бұл делдалдар арасындағы ынтымақтастық пен тиімді үйлестіру қажеттілігін көрсетеді (Vukovic, 2019).

Қорытынды

Қорытындылай келе, тарихи тұрғыдан қақтығыстарды шешудің ең көп қолданылатын әдісі болған халықаралық Медиация ХХІ ға-

сырға жаңа кезеңге енеді деп айтқым келеді. Қақтығыстар мен қатысушылардың түрлерінің өзгеруіне байланысты дәстүрлі тәсілдер енді жеткіліксіз, бұл осы мәселелерді шешудің жаңа тәсілдерін қажет етеді. Бұл ауысу медиацияның мотивациясына, құралдарына, әдістеріне, институционалдық құрылымдары мен мақсаттарына айтарлықтай әсер етті.

Халықаралық дауларға қатысушыларды шартты түрде бес негізгі топқа бөлуге болады: жеке тұлғалар, халықаралық институттар, өңірлік үкіметаралық органдар, үкіметтік емес ұйымдар және мемлекеттер. Делдалдар медиацияға әртүрлі себептермен, соның ішінде моральдық себептермен жүгінеді. Дегенмен, олардың шыннайы мотивтері әртүрлі болуы мүмкін болса да, жанжалды деэскаляциялау немесе шешу үшін жұмыс істеп жатқан делдалдарды мадақтаудың жалпы тенденциясы бар. Медиацияға мемлекеттік көзқарас оны ішкі және сыртқы мүдделерге қызмет ететін сыртқы саясат құралы ретінде қарастырады. Осы тұрғыдан алғанда, делдалдар өздерінің ықпалын күшейту, жанжалдың өз аумағына таралуын болдырмау және беделін арттыру сияқты қақтығысты жай ғана шешуден тыс дипломатиялық мақсаттарға қол жеткізуге тырысады.

Медиация мемлекеттер үшін қорғаныс немесе шабуыл мақсаттарына қол жеткізуге бағытталуы мүмкін. Қорғаныс медиациясы аймақтық тұрақсыздық сияқты қақтығыстарға байланысты тәуекелдерді азайтуға бағытталған, ал шабуылдаушы медиация делдалдың мүдделерін алға жылжытуға бағытталған, мысалы, оның ықпалын кеңейту арқылы.

Ірі және кіші державалардың қақтығыстарды медиация арқылы шешудегі рөлі арасында айырмашылық бар. Ірі державалар нәтижелерге әсер

ету үшін пайдалана алатын маңызды саяси, әскери және экономикалық ресурстарға ие. Олардан айырмашылығы, кішігірім қатысушылар дауларды шешу үшін сенім орнатуға және қарым-қатынасты жеңілдетуге сүйенеді. Тарихи тұрғыдан алғанда, ірі мемлекеттер өздерінің ресурстары мен ықпалының арқасында табысты делдалдар болып саналды. Алайда, шағын және орта мемлекеттер қақтығыстарды шешуге көмектесу үшін өздерінің дипломатиялық қабілеттері мен беделін пайдалана отырып, бейбіт бастамалардың маңызды қатысушыларына айналды.

Делдалдар, әсіресе ірі державалар, жанжалға қатысқан тараптарға әсер ету үшін сыйақы алу құқығын (ынталандыру арқылы) немесе мәжбүрлеуді (қорқыту немесе санкцияларды қолдану арқылы) қолдана алады. Бұған мысал ретінде Америка Құрама Штаттарының Мадридтегі бейбіт келіссөздер кезінде Израильге несиелік кепілдіктер беруден бас тартуы, мәжбүрлеу шараларының қолданылуын көрсетуі мүмкін.

Медиацияның жетістігі, сайып келгенде, әртүрлі факторларға, соның ішінде ресурстарға, беделге және медиатордың қарама-қайшы Тараптар арасындағы сенімді нығайту және олардың сыртқы саяси мақсаттарын үйлестіру қабілетіне байланысты.

Бұл ауысудың екі аспектісі бар екенін түсіну маңызды. Бірінші аспект осы ауысуға үлес қосқан және үлес қосуды жалғастырған зерттеушілер мен полиматтармен байланысты. Бұл зерттеушілер қазіргі жағдайға қарсы тұратын зерттеулер мен идеяларды жариялау арқылы өзгерістерге ықпал етті. Екінші аспект Медиация тәжірибесін жаңа жағдайлар мен үміттерге бейімдеуде шешуші рөл атқаратын Біріккен Ұлттар Ұйымы (БҰҰ) сияқты осы өзгерістерді жүзеге асыруға жауапты субъектілерге қатысты.

Әдебиеттер

- Alheritiere, D. (1985). Settlement of public international disputes on shared resources: Elements of a comparative study of international instruments. *Natural Resources Journal*, 25(3)
- Beardsley, K. (2011). *The Mediation Dilemma*. New York: Cornell University Press.
- Beber, B. (2012). "International Mediation, Selection Effects, and the Question of Bias". *Conflict Management and Peace Science*, 29(4), 397-424.
- Bercovitch, J., Anagnoson, J. T., & Wille, D. (1991). "Some conceptual issues and empirical trends in the study of successful mediation in international relations". *Journal of Peace Research*, 28(1), 7-17.
- Burton, J. W. (1969). *Conflict and communication: The use of controlled communication in international relations*. London: MacMillan.
- Duursma, A. (2014). "A current literature review of international mediation". *International Journal of Conflict Management*, 25(1), 81-98.
- Folberg, J. (1983). "Mediation Overview – History and Dimensions of Practice", *Mediation Quarterly*, 1 (1), 3-13.
- Greig, J. M., Diehl, P. F. (2012). *International Mediation*, Cambridge: PolityPress.
- Kaldor, M. (2012). *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era*. Cambridge: Polity Press.

- Gordon, J. S. (2011). Sanctions revisited. *Ethics & International Affairs*, 25(3), 315-335.
- Lundgren, M. ve Svensson, I. (2020). “The Surprising Decline of International Mediation in Armed Conflicts”, *Research and Politics*, 1–7.
- Rocha, J. P. (2019). “The Changing Nature of International Mediation”. *Global Policy*, 10(2), 101-107.
- Sisk, T. (2009). *International Mediation in Civil Wars: Bargaining with Bullets*. New York: Routledge.
- Stenelo, L. (1972). *Mediation in international negotiations*. Malmö: Nordens Boktryckeri.
- Svensson, I. (2007). “Mediation with muscles or minds? Exploring power mediators and pure mediators in civil wars”. *International Negotiation*, 12(2), 229-248.
- Touval, S., & Zartman, I. W. (2006). “International Mediation in the Post-Cold War Era”. In C. A. Crocker, F. O. Hampson, & P. R. Aall (Eds.), *Turbulent Peace: The Challenges of Managing International Conflicts* (pp. XX-XX). Washington, DC: United States Institute of Peace Press.
- Vukovic, S. (2015). *International Multiparty Mediation and Conflict Management: Challenges of Cooperation and Coordination*. London: Routledge.
- Vukovic, S. (2019). “International Multiparty Mediation: Prospects for a Coordinated Effort”. *Global Policy*, 10(2), 76-83.
- Werner, S., & Yuen, A. (2005). “Making and Keeping Peace”. *International Organization*, 59(2), 261-292.
- Young, R. (1967). *Intermediaries: Third parties in international crises*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Zartman, I. W., & Alfredson, T. (2010). “Negotiating with Terrorists and the Tactical Question”. In R. Reuveny & W. R. Thompson (Eds.), *Coping with Terrorism: Origins, Escalation, Counterstrategies, and Responses* (pp. 247-286). New York: SUNY Press.
- Zartman, I. W., & Touval, S. (1985). “International mediation: Conflict resolution and power politics”. *Journal of Social Issues*, 41(2), 27-45.
- Zartman, W. (2008). “The timing of peace initiatives: hurting stalemates and ripe moments”. In J. Darby & R. MacGinty (Eds.), *Contemporary Peacemaking: Conflict, Peace Processes and Post-War Reconstruction* (pp. XX-XX). New York: Palgrave MacMillan.

Автор туралы мәлімет:

Райымбекова Ақерке Алтынхановна – Абылай хан атындағы Қазақ Халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті «Халықаралық қатынастар» кафедрасының аға оқытушысы (Қазақстан, Алматы қ., e-mail: akerke8383@mail.ru)

Information about the author:

Raiymbekova Akerke Altynkhanovna – senior lecturer of the Department of “International Relations” of the Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages (Kazakhstan, Almaty, e-mail: akerke8383@mail.ru)

*Алғаш жіберілді: 28 ақпан, 2024 ж.
Қабылданды: 27 мамыр, 2024 ж.*

АВТОРЛАРҒА МӘЛІМЕТ

«ҚазҰУ. Халықаралық қатынастар және халықаралық құқық сериясында» материалдарды жариялау Open Journal System арқылы, онлайн жіберу жүйесі және сараптамалық бағалауды қолдану арқылы жүзеге асырылады.

Мақалаға қойылатын талаптар

- Редакциялық коллегия журналдың ғылыми бағыттары бойынша бұрын жарияланбаған мақалаларды қабылдайды. Мақала журналдың функционал сайтына жүктеу арқылы ГАНА (Open Journal System) электронды форматта (doc, .docx, .rtf форматында) қабылданады.

- Шрифт кеглі – 12 (аңдатпа, кілт сөздер, әдебиеттер тізімі - 10, кесте мәтіні – 9-11), шрифт – Times New Roman, мәтін беттің ені бойынша тегістеу арқылы теріледі, аралығы– бір, абзац бойынша шегініс – 0,8 см, шеттері: үстіңгі және астыңғы – 2 см, сол және оң жақ – 2 см.

- Сурет, кесте, графика, диаграмма және т.б. мәтін ішінде нөмір және атаумен белгіленеді. (Мысалы, 1 - сурет – Сурет атауы). Суреттердің, таблица, графика мен диаграммалардың саны мақала көлемінің 20% -нан (кейбір жағдайда 30%) артық болмауы керек.

- Мақала көлемі (атауы, авторлар бойынша ақпарат, аңдатпа, түйін сөз, әдебиеттер тізімін қоспағанда) әлеуметтік және гуманитарлық бағытта 3 000 сөзден кем, 7 000 сөзден артық емес болуы шарт.

- Авторлар жіберіліп отырған мақаланың/қолжазбаның бұрын соңды еш жерде жарияланбағаны, мақалада/қолжазда басқа жұмыстардың мәтіндеріне сілтемесіз алынған кірме фрагменттердің жоқ екендігі туралы Open Journal System жүйесіндегі ілеспе хатта МІНДЕТТІ түрде жазу керек.

Мақала құрылымы:

Бірінші бет:

- Бірінші жол – FTAMP нөмірі (ерекше жағдайда ЭОЖ), мәтін беттің сол жақ шетімен тегістеледі, қаралау шрифт.

- Мақала атауы (Тақырып) мақаланың мәні мен мазмұнын көрсетіп, оқырманның назарын аудару керек. Тақырып қысқа әрі ақпараттық, жаргондар мен аббревиатурасыз жазылуы тиіс. Тақырыптың орташа ұзындығы 5-7 сөз (кей жағдайда 10-12 сөз). Мақаланың тақырыбы орыс, қазақ және ағылшын тілдерінде берілуі керек. Тақырып қаралау шрифтті кіші әріптермен, беттің ортасымен тегістеледі.

- Мақала автор(лар)ы – аты-жөнінің бірінші әріптері және тегі, жұмыс істейтін орны (аффилиация), қала, мемлекет, email – орыс, қазақ және ағылшын тілдерінде жазылады. Авторлар туралы ақпарат қалыпты шрифтті кіші әріптермен жазылып, беттің ортасында тегістеледі.

- Аңдатпа көлемі 150 сөз орыс, қазақ, ағылшын тілдерінде жазылады.

- Түйін сөздер/сөз тіркестері – орыс, қазақ, ағылшын тілдерінде 3-5 сөз аралығында.

Келесі бет (жаңа бет):

- Кіріспе келесіде берілген негізгі элементтерден тұрады:

- Тандалған тақырыптың негіздемесі; тақырып өзектілігі мен зерттеу проблемалары. Тандалған тақырыптың негіздемесінде алдыңғы зерттеушілердің тәжірибелері негізінде проблемалық жағдайдың (зерттеу жұмыстарының жоқтығы, жаңа зерттеу нысанының пайда болғаны және т.б.) бар екендігі айтылады. Тақырыптың өзектілігі аталған зерттеу нысанының қойылған сұрақтарға толық жауаптардың болмаған жағдайда, тақырыптың теориялық және практикалық маңыздылығы арқылы дәлелденіп жалпыға ортақ мүдде арқылы анықталады.

- Жұмыстың нысанын, пәнін, мақсаттарын, міндеттерін, тәсілдерін, әдістер, гипотезасын анықтау. Зерттеудің мақсаты тезисті дәлелдеумен, яғни зерттеу тақырыбын автор таңдаған аспектімен көрсетумен байланысты.

- Материал мен әдістер - материалдар мен жұмыс барысының сипаттамасынан, сондай-ақ қолданылатын әдістердің толық сипаттамасынан тұруы керек

- Әдебиеттерге шолу жасау бөлімінде - зерттеу тақырыбы бойынша ағылшын тілінде шетелдік авторлардың іргелі және жаңа еңбектер (кемінде 15 жұмыс), оларды ғылыми үлесі тұрғысынан талдау, сондай-ақ сіздің мақалаңызда толықтырылған зерттеу кемшіліктері беріледі.

- Жұмысқа қатысы жоқ көптеген сілтемелердің болуы немесе сіздің жетістіктеріңіз туралы, алдыңғы жұмыстарыңызды көрсететін сілтемелерді қосуға **БОЛМАЙДЫ**.

- Нәтижелер мен Талқылау бөлімінде сіздің зерттеу нәтижелеріңізді талдауы және талқылауы беріледі. Зерттеу барысында алынған нәтижелер туралы қорытынды беру арқылы негізгі мәні айқындалады. Бұл мақаланың маңызды бөлімдерінің бірі болып саналады. Онда жұмысыңыздың нәтижелерінің талдауы және алдыңғы жұмыстармен, талдаулармен және тұжырымдамаларымен салыстыру арқылы сәйкес нәтижелерді талқылау беріледі.

- Қорытынды, тұжырымдама – жұмыстың осы кезеңдегі нәтижелерін жалпылау және қорытындылау; автор алға қойған тұжырымның растығын және алынған нәтижелерді ескере отырып, ғылыми білімнің өзгеруі туралы автордың қорытындысын растау. Қорытынды абстрактілі болмауы керек, оларды ұсыныстарды немесе одан әрі жасалатын жұмысты сипаттай отырып белгілі бір ғылыми саладағы зерттеу нәтижелерін жалпылау үшін қолдану керек.

- Пайдаланылған әдебиеттер тізімі немесе библиографиялық тізім кем дегенде әлеуметтік және гуманитарлық бағыттарға 15 атаулардан тұрады, ал ағылшын тіліндегі жалпы атаулар саны 50% -дан кем болмауы керек. Егер сілтемелер тізімінде кириллицада берілген еңбектер болса, сілтемелер тізімін екі нұсқада ұсыну қажет: біріншісі - түпнұсқада, екіншісі - романизацияланған алфавитте (транслитерация). Әлеуметтік және гуманитарлық бағытта романизацияланған әдебиеттер тізімін, ағылшын тіліндегі (басқа шет тіліндегі) дереккөздер рәсімдеу стилі - American Psychological Association (<http://www.apastyle.org/>).

INFORMATION FOR AUTHORS

Submissions to the International Relations and International Law Journal are made using Open Journal System, the online submission and peer review system.

MANUSCRIPT REQUIREMENTS:

- The Editorial Board accepts previously unpublished articles in research areas of the journal. The paper should be submitted in electronic format (in .doc, .docx, .rtf) ONLY by submitting it through the function (Open Journal System) at the journal's website
- Font size -12 (abstract, keywords, references - 10, table text - 9-11), font -Times New Roman, alignment - text width, spacing - single, paragraph indentation - 0.8 cm, margins: top and bottom – 2 cm, left and right – 2 cm.
- Figures, tables, graphs, diagrams, etc. are presented directly in the text, indicating the number and title (for example, Figure 1 – The name of the figure). The number of figures, tables, graphs and diagrams should not exceed 20% of total volume of the article (in some cases up to 30%).
- The volume of the article (excluding title, information about authors, abstract, keywords, references) should be at least 3,000 words and not exceed 7,000 words for social and humanitarian areas, and 1,500-7,000 words for natural science and technical areas.
- Authors must indicate in the cover letter in the Open Journal System that the submitted article/manuscript has not been published anywhere before, and that the article does not contain borrowed text fragments from other papers without referencing them.

The structure of the article:

First page:

- The first line is the IRSTI (Interstate rubricator of scientific and technical information number) (in exceptional cases, UDC), alignment is left, the font is bold.
- The title of the article (Title) should reflect the essence and content of the article and attract the reader's attention. The name should be short, informative and not contain any jargon or abbreviations. The optimal length of the title is 5-7 words (in some cases 10-12 words). The title of the article should be presented in Russian, Kazakh and English. The title of the article is presented in bold, lowercase letters, and alignment is centered.
- Author (s) of the article – Initials and surname, place of work (affiliation), city, country, email – in Russian, Kazakh and English. Information about authors is presented in an ordinary font in lowercase letters, alignment is centered.
- Abstract of at least 150 words in Russian, Kazakh and English
- Keywords are words/collocations - 3-5 words in Russian, Kazakh and English.

Next page (new):

- Introduction consists of the following main elements:
- Justification for the topic chosen; relevance of topic or problem. The chosen topics should be based on the description of our predecessors' experience and report a problem to solve (lack of any research, the emergence of a new object, etc.). The relevance of the topic is due to general interest to the research object with a lack of comprehensive answers on relevant questions, which is proved by the theoretical or practical importance of the topic.
- Defining the object, subject, goals, objectives, methods, approaches, hypothesis, and meaning of your work. The purpose of the study is related to proof of thesis, that is presentation of the research subject in the aspect chosen by the author.
- Materials and Methods should consist of a description of materials and progress of work, as well as a full description of methods used.
- The literature review section should cover fundamental and new papers on the subject under study by foreign authors in English (at least 15 references), analysis of these works from the point of view of their scientific contribution, as well as gaps in research that authors supplement in their article.
- It is UNACCEPTABLE to have a lot of links that are not related to research, or inappropriate judgments about your own achievements, links to your previous work.
- In the Results and Discussion section, authors can analyze and discuss the results of their research. Conclusions on results obtained in the course of study are presented, the main essence is revealed. In addition, this is one of the most important sections of the article. It is necessary to analyze the results of research and discuss relevant results in comparison with previous work, analyses and conclusions.
- The conclusions section covers the generalization and summing up of work at this stage; truth confirmation of statements put forward, expressed by the author, and the author's conclusion about change in scientific knowledge, taking into account the results obtained. Conclusions should not be abstract, they should be used to summarize the results of research in a particular research area, with a description of proposals or opportunities for further work.
- The list of references consists of at least 15 titles for socio-humanitarian areas. A total number of titles in English should be at least 50%. If there are references presented in Cyrillic in the list of references, it is necessary to present the list of references in two versions: first - in the original language, second – in the Romanized alphabet (transliteration).
- Style of the Romanized list of references, as well as sources in English (another foreign language) for social and humanitarian areas - American Psychological Association (<http://www.apastyle.org/>).

МАЗМҰНЫ – CONTENTS – СОДЕРЖАНИЕ

1-бөлім Халықаралық қатынастардың өзекті мәселелері: көші-қон үдерісі	Section 1 Contemporary problems of international relations: migration processes	Раздел 1 Актуальные проблемы международных отношений: миграционные процессы
<i>Govind Kumar Inakhiya</i> Impact of return migration in Central Asian countries: dynamics and challenge..... 4		
<i>Бурнашев Р.Р., Черных И.А.</i> Казахстан в евразийской миграционной системе: ключевые тренды начала 2020-х годов..... 19		
<i>Raj Kumar Sharma</i> Food security & migration: some insights from Central Asia 32		
2-бөлім Аймақтанудың өзекті мәселелері	Section 2 Current issues of regional studies	Раздел 2 Актуальные вопросы регионоведения
<i>Usserova K., Kudyrbek F., Kukeyeva F.</i> Kazakhstan in eurasian regionalism: problem statement 40		
<i>Nurdavletova S.M., Aspandiyar S., Abdrakhmanov K.A.</i> Analysis of the existing and potential risks and threats of the implementation of connection of the EAEU and the BRI 51		
<i>Ghulam Rasool, K.S. Mukhtarova, Bilal Naqeeb Jan</i> The role of afghanistan in Central Asia: risks and future prospects overview 62		
<i>Shah Nawaz Mangi</i> Economic landscape: navigating pakistan’s journey with epec 70		
<i>Marver-Kwon N., Kangas R.</i> Koreans in Kazakhstan: questions of revival for the koryo saram 77		
<i>Әліпбаев А.Р., Джакубаева С.Т.</i> «Орта дәліздің» Қазақстан үшін геосаяси және геоэкономикалық мәні 89		
3-бөлім Халықаралық құқықтың өзекті мәселелері	Section 3 Current issues of International Law	Раздел 3 Актуальные вопросы международного права
<i>Татарина Л.Ф., Торгаутова Б.А., Алимбетова А.Р.</i> Анализ международного опыта и пути внедрения модели правового регулирования корпоративных отношений в структуру гражданского кодекса Республики Казахстан 104		
<i>Райымбекова А.А.</i> Халықаралық медиацияны зерттеудің кейбір аспектілері 115		
Авторларға мәлімет..... 123		